

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సెప్టెంబరు 1959

సంపుటము 36 :

: సంచిక 9

విడిసత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

సెప్టెంబరు 1959

విశ్వనాథమధ్యాక్కణలు: శ్రీగిరి శతకము	శ్రీ విశ్వనాథ నత్యనారాయణ ...	1
శివశంకరుల వక్రశమాలిక	శ్రీ వాంఛాసి రామమూర్తి ...	3
అమృతమ	శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం ...	11
దుర్ముహూర్త ఫలము	శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	19
వాంఛానుమితి	శ్రీ సంకత్తుమార ...	26
భాష : వ్యాకరణం	శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి ...	28
శ్రావణంలో ఒక రాత్రి	శ్రీ హరిత శివశర్మ ...	33
ధర్మము - ధర్మి : గుణము - గుణి	శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి ...	34
బాష్పస్నానములు	శ్రీ మోటూరి వేంకటరావు ...	38
సంస్కృత : సాహిత్యము ముస్లిముల సేవ	శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి ...	39
సూర్యతనయా స్తుతి	శ్రీ కొమాండ్లూరు కృష్ణమాచార్యులు	44
వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాడం	శ్రీ కె. కుశాలప్పగౌడ ...	46
విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు	శ్రీ సి. పి. సోన్ ...	50
లక్షణసార సంగ్రహము	శ్రీ రావురి దొరసామి శర్మ ...	58
మగువ మనసు	శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	64
కోకిలమ్మ పెళ్ళి	శ్రీ సాశ్వ కృష్ణమూర్తి ...	73
రేపు మనదే-మరి	శ్రీ హ న జ ...	78
గోవిందవాక్యాలలోని చరిత్రాంశాలు	శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి ...	79
సాహితీ సుగతుని స్వగతం	రామచంద్ర ...	83
శాంతి స్నామాట్టు-అశోక చరిత్ర	శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు ...	88
కలగూరగంప	...	92
గ్రంథవిమర్శనము	...	95
వార్తలు	...	100

అక్టోబర్ సంచికలో

గయశాననము జయశాననమే	శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య
నన్నచోడుని వర్ణనలు	శ్రీమతి వి. రాజేశ్వరి
ధ్వని - వర్ణం	శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి
తెలుగు తొలికావ్యము కవిజనాశ్రయము	శ్రీ దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డి
కథకళి-సాహిత్యము	శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు
తెనుగు శాననములలో అన్యదేశ్యాలు	శ్రీ ఎం. నత్యనారాయణ
కేరళప్రభుత్వపు గ్రహచారము	శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు
సోవియట్ లో ఆర్థికప్రణాళికలు	శ్రీ బులుసు వేంకట సుబ్బారావు
దమయంతి వాక్పాఠసమము	శ్రీ కొండ్లూరి రాఘవాచార్యులు

మ న వి మా ట లు

దా రేమణ పుత్రేమణ ధనేమణు ఈమణత్రయ మన్నాడు మనత త్త్వవేత్తలు. కీర్తికాంక్షను కూడా ఈ ఈమణాల్లో చేర్చి ఈమణచతుష్టయమంటే బాగుండేది.

ఈ కీర్తి కాంక్ష ఇటీవల సాహిత్యరంగంలో మరి దాహంగా, లాలసగా పరిణమించిననడం అతి శయోక్తికాదు. కీర్తిమణ రచయితలను ఈమణత్రయం కన్నా బలంగా పెడదారికి లాగుతున్నదన్నా తిప్ప కాదు. సాహిత్యాన్ని తివరీకా హ్యూరికి మూల బంధంగా ఉపయోగించుకొందామన్న తలపు పాటమ రించినప్పుడే ఈ కీర్తిదాహం దహించి వేయసాగుతుంది.

ఏవో రణగోణ గ్వస్తుల రచనలుచేయడం, పది మంది పండితుల సుశ్రూషచేసి పరిచయ వాక్యాలు వ్రాయించుకొనడం, పదివిలో ఉన్న ఏ పెద్దమనిషినో మొగమోటపెట్టించి సభి ఏర్పాటుచేయడం, తమ రచ నలను మరొక ఉన్నతాధికారితో అవిష్కరింప జేయడం, నలుగురితోను పలువిధాలుగా పొగడికలు పొందడం, పత్రికల వారిని ప్రాధేయపడి వారి పత్రి కలలో అవిష్కరణ సభావిశేషాలు ముచ్చటైన కీర్తి కలతో ముద్రింపజేసుకొనడం— నేను మితిమీరి పోతున్నది.

ప్రజల దృష్టి ఆకర్షించడానికి జీవిత వా ప్రచారం అవసరమన్నమాట నిజమే; సరకు నాశం ఎలాటిదైనా ప్రచారం ముఖ్యమన్నది సామాన్య వాణిజ్యనాత్ర మన్నమాటా వాస్తవమే. కాని, 'అతి సర్వత్ర వర్ణయేత్' అన్నాడు కదా అభియుక్తులు.

పూర్వం కవులు, పండితులు ఏ రాజునో, తత్సానుంతునినో ఆశ్రయించి ప్రచారం చెసుకోలేదా తమ కృతుకు? చెసుకున్నాడు; వామా ఆదరించాడు. అయితే, తమ రచన ఉత్తిమశ్లోమని ఆదరం పొందా లని రచయితలూ ఆశించేవాడు; అలాటి రచనలను స్వీక రించి ధన్యుల మయ్యామని ఆశ్రీతులూ సంకలించే వారు. అప్పటికీ, ఇప్పటికీ ఇదీ భేదం. నిహృదయు

డైన అభివుదో, సాధివుదో రచయితను కోరి ప్రార్థించి కృతికన్యను స్వీకరించేవాడు అప్పుడు. రచ యితే తన రచనల సారాసారాలు గుర్రగుగక వాటిని భుజానో నెత్తినో వేసుకుని అధికారుల అనుగ్రహం కోసం, అభిప్రాయాలకోసం ఆంగలార్చనం ఇవ్వడు. అందుననే సాహిత్యవేత్తలన్నా, సాహిత్య సభి లన్నా ప్రచార ప్రహణనాలని ఈసడించేస్తే ఏర్ప డింది. తెర్నార్డుమకే కావోలు—ఒకసారి ఒకరి రచ నలను విని అభిప్రాయం ప్రకటించే అవసరం వచ్చిం దులు. కొంతసేపు విన్నతిర్వాతే మే తన గది కిటికీ తెరిచాడట. "పక్కవారింటికి కూడా నా రచనా సౌరభం పాకాలనేనా మీరు కిటికీ తెరిచింది?" అని ఆ రచయిత ప్రశ్నించాడట. "అత్తే! నిద్రపోయే ముందు నేను కిటికీ తెరుస్తాను" అని మే సమాధాన మిచ్చాడట.

రచనలో సతా ఉంటే, రచన ఎన్నటికైనా ప్రజల హృదయాలలో నివసించకపోదు. ఎందరి పద్యాలు, గేయాలు, వాక్యాలు మనలో ఆబాల గోపాలం అనుదిన వ్యవహృతాలు కావడంలేదు? అదే రచయిత కీర్తి. ఎమిలీజోలా రచనలు ప్రచురించిన వెంటనే ప్రభుత్వ గూఢ చారులు లేనెట్టిగల్గా ముసీరే వారట వాటిపైన. అదీ రచయిత కీర్తి.

వీలైనంత త్వరలో, చిట్కాలో చిరయశస్సును అర్జించుదామనే అపోహలు తొలగించుకొనడం, ప్రతి రచయితకూ అవసరం. జీవితపు నిష్కాన్నతాలు చూచి, నిరతిశయానందానుభూతి పొందిన రచయిత రచనలు ఎప్పుడూ మన్నన పొందుతాయి ప్రచారం, పరిచారం లేక నే. రచయితలకు—గుండెచేదగల రచ తియిలకు అవసరమైంది గుండె నిబ్బరం. ఈ నిబ్బరమే ధివగూతితో

"ఉల్లేఖ్యైతే మమతు కోప సమానస్యో
కాలోహ్యాయం నిరవధిః విమ్రలావ పృశ్యే."
అన్న అమరవాక్యాలు పఠింపించింది.

విశ్వనాథ వఃధ్యాక్షరాలు: శ్రీగిరి శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

బ్రహ్మచోటః గూర్చుండి నిన్ను నూహింతునో యన్న నన్ను
నోకచోటః గూర్చుండనీరు కవివైన యొకదోష మొప్పి
యొకచోటః గూర్చుండి నీదు సంసార మో స్వామి పూర్వ
సుకృతంబు లేదు శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ !

ఈమేనిత్రాసుతోః దూచుచున్నాన యీవైపు మొగ్గు
స్వార్థ క్రమముగాఁ దగ్గిపోయె భవద్విశ్వాకాగ్ని
యీమేను కాకీక బరువు లేదాయె నీవె తూగదవు
సోమకీరీట ! శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

మున్ను లింగాకారమైనఁ గన్నులుమూసినయంతఁ
గన్నుంబొమలమధ్య జోతిమాదిరిఁ గానిపించెడిది
యున్న తెలివిపోయెఁ జదువవేయగా నోగి నన్నయట్లు
సున్నయైనావు శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

అచ్చపుంసనములోఁ గరుణ దిగజాలెనన్న నీమాట
తెచ్చిన గుండెకుఁ గరగి కన్నీరు దిగఁజారు నింత
పచ్చయైన మిగుల్పుపాటియున్నావు బ్రదుకులోలకుఁ
జొచ్చినదొరపు శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

గవుసెనఁడిన నీమూర్తి కనక నూకల కేడ్చి యేడ్చి
తవుటి కేడ్చిన యట్లుగాఁగఁ జివరకుఁ దమరి నూహించి
యవియు గుండెయయైన లేనియట్లుగా నగుదునో యందు
సువిపాట యయ్యె శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

నీ వచ్చుచున్నావో నాదు శిరసుపై నెగడుచుంటివని
యావేగపడుకొంచు నాదు మేనిలో నాదు నెత్తురులు
నో విశ్వనాథ తా మైదుగు ప్రవహించుచున్నవి వైకిఁ
గ్రోవిదిమ్ముగతి శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

మరియు వైరాగ్యంబు మరియు దేహభిమానంబు మరియు
మరియు వైరాగ్యంబు మరియు మరియు నిజ మగుచొచ్చుటయు
విరిసిపోదునో యన్నభీతి నీవు నన్ విడద్రొక్కుదనియు
సురిగిపోయెదను శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

ఒకటి నిశ్చయ మయ్యె బయట నెచ్చటనుండీయో నీవు
ప్రకట శైవానేక కథలలోని రూపాలతో రావు
ప్రకట మత్స్యంబు ఫట్టుమంచును బగిలి రావలయు
సుకమో దుఃఖమొ శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

మేలుకొన్నప్పుడు పట్టుకొంచుంటి మెదలకుండంగ
నీలలోహిత మేలుకొనెడు కోరికల్ నిదించుచుండ
పాలించనే నాకు నిదలేకుండ భసితరమ్యాంగ
శూలాభిషంగ శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

కలితకపాల హారా! మహాభావ్యకారమంతరీ!
దధితామనంతాన! పరిణతస్విన దర్పాంధకార !
మిళితాంధకార వైరిఘటితోష్ణీను మీనాన్మనోజ్ఞ
సులలితాకార శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

ఈమేను కర్పూరమట్లు హరియింప నీకువే నీకు
స్వామి నీరాజనం బెత్తినట్లుగా జ్వలియింపనీవె
కోమల పరిమళవ్యాప్త దశదిశా కుహరంబుగాఁగ
సోమాంగభంగ శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

నినుఁజూడకుండగా మాటనేర్చుచే నినుఁ జూచినట్లై
నినుచు పూర్వ కవీంద్రవాక్యనరణి వర్ణించుట యెల్ల
నను నేన మోసంబుచేసికొనుటకోనాఁగ నాగాహి
సునిభృతబంధ శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

నిదురయెఱుంగని నీవు నాలోన నిదురపోయెదవు
కుదిలించి గగ్గోలుచేసినను మేలుకోవు నిజంబు
నిదురైన మేల్కొల్పవచ్చు నీ దొంగనిదురకేమి
కొడచేసి ఫలము శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

శివశంకరుల వకుళమాలిక

శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి

1

ప్రేమ ఫాన్ సే ఫసి మరై సోక జయె సదాహి
ప్రేమ పరమ బానే బినా, మరి కోవు జీవతి నాహి
ప్రేమ వారుణి ఛానిక్, వరుస భయే జలభీక్
ప్రేమ హిఁ సో వివహన కరి, పూజేబాతి గిరిక్.

—రసఖాన్.

మలపుటఁబ్బుకు జక్కి, అనువుల బాసిన యరిజే
మృతిజీరి. అనువులకులకును ప్రేమతల్లియను
గ్రహింపజాలనివా జీతకు జీవన్ముతుజే. ప్రేమ
వారుణి ముత్తిల ద్రావి, వరుగదెవును జలాధిపతియను
సంపాదించినాడు. ప్రేమపురస్కృతి మును పోలా
పాలపానమే గిరికుని సర్వలోక పూజ్యుని గావించినది.
అట్టి ప్రేమ మార్గము :

కమల తింతునో ఛీన్ అరు కతిస ఖడ్గ కీ ధార
అతి నూఢో డెఢో బహురి ప్రేమపంథ అనియార్.

తామరతొండ్లలోని తింతువులన్న మృగు
వైసది. ఖడ్గధారనా మించి కౌశిన్యము కలది. అత్తిం
తిము వక్రము కొనిదియు కౌడు; అది విలక్షితమైనది.

కబీర్, మిరాబాయి, రసఖాన్, ఘనానంద,
హరిశ్చంద్ర ప్రభృతి హిందీ పులచే నిర్వచింపబడి,
జీవిత సర్వస్వముగా ననుష్ఠింపబడిన ప్రేమతల్లియను
అచార్య శ్రీ శివశంకరస్వామివారి అపూర్వ రచన
యగు “వకుళమాలిక”లో సత్విశిష్టమందరముగా నిరూ
పితిమైనది.

“ప్రేమ పెగర కీ రాహు కతిస హై”—ప్రేమ
పెగరమునకు మార్గము కతిసమైనది—అను మిరాబాయి
వాక్యము ఈ గీతికా స్వగతియనకు మకుటము. సనా
తిన భారతీయ సంస్కృతికి పట్టుగొన్న యువనికు
నీ సత్యమును ఈ కవిలిలకును తన కృతి ద్వారమున
సెట్లు నాధించినదియు విచారించుటకు పూర్వ
మీ కావ్య బాహ్యరూపమును వివరించుట యుచితము.

కవి యుద్దేశించిన తిత్త్వినిరూపణ మెంత మధుగో
దాత్తిమో, అందులకు స్వీకరించిన రచనారూపముకూడ
తదనుగుణముగా మృదువోహరమై, కర్ణమంజులమైన

గీతికా స్వగతము. ఇట్టి విధానమునకు కవిని పురికొల్పి
నది ఆంగ్ల సాహిత్యము. అందును ముఖ్యమైన సుప్రసిద్ధ
మైన రాబర్టు బ్రౌనింగ్ Dramatic Monologues
(గీతికా స్వగతముల) వలన ఈ కవి ప్రభావితమైనట్లు
తోచును. ఆమెరికాఖండములోని బ్యాట్రీస్ హియర్
పోల్డు, రూత్ డెవరీ, కొర్నీలియా స్క్విన్నర్ మొద
లగునాగు ఈ రచనావిధానమును నాటకకళను ఉన్నత
స్థాయికి కొనివచ్చిరి. అనునాథన కళారాసుల ప్రకార
మిగీతికా స్వగతమున ఒక్కజే అభినేత స్వగతిభాష
ణమువలన కొందఱు వ్యక్తుల కిలస్వభావములను వ్యక్తము
కావించును. ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్ని ఎన్ని కేళిముల
వర్ణనలుంయుతము ఈగీతికా స్వగతమునకు వర్ణియింప
యముకొనవచ్చును. కాని ఎట్టిస్థితియందును కవి తన
వాణిని అంగులో స్వయముగా వినుపింప వలసపడెను.
తానేదైన సంశేషము ఈయదలచినచో దానిని ఆయా
పాత్రల ముఖమున నే ప్రకటింపవలయును.

బ్రౌనింగ్ వల్ల నే ఈ కవియు ఇట్టి నూతనరచనా
విధానమునకు ఆంగ్ల సాహిత్యమున ప్రకారము చుట్టి
నాడు. ఇంతియే కాక పద్య గీతాత్మక మైనకలితను
కొంగ్రొత్తివాటకీర్తుల నవసి, ఎన్నియో నూతన
ప్రయోగాములు నెరపిన శేముషీ సమన్వితము.

రచనలలో ఇంత బహుళముగా నాటకీయత
గోచరించుటకు కారణము కవి జీవితమే. ఆ జీవితము
అపూర్వ సన్నివేశ సంఘటన విలసితి మగు మహానాట
కము. వ్యక్తిగతముగ కవి నెరిగినవారల కిది ముపరి
చితము. అపరిచితులను సంఘటన కవి నాటకరమ్యమును
నిజవ్యక్తిత్వముచే ముగ్ధులను కావించును. పౌశిల్యము,
రసార్ధిహృదయము, స్వీతపూర్వాభిభాషణము, వతో
వైదగ్ధ్యము, హస్తనైత్ర వివ్యాసము, ఉత్సాహపు
పెంపు, మాటల ఇంపు, నడకసాంపు, మొదలగున
వన్నియు అకర్షణీయములై చూచువారల కౌసందము
గొలుపుచుండును.

మఱియొక విషయమునగూడ ఈ కవి బ్రౌనింగ్ ను
పోలియున్నాడు. ఇరువురిలోను వ్యక్తిగతాభిప్రాయ
ములు బలీయములు. ప్రపంచములోని ప్రతివస్తువును

ఎంతైనా సానుభూతితో దర్శించి, సవ్యముగా అవగతము చేసికొని న్యాయముగా ప్రతిపాదించగల సహృదయులు. ఇరువురును 'కవి: కవీనాం' వంటివారు. వీరల గొంగ్రొల్లిలోకదలలు, భావములు, సమకాలికుల నెందఱనో ప్రభావితములను చేసి, సాహిత్యరీతుల రూపురేఖలను తీర్చిదిద్దినవి. ఈ కవి కవిప్రస్థ, పరిష్కర్త.

అమలిసప్తమతత్త్వ నిరూపణముతో బాటు మానవప్రకృతిలోని వైచిత్ర్య చిత్రించుటయే ప్రధానాశయముగా ఈ కవి గ్రహించినాడు. ఈ కవి త్రానింగు నుండి గ్రహించినది Dramatic Monologue (గీతికాస్వగతము) రూపముమాత్రమే. సప్తమతత్త్వ నిరూపణము, వసుధేశ్వరికా కల్పనము, పాత్ర చిత్రణము, భావసౌకుమార్యము, వర్ణనసౌందర్యము, భాషాపటిమ, ఔచిత్యవిధిచూపణము, కావ్యసంక్షేపము— ఒక్కమాటలో నిజకావ్య సేవాత్మకములైన సుసాగర్ ప్రతిభావ్యుత్పత్తుల ఔన్నత్యములకు తగినవిధమున నెమూసలో పోసి కమ్మయ్యన లాగినాడు.

2

ఈ చిన్ని నాటికావస్తు కల్పనమే అపూర్వము. అందు వసుధేశ్వరికావిమోగము లేనెరియ్యముల బాలువాణచేయును. ఎంత సవనీతికోములములు, సుందర సుకుమారములు సహృదయస్పృహ సమర్థములు అగు నూత్నకల్పనలకు వివిధాద్యములు పుట్టినిల్లు అయినదని వెల్లడి కాగలదు. కవికులగురువు కాళిదాసు దివ్యకల్పనా జాతులో 'సూమత్యోతి స్ఫులిల మరుతాం సన్నిపాతా' యగు మేఘశకలము దూరదేశిప్రవాసశ్లేశమున తనరీ వందురుమన్న రెండుహృదయములకు నూత్నకోముల మగు ప్రణయగ్రంథిబంధమై సచేతనమై అవభాసించినది. అట్లయ్యును ఆ ప్రావృణంభోదము ముగ్ధమాన ముఖరమణురము కాలేదు. ప్రణయతాపమున వాడి వర్తిలయిపోవు నాజంబ విధమునకు కరగి, తన వచస్కరములచే వారల నోదార్పణేషోయిన దామెగిలు. సుహృదులకు గూడ కామార్తచే నది చేతనముగా, వప్రక్రీడా చతురముగా గోచరించినది. ఆ మహాకవి సృష్టిలో న్యాయముగా మేఘమునకు చైతన్య సంపాదన కాలేదు.

శ్రీ శివశంకరులమార్గము విలసిల్లు మైనది. ఈయన దృష్టిలో సమస్తవస్తువులు చైతన్య విశిష్టములే; సర్వి స్పృహసంపన్నములే. జడమునకు చైతన్యమునకు నిందు తావు కలదు. సమస్తము ప్రేమ త్యాగ

సౌందర్యముల నుపాసించుచు సౌహార్ద సహానుభూతులను ప్రసరింపజేయు ప్రసవము. ప్రేమ సౌందర్యములకు పరమావధి త్యాగము—ఆత్మ సమర్పణము. ఆత్మేసుందరములు కాని నాడు త్యాగప్రేమములు త్యాజ్యములు. తత్పరతతో ప్రణయించుచున్నను ప్రేమిపల్లవి కష్ట సాగ్యము. ప్రేమ సగర కి రాహు కఠిన హై. తన కత్యంతప్రియ మైన వసుధేశ్వరిప్రణయమును సాగనముగా గొని, కవి శివసుందరముగ వ్యక్తము కావించినాడు.

ప్రేమావిరాసమునకు గురియైన యొకానొక యువకుని కరుణకోముల ప్రణయజీవితమునకు సాక్షిగా నుండి వసుధేశ్వరికా ఆప్రేమిపానీ—అమలిసాత్య సమర్పణ భావతూతము, ప్రతిఫలాపేక్షారహితము నగు ప్రేమోదంతమును మధురమోహనముగా గీతికా స్వగత రూపమున నాలాపించును. జడ మగు వసుధేశ్వరిప్రసవమునకు ఈవిధముగా కవి చైతన్య మిచ్చి, తీసుని తేట తెలుగువాణి నిచ్చి, సచేతన లగు నాయికానాయకులను మానముద్రాంకితులను చేసి వదిలినాడు; నాయికానాయకుల స్వరూపస్వభావ తర్ల సముతోపాటు ప్రేమ తత్త్వమును నిరూపించినాడు. తన జీవితాదర్శముక రందమును స్వీయభావసారథముల నెన్నిటినో ఆ ప్రసవముఖమున వినిర్గతము చేసినాడు. గీతికాది లోను అంతయును నిజనిర్ణయమును నైతము—

పుష్పమాలికా నె పుట్టియుండన యేని
పూదోడిగా నేను పుట్ట గల్గితి నేని
అతని నే వరియించి ఆత్మవల్లభునిగా
కాగిరింతు తదీయ కంఠమే నే వేరే !—

అన్న. ప్రేమతపస్వి ఎట్టివారికైనను వందనీయుడు, ఆరింగవార్డుకు అని కంఠోక్తము కావించినాడు.

Robert Browning మహాకవి Ring and the Book కావ్యములో స్వీయాభిప్రాయమును పాంపిలియా నిర్దోషిత్వమును ఉద్ఘోషించుతరి, న్యాయాధిపతి స్థానము నలంకరించిన జాద్దుదత్తు (Pope) ద్వారా ప్రకటించినాడు: "My Rose! gather for the breast of God!"

3

కవిదృష్టిలో సృష్టియందలి ప్రతివస్తువు చైతన్య విశిష్ట మునుటకు తార్కాణముగా రచనాప్రారంభమున వసుధేశ్వరికా స్వీయపరిచయ నామకము నాకర్షింపదగును.

“ఎంతలోకుడు నన్ను శింకుపూదంపగా—

ప్రాణ మున్నది, నిండుప్రాణ మున్నది నాకు.
వింతయాత్రతోడ పీడింతు రెమిటికి!

ప్రవచనమునకు ప్రాణ ముంక రాదో?

ప్రాణ నుండుటే కాదు, ప్రవచనా దుఃఖమో
కలుగుచుండును నాకు కారణమునుబట్టి.”

అంతయేకాదు—

“బాల్యరహితజరా ప్రముఖభేదము లెల్ల

సక్రమముగ నాకు సంక్రమించిన వయ్య!”

పంచేంద్రియజ్ఞానము యితము మాలికకు పూర్ణముగా
కలిగినది.

“ఎంత చక్కని చెలుకు, రెంత చక్కని చెలుకు,

రెంత చల్లనిగాలి ఎంత చల్లనిగాలి!

ఈకరస్పర్శ నేనెఱిగినది కాదు మును;

చిగురుటాకును బోలు చేయ నానాగురిది.

అతినిహ ప్రము సోకినంత నే నామేన

అంకురించును పులక లానందగరిమాన!”

మాలిక నాయకునకు నమ్మినసఖి, మనసులోనిమనసు:

నాస్వామి ఎలాటి నవనీతిహృదయుండో—

అత్తురాలి విధాన నాదరించెడి వాడు

స్వయ నుఖదుఃఖాలు చెప్పచుండెడి వాడు:

ఏను బోయిన నాతి దెంత వెలి సొంగునో!

కవి కౌశలమున పొగడదంప నిజకథామూర్తియున

యువకుల ప్రేమప్రసంగ ప్రమానములు స్రుచ్చి రను

దీయ కంఠమాల సహృదయు వేద్యముగా సంతరించినది.

మాలిక స్వీయచరితములో నే నాయకుని ప్రేమచరి

త్రము నివీరిమై విడదీయరాక యుండును. మాలికా

జననమే అతని ప్రణయగాఢభక్తి క్రికారము చుట్టలేదు.

అయినను పూర్వకృతాంతము ననువదించినది. ఇందిరా

దేవి నాయక. ఆమె చక్కనిచుక్క. నల్లకలవలవంటి

నయనాలతో విలొకించుచు, కోపలాంగులులతో

అనురాగనూచి యగు ఆరు నూత్రమువంటి విజనప్రదే

కాన కూర్చుండి, కిన్నరీ కంఠాన గీతమాటాపించుచు

మెల్లగా స్రుచ్చినది. ఆ గీతమున ఆమె నిజప్రణయాధి

దేవతయగు మామని ప్రథమదర్శనగాఢ వత్సరంతమనో

హరముగా వినిపించును. వారి ప్రేమ ప్రథమదర్శన

జన్యము. అయినను అది నాయకుని పక్షమున నిత్య

సత్యముగా నిరంతరముగా నిలిచినది. అతినికి ప్రేమ

పదిత్రితీర్థము. ప్రియురాలు తిదిధిష్ఠానదేవత. ఇష్ట

దేవత వంద్యురాలు. ‘నీ మందరము చుట్టు’ మొదలగు
వాక్యములు మనఃపూర్వకముగా పలికినాడు. అందులో
శరీరసంయోగమునకు స్థానము. గొలుచున్నాడు.

నాయకలో ప్రేమ చంచలముగ పరిణమించినది.

నాయకాస్వభావము, అత్యంతసహజముగ చ్చితింప

బడినది. అట్టివారి ప్రేమలో ప్రారంభదశయుండు ఒక

దుడుకులు అధికముగా కౌనవచ్చును. మామని ప్రథమ

దిర్శనమాత్రమున ఇందిరకు చెప్ప శిక్యము కాని

స్వీగ్భావము కలిగినది. తఱచిచూచినకొలది తత్ప

రత్యము హెచ్చెనది. ఈ లోకమే నశ్యకౌంతులతో

తోచెనది. ఆమెవారల ప్రేమ అంతస్సులో నుండునను

చుద్ది ఆ చంచలచిత్త నెర్పినది. మామని పాదదాసియై

అనందపరస్సులో అవగాహ మొనర్చుట ఎన్నటికో

కదామిది యిర్పిల్లారినది. ఆ పట్టున ఆమె భావధార

వర్షాకాల ఝరీవేగము ననుకరించినది. తీవ్రధారాహతికి

తిట్టుకొన లేకపోయినది వక్రశివమాలిక. పొగడచెట్టు

నీలలో నాయకా నాయకుల ప్రథమ సమాగమముతో

కామినీ మానసాకర్షకాద్భుతమైన పురుషాకృతి యగు

మామని ప్రాప్త మాలికకు లభించినది. నాటితో నే

నాయకా సంబంధము దూరమైనది. ఆరేయి ఇందిర

కొంతి దనుక ప్రియు నానంది పఱచి—

“వక్రశివమాలిక యెంతో వాడిపోవక మునుపె

అర్థాంగి నాడు మీ కనివార్యముగ నాథ!”

అని వాస చెసి గృహధ్యంతరిగములోనికి పోయి

నది. ప్రియురాలి ప్రేమ చిహ్న మగు మాలికను

గ్రహించి మామని ఎన్నియో పేరులు నాటి పను

నించి నిజపాపము చేరినాడు. ఇనుమకెంచిన తల్పిం

తతో చక్కదనాల చందువాపెట్టెలో మాలికకు శియన

మేర్పరచినాడు.

నాటినుండి మాలిక బయటకు కదలలేదు. ఎన్న

దైన నాయకుడే ప్రియురాలివార్తలు కొనివచ్చి మాలి

కతో చెప్పచుండువాడు. కొన్ని పర్యాయములు

ఇందిరామామని కలిసికొందురు. ద్వితీయసమావేశ

మున ఇందిర ప్రియునకు సాయోగ చిహ్నముగా

స్వర్ణాంగురీయక మిచ్చి ఎల్ల వేళల వేల సరింపు దని

చెప్పెను. కాని లోకమర్యాదను గ్రహించిన నాయ

కుడు పరిణయమృగ దాక పరులుంగరమ్ము నావేలిపై

కొందుట న్యాయమృకొదని ఎంచి వక్రశివమాలికకు

నైదోడుగా పేటికలో నుంచి నాడు. మఱల సోకనాడు

నిజసంజేహములు అపవిత్రములు కాగా అనురాగభరముచే నాయక గృహిణీత్వమున కంగీకరించి, నాటి కేవలరేయి ప్రియుని చేరవత్తునని ప్రమాణము చేసినది. మాలికొమాగవుల అంతరంగములు ఉత్సాహమున ఉజ్జిత లాగును.

సప్తాహము గడచినను నాయకుడు రాలేదు. నాయకబాద మాలికకు తెలియలేదు. ఉన్నట్టండీ ఒక నాడు నాయకుని ఉష్ణబాష్ప కణస్పర్శకు మాలిక కంపించును.

“ఏమి చేతు అమెనునను ఏమి కాని మాలికాదే, గతిమానమునందు నిండు గంగావాహినీమాలిక ప్రవహించెడి హృదయము ఈపట్టున హిమఖండ

మయ్యె.

భావము లేదంట తనకు పరిణయముపై నిష్పరు మా సమాగమము జగగ మఱువ వీలులేదన్నది.” అనుచు మాగవుడు కావించు పరిణేవనమునకు మాలికకు మిన్ను విరిగి మీద పడినట్లగును. ఆ యుక్కారణ పరివర్తనమునకు హేతువు గోచరింపదు. అయినను కొంత కాలము గడవ కుదటపడి మానసము ద్విగుణీకృతంబైన విమలానరత్నతో గ్రహింపకపోవునాయని ఆ ఇరువురు ఆసతో నుండుదు.

స్త్రీప్రకృతియందలి రహస్యము గుర్తింపని అమాయకుడైన నాయకుడు ప్రియురాలి ననుసరించుటకు మఱువ మఱువ ముత్తించును. ఆజాగ్రయు ఆతనిని చాల తిప్పలు పెట్టి చివఱకు ముముఖు యగు నభిప్రాయము తోవచేయును. ఆయువంతయును ఆ వెళ్లివాడు వశశమాళికకు వినిపించును. మోడునాని యుత్సాహము మఱువ మెలకెత్తును. అంతే! ఆ యంకురము అంకురావస్థలోనే అనంతర సమావేశమున కునిగి పోవును. అంతవఱకును పృష్టాపస్తమగ విరసభావము ప్రకటించుచు వచ్చుచున్న చంచల్యాతీ ఆనాడు నిష్క్రమణముగా భావము తేలుతెల్లముగ నేర్చి చెప్పెను. ఏమియు వెఱుగని మాగవునిమీదనే ఆరోపణలు చేయును. ఆ ప్రేమ తపస్వి చేయునది లేక వినిగజేసారి మొగము ప్రేలవైచి వెనుదిరుగును. కష్టముఖములం తెల్లవేళల తోడునీడగ నిలిచిన వశశమాళికకు భగ్నప్రణయోదంతము నివేదించును. తిరస్కృతికి గురియైనను ఆతని ప్రేమయందలి తీవ్రతకుంటువడదు. అయినప్రేమ రహస్యముగ్రహించిన ఆ త్యాగమూర్తి ఆ స్థితిలో గూడ నిబ్బరించుకొని ఈ విధముగా మనస్సమాధానము కావించుకొన్నాడు :

ప్రేమనగర కి రాహు కరివ హై
ప్రేయసికై నే నేయిది యెనన్
సంతోషముతో నలంపగ నేర్తున్.
ఇట్లయు లగు నా కెట్టిభాగము-
ఆ యునుమఖమే నాయది కాదా!

ఆతని హృదయపుటోరులనుండి వెలువడిన నిర్విరాధిప్రాయమే ఆతని హృదయ సైర్యల్యమునకు త్యాగభావవర్త్యమునకు, పరాకాష్ఠ నందిన ప్రేమకు ప్రబల తార్కాణము. రససిద్ధుడైన ఈ కవి ప్రతిపాదించ సంకల్పించిన తత్త్వముగూడ ఇదియే.

4

ఇట్టి కథాంతమున చాలానుండికి కష్టము తోడవచ్చును. నాయాయం దాయకారణ పరివర్తనము సమాజమా, సంభావ్యమా యను సందియము కలుగక పోదు. కాని తొలుత చెప్పిన విషయము గమనించి నవో అట్టి సంశయములు పరిహారము కాగలవు. స్వచ్ఛ ప్రేమ నిరూపణముతోపాటు మానవప్రకృతిగతిమగు వైచిత్రిని చిత్రించుట కవి యుద్దేశించిన ముఖ్యవిషయము. స్వచ్ఛ ప్రేమ ప్రతిఫలపేక్షరహితము, విరోధములు, సమరసభావ సమన్వితము, త్యాగోద్ధీరితము. అందు ఒడుదుడుపులు, హానివృద్ధులు, తిర్క్కు వితిర్క్కుములు, ఆశానిరాళిలు, శింకాసమాధానములు, క్రమ విక్రయ భావములు మొదలగు ద్వివిధ్యములకు తానే యుండును. అట్టి ప్రేమకు తార్కాణములు చాతకము, శిలభము, సారంగము. తనపై ఉపలములు వర్షించి తర్పించుచున్నను, చాతకము స్వాతి మేఘముజేయర్పించును. అది పిడుగుపాటునకు జడియదు. కరకాపాతమును సరకుగొనదు; న్యాగుని బాగానునకు గురై గంగాంబువుబడినను ముక్కుపెక్కెరియే యనువుల విడును. దాని ప్రేమ వినును నట్టిది. శిలభము జ్వాలను ప్రేమించును, తన ప్రియుని మనసార కాగిరింప నీయక అంతరాయము కలిగించుచు, తన్ను దీక్షించుకాదగోళముల దయాకూనయై నడయించేది యభిశింపించును. సారంగము ప్రియతమమర నాదమాధుర్యమునకు సాక్షి, వేటకొని యీ టెపోటు నూటిగా గ్రహించును. ఈ త్యాగమే బలిదాన కాంక్షయే పరిత్రప్రేమకు పరమావధి. ఇట్టి ప్రేమయే ఈ గీతికావ్యచంగు ఈ విధముగ నిరూపితమైనది. అట్లని ఆదర్శప్రతిపాదనపై కవి వాస్తవికతను బలితీయలేదు. మాగవుని బోలిన ప్రేమోన్మత్తులు, ఇందిర

వంటి చంచలచిత్తలు శేటి సమాజమున లేకపోలేదు. స్త్రీ ప్రకృతి సహజముగా మానవులకు ముగ్ధ గ్రాహ్యముకాదు. “స్త్రీజాంతు చిత్తిం పునఃస్య భాగ్యమ్.” ఇందిరను బోలిన మనస్తత్త్వము స్త్రీ సహజమున బహుళముగా కానబడదన్నను, క్యాచిత్రముగనైన ఒకానొక యపాధారణ మనస్తత్త్వము గ్రాహ్యము కాగలదు. మాధవునిపట్ల నామె ప్రసరించిన భావపరిణామమును ప్రేమ, ప్రణయమని వ్యవహరింప వలనుపడుదు. దానికి స్థాయిస్వము తక్కువ. Mystery, they name is woman! వితిదాంక్షనాక్షికి ప్రమాణముగ ఈ పాత్ర చిత్రితమైనది. ఈవిధముగా ఆదర్శ—వాస్తవికతల స్వర్ణ సురభియోగముతో ఈ రచన మనోహరముగా రూపొందినది. తనకలాపై దగ్ధ్యమును నూచించు నీ యభిప్రాయమునే కవి సంకీర్తిప్రాయముగా నూదన చేసి యుండవలెను. ప్రేమదత్తిమగు సంసరియకమును వివరికమాలికకు తోడుగా చిందువాపైట్టలో నుంచు నపుడు మాధవుని పలుకులు :

సతితి పరస్పర సంసర్గవశే
సంక్రమించును గాక స్వర్గాధి నీకు
తావి యబ్బును గాక తిపసియునువకు.

ఇందు తపనీయును వాదర్పముగా, తావిని వాస్తవముగా గ్రహించినచో రమ్యత కెట్టి లోటు కలుగ నేరదు.

రమణీయతాపాదకముల ఉత్తిచైచిత్రియే కాన్యమునకు ప్రాణప్రాయము; వివిచయమునైనను నూటిగా జెప్పక ఒకానొక విచ్ఛిత్తి వైదగ్ధ్యధిగోళణితోనే మేళవింపజేసి కవి హృదయమును ప్రతిపాదించును. సక్కిరి నూక్షిరి కుక్షిముక్తిముక్తాఫలముతో బోల్చుకమ్మును. మాక్షికమందలి తారశ్యము తద్భిన్నము కాకున్నను ముక్తైముహూత్రము కాబాలదు. నిజనిశ్చిత వది నిలుపుకొనును. విచ్ఛిత్తినిహీనము మత్త్యము లెన్ని కాన వచ్చుల లేదు! సత్కార్యమున క్షార్ధ సమ్యేళనముతో న్దురించు వర్తము కాక తిపిరిక్తిమై సహృదయస్పందన సమర్థమైన భావరమణీయత అందుండి ధ్వనింపవలెను. కవిః కవివాన్ ఆగు మన యారాజ్యుల రచనలో నిట్టిది బహుళముగా గోచరించును. వకుళమాలికయందు ఇట్టి భావరమ్యత ఎంతేని హృద్యముగా నూచితమైనది. కవి నిట్టిరచనకు ప్రేరేపించినది ప్రేమ తిత్తి నిరూపణ కాంక్ష. తన లక్ష్మియును కవి వకుళమాలికా నీయోగమున సన్యుతముగా సాధించినాడు.

వకుళమాలిక కన్న అమలిన ప్రతికకు మునునోహరముగా వేరొకటి కావరాదు.

ప్రేమకు నిండుతనము, తాపహరిత్యము, ప్రగాఢత్యము, క్రమాభివృద్ధి, కైశిల్యరాహిత్యము ప్రధానములు. ప్రారంభములో ఇందిరా మాధవుల ప్రేమవ్యాపారమునకు పాక్షిగా వకుళావనీజ చ్ఛాయను నిలిపి నాడు. పాగడచెట్టు జీలు చిక్కనై, గుండ్రముగా, నిండుగా, గోముగా బెరుగును. అది అమయిక ప్రాణుల నిగూఢప్రేమప్రసంగమును నిజసాంద్రచ్ఛాయలో నిక్షేపించి, పండువెన్నెల నిగ్గును సైరిమువారల రచాశీలిపరిణనము కావంపనియును. అజంట యానందమునే తపి యానందముగా నెంచి పులకిముకాగా, ఎట్లా—

పర్ణిములే చలియింప పంకువన్నెలనిగ్గు
వారె సాంపుగ వారి వదన బింబాలపై.

ఇటు తీణికవగు క్షోభాన్నప్రసారమునూడ సాంపునే కూర్చినది. ఆ పుష్పవాటికలో నెన్నో భూజములుండగా వకుళమునే స్వీకరించుట విశిష్టరామణీయకమును, సౌందర్యకోణమును నూచించుచున్నది.

వకుళమాలిక అన్యపుష్పమాలికల వంటిదికాదు. పుష్పించినతోడనే దానికి పరిమళము బాధముగా నేర్పడుదు. గంటలు, యాములు, వాసనములు గడచి వాడబారు కొలది గమ్ముగమ్మున సువాసనలు కమ్మునై, నలుదిక్కుల వ్యాపించును. ప్రేమతల్లియునూడ నిట్టిది. అనగ ననగ సరికొలులు రాగముఃఖువలె నేకాలము కడచు కొలది తీవ్రమై పీవరత గాంచును. అది ఒక విగ్రహుని తపస్సు. ఆ తాపమునబడి మ్రగ్గిన కొలది సాధకుడు బాహ్యభ్యంతర మానస్యములు విడి, తపనీయమవలె దివ్యకాంతులను, వకుళమువలె వాసనలు విడుజల్లును. ఇట్టి మాలికను ప్రేమతో అమరాగ మూచియో నరుణనూత్రమువంటి ప్రచ్ఛి ఇందిర మాధవులకు సమర్పించినది. అణువణువునను మాలిక రాగస్పందనసుందరమై భాసించినది. మాలికాహృదయమున ప్రేమనే మాధవుడు స్వీకరించినా డా జన్మనినండి, తీరిత సాధనకు పట్టుగొమ్ముగా.

తన్నెంతో ప్రీతితో కన్న ఇందిరను మాలికమరల చూడలేదు. ఇందు నిరూధమున కవియాశయమేమి? కవి దృష్టిలో సత్త్విప్రేమకు చిహ్నమును మాలిక చంచలమును ఇందిరా సంస్కర్యనము మరల కావంప వలెలేదు. ప్రేమయార్తయగు మాధవుని యంత

కనుననే అది నిజగౌరవములనీచును వాతని రాగ వాహిని కెట్టి మాంగ్యము సంక్రమింప నీయక సంరక్షణ మొందును. తా నెంతో కుమారాలముతో కూర్చిన చాలి కను ఇందిర యెప్పుడో మరచినది. కాని మాధవుని తన యాత్ర కడియే పాడేయమయినది. అతనికి దానియొక గల ప్రీతి గాఢమైనది. ఈవిధముగా వసుకము కలి శేఖరుని కల్పనాలోకమునచేరి, పవిత్ర ప్రేమకు ప్రతీక యయి, సాహిత్యప్రపంచమున కాశ్వితస్తానమును పొందినది. నాయకుని ప్రేమసైన్యమును చాలికా రూపమున భలముకొక నిలిచియుండు పాగడదండ్లకు బోల్చి, కలి నిజవైద్యధిశాఖలోనిదిని ప్రదర్శించినాడు.

నాయక యన్ననో చంచల, ఆమె వాచుధేయమే స్యభాతమును సూచించుచున్నది. పార్థకమరు నాను కరణముననేకొక కలి ఉపమానంకారముల సాయమున గూఢ సూచించినాడు. ఆమె వసుకహారికకు—

దుగ్ధాస్తిలోనుండి తోలెంచు ఇందిరా
చేరి—పారికాశోన,
పద్మాలయాచేరి పరిగిని—

తొలినది. లక్ష్మి చంచలయను విషయము సర్వజన విదితము. ఈవిధముగా కలి కథాంతమును ప్రారంభము ననే కావ్యాద్ధిసూచన కావించినాడు. నాయకుని ప్రేమ సార్థకమయినది, మాధవుని. మాధవశిబ్దమునకు వసం తార్థి విట మపాదేయము. వసంతము ప్రేమకాలము, ఉద్దీపకము, శోభాసమన్వితము.

కలి ఈ గీతికావ్యములో మానవస్వభావ పరిణిల వసుకూప చక్రగా చేసినాడు. సామాన్యముగా మానవ హృదయమున స్థితిగతుల వదులించి పాంశ భావతరంగములతో పాటుకు శ్రోత దర్శకుకు సమ్మే శనము పొంది, పాత్రతో తాదాత్మ్యము గాంచి, బ్రహ్మావంద ఎహోదరముల వానందరస జగత్తులో తిమ్మతము మరలుకు. ఇట్టి సాధారణీకృతి కవికాక మొసగని కృతి ఉత్తమకావ్యము కావేరదు. ఈకలి వాక్యాయతనస్థి. ఇట్టి సన్నివేశ చిత్రణములేవి ఘట్ట ములు వీరి కృతులలో గాంచినను దొరకవు.

మనకు ప్రియులగువారల యిష్టానిష్టములనుబట్టి వారి యిష్టాలు మన కిష్టాలు, వారికి ప్రత్యర్థులు మనకు ప్రత్యర్థులు వగుచుండురు. వీనికి కారణములు వారల గుణావగుణములు కావు. ఇందిర ప్రియుని కంఠమున పుచ్చరామము చేయుచు పరికిన వాక్కులు:

వసుకాలవీర వివలననే ప్రాణేశి,
కలిగ వాకుమగూడ గాఢానురాగము.
ఈ యువాచారము పై సత్యమునే స్ఫుటికరించును.
నిజకామితప్రాప్తికొరకు ఎదుగు మిక్కిలి పాటు పడును, ఎట్టి కష్టముపై నను సంతోషముతో సహించును. అట్టివో నొకవేళ నాత దాసించినదే స్యయ ముగా వతెనిని తేరి ధన్యుని జేయుచో అనందములో నతని యుక్తిరిపాటు వర్ణింపతరముకాదు. నోట మాట రాదు; వచ్చినను గాఢసత్యము సంధించును. వాక్కులు క్రమము ననుసరింపు. పాపఃపునశ్చము కనబడును. ప్రేమైకవిధానము, ముక్తికామిని యగు ఇందిర సమా గనువేళ

వసుకహారిక యెంతో వాడిపోవక ముందె
అర్ధాంగి నాను మీ కనివార్యముగ వాడ!
అని బాస చేసినపుడు మాధవుని హర్ష విహ్వలత్వ మెంతో సహజముగ చిత్రింపబడినది. తొలుపాటుతో కూడిన అతని హృదయ వేగము

నిజముగా నిజముగా నిజముగా ప్రియతమా!
అనుచువా అనుచువా అర్ధాంగి వసుచువా!
అన్నవాక్కులు ప్రేమపరిసిలో మునిగిజేలు ప్రతి ప్రాణికిని సహజవేద్యములు. ఈ శిబ్దములను పున రుక్తిగా నెంచక, భావసౌందర్య బోధకములుగా భావించినచో భూషణములగును.

వసుకహారికలో ప్రధాన రసము శృంగారము. రచన సంభోగ శృంగారముతో ప్రారంభమై, కరుణ విప్రలంభమున పర్యవసించినది. శృంగారమునకు ఆంగ ములుగా నుండవలసిన వర్ణియు సమకూర్చుటలో ఆచార్యులు విద్వహులు. సంచారిభావములలో ఆవేగము, హర్షము, జపియ, చపల, బ్రహ్మ, స్మృతి, చింత, దైవ్యము, కింక, గ్లాని, విశ్వదము; సాత్వికభావ ములలో స్తంభ, రోమాంచ, స్వనిధింగ, వేదభు, బాధ్యపాలిములు సందర్శించియుగా, సరసముగా ప్రదర్శింపబడినవి. కథాంతము శ్రోతలకు కరుణ విప్ర లంభమున పరిగమించినట్లు తోచినను, నాయకునకు విశ్వవజ్జనితముగు శాంతి, శుద్ధి లభ్యమయినది. అతని ప్రకారమీ వృత్తము శాంతరసమున పర్యవసిత మగు చున్నది. మొత్తమున రసనిర్వహణము సరసముగా జరిగినది.

ఇక ఈకృతియందలి సౌందర్యసృష్టిని కొలదిగ వివారింపవలెను. నిజముగా, కవిదృష్టియే సౌందర్యము

నకు మూలము. అందులకు గురియగు ప్రతి విషయము నకు సహజముగనే బాహ్యదృష్టింతర బాహ్యతము సంక్రమించును. రసస్థితులగు కవులలో విట్టిది చాచ్చుగా గానవచ్చును. ఏతిక్కువి రచన లన్నియు సౌందర్యపారసమ్యబాహ్యములు. భాష, వర్ణనలు, సంభాషణలు, సన్నివేశములు, అలంకారములు, కథ, రసపోషణము—ఒక్కొక్కటి సౌందర్య రాగాగుణ చాచ్చుగా పరిపూర్ణములై శీత్రపర్యము కావించు కాదంటిని ఖండములవలె అందంపు నిర్మలతో, మైత్రులతో శీత్రపర్యము, శ్రోత్రపర్యము పగుచుండును. వకుళమారికలోని ఇందిరా సౌందర్య వర్ణనము, నాయకుని కామిని మానసాకర్షకాన్వితమైన మూర్తి, ప్రేమకీర్తి వకుళావనీజము కావించు సహకారము, వకుళమారికా గ్రుభము, ఎట్లో విధుని దౌర్బంధము విడిపించుకొని, అహమగునకు సింహావలోకనము చేయును, అందగమనమున కదలిపోవు నాయిక విహ్వలత్వము, బహువిధముల బ్రతిమాలు ప్రియుని యొడ ప్రసన్నురాలై, అభియుఖముగా నిలిచి, నారి పోయెడి వేడిని సరించుకొని, నల్లకల్వల బోలు వరు నాలు పైకెత్తి చల్లనిమాత్రుతో నతివిరి కాంతిపరమ ఆభామిని సుఖములై మొదలగు చిత్రణము లెన్నియో కవి ప్రవర్ణించిన విచిత్రిస్తవ్యైః నిదర్శనములు. వకుళమారికామాత్రమును పైకి ము అనురాగాదుగము కావించినది కవిదృష్టి; నిర్దిష్టమగు నెండుప్రాదంభకు గూడ వైష్ణవంటి సవకమును, బౌద్ధార్యమార్గిత్వములను జరిచేసి, కల్యాప్రతియకు నా యందాల బరణికన్న చేయుచుండుగులు సరసమైన దనిపించినది.

ఈ కావ్యము ల్యాగసౌందర్యపూరితము, శిష్ట సౌందర్యభూషితము, భావసౌందర్య సంభావితము.

చిరునవ్వు మలయు నా శివితేసుని మాయ పంతువెన్నెల కాయనీ మారికా వింకుపుష్పమి బోలునీ!

ఇందరి ప్రతిశిల్పమును కవి సౌందర్యదృష్టి యను ఉతితో మలచి, భావమార్గతమను సుష్మముతో వానికి పరస్పరమోజనముచేసి, పరితర హృదయము బుస్సాంగ కేయు కల్ప స్పృశి కావించినాడు.

“పాలపుగులగు దురుల పట్టు త్తరీయమ్ము కామదీ కమనీయ కా శేయ కంచుకము.”

“కాసుంధరాగల కంచుకము తోడిగనది,

వసుచుంక నొడలిపై పంతువెన్నెల దురుల్ చేవకన్యకజోలె తేజరిల పొగినది.”
“జలజలది రాలె నా సమయావ వారిపై పోగకొమ్మలమండి పూలు జడినవనా.”
మొదలగు పంతు లెన్నియో ఈ కవితిలకునిసౌందర్యో పాసన నెలగెత్తి చాటుచున్నది.

5

రసపోషణముతోపాటు శిష్టాల్లాలంకారము లీ కృతిలో నేర్పుతో నిర్వహింపబడినవి. శిష్టాంకారములలో అనుప్రాసము అంద్రుల సాను. నిర్మితచింత సంబంధి యగు ఇష్టాగోష్ఠిలోను, సామెతలలోను అనుప్రాసము గోచరించుచుండును. శిష్టాలంకరణ మెంత మనోహరముగ వకుళమారిక కల్పితో రచనముం చెల్లెడల స్పష్టమగును.

ఇక ఆల్లాలంకారములలో ముఖ్యముగా తృప్తి నిచ్చువాని నే కవిప్రాధముగ వాడినాడు.

1. దనుచుంకగా నామె సాంద్రదండ్రికలోన పాలమున్నీటిలోపల విహారము చేయు పద్యాలయాదేవి పడితి తోచెను నాడు.

ఉదాహరణ:—

2. చిరునవ్వు బీచికల్ చెంగలించుచు మంక — సానుప్రాసమును దూపకము.

3. ఆప్రేమవసంతయ్యున కీదిరాగ కిరయ్యున కెంత తారతమ్య ముకట!—

దూపకము.

4. వకుళాలమీద వివలన నే ప్రాణేశ, కలిగను నాకునుగూడ గాధానురాగమ్ము. — హేతుశ్చేదన ద్వయ.

భావకాశేయంబు ధరియించిన జన్మని సాంద్ర దండ్రికలో నుచు దృశ్యము క్షీరసాగరమున విహారము నలపు పద్మాలయము తప్తక స్ఫృతిపరమమగు గొని వచ్చును. ఇట్టి బాహ్యరూప సామ్యమునకు రోధుగా నాయికాదండలప్రకృతిమీద ద్వందితమై, ఉపమాన సౌందర్యాచిత్యములు తర్కము లగుచున్నవి. చిరు నవ్వు బీచికా రూపమున చెప్పబడినది. హాసము ఒక్క సారిగా వెన్నెలవలె వెల్లివిరియును. కాని చిరునవ్వు కరటమువలె పెడవులపై ఒకమూలమండి మురియుక

మూలకు మెల్లగా జాలువారును. కెరటము చిన్న కుంపులను విరలించి చల్లపడము నాపాదించువలె చిరువపువైతము వృద్ధులుకాంతి కలిగించును. ఇటు రూపవ్యభాచములతో ఉపమానోపమేయములకు సాదృశ్యము సంపాదించుట రచనాకళలమునకు విద్యున్నము. ఇట్లే వసంత శిశువులు పరస్పర వివర్ధములయ్యును ఒకదాని తరువాత నొకటి వచ్చును. ఇట్లే ప్రేమ విరాగములు ఒకే నాయిక వాక్రయించి పరిణమించినవి.

ఈ కృతిలో గర్భిణివాసమైన భందములు కావవచ్చుచున్నవి. అందును విజయభద్రగదగద విశేషముగా మన్నది. ఒక్కోపాదములో 20 మాత్రలు; పూర్వవిశముగా 10, ఉత్తరవిశముగా 10 మాత్రలు. ఇంతే కాక త్రిశ్ర, చతుశ్ర, ఖండ్, సంకీర్ణగతులనుబట్టి రచించిన గీతాలు వివిధరాగములలో ప్రయోగింపబడినవి. ఈవిధముగా గేయత్వ మీ కృతిలో ముఖ్యముగము. సంగీతాత్మకమున నిట్టి రూపమును నేపథ్యము నుండి క్లిష్టరీతకావ నొకరు పొడుచుండగా మహాకటిరంగస్థలముపై భావానుకూలముగా కాస్త్రీయముగా నృత్యము చేయుట సరసముగా నుండును. ఇట్టి నృత్యము చేయగలిగి వెంటవెంటనే మాలిక, నాయికా నాయకుల భావముల వర్ధిలయింపగల సామర్థ్యము సామాన్యముగా నటులలో నుండుట అరుదు. ఈకృతిని ఒకవిధముగా ప్రవర్ధింపవచ్చును.

వసుదేవాలికా కావ్యములో మాధుర్య ప్రసాదాదీనములు ప్రధానముగా గానబడును. రీతి వైదర్భి, భారాకుద్ధి, కైలి, సౌందర్యము వలనసంత కలపు. శృంగార కరుణములందు సహృదయుల చిత్తములు శ్రేఘ్ణముగా ద్రవిభూతిములగును. చిత్తవృత్తి కలుగు నిట్టిసిద్ధిని గ్రహితుండును. విప్రలంభశృంగారము నుండి కరుణకాంతములలోనికి పర్యవసించు రసదశయందు ఈద్రుతి తీవ్రముగ నుండును. ఇట్టి లక్షణమే మాధుర్య మునిలించుకొనును. వర్ధిలనడయును స్వచ్ఛవస్త్రముపై బడిన నీటివలె క్రేణమూత్రమున నే వృద్ధయంగను మునుడో వానిని ప్రసాదగుణ ముండును. ఇట్టి కావ్యమున జటిలపద గుంభము గాని, క్లిష్టకృష్టమున భావావ్యక్తి, ని, పాండిత్య ప్రదర్శనము గాని వనిరావు. ప్రయత్నము లేకుండునీ భావము భావను వెన్నులనలయును. ఈకవి తిను భావయందు తత్విను తప్పిర దేశ్య శిబ్దములను సహజముగా అపమానలాభున మున వాడె యున్నాడు. ఎచ్చటను కృత్రిమత్వము కాన్పడదు.

కథయందుకొలంది గడిచు యొక్కొక్కటే అంత కంటకు గంధ ములిగియుండునుండ అంతోంగమునందు ఆహాదభిగిలై చల్లగా పొగిలిని సౌభర్యము గడిపిండు. ఇందు తత్వగూడి శిబ్దములకు విడిచి ను రానిమైత్రి, నైకట్యము సరసముగా సంఘటితములైనవి. ఇంతయే కాక—

కొదిలి మావసాకర్ష కాన్యుతమైన
పురుషాకృతిని గాంచి పొంగిపోతిని నేను—
అన్న పురుష క్రమముగా తత్వమూడిశిబ్దమైనను భావ శ్రేమ కలుగనీక వృద్ధయమునకు హత్తుకొనిపోవును. ఇట్లే—
చిరువపువైచిత్రం చెంగలించుచునుండ—
పాలిండ్లపై నున్న పట్టునైగను దాడి
లేలిపోవుదుమంటి దేవతాహర్దాన.

మొదలలంపండ్లు అనేకము భావానుధాని యగు భావప్రయోగమున భారాకుద్ధికి తార్కాణములు, భావావేగము వృద్ధియగున నుండి విక్రమము కాగా శిబ్దములు విర్యవృత్తినండి విర్రురీణవలె ప్రవహించుచున్నట్లుండును.

ప్రేమవగర కీ రాహు కళివ హై—అను హిందీ పంక్తిని ముటలముగా ఈ కావ్యమునకు [1985] ఏవాడో ఉంచుటచే హిందీభాషకు నేను లభించిన ప్రాముఖ్యమును అనాజే ఋషియై ముండునీ కవి దర్శించివాడు. ఇట్టి లలితమైవృత్తికన్యక రసిన వరు నకు సమర్పించుటలో గూడ సావధానత కావవచ్చుచున్నది. బహువిధముల కావ్యశీలకము మధురములరము కావించుకొనిన శ్రీ శత్రులపల్లి కృష్ణకాస్త్రీగారికి ఈకృతి విచ్చుట ముదావహము.

వివిధముగా పరిశీలనము చేసినను వసుదేవాలికా వైభవము అమేయము అవస్య మని లేలంచున్నది. ఈ కవీంద్రుని భావగాంభీర్యమునకు, మాత్స్యముకుమార కల్పనాకీర్తి, సమగ్ర సౌందర్యదృష్టికి, రూపక రచనలో మాతన ప్రయోగ కళాకళలమునకు, ఆపూర్వ భారాకుద్ధిలో విలసిల్లు గేయరచనా పటిమకు, అదర్శ ప్రేమతత్త్వ విరూపణాదీర్తి, త్యాగతపాదీర్తి, ఈ 'గీతికావ్య'తము' ఆదర్శవైన ముచ్చుకునుక. ఆధునికాంధ్ర కావ్యలోకములో అత్యుత్తమ శ్రేణికి చెంది ప్రేమలపై లెక్కింప దగినకృతులలో వసుదేవాలికా స్థానము విధివానిము. గేయనాటికలలో దీని కిదియే సాటి.

అ మృ తు డు

శ్రీ ఆర్. ఎన్. సుదర్శనం

సన్నాహాలపందిరి కళకళలాడింది. ఆ పువ్వులు నాడినా చిక్కని పరిమళం మాత్రం సిగ సంతి పెట్టకొనే వుంటుంది... జీవితంలో అధ్యాయం మారుతుంది; కోరికలు తీరటంతో ఆసక్తి చెప్పుబడుతుంది; ఎన్నిసార్లు పెట్టకొన్నా సన్నాహాలమీది అపేక్ష మాత్రం తగ్గలేదు!... అనుకోన్నది ప్రమాదం. ఆమెకు ఆ పువ్వులు దంపరూప్య జడలో గురించటం ఒక్కటే పేలవం కాకుండా, క్రొత్తదనం చెరగకుండా నిలిచిన సరదా! అంతకు నాలుగైదేళ్ళ పూర్వం ఆమె భార్యనా లోకంలో గృహిణి జీవితం అంటే: హోదాగల ఉద్యోగంలో, అనుభూతిదైవ, వచ్చినభర్త; కోరిన వగలు, చీరలు; సొంతకారు; కావలసిన తీరిక..... ఆ కోరిక లన్నీ, తీరి, కల నిజమై నిలిచింది; అందరూ అద్భుతవంతురాలి వన్నాడు! అప్పుడు ఉపాసనమీది, తర్వాతి తర్వాత లోటుగా తెలిపినవస్తావుంటేది ఒక్కరిషయ మున్నూట నిజమే: అది తన కింకా మార్పిడిని రాకపోవటం; కాని ఆ విషయంలోకూడా భయపడనవసరం లేదని డాక్టర్లు, జ్యోతిష్కులు అంటున్నారు... బావే, మిగిలినదేమిటి? అసంపృప్తి! ఎందుకు? కారణం తెలియ! “ఎవరూ తోచదు” అని ఆమె ఎప్పుడైనా అంటే, “నీకు తీరిక ఎక్కడై పోయింది ప్రమాదా!” అంటాడు భర్త... “ఇంకా తెలియ కాకపోవటమే. కారణం, ఆ పుణ్యకాలం ఎప్పుడు వస్తుందో!” అంటుంది అతనిగారు... “అయ్యాయ్, వేదాంతమూ మతమూ, వీటిమీద కాస్త ఆసక్తి కలిగించుకో రాకూ జీవితంలో ఆర్థం కనిపిస్తుంది!” అంటాడు తండ్రి... “మహిళాసంఘ కార్యక్రమాల్లో మీరు క్లిష్ట తీరుకోవాలంటే” అంటుంది కలెక్టరుగారి భార్య, సంఘాధ్యక్షురాలు... కాని ఏ ఒక్కరినీ రక్షా, సలహా ఆమెకు ఎప్పుడేదు; ఎప్పుడూ తీరటం లేదు. ఎంతో తరచినా, అసంపృప్తి వ్యూహం ఒక్కటే. పూర్వం తనకేరిషయమైనా సరే ఆసక్తి అంటూ వుండేది, ఎదుగుతూచే ఉత్సాహం వుండేది; ఇప్పుడు అది రెండూ లేవు! చివరికు తమ మార్పిడివ్వనికూడా పెద్దగా ఎదురు చూడటం లేదు!

కారువచ్చి ఆగింది. భర్త వరాండా మెట్లెక్కి వచ్చాడు.

“నువ్వై క్లబ్బుకి వెళ్ళలేదేం యివారీ?” అన్నాడు.

ఒళ్ళోవున్న ఇంగ్లీషు నవల పైకెత్తి చూపింది ప్రమాదం. “ఇది చదివెయ్యాలని కూర్చున్నాను.”

“మరి దవవకుండా చదివే పందిరి చూస్తూ పువ్వులు లెక్క పెడుతున్నావే!”

భర్త చమత్కారానికి ప్రమాదం ఎవ్వరింది. “లేదు... కొంత భాగం గడిచేప్పటికి కథ పగుల త్రిటం మారి యాడుస్తూ కుంటటం ప్రారంభించింది. విసు గొచ్చింది.”

“జీవితంలాగే?”

ప్రమాదం విషయం చూపుంది. “మీ రెండుకని ఇంత తొందరగా వచ్చేకారు క్లబ్బుమంచి?”

“టెలిగ్రాం వచ్చింది... వేణు వస్తున్నాడు... ఈటెయితుకే! నీతో చెప్పి, తర్వాత ప్రేమనకు వెళ్దామని...”

“ఈమధ్య ఉత్తరం వాసివట్లు లేదే!”

“లేదు... వాడెప్పు డిలాగే చేస్తాడు. పరీక్ష పదిహేనురోజులు వుండి కదూ! సరిగ్గా పరీక్షమందు రోజుల్లోనే రిక్రిమేషన్ కానా అంటాడు వాడు!”

“భావనం ఆలస్యమవుతుండేమా, మీకు కాఫీ కావాలా?”

“తప్పకుండా!”

కుంటమనిషితో చెప్పటానికి లోపలికి వెళ్లింది ప్రమాదం.

* * *

ఉన్నట్టుండి వచ్చింది వర్షం, వేణు ఒక్కడే ఏకాగ్రు వెళ్ళాడు. బాగా తీరిన బోయి వుంటాడు అనుకుంది ప్రమాదం.

వేణు ఏకాంతాన్ని కోరుతాడు, అన్న గారిలా కాదు. ఆయన కేమా ఎప్పుడూ స్నేహితులూ, కలువ్లు వుండరి, లేకపోలే తోచదు. వేణు మొదటి

రెండు సాయంత్రాలు వదిలెతో చదివరంగం అడుతూ గడిపాడు. ఇవారే ఆమెతో ముందుగా చెప్పినట్లు 'షికారువెల్తున్నా' వని. చదివరంగం ముందు పెట్టుకొని ప్రమాద నిరీక్షిస్తుంటే, దుమ్ములు వేసుకుని తియ్యాలై వేలు విరాండాలో నుంచే "అలా వెళ్ళొస్తాను వదివా!" అనేసి గబగబా వెళ్ళిపోయాడు. ఎన్నో విషయాల్ని గురించి లోతుగా ఆలోచించిన భోరణి వ్యక్తమాతౌవుంటుండే ఏం మాట్లాడినా, మరి యీ చిన్న విషయం, అవతరి వాళ్ళపట్ల తన ప్రవర్తనను గూర్చి, ఎందుకని తట్టకుండా పోయిందో! అతని మీద ప్రమాదకు కోపంచచ్చింది.

అత్తగారికి, ముద్దుగుడుకుల్లోనూ చివరివాడని కావాలి, వేణు వినోద ఎక్కువ మునుకారం. అతనికి ఏమేమి యిష్టమో, అతి నేరవిషయాన్ని గురించి, ఏ అభిప్రాయం, ఎప్పుడు వెలియిచ్చాడో అన్న సమగ్రంగా చెబుతూ వుంటుంది ఆమె. ఆమె వచ్చిన ప్రతి పర్యాయం యిందుమించు వేణుకూడా యింట్లో వచ్చివున్నట్లే వుండేది! అలా పరిచయమైన వ్యక్తిని గూర్చిన కల్పన, మనస్సులో ఏర్పడిన దాదా చిత్రం, ఎంతవరకు నిజం? అని పరీక్షించుతోంది ప్రమాన. అత్తగారు చెప్పినవంటలు, ఆ భోరణిలోనే అన్ని సదుపాయాలు, వేణుకోసం అమర్చి గమనిస్తోంది... ఏదో ఒక నవ్వు, ఒక చూపు, ఒకమాట తనివెక్కువ మెరసి అప్పుడప్పుడు ఒక ప్రత్యేకతని నూచినున్న మాట నిజమేకాని, నువ్వులో కలుపుకోలుతనం మాత్రం లేదు! ఎవరైనా అడిగితే ఒక ముక్కలో సమాధానం, లేకపోతే అదీ లేదు! ఇదంతా కలిపి చివరకు ఒక విధమైన స్వార్థికిమమే అనిపిస్తూవుండామెకు. విస్తృతమవుతూనే ఆమె అనేకమీద లేదు! నిశ్చలంగా కళ్ళలోకి చూచి మాట్లాడుతాడు; ఏమాట చెప్పినా అందులో సంకోచం ఏమీ వుండదు! ఒక తల్లిదిడ్డలే అయినా, ఆమె భర్తలో కనిపించే స్నేహభావం, ఉత్సాహం, చైతన్యం, వేణులో ప్రతిబింబించటం లేదుమరి!

కాని వేణు వర్షంలో తడిసి వస్తాడని ఒక చైత్ర ఆదుర్దాగా వుంది ప్రమానకు... గొడుగు పంపించ బానికే వాడుకు వర్షంముందే యింటికి వెళ్ళిపోయాడు. వేణు ఆరోగ్యం విషయంలో జాగ్రత్త అవసరమని అత్తగారు చెప్పడూ చెబుతూ వుంటుంది!

బాగా తడిసిపోయి యిల్లు చేరాడు వేణు! ప్రమాద హాల్లో సోఫాలో కూర్చుని పుస్తకం చదువుతూ, వేణు రావటం చూచి చూడవట్లు తీరుకుంది. విరాండాలో నుంచే ప్రక్కనున్న తన గదిలోకి వెళ్ళి పోయాడు; కొంతసేపటికి బట్టలు మార్చుకుని హాల్లోకి వచ్చాడు. ప్రమాదమాత్రం పుస్తకంమీదనుంచి దృష్టి మరల్చలేదు. ఎగుటవున్న సోఫాలో కూర్చుని, అన్నాడు వేణు :

"బాగా తడిసి పోయాను వదివా!"

ప్రత్యక్షతరంగా ఒక్కమీదం లేయెత్తి చూచింది ప్రమాన. తనవటం మూలాన కావాలి అతనిముఖంలో స్మిగ్గత్యం ఆ కళ్ళలో ఏదో కొత్త కాంతి తోచాయి. వేణులో ప్రత్యేకత, సాందర్యం వున్నట్లు అంగీకరించక తప్పదు! అనుకోన్నది ప్రమాన.

"అన్నయ్య యింకా రాలేదా?"

"లేదు!"

"అనుకోకుండా వచ్చింది వర్షం...కుండా పోతగా కురిసింది...పరేల ప్లావం!"

"అనుకోకుండా వెళ్లావు, వర్షమూ అలానే వచ్చి వుంటుంది నిన్ను పరామర్శించబోంది!"

వేణు నవ్వాడు. "నువ్వు క్లబ్బుకు వెళ్లా వనుకున్నాను వదివా!" అన్నాడు.

"నిన్ను, మొన్న!"

"నిన్ను, మొన్న, కొత్తవాణ్ణి, అతిథిని! ఇవారే కూడా వాకోసం నువ్వుంట్లో కూర్చోవటం చేసికే, లేదీన క్లబ్బుకి వెళ్తావని, షికారు బయల్దేరాను!"

"అది నిజంకాదు...నువ్వప్పుడూ అబద్ధం చెప్పవని మీ అమ్మగారు నోక్కి చెబుతూ వుంటారు మరి!" అని పుస్తకంపైపు దృష్టిరేపించి ప్రమాన... కొన్ని మీదాలు, తన్నుతాను పరీక్షించుకొంటున్నట్లు మానంగా వున్న వేణు, చివరకు అన్నాడు :

"అబద్ధంకాదు, సగం సత్యం చెప్పాను!"

"ఏమిటి?" అన్న దామె, ఆ సంగతంతా అప్పుడే మరచిపోయవట్లు.

"నువ్వు క్లబ్బుకు వెళ్తావనుకోవటం ఒక కారణమూ, వాకు ఏకాంతంగా వుండాలన్న కోరిక రెండో కారణమూ. ఈ రెండూ కలిపే నేను షికారు వెళ్లటం జరిగింది...అందుకల్ల సగం సత్యం చెప్పా నంటున్నాను."

“తత్త్వశాస్త్రం చదువుకున్నావు కదా మరి” అన్నది ప్రమాద విసుగు చూపిస్తున్నట్లు. కాదు వచ్చింది. ప్రమాద ధర్తలోపలికి వచ్చాడు.

* * *

వేణుకు జ్వరం వచ్చింది. ఫెబరల్ షీప్స్ కమిషన్ ఉద్యోగాల పరీక్ష పదిహేనే వుంది. తమ్ముడు పరీక్షకు వెళ్ళటానికి ఏర్పాటుచేసాడు. ప్రమాద ధర్త అంతోసేన చెందాడు. దాక్టరు మరేయో అన్నాడు. క్లినిక్ ఇంజక్షన్లు ఇచ్చాడు. ఆ రోజుల్లో ప్రమాదకు వేణు యింకోవిధంగా కనిపించాడు... ఆమె తిరిగివచ్చిన ‘స్వారియం’ అతనిలో ఆధునికమైన పోవటమేకాదు, కొన్ని సార్లు వేణులో న్యక్తమైన పరిశీలన అవసరమైన అమెకు నవ్వు కూడా లేవ్వించింది. అమె వేణును గుర్తి తన అభిప్రాయం మార్చుకొన్నది... ఏ విషయం మాట్లాడినా అతని సమక్షంలో ఆమె సంత భావాలకు ఒక కొత్త నిలక వస్తోంది! ఒక నొకప్పుడు పుస్తకాలు చదివి రోజు విద్యార్థులంతో ఎన్నో సంగతులు ఉత్సాహంతో చర్చించే ఆమె ప్రాత అనుభూతి తిరిగి వచ్చినట్లుంది :

“తీరితం ఎందుకు కలెక్టు చేసుకుంది?”

“తీరిన కోరికలవల్ల”

“అయితే ఏం చెయ్యాలి?”

“కొత్తకోరికలు కోరుకోవాలి!”

వేణు మాచించిన జవాబు చాల విడ్డూరంగా తోచింది ప్రమాదకు!

“బాగుంది, అని అసక్తికరములు అనేదాని కలిగి ప్రియ కదా! కోరికల్ని జయించి, కాంతిని సాధించు నీకేదా తత్వబోధ! కొత్తకోరికల్ని పెంచుకుంటే ఏమాత్రం?”

“భౌతికంగా సాధ్యమయ్యే కోరికలు ప్రయత్నం మీద వాటివూర్తం అని చూచుకొని ఏమైనా సరే గమ్యం చేసుకొంటాయి... భౌతికంగా సాధ్యం కానిది, లేక చువలాని బుద్ధివల్ల, నిగ్రహకృత్తికల్ల కట్టుబడిని చిరకు—అంటే ఎంతకాలంలో, ఏవిధంగా అనేది వ్యక్తినిబట్టి వుంటుంది—చిరకు సత్యరూపంతో కాంతిని, అందాన్ని ప్రసాదించగలుగుతాయి! అంతే గాని, కోరికల్ని చంపటం, అణచటం, నివృత్తించటం, యిదంతా భావవల్ల, ఉపాదాన తిరగే పాఠాలు!

దానికి కారణం ధయం; ధయమే నిగ్రహమే ఒకటి కాదు; ధయంవల్ల లభించేది మృతి; నిగ్రహంవల్ల సాధ్యమయ్యేది ఆనందం... కౌటట్టి కోరికల అకాంతిని పూర్తిగా అనుభవించటమే తీరికలో ఆనంద మూలం అంటాడు... అందుకే కొత్త కోరికలు పెంపొందాలి అన్నాను...”

“నువ్వు చెప్పిన వాకేం అర్థం కావటంలేదు వేణూ! పుస్తకాల్లో చదివినదానికి నీ సంత వ్యాఖ్యానం కావాలి యదంతా!” అన్నది ప్రమాద.

* * *

ఒకనాడు వేణు పెళ్ళి ప్రస్తావన వచ్చింది :

“ఉద్యోగం ఎలానూ వస్తుందికాని, నువ్వలాంటి అమ్మాయిని కోరుతావా, ఎంతకట్టుం, ఏనిదిటి కావాలో ఇప్పుడే కాస్త చెప్పివెట్టితే ఎందుకైతా మంచిది వేణూ!” అన్నది ప్రమాద.

“ఎలాంటి అమ్మయినా సరే!” అన్నాడు.

“అద్భుతంగా వేదాంతాల మాట్లాడుతున్నావే! కోరికలు కోరటం మంచిది నువ్వే అంటావు మళ్ళీ... కోరుకోవటానికి సిగ్గునుమా! అమ్మాయి ఎలా ఉండాలో చెప్పి చూపించి!”

“నీకలె వుండాలి కదా!”

“ముఖమతి అక్కర్లేదు, చెప్ప!”

“వాకింకేం తోచటంలేదు. ఇప్పుడెందుకా గొడవ, దియచేసి చూడకో కదా!” అన్నాడు.

ప్రమాద వెళ్ళిపోయింది. తర్వాత రెండు రోజులు ఆమె వేణుతో ఎక్కువగా మాట్లాడలేదు; వ్యక్తిగతమైన ప్రశ్నలు వేయటం అసలు మానివేసింది.

వేణుకు జ్వరం తొందరగానే నశించింది. కాని నీరసంగా వున్నాడు. ఢిల్లీకి ప్రయాణ మయ్యాడు. ‘నాకున్న వెంటపంపితే బాగుంటుందేమో’ అన్నది ప్రమాద. ఆమె ధర్త ఢిల్లీలో తన స్నేహితుల యింటికి వేణుని వెళ్ళమని ఏర్పాటుచేశాడు.

వేణు వెళ్ళినతర్వాత ప్రమాదకు తీరికలోని అర్థరాహిత్యం మళ్ళీ తీరిన సమస్యగా గుర్తుకువచ్చింది. మరది రావటంతో, ఆ సందడిలో కొన్నాళ్ళు ఆ విషయం అప్రయత్నంగా మరచిపోయిందామె. ధర్తకు తత్త్వజ్ఞాన వట్టుడు; ఏ విషయాన్ని గుర్తుకొని లోతుగా ఆలోచించటం, తిర్కించటం చోసా వుదంగా కనిపిస్తుంది ఆయనకు... కనిపించేది లోకం,

జరిగేది జీవితం, అంతకుముందు ఆశలు వచ్చుకొని
అనవసరం ఆయన దృష్టిలో... వేలు భావునికు,
తాత్వికుడు, ప్రతిపక్షాన్ని చూసి ఏదో పరీక్ష
చేస్తాడు, అవ్యయంకోసం వెనుకబాడు... నిజానికి పాద
దులుసుకుదు ముగ్ధులే! అనుకోవచ్చు ప్రమాద. నైపు,
గణితం తీసుకుని పరీక్షలు పాస్ చేసి, ప్రావిన్షల్
సర్వీస్ లో డిప్యూటీ కలెక్టరుగా వెల్వెట్ యాగ్నికు
ప్రమాద ధర్త. పెద్దయరది మద్రాసులో తండ్రిదగ్గర
లాయకుగా వున్నాడు. ఇక వేలు, వేదాంతం, దరిత్ర,
పాపాత్మ్యం ఎన్నుకొని ఫెడరల్ సర్వీస్ పరీక్షకు
వెళ్ళున్నాడు. తపో మాతా పాస్టర్ లోనో, రైల్వే
లోనో పెద్ద ఉద్యోగి అవుతాడు!

అన్నదమ్ములు వాదిస్తూవుంటే వివారి! జగత్తు
రహస్యం, వాస్తవిక ప్రపంచాన్ని హేళువాదాన్ని
మించి, తెలుసుకోవటానికి వీలేదంటాడు అన్న.
హేళువాదాన్ని అధిమిక్షికాని ఆవిషయం తేల
దంటాడు వేలు. "ఎవరం గా?" అంటే మాత్రం దానికి
సమాధానం, వివరణ, సార్వంకాదనీ, అన్నగారిని
అంగీకరించుకుంటుంటే తనచేత కాదనీ అంటాడు
వేలు... ఒక కోరికను కోరటం, దాన్ని నిగ్రహించటం
ఈ విరుద్ధప్రవృత్తులమ్య కలిగే హృదయమధూతిలో
అందుకు ఏదో మాధ్యం వుందని తనకు తోస్తోందనీ,
దాని స్వరూపం తమింకా అవకతం చేసుకోలేదనీ
అన్నాడు, జ్వరం వచ్చివచ్చుకు ఒకనారి ప్రమాదతో
వేలు. ఆ మాట భార్యవారా విని, "ఉద్యోగం వచ్చి
పెత్తెలే, యీ పిచ్చి వేదాంతం వదులుండిలే" అన్నాడు
వేలు అన్న. మొత్తానికి వేలు విచిత్రవ్యక్తి అను
కోన్నది ప్రమాద!

పరీక్షలు పూర్తికాగానే సరాసరి తిరిగి రమ్మనీ,
తర్వాత మద్రాసు వెళ్ళివచ్చువనీ చెప్పారు దంపతు
రీద్దరూ. కాని ఢిల్లీ వెళ్ళి వేలు ఉత్తరం వ్రాశాడు:
పరీక్షలు కాగానే మద్రాసు వెళ్ళి రెండుకోలా లుండి,
తర్వాత ఒక స్నేహితునితో కలిసి దక్షిణదేశం తిరిగి
రావాలని సంకల్పించాడట; దక్షిణదేశయాత్ర తర్వాత
అన్నదగ్గరకు వస్తాడట!

తర్వాత ఉత్తరాలు లేవు! అతను పునచ్చేరి
అరవిందాశ్రమంలో కొన్నాళ్ళు, రమణాశ్రమంలో
కొన్నాళ్ళు వున్నట్టూ, దక్షిణాదిలో ముఖ్యమైన స్థలా
లన్నీ దర్శించినట్టూ మద్రాసునుంచి కబురుమాత్రం

తెలిసింది. రెండుతెలుల తర్వాతకాని వేలు మద్రాసు
చేరుకోలేదు. అప్పుడే ప్రమాద ధర్తను బదిలీచేసి
బళ్ళారి చేశారు. ప్రమాద పుట్టింటికి వెళ్ళింది. ఆమె
బళ్ళారి తిరిగివచ్చినతర్వాత ధర్త వేలుని రమ్మని
ఉత్తరం వ్రాశాడు. ఈ మధ్యకాలంలో వేలు
మద్రాసులో ఒక కాలేజీలో రెక్టరుగా చేరాడట;
అందువల్ల తెలుపులోకాని రావటానికి నిలుండాని
బదులు వచ్చింది! ఫెడరల్ సర్వీస్ ఫలితాలకై వా
వేచివుంచకుండా యంతలో యీ ఉద్యోగమేమిటని,
భార్యాధర్తరీద్దరూ ఆశ్చర్యభద్రాగా. దానికి ప్రత్యుత్తర
మిచ్చాడు వేలు: "...ఫలితం ఏమాతుండా, తీరు
కోవటం నేనెని రెక్టరు ఉద్యోగం చేస్తున్నాను...
ఈసారి తెలుపులో వచ్చినవచ్చుకు నాకు వెల్లిసంబంధం
మాడమని వదిలేతో చెప్పారీ... కిందిటిమాట, నాకు
ఉద్యోగం రాగానే అమ్మాయిని వెదికి పెట్టుతానన్నది
వదిలే!"... అయితే వేలు సరియైన ధోరణిలోనే
వున్నాడన్నమాట! పునచ్చేరి, అరుణాదలం, యిది
ప్రమాదను, ఆమె ధర్తకు కలవంపెట్టాయి... వేలు
వ్రాసిన ఉత్తరం ఆ సంవేసానివృత్తి చేసింది!...
తెలిసినవార్లలో తగిన అమ్మాయి ఎవరా? అని
ప్రమాద ఆలోచించటం ప్రారంభించింది... నీవలే
వుందారీ వదిలే!" అని వేలు అన్న మాట జ్ఞాపకం
వచ్చి, ఆమెకు మరదివీడ ఏదో క్రొత్త అభిమానం
కలిగింది.

* * *

డిసెంబరులో తల్లిని తీసుకుని వేలు బళ్ళారి
వచ్చాడు. ఢిల్లీ ఇంటర్వ్యూకి రమ్మని నీలుపు వచ్చిం
డట. పది రోజుల్లో వెళ్ళారీ.

"ఏదో పరీక్షో, ప్రయాణమో ముందుపెట్టుకొని
గాని, తిరికే రానూనే చేమిటి?" అన్నది ప్రమాద.

"జ్వరం వస్తుండేమానని ధయం!" అన్నాడు
వేలు.

ప్రమాద వచ్చింది. "అంకుకే కాబోలు యీసారి
అత్తయ్యకు వెంట దీసుకోచ్చావ్!"

"అమ్మ కాంటీ చూడాలట... మిరింకా వెళ్ళి
లేదుగా, అందరం కలిసి వెళ్ళిందాం" అన్నాడు
వేలు.

తీరా ప్రయాణ మధ్యేటప్పటికి ప్రమాద ధర్తకు
ఆఫీసుపను లేవో అడ్డువచ్చాయి. మిగిలిన ముగ్ధరూ

ద్రౌపదితో కాలు తీసుకుని బయటేరారు.

విరూపాక్ష దేవాలయంలో తిరుగుతూ వుండగా వేణు అన్నాడు : “మొట్టమొదటి సారిగా ఈ ప్రదేశంలో ఆడుగు పెట్టుకున్నా, ఎందుకనో ఈ కట్టడాల, శిల్పాల, పరిసరాల వాకు చిరపరిచితాలన్న అనుభూతి కలుగుతోంది కదా!”

“బహుశా ఘోటోల్లో ఈ కట్టడాలు చూచి వుంటావు! చరిత్ర చదివి ఊహించుకొని వుంటావు, అదంతా జ్ఞాపకం వస్తోంది కాబోలు” అన్నది ప్రమాద.

“అలా కాదు, గోవా మసం నడిచే విధి, తరచు వెళ్ళే దేవాలయం, పాల్లాశే పూజలు, మారకథలు, ఉత్సవాలు—యిది కొన్ని సంవత్సరాల తర్వాత మళ్ళీ ఆ చోటికే తిరిగివస్తే మనకెంత గాఢంగా జ్ఞాపకం వస్తాయో, అలాగే యీ హంపీ బజారు, ఈ దేవాలయాల ఇంత శూన్యంగా, నిర్లసంగా కనిపిస్తూ వున్నా, మనుష్యులతో ఉత్సవాలతో పండగగా కళకళలాడుతూ వున్నట్లు ఏదో భ్రమ కలుగుతోంది. వాకు...నిజం చెప్పాలంటే పూర్వజన్మలో శే నిక్కడ రాయల సైన్యంలో ఒక సరదా సైన్యం గట్టిగా పంపాడున్నాను!”

“తాగుంది...అయితే విజయనగర ప్రజలవారి తాన్ని వర్జిస్తూ ఒక చక్కని సరస తయారుచేయవచ్చు కే! అదాశక్తి అంత గాఢంగా వుంటే... అత్తియ్య, మీ అమ్మాయి ఏదో పూర్వ జన్మలో యిక్కడ పర్వారుగా రాయలవారి సైన్యంలో వుంటే వాడట!”

“సరదా రేమిటి, సైన్యాధ్యక్షుడే అయివుంటాడు! అమ్మాయ్, పూర్వజన్మపురి అంటే అందులో ఆస్పర్యపడకలసిందేమీ లేదు...వానిన్ని తనలో ఒక సారి మాయంటికి ఒక యోగివచ్చాడు...” వేణు ఏం చెప్పినా అది అందరూ అక్షి రాలా నవ్వరి! వాస్తవమేనా కంటే అటు ఆమె సహించలేదు; పూర్వ జన్మపురి కుర్చీ గూర్చి ఏదో కథలు చెప్పింది ప్రమాద అత్రగాడు.

ప్రమాద వింటూ వడుస్తోంది. వేణు కొంచెం ముందున్నాడు. హంపీ బజారువాటి కొండవరాసు దేవాలయం దిరిగి వడుస్తుంటే, వేణు చెప్పిన నిలిచి పోయాడు. ఎన్నువైపున కుంగుద్రుతు చూచి అన్నాడు : “ఇక్కడినుంచి వది, యీ పరిసరాల, యాద్యక్షిం వాకు మరీగాఢమైన స్మృతిగా వుంది...”

ఇక్కడ నిల్చుని ఎన్నో పాటల ఎవరితోనో మాట్లాడి నట్లు వా ఊహ!”

ప్రమాద వత్సరూ అన్నది : “తర్వాత మాట్లాడవచ్చు; విశ్వాదేవాలయం యింకా చాలమారం వుండటం...తిరిగి వచ్చేటప్పుడు మాట్లాడరాదా!”

విల దేవాలయం చూచినతర్వాత హావేవుల తిరిగివచ్చారు ఆ రోజు.

మరుసటిరోజు మూడవ రామస్వామి దేవాలయంలో, రామాయణగాథ చెక్కబడిన కుంభి శిల్పాన్ని చూస్తూ వుంటే, వేణు ఒక చిత్రరపు ముందు నిల్చుని కదలకపోవటం గమనించి, కామూచులతో దగ్గరకు వెళ్లింది ప్రమాద...నీత పర్ల కుటీరం ముందు నిలబడి, బంగారు లేడి చైత్ర చూపిస్తూ ‘అది తనకు కావాలంటూ వుంది శ్రీరామవిగో, తర్వాత చిత్రం, రాముడు ఆ లేడిమీద బాణం వేయడం!

“ఆ లేడి ఎంత బాగుంది!” అన్నది ప్రమాద.

వేణు మాట్లాడలేదు. రెండుమూడు చిత్రాలు వాటివెళ్ళిన ప్రమాద వేణుతో : “ఆ లేడిమీద వ్యాపాహమే కలగకపోతే నీతకు అంత అవధం వాటిలేదీ కాదుకదా!” అన్నది.

వేణు ఆమె దగ్గరకు నడిచాడు : “అలా కాదు కదా! నీత కారణ బన్యరాలు...నీతా రాము రిద్దరూ కూడా రాజుల సంహారంలో పాటే జన్మించారు. అందుకల్ల కాలాన్ని బట్టి కనిపించే హేతువులూ, మంచి చెడ్డలూ ఒక రకంగా వుంటే, కాలాతీతమైన హేతువులూ, మంచి చెడ్డలూ ఇంకొకరకంగా వుంటాయి!”

“ఏమిటో వేణూ! ఇక్కడ కూడా వేదాంత మేనా?”

గజాల, దసరాదిబ్బ దర్శించటానికి వెళ్ళున్నార; వేణు అన్నాడు : “సర్దారు వృత్తాంతం చెప్పరా?”

“సర్దా రేమిటి?”

“మంచి పాత్రుగా కదా! వా పూర్వ జన్మకథ!”

“అఁ, అవును, చెప్తా! పూర్తిగా జ్ఞాపకం వచ్చింది!” అన్నది ప్రమాద చిరువత్సరతో.

“ఆ సర్దారు ఒక యువతిని—పుష్పలలికను— ప్రేమించాడు...మొదటిసారి విరూపాక్ష దేవా

లయంలో, తర్వాత హంటి బాటలో, మంజుల
బ్రతుక అమెను కలుసుకున్నాడు... ఆ ప్రేమబంధం
నాకపోలేదంటిది... దానిలో అతను పూర్తిగా కట్టు
బడిపోయాడు... ఒక వాటి వర్షపు తాత్రి ప్రేమనీ
మీది వ్యామోహం నిగ్రహించుకోలేక, తోగితియ్య
మీద మరదావస్థలో వున్న తల్లిని వదిలి వెళ్ళాడు...
తర్వాత కౌని అతని హృదయంలో పూర్వార్థానికి,
ఉత్తరార్థానికి సంఘర్షణ... తెల్ల వారే పరికి తల్లి మర
ణించింది... పర్యవ్రాసం...—తర్వాత రాయలవారి
తైత్రి యాత్ర... పర్వారు యుద్ధభూమికి వెళ్ళి తిరిగి
వచ్చేటప్పటికి ఏదాది వాటింది... పుష్పలవక బావ
లేడు... హంటి బాటలో రెండేళ్ళకితం కనిపించా
డో విడిచిన ద్రుకుడు, అమె దగ్గర పువ్వులుకో చేనాడు,
అతిథి పెళ్ళిచేసుకొని వెళ్ళిపోయింది విన్నాడు...
చీలిం కూర్చు నుపించింది..."

"తర్వాత ఏమైంది?"

"తెలిసె."

"కథ రోమాంటిక్ గా వుం; కౌని ముగింపునే
చెప్పరా?... చాల వాస్తవిక దృష్టితో... ఇంకో
అమ్మాయిని పెళ్ళిచేసుకొని పదిమంది పిల్లల తండ్రి
అయ్యాడు... పైవ్యాసము దయ్యోడు!"

ప్రమాన చెప్పిన ముగింపు మాత్రం చెప్పిబడ్డ
వేణుతల్లి "ఏమిటా కథ? నన్ను వినినయిందీ!"
అన్నది.

"మీ అర్చాయి పూర్వ జన్మకథ, ఆత్మయాత్ర!"
అంటూ ప్రమాన వేణు చెప్పినకథ ఆమెకు చెప్పింది.

"అందుకే కావాల; నీ నెవ్వరూ తనతోపే
వుండాలని యిష్టపడితాడు వేణు! ఎన్ను కూడా
తనతో ఢిల్లీ తీసుకు వెళ్తానంటున్నాడీ మాట!" అన్నది
నవ్వుతూ తల్లి.

"అయితే మీరూ ఢిల్లీ వెళ్తారన్నమాట! చెప్పనే
లేదే!" అన్నది ప్రమాన ఆశ్చర్యంగా.

"నువ్వు రావే అమ్మయ! కాక, ప్రయోగ
మాచితక్లాం... నువ్వు పుగ్గతిక్లాం నీదిస్తే మనకు
తప్పకుండా వుట్టుతాడు" అన్నవామె.

భూగర్భ కేవలమందగ్గరకు వచ్చారు. అందులో
యాచే నేమీ లేదన్నాడు వెంటబచ్చివచ్చాడు... వేణు
తన వెళ్ళి చూడాలన్నాడు. ప్రమాన "నేనూ వస్తా"
నన్నది. రాయల ఆలోచనా మందిరానికి భూగర్భ
కేవలయానికి సారంగమార్గం వుండేదట పూర్వం...

వేణు తల్లి తోడ్కొనిపోతే వుండిపోయింది... వేణుమంగు,
ప్రమాన అతని నమక, మెట్టు దిగి మంగు ఆవరణ
దాటి లోపలికి వెళ్ళాడు గర్భవతివాకా... అందులో
నీళ్ళు నిలిచి లోతుగా వున్నట్టు కనిపించింది, తర్వాత
అంగకారం... వేణు గర్భవతి కుడివైపుకు మళ్ళాడు,
ప్రమాన అతని నమక నేవుంది... "అమ్మో, పాము!"
అని ఆరవతోయిన ప్రమాన గొంతు పగలలో అగి
పోయి, చచ్చిన వేణుని గట్టిగా చుట్టుకొని, ముఖం
అతని దివ్రున వాడుకోన్నది... వేణు పామును చూచి
కదలకుండా నిలిచిపోయాడు... రెండుమూడు గజాల
దూరంలో పవనపత్రి నిలుచిన్న త్రాచు, పడక దించి
సరసరా వెళ్ళిపోయింది!

"వరినా, వెళ్ళిపోయింది పాము!" అన్నాడు
వేణు.

ప్రమాన రేడుకోవటానికి కొన్ని క్షణాలు
పట్టింది. ఆమె నేహం కలుగుతోంది... ముఖాన
చెయ్య... వేణు చెయ్యిపట్టుకుని మెట్లదాకా నడి
గింది.

"అబ్బ! ఎంత గండం తప్పింది వేణూ! ఈ
పాడు నేచాలయంలో ఏమందని వచ్చాం యిక్కడికి!"
అన్నవామె.

వేణు మాట్లాడలేదు.

"ఆత్రియాత్ర, త్రాచుపాము! నా ప్రాణాలు
నిలువునా ఎగిరిపోయాయి... వేణుకు ఎంత ధైర్యం!
నిశ్చలంగా నిలుచున్నాడు" అని చెప్పింది ఆత్రిగారితో
ప్రమాన.

ఆ సంఘటన ఆమె మనస్సుమీద చెరగని ముద్ర
వేసింది. తను అంతగా భజనపోవటం, వేణు
నదురూ తెదురూ లేకుండా నిల్వోవటం, రెండూ
ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించాయి. తలమోస్తూకొద్దీ తన
ప్రకర్తన తనకే సిగ్గు తెప్పిస్తోంది. వేణు ఏమను
కొన్నాడో మరి! తను వేణును అలా పట్టుకొని కళ్ళు
మూసుకోవటం మేమిటి పదిపిల్లలా!... అప్పటినుంచి
వేణు కొందం ముఖానగా వున్నట్టుకూడా అనుమా
నించింది ప్రమాన.

బ్యాంకి తిరిగివస్తూంటే, కాదులో వేణు
మానం భారంగాతోచి, ప్రమాన అన్నది. "త్రాచు
పామును చూస్తే మిదిగి ఎందుకో అంత వెళ్ళిపోయి?"

“విరజంతువుకదా! కరిస్తే యింకేమన్నావురా!” అన్నది వేణు తల్లి.

“విరజంతువు చెప్పి రేపు! త్రాచుకు చూస్తే అంత విపరీతభయం ఎందుకో అర్థంకాదు!” అన్నది ప్రమాద తన్నుతను నిరసించుకొంటున్నట్లు.

“దానికి కారణం త్రాచుపాములోవున్న విషమే! సాందర్యము, కత్తి, చైతన్యము, మృత్యువు యిచ్చి త్రాచుపాములో మూర్తిభావం పొందుతాయి వనినా! మన మనస్సులో మృత్యుభావవశమే సాందర్యం, చైతన్యంలేదు; అలాగే సాందర్యభావవశమృత్యువంశంలేదు...కాని యీ భిన్నప్రకృతుల సంఘర్షణ, కాదు ఏమీకరణ, ఒక్కరూటిలో మన అనుభూతికి తెస్తుంది త్రాచుపాము. ఆ అనుభూతి అపాహ్వాన్యమేనది, అందుకే అది వెట్టిభయం! యోగ విద్యలో కుండలీనికైక్కి ఎర్పూపాన్ని మనవాళ్ళు నిర్దేశించటానికికూడా యిదే కారణ మనుకుంటాను!”

వేణూని అన్నీ రిచితమైన వ్యాఖ్యానాలు, అనుకోన్నది ప్రమాద. కాని పాముఎదుట ఆరిచి ప్రవర్తన చూచినతర్వాత, అతని మాటల్ని నిర్లక్ష్యించేసి ఏదో అనలేకపోయింది ఆమె. హంపీలో వేణు చెప్పిన కథనుకూర్చి మళ్ళీ ఆలోచించింది. సరవాకు చెప్పిన కథ అరి యిదివరకు అనుకున్నా, అందులో కూడా వేణు ఏదో అర్థాన్ని పుద్గళించే ప్రయత్నంపించింది ఆమెకు...ఇట్లు చెబుకున్న తర్వాత, హంపీ విశేషాల్ని భిర్రలో చెబుతూవుంటేమాత్రం, వేణు మాటల్ని పిచ్చివేదాంతి భోరణిగా భోచాయి ఆమెకు...కథంతా విని భర్త నవ్వాడు; “తొందరగా వేణుకి పెళ్ళి చెయ్యటం ముఖ్యమని తెలుస్తూందికదా!...కాశీ జిలో ఏ అమ్మాయికో ప్రేమించి నిరాశ చెంది వుంటాడు” అన్నాడు.

* * *

“వేణూ, నువ్వెవరినై వా ప్రేమించావా?” అని కూటిగా ప్రశ్నించింది ప్రమాద తర్వాత. ఒక్కక్షణం “ఎందుకు?” అన్నట్లు చూచి, “ఆ... పువ్వులాదికను!” అని సమాధానమిచ్చాడు వేణు.

“తమాషాకాదు!...నిజంగానే చెప్తా!”

“నిజంగానే వదిలా!...ఆవాడు నాకు ఊహ పథంలో మెదిలిన కథకూ నా మనస్సుకూ అవివాధాన సంబంధం వున్నట్లు, తిరిగివచ్చినతర్వాత గ్రహించాను...నీత బంగారులేదే తనకు కావాలంటుంది; దాన్ని బాగాంచేసి దంటేలేతప్ప అది దొరకదు; వంట బంతో మరీ దాని స్వయాపమే మారిపోతుంది...సాందర్యాన్ని పొందటం దాన్ని పొగట్టుకోవటమే!...నీత లేదని చూచి ఆనందించి ఉండొచ్చులే అమృతక్షణం! ‘అది ఎంత అందంగా వుందన్నట్లున్నది, ‘అది తనది కాదే’ అన్న అసంతృప్తి, ‘నా రెండూ సమంగా నిర్మితక్షణం! కాని తర్వాత త్సంబంధం’ ‘అది తనది కాదే’ అన్న భావం జయిస్తుంది, నీతి శ్రామానికి తన కోరికను చెబుతుంది, ఇక కార్యకారణ సంబంధంతో కాలం అలా కదలిపోతుంది; దానితో సాందర్యమూ చేబారిపోతుంది!...కాలాన్ని, కార్యకారణ సంబంధాన్ని అధిగమించే సత్వం, రెండు విరుద్ధప్రకృతుల సమీకరణం!...పువ్వులాదిక—సాందర్యం; తల్లి—భర్తం...వానకచ్చినరాత్రి పువ్వులాదికోసం పద్మాను తహతహలాడిన స్వీతం సాందర్యం, భర్తం సమీకరణం చెందిన అమృతక్షణం!”

“అయితే సాందర్యంమీది కోరికను నిగ్రహించుకోని, సాందర్యాన్ని పొందికపాటమే కర్తవ్యం అంటావా?”

“అది కూడా కాదు! ఆ అనుభూతిలో, నిగ్రహించుకోవటంలోని అసంతృప్తి వుండదు, అలా అని కోరిక ఉద్ధృతికూ తగ్గదు...అది భావకు మామూలు ఊహకు అతీతమైన సత్వం. పొందకుండా పొందటం, పొంది పొందకపోవటం అనాలి; కాని అంతే అది అర్థరహితంగానే వోస్తుంది! మాటలో, ఊహలో కాదు, ప్రత్యక్షానుభూతిగామాత్రం అది సత్వం! పాథారణమైన తీవ్రతనుభూతి—కోరటం, పొందటం, కోరటం—యిలా వుంటుంది ఎరుకుదివకుగా నిరంతర ప్రయాణంచేసి తిరంగంలా, అది అలా కదలిపోతూ వుంటుంటే తీవ్రసంతతి, కాలప్రవాహం! కాని మిన్నలోని ఏదో విశిష్టత అతిశ్లే ఊహకోనివ్వదు...కోరటంలో నిలిచి వాగవకులూకు, లేక పొందటంలో పడి పోయి అంతా పేలవం అనుకుంటాడు...విముక్తి మార్గం తిరంగంతో కదలిపోతూవుండటం ఒకటి; లేక పోతే తిరంగాన్ని అధిగమించే ద్వంద్వతీతమైన అనుభూతి యింకోమార్గం...నేను చెప్పిన విరుద్ధప్రకృతుల సమీకరణ ద్వంద్వతీతమైన అనుభూతి!”

3

ప్రమాన ఆలోచనా మాన్యున్నది. ఆమె శరీరాలోగతమవుతుంది... వేణు వేదాంతం సంగతి ఎలావున్నా, అదియే వేణును వ్యక్తిగా ఎలా అర్థం చేసుకోవాలో ఆమెకు అంశపట్టటంలేదు... వేణు మాటల ఆధారాన్ని ఆమె తరచుకుంటుంది; కాని సాంప్రద్యాన్ని గూర్చి, తన తాత్పర్యాన్ని యిలా గాఢంగా, మధురంగా, గంభీరంగా మాట్లాడే వేణును ఒక అమూల్య ఎలా ప్రేమించాలో, ఆ అమూల్య ప్రకృతి ఎలా వుండాలో ఆలోచిస్తోంది.

“వేణు! నీకు తగిన భార్యను వెదకటం చాల కష్టమైన కార్యమే!... అయినా ప్రయత్నిస్తున్నాను. చాల అందంగా వుండాలి కదూ!... నీతో తత్వజ్ఞుడే చేటుపట్టు మాడా వుండాలి కావాలి!”

“నీవలె వుండాలి వదిలా!”

“నే నెండుకు పనికి వస్తాను బాబూ!” అని ప్రమాన లేచి వెళ్ళింది కలవరపాటుతో.

* * *

హంపీ వెళ్ళి వచ్చిన బహుళతో అస్వస్థురాలైన వేణుకి ఢిల్లీ ప్రయాణం మానుకోవలసి వచ్చింది. వేణు ఒక్కడే ఢిల్లీ వెళ్ళాడు.

ఇంటర్వ్యూ తృప్తికరంగా వుందనీ, తన కాకి, హరిద్యాకంఠాచి పదిరోజుల్లో తిరిగి వస్తాననీ వేణు అన్న గారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు.

పదిరోజులు పనిపూర్తి, ఒక నెల గడిచింది. మళ్ళీ ఉత్తరం రాలేదు. మద్రాసుకు వ్రాశాడేమీ అనుకున్నారు; కాని వాళ్ళింకా వేణు వార్త ఏమీ తెలియదు. వేణుతో ఢిల్లీ వెళ్ళిన స్నేహితుడు వేణుపేర

మద్రాసు వ్రాసిన నెండు పుత్రురాలు మాత్రం చేరాయి. వేణు నెలెక్ట్ అయినట్లు ఫెవరల్ సర్వీస్ కమిషన్ వారు తెలియజేశారు మాడా! వేణు ఏమే నట్లు? వేణుకు వచ్చిన పుత్రురాలు చదివి, వేణు స్నేహితుణ్ణి కనుక్కున్నారు. కాకి తనూ వెళ్ళాననీ, తర్వాత హరిద్యాకంఠు వేణు ఒక్కడే వెళ్ళాననీ ముఠా ఆతను చెప్పగలిగాడు. ప్రమానభర్త హరిద్యాకంఠు వెళ్ళి తిరిగవచ్చాడు... వేణు బాడలేదు! పత్రికల్లో ప్రకటించాడు, రిపోర్టిచ్చారు, వేణును గూర్చి వినిపింపన వార్తలేనవి!

భర్త విరాళితో తిరిగివచ్చినతోడ ప్రమాన దుఃఖం అపుకోలేక బోయింది... 4వదిలో పడి పొయ్యిలో, ఏమయ్యిందో నాశం! అని వేణు తిరిగి విలసించింది... కాని ప్రమానకు ఆ అభిప్రాయం లేదు. “లేదు! వేణు హింసలను పరిసరాల్లోనే ఎక్కడో వున్నాడు... వేణు తప్పకుండా తిరిగి వస్తాడు!” అన్నది ప్రమాన.

విచిత్రమైన వ్యక్తి వేణు! అతని మూర్తి, అతని మాటలు, అభిమానం, విశ్వస్థ్యములు ప్రమానకు. అతని బాడ ఎప్పుడో తెలిసి తీరుకుందన్న ఆక ప్రమానకు జీవితంమీద కొత్త ఆసక్తిని పెంపొందించింది.

... ఇరవై ఏళ్ళు గడిచాయి వేణు అదృశ్యుడై! సన్న బాబుల పందిరి కిక్కిరిస్తూ వుంది... “అలా వెళ్ళిపోవచ్చు!” అని గంభీరంగా వెళ్ళిపోతున్నాడు వేణు! పంకమ్మిల్లో కొడుకు మూడు ఉరికి పడి, ‘వేణు అమృతుడు’ అనుకున్నది ప్రమాన.

దుర్మహార్త ఫలము

శ్రీ రాకృష్ణుని గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

“సరకాని, మాకు బాధితమహులగు చాలా బాధున్నదని చెప్పియుంటిరా? ఏదైనా పాప బాటు కలదేమో, ఒకపాపి చూడండి.”

నా ఆత్మీయుల సంప్రదించుచే నగరాంతరమున సంసారమును వాగించుచున్న ఒకానొక సువాసిని ఇంటికి ఈలోగా నే నొకసారి పోయిఉండి, కుళిల ప్రహ్వలల అనంతము లోకాభిరామానుగముగా ఆమెతో సంభాషించుచున్న సమయమున, అలంత దూరమున అసీనురాలై, “అంతలు, వింతలునగు తన సంతానము”లో చిన్నవారి నిజపురిని అంతపాళిలో లాలించుచు, తటాలున విదో స్ఫురణమునకురాగా, సాధిప్రాయముగ నన్ను చూచుచు వేసిన ప్రశ్ని ఇది.

రమరమి పరుచుచు సంవత్సరముల క్రిందట యోగ్యుడు, అనుమాపుడు, అగు వనినితో ఆమెకు వివాహము మహావైధియముగా జరిగినది. ఆ భార్యార్థ ర్త లకు అన్యోన్యముగాకల భిక్షిరక్షులు విరుపమానులని ఎరుగుదు. సత్సంతాన సౌభాగ్యమును సమృద్ధిగా భగ వంతుడు వారికి అనుగ్రహించివాడు. గొప్ప ఆర్థిక వసతిగల ఆభివృద్ధికుటుంబమునకు చెందినవాడు భిక్ష. ఉన్నత విద్యావంతుడైనా, వివశునివేళములు కల సజ్జనుడతడు. భూప్రతిపదలయ్యు ఆదాయముతో పోయిగా, ఇంట కూర్చుండి కాలు కడిగి, సుఖతన నము చేయుటకు అరినికి మంచి అవకాశమున్నది. కాని, అట్టి సోమరి జీవిత మునికి రుచించదు. ఇక, క్లిబ్బులలో చిట్టచేకల వ్యంహారముతోనో, ప్రనిపాటల గొడవలేని స్నేహితులతోటి నిరర్థక జల్పనములతోనో, సానివాడలలో లలితకాభిరుచులతోటి విలాస విహారములతోనో, ప్రాద్దురూక రాజ్యరింత్రములను చర్చించు పెద్దమనుష్యులతోటి వాదప్రతివాదములతోనో కాల యాపనము చేయుట అతని పర్వభావమునకు సరిపడనిది. తగిన వృత్తిని సంపాదించుకొని నగరములో కొంత స్వతంత్రముగా, నిరాదంబరముగా జీవనము చేయు చున్న వాడతడు. కాక, భూప్రతిని చూచుకొని నిర్వహించుటకు పెద్దలు, వారికి అండగా తోడిబుట్టువులు, ఉన్న కారణమున, అరినికి ఆ దీగొడవ అంతగా అనివ సరముకూడ. అమర క్షయ, అమరకాలయు అగు భార్యతో, సత్సంతాన సౌభాగ్యముతో, ఆనందించు

చున్న ఆ యువకుని ప్రకాంత నిర్మల జీవితము విస్మయ చేసాముగా ఆదర్శప్రాయము.

వివాహమునకు పూర్వము వీరి బాధకములను పరిశీలించి యుంటిని. అప్పటికి దృక్పథములో నున్న కరులలో ఇరిజే ఉత్తముని తోచి, కన్యాజనకునికి అట్లే పలవో ఇచ్చియుంటిని. కన్యావరులు పరస్పర సందర్శనఫలము చాల తృప్తిరముగా నుండినది. వాని పరిణామమే వారి వివాహము. అన్యోన్యమురాగ విషయమున వా అభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసిన సన్నివేశము లేమియు కలిగియుండలేదు. కనుక, ఇప్పుడా పీనుతిని వేసిన ప్రశ్నకు నా కౌశ్యర్యమైనది.

అంతలోనే ఆమె లేచి సమీపములోనున్న అల మాగలోనుండి ఇంటి బాధకముల పుస్తకమును తెచ్చి వాకిచ్చెను. ఆమె సాయనబాధక చక్రమిదే—

వ 25-58			
వివాహ 28-19	భర్త 5-56	కు 10-0	
పు 13-21			
౦ 28-51			
గు 27-38			రా 6-39
చేమ 11-25			య 14-49
I 0-10		(సాయనము)	
పు 28-56			
కు 27-2		కుద్ధ జన్మ కుండలి	దాంపత్య 3-18
ర 15-47-28			
కే 6-39			ఇ 26-36(8)
బు 3-4			
	X 10-5		
క 3-58			

లక్ష్మము కుంభిములో కులా నవాంశ. ఆ నవాంశాధిపతి కృతుకు లక్ష్మ భావమునకే కలదు.

“ను నాయన వినన కరీరం, ముఖివం, దీర్ఘాయవం, రథా భగం, యువలిజననియవ కౌంతం, జనియతి హోరాగత కృక్షి.”

అను 'పారావశి' వర్తనము, స్త్రీ జాతిక వర్తనముగా అన్వయించినచో, జాతికురారికి చక్కగా అర్థమగుదు. ఇతరుభాగాధిపతియగుటచే, యోగకారకుడగు కుక్కుడు లగ్నములో నుండుట ఎంతో రహస్యముగా నున్నది.

"కుశ్యేతి లగ్నగతే, గృహేతి

నిర్వాపణం, సౌఖ్యపరిస్థుభావి."

"భాగ్యాధిపే లగ్నగతే, కుశ్యేతి,

భాగ్యస్య కృద్ధి ర్భూతా విశేషాత్."

అని "తాజనధానిధి" ఈ యోగమునకు సర్వలమును నూచించినది. గుణము, కలము, విద్య, ధనము, చక్కగానుండుననియు, పితృతర్జిత ధనము అంటు దనియు, సభామూకత్వము వచ్చుననియు, పరాశర మతము,

"పితృతర్జిత ధనత్యాగి,

సభాయాం మూకవి స్థితౌ,"

(బృహత్పరశర హోర)

అని. స్త్రీజాతిక పరముగా అర్థము చేసినచో, ధర్మస్వార్థిత్వముతో జీవించునని, నెలగురిలో మాటలాడ నలసి వచ్చిన సందర్భములో ఇతరుల మనుష్యు జొచ్చు చేయి అనుభవంతో జాతికురాలు చెప్పవలసినట్లు చెప్పక (కుక్కుధర్మమిది) తిరగుండునని, ఏర్పడుచున్నది. లగ్నాధిపతి కని ధనుస్సులో లాభభావములో నున్నాడు. కోదంబ కని ఉత్తమగుణములు కలవాడు. నిర్వాహకత్వ, భాగ్యతి, విజ్ఞాన కాస్త్రకాశల్యము, ఇట్టివి కని వలన కలుగును.

"ప్రభుకీలో విభాగ్నో,

లాశే, విజ్ఞానకాస్త్ర కుశిలక్ష్మి."

అని 'హోరా సారము'. మరియు,

"సుకీలో, ధర్మతి, వ్యాసీ,

బహూదారగున్ ద్యుతికః"

(బృహత్పరశర హోర)

అనుట లగ్నాధిపతి లాభమందుండుటకు ఫలము. ధనభావములో గురుచంద్రసంయోగ మున్నది. అందులో కుంభ గురువు కర్కాటక గురువువలె ఫలముల నిచ్చువాడని వరాహమిహిరాచాగ్ర్యుడు చాటి చెప్పివాడు. ఈ యోగమునకు ఆర్థిక సమృద్ధి, సంతాన భాగ్యము, పతి సౌఖ్యము, వినీతస్వభావము, ఫలములు!

"గురుచంద్రయోగజాతో,

ధనవాన్, సుతదారవాన్, వినీతశ్చ,

సర్వత్ర ఫలం బ్రోక్తిం,

మత్స్య సహజారిధిం, తయో ర్నీచం."

(హోరాసారము)

ఈ యోగముల సమన్విత ఫలము జాతికురారిస్వభావములో నున్నది.

అది యట్లుండె. ప్రకృతాంశమునకు వర్తము. సప్తమాధిపతి రవి లగ్నాధిపతియై కీహంశలతో లగ్నమును స్పృశించుమందుట ధర్మకు పట్టి పరాయణత్వమును తెలుపగలదు. అందులో రవికి కుక్కుసంయోగము. అనగా, విషయసభాధిపతితో ధర్మభావాధిపతి చేరుట! దాంపత్య ధర్మములో నీవీ! ఉత్తమఫలము కలుగుట గొప్పకాదు. దాంపత్య సహమము ధర్మభావమందే నిలుచుట ప్రశంసనీయుము. మైగా, లగ్నాధిపతి కినినుండి దానికి సకలార్థసాధకమగు ప్రత్యక్షి న్నేహదృష్టి యున్నది. ఇక, ధర్మసహమమునకు ప్రేమ అలగ్నాధిపతినుండి అట్టి దృష్టి సౌక్యమే కలుగుట జాతికురారి పుణ్యంపుపంట! ధర్మభావాధిపతి యగు రవితో అర్థకోణసంధిదృష్టిలో పుణ్యసహమ ముండుట ఆమె పూర్వపుణ్యఫలముగా అనుభూతుడగు ధర్మలభించునను మాదన. రమ్యమగు దాంపత్య జీవితము జాతికురారికి రాగలదని ఈ యోగముల వాగ్దానము.

ఈమె జాతికముతో ధర్మజాతిక మెట్లు అనుక గలిగినచో చూతము. (*)కుజకుక్కుల ఆత్మ్యంతిక సంయోగముకల జాతిక మతినిది. అనురాగమునకు గొప్ప విలంబగల యోగమిది. ఈ గ్రహసంయోగ స్థానమునకు వింశుగా త్రికోణస్నేహదృష్టిలో జాతికురారి కుజాదుండుట ఈ దంపతుల భాగ్యము. వారికిగల అన్యోవ్యామరాగ సంపత్తి విడి వేసోళ్ళ చాటుగలదు. ధర్మచంద్రునితో జాతికురారి రవికి మిత్రదృష్టి కలదు. పరస్పరభక్తి తాత్పర్యముల కీ యోగము తార్కాణ. అతిని లగ్నము ఆమె గురుచంద్రుల సంయోగము వశేషించుచున్నది. అతిని సుగువు ఆమె లగ్నమును, లగ్నాధిపతినిసహా, కుభదృష్టితో చూచుచున్నాడు. ఆమె రవి (సప్తమాధిపతి) ప్రేమనే అతిని ప్రేమసహమము స్థానము చేర్చుచుకొన్నది. అతిని సప్తమాధిపతి (రవి)తో వింశుగా త్రికోణదృష్టిలో ఆమె ప్రేమ సహమము నిలుచుట!

ఈ దంపతుల వివాహబంధము ఉత్తమకక్షకు కెందినదనుటకు ఇంకొక తాళలయును? దాంపత్య విషయమున దోషము లేమియు కానరావు.

జాతికముల నొకమారు పరికిరించి ఆమెతో ఇటుంటిని.

(*)గంధవి సుభీతిచే ధర్మజాతిక మిదల చూపలేదు. సందర్భమునకు వలసిన అన్యోస్థగ్రహాది యోగములు మాత్రము నూచించబడియున్నది.

“ఇన్ని సంవత్సరములు కౌత్సముడేసిన తన వాత, ఇప్పుడు నీకు భర్తలో లోపము కానవచ్చిన దేమిమ్మా?”

“అయ్యో! వారిలో లోపమున్నది ఎవ్వరనిది?”

ఆమె ప్రశ్నిన నేను తప్పుగా అర్థము చేసుకొంటినను భావము ఆమె ముఖములో చూపట్టినది.

“మరి?” ప్రశ్నిర్ధికముగా ఆమెను చూచింది. అందులకామె

“నానుండివారికి ఎన్నియో కష్టములువచ్చియున్నవి కదా? నక్షత్రతానుకూలము మాకు బాగుగా నుండినదో, ఇట్లు జరిగియుండదేమో?” అని దీనముగా ప్రతి ఇచ్చెను.

“అమ్మాయీ! వివాహముకొరకు నక్షత్రతానుకూలము చూచునందర్బములో, కన్యాగరులకు అన్యోన్యమురాగ బంగము దక్కగా, నిరహాయముగా నిర్వాణజముగా, ఉండవలయుననుటే ప్రధాన లక్ష్యము. మీ బంగమెట్టివో, నా వ్యాఖ్యానము అనవధము. ప్రమాదము నీవే! ఇక ఇతర కష్టముల మాట చేరు. ప్రపంచమున కష్టములే లేని వారెవరు? నీత ద్రోపది.....” అనునంతలో,

“యంచితకౌని, నానుండి మావారికి కష్టములు కలుగునని నా జాతకములో నున్నది కాబోలు?”

అని తన సమస్యకు మార్గాంగీరమును చూపినది. ఆమె కన్నులు చెయ్యిల్లినవి పాపము!

“నీ నుండి నీధర్మకు ఏ కష్టములు కానీ రావు. అతని కష్టములను నీవు పండుకొని అతని భారమును కొంత తగ్గించుచున్నావు. అంతే.”

“ఏమికౌని, వారి కష్టములకు నేనే బాధ్యురాలనని నా భయము.”

“విస్ఫంజయముగా నీకు బాధ్యత ఏమీ లేదు.” అంటిని.

“మరి ఎవరు బాధ్యులు?”

“చెప్పకలేవా? చిత్రే, వినుము. నిర్ణయించిన ముహూర్తమును విడిచి, ఒక దినము ముందుగానే నీకు వివాహము జరిపివోనుట మరచియుండెను. ముహూర్తము తప్పిపోయి దుర్మహార్తములో పెండ్లి జరిగినది. దాని ఫలమే మీ కష్టములు. ముహూర్తమును ఆరీతిగా మార్చిన మహానుభావులే బాధ్యులు.”

నా సమస్యయును ఆమెకు తృప్తికాలేదు. ఆమె పూర్వపక్షి మిది:

“నిర్ణయించిన ముహూర్తమునాడు మాకు తారాబలము లేదనికదా, మా మామగారెల్లు మార్చిరి! మరి, దోష మెట్లయినది?”

సమాధానము చెప్పకలసికచ్చెను.

“అయితే, మీగౌరవము ఓపిక పట్టుము. ఆ ముహూర్తదీక్షములను చూపనిదే నీకు జర్మముకొను.”

చక్రములను గుడించితీరి. వివాహము జరిగిన ముహూర్త మిది:—

	కు 29-15	బు 11 9(వ) ర 18-40 X 16-45	వ 7-25 శ 24-12
శ 1-87	(సాయనము)	కు 19-38	
	వివాహ ముహూర్త చ కము	రా 1-87 య 6-27 1 16-10 గు 17-43	
పుగ్య 0-10		ఇ 1-51 (వ)	చ 27-40

వైశాఖ శుక్ల ద్వాదశి నుగవారమున ఉత్తరా నక్షత్రములో సాయన సింహరాశిపూర్వ సింహవంశంలో ఈ వివాహము జరుగుట! నిర్ణయించి యుండినది వైశాఖ శుక్ల త్రియోదశి శుక్రవారమున మాస్తా నక్షత్రములో సాయన సింహరాశిలోని కన్యావంశం. దీని చక్ర మిది:—

	కు 0-28	బు 10-81(వ) ర 14-39 X 19-0	వ 7-29 శ 24-20
శ 1-84	(సాయనము)	కు 20-12	
	నిర్ణయించియుండిన ముహూర్తము	రా 1-84 య 6-28 గు 17-47 1 18-0	
పుగ్య 12-7		ఇ 1-50(వ) చ 9-48	

ఈ రెండు చక్రములపై గ్రహస్థితిని పోల్చి చూచితే మన, ఒక్క చంద్రస్థానములో తిప్పి తక్కిన వానిలో చెప్పజోతగినంత మా గుర్తు చూపట్టదు. లగ్నము సింహానంతాంబోయి కన్యానంతాంబో అయినది. అంతే.

కాని, వివాహకాలమున చంద్రునికి ఏ గ్రహముతో నైవా సంయోగము ఉండుననుట ముఖ్యమైనది. చంద్రునికి గ్రహసంయోగమున్నచో, “ఏగ్రహచంద్రో” అను సాంకేతిక వాచ్యము కల మహాదోషముగా పరిగణించబడునున్నది. ఏ గ్రహముతో చంద్రుడు చేరినప్పుడు ఏమి ఫలము వచ్చునో, మహూర్తకాస్త్ర సూత్రములు చెప్పవచ్చును. కనానికి వ్యాధి, బుధునికి కంఠం రాహితిగము, శుక్రువునకు దౌర్భాగ్యము, కుక్రునికి పాపత్వము, శని నలన సర్వాసము ఫలములు! కాని, మరల గ్రహ సంయోగములకు మన ప్రాచీనగ్రంథములలో ఫలము నూచించబడలేదనుట వాస్తవము. అయినా, వానికి ఫలము లేదను కొనుట పొరలెట్లు. మహూర్తకాలమున చంద్రునితో ఏ గ్రహము కానీ, చేరరాదనుట మూలసూత్రము. ఈ ఉపపత్తిని పురస్కరించుకొని ఏ గ్రహవ్యభావమునలన ఏఫలము రావచ్చునో, నులభముగా మనము తీరచింపుకొనవచ్చును.

ఇదిట, చంద్రుడు ఇంద్రసంయోగమునకు పోవుచున్నాడు కదా! ఇంద్రుడు మహాహూని; సత్యావల్యములను తాగుతాడుచేత చూపగల బింద్రులకుడు; టక్కు, టవరు విద్యలలో నిష్ణీముడు. అహింసకుడుగా విరచింపబడు, ఆ గ్రహము సిద్ధపరచు పరిస్థితులలో మోహమో, క్రోధమో, పామరించగలడు. యోగ్యుడు అయోగ్యుడుగా, కలశంతుడు దుశ్శిలుడుగా, మృదులము దుర్దులముగా, చూపట్టట అతిసులభము, నమ్మించి నశ్చేట ముందుట అతివి వింగి. అడికలు, అపవాదలు, కీలాపనిందలు, సమృద్ధిగా అనుభవించవలసినవృత్తు. ఆ గ్రహము తెచ్చిపట్టు సంకట పరిస్థితులు తప్పించుకొంటుంటు నులభముకాదు. అదే ఇంద్రుని చిమత్కారము.

ఇట్టి చంద్రునితో వివాహకాలమున చంద్రుడు చేరినచో, ఇంద్రప్రభావము ఆ దంపతుల నైవాహిక జీవితములో ఏదోవిధముగా చూపట్టి తీరదుకదా? మహూర్త చంద్రుడు ధిష్ణానములో నుండువాడు. అరిక సమస్యలలో ఇంద్రమాయ అనుపదులు సహజము. రావలసిన ద్రవ్యమో, ఆస్తియో రాకపోవుట, చేతమన్న ద్రవ్యము ఏదో కారణమున ఉన్నట్టుండి మాయమవుట, ఇతరుల నష్టములకు అనవసరముగా

బాధ్యత వహించవలసినవృత్తు, లేనిపోని అదనించు పాలగుట, మున్నగు ఫలములు రావచ్చును. ఇట్టి పరిస్థితులలో పుణ్యంహనుమునా ఆ ఇంద్రుని కేంద్రవేగ పాలగుట మరింత కొంచీయము. జన్మకాలములో ఇంద్రుడు దుష్టుడుగా నున్నవారికి, ఇట్టి మహూర్త యోగము మహాకేళికారి నునుటలో అశ్చర్యములేదు.

ఇంతమాత్రముకాదు. ఈ మహూర్తమునకు ఇతర దోషములు సంయక్తము కొన్ని పట్టియున్నవి.

(1) ఆహూర్త ద్వాదశితికి? ఇది పక్షాచ్ఛిద్రము. వివాహమునకు తగినది కాదు.

“ద్వాదశి త్యానూహరి” అని మహాగ్నలు చెప్పిరి.

“ద్వాదశి నుచమింద్రైక,

నర్తకేత ప్రకత్నతః.”

అను నిషేధ సూత్రమునా కలదు.

(2) మహూర్తకాలమున రవి చంద్రాంతరము 18⁴⁰ భాగలు. అనుటచే తిథి త్యాజ్యకాలములో పెండ్లి జరుగుట.

(3) శుభవారముతో ద్వాదశి తిథి చేరినచో, ‘దుష్టతిథివార’మగును. కుభికార్యముల నూననిది ఇది.

(4) వివాహలగ్నమునకు క్రూరగుగు సింహానంతాంబో హింసముకాదు.

(5) ఇంద్రవేగ చంద్రునికి మాత్రమే కాక, లగ్నమునకు అర్ధకేంద్రము, సప్తమమునకు పార్థకేంద్రము, వహూనలులను చేరుగా ఇది బాధించగలదు. ఇన్నింటిలో ఇంద్రవేగయే మేరువు పూస.

ఈ లగ్నములో బృహస్పతి ఉండుట వాస్తవము. శుక్రువు లగ్నములో నుండెనేమి, దోషములు నశించుననుట పామాన్యమాత్రము. ఇది అల్పదోషముల విషయమే కాని, మహాదోషములను గూర్చి చెప్పిన కాస్త్రము కాదు. ఈ మర్కమను విద్యావ్యాపనూరి ఎంతో స్పష్టముగా చాటి చెప్పియున్నాడు:

“కుభిగ్రహా ముదయోస్తి నిర్ణయం
వతావతా కర్మ కుభం విదధ్యోత,
గ్రాహాగ్న మహాదోష విచర్చితాయం,
ఇదం మహూర్తస్య పరం రహస్యం.”

(విద్యావ్యాపనము)

అని. మరుదినము నిర్ణయించిన మహూర్తమున ఉత్తమమగుత్రయోగి తిథి. చంద్రుడు ఇంద్రసంయోగమును చాటి కి భాగల పట్టు ముంగుడు పోయినాడు. కనుక, అతనికి ఇంద్రవేగ రాదు. లగ్న సప్తమములు సంయక్తము అతిని వేగను తప్పించుకొని యుండును, తిథిత్యాగ్యాది దోషములు లేవు.

“ఇది, మలా, జరుగు, ప్రభుదా, భనుః
ప్రభుమఖండ, మఖండఫలం జనుః”

(వివాహబృందావనము)

అనుటచే, లగ్నమువలె కన్యావవాంశ ఉత్తమ ఫలము నీచునావసరి. లగ్నాధిపతి రవితో, కనిలాభాధి పతి బుధునితో, త్రికోణ కుభవృష్టిలో నున్నది పుణ్య భవము. చక్కని అతిక సౌకర్యము నిచ్చు యోగ మిది, ఎన్నియో విధములుగా ఈ మహార్తము ఇతర మహార్తముకంటే, ఉత్తమఫలము నిచ్చి యుండ గలను.

మహార్తము నిట్లు మాన్యుట వధూవరులకు హిత ముకొడు. అంటే, గురుక్షేత్రముతో పెద్దల ఇల్లు మహార్త మును మార్చినదికొడు. విస్ఫంకమునుగా వధూవరుల తేమచింతతోనే మహార్తమును మాన్యుట. ఉద్దేశములో లోపములేకుండా, కాస్త్రక్షావములేని ఏ సక్రమనాధునితో బుద్ధివృద్ధుని నుది. వరుని సక్రమ ను విశ్రాంతిని ప్రేమించినతో, త్రయోదశివాలి సక్రమము 25 రుది అనును. అసగా, మూడవ వధు లులో ఏవరది అనుట! అనుటచే, ఆ సక్రమము వరు నికి ‘వైశవతం’ అనుచున్నదిని భిక్షుపడి, ముందు నాడు ‘పాదవతం’ అనునది ఈ మాన్యు చేసినాడు. వృక్షములో 18°-19° అతని చంద్రస్థానము. అదటి నుండి మహార్త చంద్రుడు 21°-22° దూరమును. కనుక మూడవ వధులలో 81°-271° అను సమట. విదితార 80° నుండి 98°-201° వంతు వ్యాప్తిలో నుండగలను, ఆ తారలో మూడవ పాదము (88°-401° నుండి 90°-01° వంతు) మాత్రమే గుప్తమనియు, ఇతర ప్రదేశములు కుభమే అనియు, మహర్తము నిర్ధరించినా రని మహార్తమును మార్చినవా రెరుగను.

“అవ్యంశో వివా త్యాజ్యః;

ప్రతికీర వరహా (అ) కుభః;

విధే త్యాజ్యః కృతీయోశః;

కేమ ప్రేక్ష్యపి శోభనః.”

(గురువు)

అను అపవాదమాత్రము తెలియని దొవమది.

కాని, మాన్యుచే పాధించిన ఘనకాన్యమేమో గమనింపును. పెండివాలి ఉత్తరాసక్రమము వధువు నకు ఎనిమిదవ సక్రమము (విశ్రవతం)గా ఎంచు కొన్నాడు. కాని, ఆమె జ్యోతిషాంధ్రస్థానమునండి వివాహ చంద్రస్థానము 204°-491° అసగా, రెండవ వధులలో 88°-491° కొలనుకుదా? ఇది వృద్ధులుగా విదితారలో త్యాజ్యులగు మూడవపాద ప్రదేశమే అనునది వారికి తెలియలేదు.

మరియొక్కటి! వధువు జన్మచంద్రునికి అద్దమ భావములో మహార్తచంద్రుని నిలిపి వివాహముచేసి నట్లయినది కదా?

“అద్దమగే వ్యదుఖా,

నిత్యోక్తిగ్నా, నిర్మితా పద్ధిః”

క్షేత్రము, సుఖభావము, అపవాదము, ఈకోదారయోగపు ఫలము. ఇట్టి మహార్తము వధువునకు క్షేత్రములకు వింతకొను.

విషయనింతయు పాదధానముగా విని జాతకు లాలు తిలకాలము చక్రములను పరికించి, చిన్నగా నిట్లాచ్చి, దైవ్యమును మాచించు చూడ్కులతో, నమ్మ చూచుచు—

“మరి! మహార్తములో దోషమున్నదిని మీరె వా చెప్పియుండరాదా?” అనియెను.

“చెప్పియు యుంటిని. నీ మామగారిది ఎట్టిపట్టు. అతనితో ఈ సంస్కృతమున విరసము సంపాదించు కొన్నచో, మంచినంబంధము నిప్పిటావు నేమో, అని భయపడి, అతని ఇష్టానుసారమే జూపినాడు నీ తండ్రి.

“మూర్ఖం భందానవత్తన,

యాభాతశ్శేష్ఠం పండితం.”

అని పెద్దలు చెప్పిన నీలి. ఇప్పటి కాలములో కన్యాజనకుల కష్టములు నీకు తెలియనిదికావు. వరుడు దొంకుటే సహే ప్రయాస. పుణ్యమా అని, తగిన సంఖ్య ధము లభించినపుడు, దానికి నిష్క్రమము తెచ్చుకొనుటకు ఎవరు పాపాపింతురు? ‘భగవంతుడు ప్రాసనము జరుగు’నను పరాధానము’టి ఉండనే ఉన్నదికదా? వగుని తండ్రికినితో శ్రోత్యాస్త్రముపైన అభిమానము, అందులో కొంత ప్రజేతము కలదని ప్రతీతి. కన్యా వరుల హితమును మనుష్యులో ఉంచుకొనియే ఈ మాన్యు చేసియుండునని అమానుకుకు నీ తండ్రి విశ్వ సిందినాడు. ఇట్టి పన్నీ వేములలో నేమ చేతుగలిగిన దేమో, నీవే ఆలోచించుచు” అంటిని.

ఆమె నిగు ర్ధర అయినది. తిలకాలము ఉర కుండి మంల ప్రారంభించితిని.

“అమృతా! ఇది అంతయు మనుష్యులో ఉంచుకొనియే, జాతకాస్త్రము వ్యాసంగము చేయు మని నీతో అప్పవప్యకు చెప్పియుంటిని. పాశ్చాత్య గ్రంథములు, మన గ్రంథములుపూ, అర్థము చేసుకొ గల యోగ్యత నీవిన్నది. అర్థసిందియుండినతో, రామన్న దేశాదులను గమనించి తగినరీతిగా జాగ్రూక తతో ప్రకరించియుండువు. కాని,.....”

అనునంతలో జాతకురాలు అందుకొని, కొంచెముగా కనుబొమలు చిట్టించి,

“అంటే, నా అజాగ్రూతతలనీ కష్టములు వచ్చినవని మీ అభిప్రాయ మన్నమాట!” అని విని ర్పించెను. వాస్తవస్థితిలో చాలా తెలివి, జాగ్రూతత, సహనశక్తి, కలది జాతకురాలు. ఇట్లు సమాధానము చెప్పిరిని.

“నా అభిప్రాయమును నీవు సరిగా గమనించ లేదున్నా! అత్తమామలకు నీయందు గొప్ప విశ్వాస మున్నదని గట్టిగా నమ్మి భక్తి శ్రద్ధలతో వారిని సేవించుచుంటివి. ఇప్పుడు దాని విశ్వాసము కేలినది. నీ భక్తికి, నమ్మకమునకు, తగిన ఫలము రాకపోవుటే నీ మూలకలయనకు కారణము. నీ జాతకములో భర్తృస్థానమునకు (VII) లక్షణభావము, అనగా చిత్తుర్థానములోనున్న కుమారి (శ్వకుంఠ స్థానాధిపతికి) విరుద్ధుని అర్థకేంద్రవేగ ఎంత విచిత్రముగా నున్నదో చూడము. మామగారితో మనస్సువర్ధలు విచ్చు నూంప ఇది. ఇది తెలుసుకొనియుంటివేని, అట్టి నమ్మకము నిర్దిష్టమని, ప్రమాదకారీయని సులభముగా గ్రహించి యుండువు. ఇంతి క్షణమునకు అవకాశము లేకుండు నట్లుగా ప్రకర్తించియుండువు.”

“ఈ రహస్యము నా కెప్పుడుకాని మీరు చెప్పనేలేదే?” అని ఆమె తీక్ష్ణముగా చూచినది.

“అమ్మయ్యా! అత్తమామలపై—అందులో చాలా గొప్ప సరికులు—అవార భక్తివిశ్వాసములకల కోవలకి వారిపై అనూయ కలిగించుమాట చెప్పుట విమి నీతి? అట్లు చెప్పియుంటివేని, అనుభవములేని నీవు నా మాటలు విశ్వసించియుండువా? ఆలోచించును. అప్పుడు ప్రాపంచియుగా నాకు ఎట్టి ఫలము వచ్చి యుండెడిదో?” అని, తీగమాసి, మంల, “విషయము కాస్త్రమువ్యాసా నీచే గ్రహించినచో క్షేమముని తలం చియి, దానిని వ్యాసంగము చేయుచుని పదపక్ష నీకు సేవకొచ్చుట. కాస్త్రవిశ్వాసములేక, నిరాచరించితివి” అంటిని.

అందుపై ఆమె పూర్వపక్షమిది: “హానింకు. జాతకములో లేనిఫలము మహూర్తమునుండిరాగలదా?”

(ప్రశ్ని సమంజసమైనది. కాని, ఇది గొప్ప చిక్కు సమస్య.

“తిథివారం లగానీకే, ర్యగు క్తం పదసత్వం,

తత్సర్వం జాతకాధీనం

న స్వతిః ఫలదం స్మృతం.”

అని ప్రాచీనల సిద్ధాంతము. మహూర్తపు ఫలము జాతక ఫలమునకు ఆధీన మునుట! అనగా, మహూర్తమునకు ఫలము లేదని కాదు. ఒక విధముగా ఈ రెండింటికని వేర్వేరుక సంబంధమున్నదనవచ్చును. జాతకము యజమానుడు, మహూర్తము భృత్యుడు. యజమానుని ఆజ్ఞ ననుస రించి భృత్యుడు పని చేయవలయునుదా? జాగ్ర తలనీవ కార్యపు స్వభావమును నిర్ణయించువాడు యజ మానుడు. ఆ కార్యమునకు స్వరూపము నిర్ణయనాడు భృత్యుడు. జాతకము దైవాధీనము, మహూర్తము పుణ్యకారాధీనము. దైవము నూచించు ఫలస్వభావ మునకు పుణ్యకార మొక స్వరూపమును కల్పించ గలను. అనగా, జాతకము నూచించు ఫలమునకు మహూర్తము ఒక స్వరూపము నిర్ణయనము!

జాతకురారికి భవభావమందు తగు చంద్ర సంయోగమున్నదికదా? ఆ సంయోగమునకు ఇంగునని సమసప్తకవేగ ప్రబలముగా నున్నది. ఆరిక విషయము లలో ద్రోహమునకో, మోసమునకో, అపవిత్రునకో, ఆమె గురి కావలయుననుట దైవఫల స్వభావము. ఎన్నియో రూపములలో అది రావచ్చును. కాని, వివాహ మహూర్తములో ఇంగునకి ఇంద్ర సంయో గము, పుణ్యసహాయమునకు ఇంగునని కేంద్రవేగసహా సంపాదించి ఇచ్చుటచే దైవాహిత జీవిత సంబంధ ముతో ఆ దైవఫలము అనుభవించదలెనని ఆశీర్వాదించి నట్లు, అధనా కపించినట్లు కథ జరిగినది. అద్భుతభావము (స్త్రీ) జాతకములో అర్చివారింటి ద్రవ్యమును నూచించును. జాతకములో అద్భుతభావములోనున్న కుమారి ఇంగును ఆ ద్రవ్యమునకు ‘కరటక-దమక’విద్యతో సంబంధము ఉండగలదని నూచించును. ఇంద్రమానుతో ఆ సంబంధము ఎన్నిరూపములయినా సరింపవచ్చు ననుట. సమయ సందర్భముల కనుగుణముగా దానికి ఎన్నియో అవకాశములు కలుగును. ఒకప్పుడు వెలకల కస్తూరకటి మాయమైనది. ఎన్నాళ్ళకో ఈ నవ్వును కనుగొన్న అత్తమామలు నిశోషియని జాతకురారిపై విందలొపి, సామ్యు సహకారించి పుట్టినిల్లు చేర్చినవని, ఆమె భర్తతో కొండెములు చెప్పినారు. కాని, విశేష కారి భర్త సహధర్మిచారిటి నీలమును పంకహింపలేదు. తమ వాదమునకు బలము. విచ్చునట్లుగా ఎక్కటి

నందియో ఒక కనుపపక్షి పాక్ష్యమునునవో వారు కష్ట పడి సంపాదించి చూపినాని, కాని, పరికోధించి అది నాటకమని నవ్వినది, తండ్రి అభిప్రాయమునకు విసికి, వేసరి, గౌరవముగా బుర్రపాక్షివానిని బ్రతుకుట మేలని నిర్ణయించి, ఇట్లుండరి, వగరాంతరముచేరి, బాతకు రాలి భర్త వికో ఉద్యోగముకొటి సంపాదించుకొని తన కుటుంబమును పోషించుచున్నాడు. కుమారునికే వేరు కష్టమును పెండి చేయుటకు పెద్దలు ప్రయత్నించినా, బాతకురాలిని చూచి ప్రేమించిన వగుకు తం సంకల్పమును మార్చుకొనలేదు! ఈ దంపతులు అన్యోన్యతకు ధింకము కల్గించుటకై ఈ ప్రయత్నము జరిగినదేమో అని పయితము కొంపన సంకేపించి నారు. ఈ దంపతుల బంధము ఏధయియునది. వారి బాతక గ్రహముల అన్యోన్యమైరి అమూల్యము. పిత్రీయమును ఆర్థిక సౌకర్యమునకు దూరమై, విరా డంబరముగా కాలము కడుపుచున్న భర్తకు తోడు నీడయై, కష్టములకోర్చి, “వేదన్ భద్రాణి పశ్యతి” అని దైవమును నమ్మి జాతికురాలు కాలము గడపుచున్నది.

వివాహమై పగవోకండు సంవత్సరములు నిండినవాడే బాతకురాలిపై ఈ వింద మొత్తుట! ఆమె చరిత్రమధువు, వికరముగా జన్మకనికేంద్రవేగు వచ్చిన కాలమది. ఈమధువు సవభావముతో అధిక సంబంధము కలవాడగుటవలన, ద్రవ్యనిష్ఠుడునున వద్దము, శ్లోకిము రావలసిన దికి వడచుచుండినది. ఆ సుగువునకు ఇంద్ర వేగ యుండుటచే, ఈ దిశాఫలములో మోసమో, కుట్రమో, కుతంత్రములో విచిత్రమగుట తప్పదు.

ఇట్లుండగా, అప్పటికే ముహూర్తకూపరికిసహో కేవలమదెకలు పొధించినతో, ముహూర్త కుట్రకు చరించి రవి సంయోగమున వచ్చియుండెను. దిశకు తగిలెట్లు (వెలదిసముల వారితరం లామె) రిత్నము కంటి పుత్రుని ప్రసవించియుండినది. సహాధిపతి బుధుకు చరించి యుముని శేంద్రవేగపాలయినాడు. ప్రబల దుష్టఫలము అర్థికముగా వచ్చునది ఇది. ఇట్టి స్థితిలో చరిత వివాహలగ్నము బాతకురాలి ఇంద్ర సంయోగమును సంపాదించుకొనుట. చరిత వరుద్ధ భావము జన్మకాలపు ఇంద్ర సుగువుల మధ్యమునకు వచ్చి, వివాహ చంద్రునితో మిత్రవృత్తి నార్జించుట అవ్యుత్తే. ఎవరి దుర్మంత్రమో మామగారి మునుస్సును తెలివినది. చరిత సుగువు ముహూర్త కుమారిలో సార్థ

శేంద్రమునకే వచ్చియుండెను. ముహూర్త దక్షిణములో వరుద్ధాధిపతి కుజుడు మామగారిని తెలుపును. సుగువు వలనవచ్చిన శ్లోకిములో కుజుని వేగ చేరియున్నదమట. చరిత ముహూర్తచంద్రుడవును జన్మచంద్ర స్థానమునే చేరుకొని బైవాహిక కేవలమునకు దశాఫలమును చేర్చినాడు.

మరియుక్కటి. నిందానోపణము జరిగినవాటికి బాతకురాలి దైనిక శేంద్రములను గుడించితిమేని వరుద్ధ భావము నికరముగా కన్యాకాలలో 80 లో నుండును. అనగా, ఆమె చరిత సుగువునకు సమస్త ప్రక ములో ఉండునమట. జన్మకనితో శేంద్రవేగ, ముహూర్త కుజునితో అర్ధ శేంద్రవేగ కలస్తావమని. మామగారి అమగ్రహ మీ రీతి ఫరించుదమటకు వరు సాక్ష్యము కావలయునా?

రానున్న దిశలయొక్కయు, ముహూర్తము యొక్కయు స్వభావమును జాతికురాలు గ్రహించ గలిగియుండేవేరి, దుష్టనశాకాలములో దూరముగా నుండి దుష్టలమును చాలవోకు తగ్గించుకొనియుండును. నమ్మి మోసపోవలసిన అవసరము వచ్చియుండినది. వికో వద్దమో, నిందయో వేరువిధముగా ఏర్పడి, ఇంత కష్ట మనిపించియుండినది.

సరి! ఇది గత జలవేతుబంధవము. ఇక, రెండు మూడు సంవత్సరములు కడచినతో, దిశలు మార్గిలవు, తరువాతి తొందర యుండును. బాతక వాగ్దాసములను గమనించి బాతకురాలు తన భాగదూకరితో ప్రతి ర్తించవలసియుండును. కాస్త్రువాగ్దాసంగము చేయుట ఆమెకు శ్రేయస్సు.

విషయము సంతయు పారధానముగా విన్న తగు వాత బాతకురాలి ముఖము కొంత కలకలేరినది. అంతలో ఆమె కుమారులలో నొక పక్షివాడు ఇంటి మందర తోడిబాలురతో పొంగరము లాడుచుండిన వాడు, కాలుబారి, క్రొందపడి కాలికి చిన్నగాయము చేసుకొని, భోజన విచ్చుచుకాగా,

“అవకాశము వారకులే కష్టము. అయినా, ప్రయత్నింతును.”

అనుచు వాని పెత్తుకొని సమాధానము చేయ పాగుటచే నా కథ ముగిసెను.

“మతి దుఃఖకరం కర్మ
కుభాకుభ-ముహూర్తఫలం.”

వాంఛానుమితి

శ్రీ సంపత్కుమార

ఒక కొండ కొమ్ముకొన ని

ల్యక్తి క్రిందికి గుండు జారిపడు నవ్వడి పో

లిక, మిన్ను నవ్వెకొనిన

ట్లాక ఉరు మది దిక్కుకొనలనుం డీటు వచ్చిగా.

ఎట నమూలనో ఒక్కగర్జ, మరి అట్లే ఒక్క విద్యుత్తు, నే
నటలం గుండు నెడందకున్, జరము వెచ్చన్ గాగు ప్రాణని కూ
రటలం గూర్చగ జాలు, వైన మరి తంద్రదాశీల మీ మబ్బు లిం
తటివై మింటిని గప్పెనున్ బ్రదుకులోనన్ జల్లపందిట్లుగా.

మూలల్ మూలలనుండి చిన్న చిన మబ్బుల్, క్రొత్త అందాల నీ
లాల్లె, విచ్చిన నల్లకల్యలయి, లీలా లావ్యకృష్ణికి పిం
ఛాలై, ఎల్లడ మింట గ్రమ్ముకొని వ్యభాచ్యూ ప్రసారమ్ములన్
నేలన్ నర్వమునందు స్వప్రభుత నందెన్ వార్షికస్వాములై.

ఈ విద్యుత్తులు విచ్చుకొన్నయవి, తా మీ గాఢసీల్కాభ మా
లా వల్లి తనువెల్ల పువ్వులయి, హేలాహానముల్ మోము నిం
డా విచ్చరిన ఈ వియత్తు మననంతా నిండు వాంఛాభియై,
ఏవో నూతనలోక నిర్మితికి చిత్రించే ప్రభాకేఖలై.

ప్రసాదిన నన్నజల్లు వలిపంపుతెరల్ విడవీసికొంచు, ఊ
హా మధురమ్ముగా వెలుగుల్లిన దాదలనుండి వచ్చి నా
దామని నావెడంద కెడదన్ గదియించిన నేమి యయ్యె! వాం
ఛామితి లేని ఈ మనసు సౌఖ్య మదొక్క నిమేషమూత్రమై.

ఈనన నన్నజల్లై గిలిగింతలుగా నునుసిక్కువోవు పృ
థ్వీవతి, తాను గంధవతి, విచ్చిన వేయివిధమ్ములైన ఉ
చ్ఛావనము ట్లుగా, మధుర వాననలెల్లను వ్యాకరించు నా
ఈ సుకుమార మానస మిదెల్ల పురాస్మృతి బంధకప్రమా.

మరి ఈ వాననల్ల నూత్నములు సంస్కందమ్ములా ఏమి? జీ
వ రహస్యమ్ములుగా మనఃపుటిని నీవారాంత శూక్లా భా
వరమమ్ముల్ పరిలీనముల్ చిరములై, వ్యాపించు నీనాడు, బా
హిరమైనట్టి సధర్మకర్మణముతో ఈల్లయుం దామునై.

నేనై తా మొదలైన వానన లివన్నీ, ఆమె నేత్రాంత వీ
తానై శిశ్యమునన్ సహస్రవిధ వాంఛారేఖలై చీలి, సం
ధ్యా సృశ్యచ్ఛిఖ పింఛకేసరములై, తాపింఛ నీలాంబుడ
క్రేణీ కోణ మనోపారాయణ విభాశీలై, ఎడన్ కల్పెడున్.

ఈ వాంఛల్ బడి లక్షయాతనలు, మిన్నెత్తైన దీ వాంఛ, మి
న్నా, విచ్చారు తమోగుణమ్ము బహుధానై మబ్బుతున్నల్, తథా
భావమ్ముడును నొక్కసారి సుఖ మాభాసించు, ఐరమ్మన
శ్రీ విస్ఫుర్తి వలెన్ నిరంతరధురా రేఖానిరానమ్ముగన్.

వెలిగిన దివ్య కొట్టకొన విచ్చిన చిక్కని ధూమరేఖ, మి
న్నొమిన గాఢధూమమున ఆడెడు చిన్నరి విస్ఫులింగ, మీ
పాలకువ నున్న దీసుఖము పొందుట దుఃఖము పొందుటల్; నిరా
కులముగ లేసి వీ ద్వివిధకుందితిమా అనుభూతి మార్గముల్.

అల సర్వమ్ముననుండి వేరయి 'తృతీయఃపంథ'లో సాగు వాం
ఛలతో సంచలనమ్ము పొందెడు మన సౌఖ్య మ్మిదేమో? ఇది
ట్టు లటంచున్ మరి వేగువేరు విడిపాటుంగూడ చేయంగ లే
క, లిలీతామతి నయ్యెదన్ వివృత లోకమ్ముడు ఒక్కండనై.

ధనులై సామి మనోజ్ఞచక్రము వియద్భాగమ్ము, చిన్నారి చ
క్కని రెక్కల్ విడలించుచున్ జను బలాక్రేణీ తా నారియై
నన జల్లుల్ విశిఖమ్ములైన మదనస్వామీ! ఇదో; గుండె వి
చ్చిన ఈ బాడబరీతి వాంఛలను వెచ్చింతున్ త్వదర్థమ్ముగన్.

భాష: వ్యాకరణం

శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి

భౌతికజీవన పాఠశాలలో భాష ప్రధానమైంది.

“అతిపరిచయా దవజ్ఞా” అన్నట్లు అతి పరిచితమైంది కొవబంబల్ల వ్యక్తులజీవితంలోను, నాగరికతా నిర్మాణంలోను భాషను ప్రధానాన్ని మనం గుర్తించలేం. దాన్ని గురించి పాఠాధారణగా ఆలోచించడంకూడా. కంటికి అన్నిటికంటే దగ్గరది కనెప్పు. దాన్నే కన్ను చూపలేదు. అయినా కంటిని రక్షించటంలో అది తన పన్ని తాను నిర్వహించుకుంటూనే ఉంటుంది. అటువంటిదే భాషకూడా. మనో శీతానికి బాహ్యప్రపంచాన్ని చూపించేది, బాహ్యప్రపంచాన్నించి దాన్ని రక్షించేది భాష. నాగరికత్వోపాటు భాష పెరుగుతూ, తనతో నాగరికతను వృద్ధిపొందించుకుంటూ పోతుంది. ఈ క్లిష్ట భాషకు ఎలా వచ్చింది? భాషే లేకపోతే మానవ సమాజం, మానవ విజ్ఞాన సంస్కృతులు ఏ స్థితిలో ఉండేవి? అసలు భాషంటే ఏమిటి? భాషకు ఆలోచనాక్లిష్టత గల పరస్పర సంబంధం ఏమిటి? ప్రపంచంలో మానవులందరి అంతఃకరణప్రవృత్తులు ఒకే రకంగా ఉన్నా—ఇన్ని రకాల భాషలు ఏర్పడ్డానికి కారణం ఏమిటి? భాష ఒక్కటలో ఉన్నట్లు ఇంకొక్కటలలో ఎందుకు ఉండదు? భాషలు ఎందుకు ఎలా మారతాయి? మొదలైన ప్రశ్నలు విజ్ఞానవంతులైన వ్యక్తులను అన్ని దేశాల్లోనూ చిరకాలంగా బాధిస్తూనే ఉన్నాయి. ఈ విశేషమైన చర్చలకూ, భాషాశాస్త్రానికి పుట్టునిల్లు భారత దేశమే. వీటిల్లో కొన్ని ప్రశ్నలకు జవాబులు మనకు సృష్టి మర్యాదగా తెలియవు. అవి యథార్థాలని మాత్రమే గుర్తించగలం. మరికొన్ని పరిశీలనకల్గి తెలుసుకోవచ్చు. అవి శాస్త్రనిషయాలూ. తార్కికులకు, తార్కికులకు మాత్రమే జీవబద్ధానికి వీలైన ఉపోపాద్యాలూ విడిచి పెట్టి కేవల పరిశీలన సమర్థులైన శాస్త్రనిషయాలను ఈ వ్యాసావళిలో క్రమంగా చీకకుంటాం.

అసలు భాషంటే ఏమిటి? అనేది మొదటి ప్రశ్న. ఒకవస్తు తత్వాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకున్న వాళ్ళకి ఆ వస్తువును గూర్చి బూకీగా నిర్వచించటం

కష్టం. అతివాగ్దానీ—అవాగ్దానీలు లేని నిర్వచనాలు పాఠాధారణగా గుర్తుంటాయి. భాషను గురించి మాట్లాడానికి మళ్ళీ భాషనే సాధనంగా ఉపయోగించాలి. మాటలకు స్వలిపిద్ధంగా లేని నిర్వచన సామర్థ్యాన్ని ఎలా తెచ్చి పెట్టాలి?

‘గా’ అంటే పాఠ్యోది కాబట్టి ఆశీరు వచ్చిందన్నాడు (గచ్ఛతీతి గా). కాని దీనికి అతివాగ్దానీ దోషం సమకుంధి. నడిచే జంతువు ప్రతి దానికి ‘గా’ శబ్దం వచ్చిందను. పోతే, గోవు ‘గడ్డి’ మేస్తుంది, దానికి నాలుక్కొట్టుంటాయి, గంగడోలుంటుంది మొదలైన గోలక్షణాలన్నీ (పాదావ్యాలు విశిష్టాలు గూడా) ‘గా’ శబ్దార్థంలో లేవు. ఇది అతివాగ్దానీ దోషం. అయితే ‘గా’ అనగానే గోవు అని ఎలా తెలుస్తున్నది? ఇది కేవలం మనోగతిమైన శబ్దార్థసంబంధచ్ఛాయ. ఆ జంతువును చెప్పటానికి ‘గ-బ-న’ అనే మాడు వర్ణాల సమాహాన్ని ఉపయోగించాడు. ఈ మాడు వర్ణాలు ఆ క్రమంలో కలిసి వివచితవృత్తు—పూర్వం ఏర్పడి సంస్కార రూపంగా ఉన్న సంబంధజ్ఞానంకల్గి—ఆ జంతువే కళ్ళిక్కడుతుంది. దీన్ని బట్టి ఏ భాషలోనూ సమాజం గా శబ్దాలకు నిర్వచన క్లిష్ట - సమగ్రంగా వస్తు తత్వాన్ని చెప్పే క్లిష్ట - లేదని తెలుస్తుంది. ఈ క్లిష్టమనస్సులో ఏర్పడ్డ సాంకేతిక సంబంధమే. ఈ సంబంధం ఎంత స్ఫుటంగా ఉంటే అర్థసూక్ష్మత అంత ఘటితంగా కలుగుతుంది. ఇక ప్రకృత విషయానికి వస్తాం.

భాష వియతమైన వాగ్యర్థవహారం. ‘స్థగవహారం’ అంటే వ్యక్తులు సంఘకీవులుగా ఆచార్యవ్యవహారానికి వదులుకోనే వ్యావహారం (Social behaviour) అనుకోవచ్చు. వాక్కు అంటే ఉచ్చరిత స్వరాల సమాహారం - అచ్చులు, హల్లులు, ఊరిక స్వరం, మొదలైనవి. ఈ స్వరమును ఇచ్చం వచ్చినట్లు కలిపితే మాటలు ఏర్పడవు గాబట్టి, స్వరాల కలయిక వల్ల మాటలేర్పట్టానికి, మాటల కలయికవల్ల వాక్య

తెచ్చటానికి, భాషలో ఎవో కొన్ని నియతపద్ధతులుండాలి. వైన చెప్పింది అన్ని భాషలకు సరి పడేవివరగా. ఇక ప్రత్యేకంగా తీసుకుంటే ప్రతి భాషకూ వ్యక్తిత్వం ఉంటుంది. ఇది రెండురకాలు. ఒకటి బాహ్యం—ఇది నేకకాల పరిమితత్వం. ప్రతి భాషను ప్రపంచంలో ఏ కాలంలో ఏ ప్రాంతంలో ఎంతయిది వ్యవహరిస్తున్నదీ చెప్పవచ్చు. రెండోది అంతరం—ఇది భాషనిర్మాణానికి చెందిన వ్యక్తిత్వం. గ్రామం దగ్గర్నుంచి వాగ్యండాకా ఉన్న అన్ని అంతరపుల్లోను గల అవ్యవస్థ సంబంధం ప్రతి భాషకు విలక్షణంగా ఉంటుంది. ఉదా. తెలుగు దేశభాగంలో పదాది సంయుక్తాక్షరాలున్న—,పు—,ప్ర—,స్క—,క్ల—లాంటివి వీర్వవవు. అంగ్లంలో ఇవి చాల సాధారణమైనవి, Snake, Spin, Stand, School, club, మొ. సంస్కృతంలోనూ పదాదిని సకరటకారాకలయిక, 'ప్ర—' లేదు. ఇదేవిధంగా ప్రతిభాషలోని మాటల నిర్మాణం తీసుకుంటే—పదాల అది మధ్యాంతాల్లో ఏయే గ్రామలు కలుస్తాయో వివిధ కలవో నిరూపించవచ్చు. ప్రాచీనాంధ్రంలో పదాంత దీర్ఘాలు లేవు. ప్రబంధకాలంలో వచ్చిన 'పదలా, జగా' లాంటివి, ఎదుపుతెచ్చుకొన్నవిగా యాచెట్టవచ్చు. అదే విధంగా కొన్ని భాషల్లో రెండు వదనాలు మురికొన్నింటిలో మూడు వదనాలు (ఉదా. సంస్కృతం) ఉంటాయి. తెలుగులో క్రియలోనే కర్త గతార్థం అవుతుంది. 'ఏచ్చాకు' అన్నప్పుడు కర్త 'వాడు' అని చెప్పుకోలేదు. అంగ్లంలో కర్తని పదాన్ని తప్పక వాక్య భాగంగా చెప్పాలి. ఈ విధమైన నిర్మాణ వైలక్షణ్యం ప్రతి భాషలోనూ ఉంటుంది. మనకు అర్థంగాని యే నైసిస్ భాషనో, ఆఫ్రికాలోని వ్యహిలి భాషనో వింటున్నప్పుడు ఆ భాషావ్యవహార, భాషావ్యవహారాలు (అంటే మామూలు చప్పుళ్ళు) మనకు ఒక విధంగా ఉంటాయి. అంటే అవి రెండూ అర్థరహితాలుగానే ఉంటాయి. కారణం ఆ భాషల్లోను మన భాషలోలాగా అచ్చులు, హల్లులు మొదలైనవి ఉపయోగిస్తారుగాని—అవి వివిధంగా కలిపి మాట లేర్పరుతాయో, ఎలా కలిపినప్పుడు ఏ అర్థాన్ని తెలియజేస్తాయో—మనకు తెలియదు. కొద్దిలో చెబితే—ఆ భాష నిర్మాణము మనకు తెలియ వన్నమాట.

అయితే మరో ప్రశ్న. వత్స, ఏమవు మొదలైనవి ఉచ్చారణావయవాలతో చేసే అర్థసంతాపైన గ్రామలే కాబట్టి ఇవి భాషలో చేయరాదు అని. చేరవు. ఎందుకంటే ఇవి భాష ప్రకటన సాధనాలైనా—వీటిలో నియత నిర్మాణం లేదు. గ్రామలక్షణ మాటలేర్పడి—వాటి వల్ల వాక్యాలేర్పడెట్టా—వత్స, ఏమవులవల్ల ఏర్పడే గ్రామ సర్వవ్యాప్తి కొన్ని ముక్కలుగా విడగొట్టి—పదాలను అచ్చులు, హల్లులుగా విడగొట్టిట్టా—వాటి మధ్య కొన్ని మురికొన్ని టికో కొన్ని పద్ధతుల్లో కలనటంబుల వత్స మొదలయినవి. ఇన్ని రకాల విర్వద్ధాయని నిరూపించలేం. అంతకంటే బరితెచ్చిన ఉపపత్తి—వత్స, ఏమవులు ఆకలి విప్పట్టగా మానవులకు జన్మనీధాలు. భాష పరిపరాలనుబట్టి కైకంటా అవకుతుంది. ఏమవు సత్వలకు భాషావ్యవహారంగా వ్యక్తిత్వంలేదు. అన్ని కాలాల్లోనూ, అన్ని భాషల్లోనూ, ఈ రెండూ అందరికీ అర్థమౌతాయి. విద్య పుట్టగానే ఏమవుతుంది. అది సృష్టి నీధం. మురికొన్నాళ్ళకు వత్సవుతుంది. కాని తన మాతృ భాషావ్యవహార, కల్పాలను తల్లి దగ్గర చాలావెల్లుచోయింది తిర్యకి కాని క్రమంగా వేర్పాకొలేదు. అందుకని ఆరె రెండూ భాషలో చేర్చటానికి వీలేదు.

వాగ్యకరణంలో వాస్తవికంగా వ్యక్తులు గుర్తించి ప్రయోగించే వాక్యాలు మాత్రమే. వాక్య భాగాలైన గ్రామలు, వర్ణాలు, పదాలు, పదసంధాలు (Phrases), ఉపవాక్యాలు (Clauses) వ్యాకరణ విభాగంబుల విర్వద్ధవేకాని వ్యవహారాల జ్ఞానజన్యాలు గావు. వ్యాకరణ భాషాసృష్టిలో ఉన్న నిర్మాణావయవాలను విడగొట్టి వీటి పరస్పర సంబంధం నిరూపించే వాడేగాని తన ఉపవాక్యాల్లో వీటిని సృష్టించేవాడుగాదు.

ఈ నిర్మాణావయవాలన్నీ వ్యాకరణ ఎలా గుర్తిస్తాడో మాధాం. భాషలో సామ్యకర్తల కొన్ని వాక్యాలు తీసుకొంది. ఉదా. చిన్న వాక్యాలే తీసుకొందాం. ఇల్లు పెద్దది, ఇంటికి వెళ్ళును. ఇంట్లోలేదు, ఇల్లెంత దూరం? ఈ వాటిన వాక్యాలు వీటి తెలుగు వ్యవహారంలో కొన్ని పరిస్థితుల్లో స్వాభావికంగా మన మందరం ప్రయోగించేవి. ఒక్కొక్క వాక్యాన్ని అర్థవంతాలు, అవిభాగ్యాలు—అయిన కవిష్టమాసల కంద విధిజ్ఞానం. అర్థవంతమైన కవిష్టమాసం అంటే—ఆ మాసంలోని యేక దేశానికి—అర్థం లేకుండా ఉండాలి. వేరేవిధంగా చెబితే, ఒక మాసంలో

ఏ కొంత భాగమైనా తీసికేసి దాని స్థానంలో మరో
రూపం చేర్చినా అది సహజంగా ఉంటే, ఆ మొత్తం
రూపం విభజ్యమవుతుంది. 'ఇల్లు పెద్దది' అన్న
వాక్యాన్ని విభజిస్తే ఇల్లు-పెద్ద-ది, అది మూడు
అంటి భాగాలు చెయ్యవచ్చు. ఇల్లు-అన్నదాని
లోని యేకశబ్దాలకు 'ఇ-ర్-ర్-ఉ'లకు అర్థంలేదు.
కాబట్టి అదంతా తీసుకోవాలి. అలాగే 'ద-ఎ-ద-
ద-అ' అన్నది. కాని 'పెద్ద-ది' అన్నదానిలో రెండు
కనిష్ఠభాగాలున్నాయి. 'పెద్ద' స్థానంలో చిన్న-
గొప్ప-, తెల్ల-మొదలైనవి చేర్చవచ్చు. చిన్న-
గొప్ప-ది, తెల్ల-ది ఇత్యాది. అలాగే 'ది'
స్థానంలో-రి,-వాడు,-వాణ్ణి, మొదలైనవి చేర్చ
వచ్చు. పెద్ద-రి, పెద్ద-వాడు,-వాణ్ణి ఇత్యాది. కాని
'పెద్ద' రూపాన్ని పెన్-ద, పె-ద్ది, పెద్ద-అ అని
విభజించి వాటి ఏకశబ్దంలో మరో రూపాన్ని కనిపి
చేయటానికి వీలేదు కాబట్టి 'పెద్ద' అంతా అర్థవంత
మైన కనిష్ఠరూపంగా తీసుకోవాలి. అదివిధంగా
రెండో వాక్యాన్ని 'ఇంటి-కి-వెళ్-అ-ను' అని
బదులు అర్థవంతమైన కనిష్ఠరూపాలుగా విభజించవచ్చు.
'ఇంటి-', 'ఇల్లు' అన్నదానికి 'కి' ప్రత్యయం
ముందు వచ్చిన రూపాంతరం. 'కి-' 'దిక్కు' లే
'వైపు'ను సూచిస్తుంది. 'వెళ్' గమనార్థక ధాతు
రూపం. 'అ-' ధాత్విర్ధంబులో వ్యతిరేకతను సూచి
స్తుంది. 'ను' శిశ్రియ పురుష బోధకం. పైవిధంగా
అడ్డగితిలో వేరుచేసిన వాక్యభాగాల స్థానంలో మరి
కొన్ని అలాటి అర్థవంతమైన భాగాల్ని చేర్చవచ్చు.

'చెరువు-లో-యింక-ఏ-దు. కాని
అడ్డగితిల మధ్య మన్న భాగాల్ని అంతరింపై చిన్న
విగా విడిగాట్టి వాటి స్థానంలో అర్థవంతమైన వేర
భాగాలు చేర్చటానికి వీలేదు. అలాగే మూడు,
నాలుగు వాక్యాల్ని పై విధంగా వ్యాపిస్తే 'ఇంక-
లో-లే-ను' 'ఇల్ల-ఎంత-దూరం?' అని కనిష్ఠ
రూపాలు చూపించవచ్చు.

ఇప్పుడీ నాలుగు వాక్యాలూ కలిపి పరిశీలిద్దాం.

1. ఇల్లు-పెద్ద-ది
2. ఇంటి-కి-వెళ్-అ-ను
3. ఇంట్-లో-లే-దు
4. ఇల్ల-ఎంత-దూరం-?

పై వాక్యాలన్నిట్లోనూ ఇల్లు అని అర్థం వచ్చే
శబ్దం వేరు వేరు పరిసరాల్లో నాలుగు రూపాల్లో

వ్యవహరిస్తున్నాం. ఎయే పరిసరాల్లో ఈ నాలుగు
రూపాలూ వస్తాయో పరిశీలించి చెప్పవచ్చు. విశేషణ
విశేష్య సంబంధం లేనిచోట పరవచనం వాటిలో మొద
లైతే 'ఇల్లు' అనీ, లకారేతరమైన నామ విభక్తి పర
మైతే 'ఇంటి' అనీ మిగిల్చుకోట్ల 'ఇంట్-' అనీ
ఉంటుందని చెప్పవచ్చు. ఈ విధంగా ఒకే అర్థం కలిగిన
శబ్దం భిన్న పరిసరాల్లో పొందే రూప భేదాలు నియ
తంగా వుంటాయి.

అలాగే మిగిలిన వాక్యాలనూ వాల్లో ప్రతి అర్థ
వంతమైన భాగానికి ఉన్న రూపభేదాల గరిష్ఠ సంఖ్య
లేర్చి వాటి అన్వేషణసంబంధం నిరూపించవచ్చు.
రెండో వాక్యంలోని 'కి' అన్నదానికి వేరు వేరు పరి
సరాల్లో వచ్చే రూపభేదాలు మొత్తం కి,కు,-క అని
మూడు మాత్రమే. ఉవా.వా-కు-చెక్చ-అంది.వా-క-
వం-సంబంధం ? ఇలాగే మిగిలిన వాటికూడా భిన్న
వాక్యాలలో వేరు వేరు పరిసరాల్లో వచ్చే రూప
భేదాలూ, వాటిమధ్య ఉండే సంబంధమూ, నియతంగా
కనిపిస్తుంది.

విదక్కు వాక్యం తీసుకున్నా దానిలో ఉండే అర్థ
వంతమైన భాగాలు కలిపి క్రమం కూడా కొంతకాలం
నియతంగానే ఉంటుంది. 'ఇంటి-కి-వెళ్-అ-ను'
అనే వాక్యంలో చెప్పు క్రమాన్ని వివరితం చెయ్య
టానికి వీలేదు. అంటే 'ఇంటి-కి' అనే బదులు
'కి-ఇంటి' అని 'వెళ్-అ-ను' అనే బదులు
'ను-వెళ్-అ' అనీ తరుమారు చెప్పుటానికి
వీలేదు. ఈ క్రమంకూడా అర్థవంతమే. నాలుగుభిక్తులు
విశేష్యానికి పరంగానే వస్తాయి. అలాగే క్రితూ
నిర్వాహంలో మొదట ధాతువు, దానికి పరంగా కాలా
ద్యర్థకరూపం, దాన్ని అనుసరించి పురుషార్థకరూపం
నియతక్రమంలో వస్తాయి.

ఇప్పుడు పై ధర్మ కంటికి సారాంశం-భాష
వ్యవహారంలో వాస్తవికంగా ఉన్న వాక్యాల్ని అది
భాషాబూ, అర్థవంతాలూ అయిన భాగాలుగా విడి
గాట్టి ప్రతిభాగానికి, మిగిలిన వాక్యాలలో భిన్న పరి
సరాల్లో వచ్చే దాని రూపభేదాలనూ, ఉన్న అన్వేషణ
సంబంధాన్ని, ఒక్కొక్క భాగానికి ఆయా వాక్యాలలో
గల మిగిలిన భాగాల్లోల సంబంధాన్ని నియతంగా
అంటే సూత్రప్రాయంగా నిరూపించవచ్చు. దేశికాల
పరిమితమైన వాగ్యవ్యవహారంలో ఈ విధంగా నిరూ
పించిన నియతి పరిపాటిని వ్యాకరణం అంటారు.

అంటే వ్యాకరణం భాష వ్యవహారానికి ద్వైమానిక వర్ణనం (Two Dimensional Description) అన్న మాట. అందులో ఒకటి వాక్య నిర్మాణక్రమం, రెండోది యాప నిర్మాణక్రమం. దీన్ని ఈ క్రింది రేఖాచిత్రంలో చూచించవచ్చు.

	1	2	3	4	5
1 ఎ	ఇంటి—	క—	చక్క—అను		
1 ఠి	ఇంట—				
1 సి	ఇల్లు—				
1 డి	ఇల్లో—				

అడ్డంగా ఉన్న రేఖ వాక్యవర్ణనల మధ్య ఉన్న సంబంధక్రమాన్ని తెలియజేస్తుంది. 1-2 మధ్య, 2-4-5 ల మధ్య ఉన్న సంబంధం నియతం. కాని ఈ రెండు పద్యంధాల (Phrases) క్రమం, శ్రేణిభేదాన్ని బట్టి మారవచ్చు. 'చెక్కెన—ఇంటికి' అన్న వ్యక్తు అర్థ భేద ముంటుంది. నిలువురేఖ ఒక్కొక్క అర్థవంతమైన ప్రతి వాక్యవర్ణనానికన్న యాపభేదాల మొత్తాన్ని, వాటి భేద వివరాలన్నీ చూచిస్తుంది.

ప్రతిభాషలోనూ ఉన్న ఈ నియతికాస్త్ర నివయం. ఇది భాషనూ భాషనూ నిలకడగా ఉంటుంది. ఇది వ్యవహారంలో ఉండటంతల్లనే ఆ గుర్తింపు వర్ణన ఒకరి నోకరు అర్థం చేసుకో గలుగు తున్నాడు. అర్థంచేసుకోటం అనే ప్రయోజనానికి భంగంరాకుండా ఉండటం కోసమే ప్రతి గర్వశ్రీ తన ఇష్టం వచ్చినట్లుగా ఈ నిర్మాణ క్రమాన్ని మార్చుకు, మార్చలేకు. వీలైనంతవరకూ దాన్ని సమగ్రంగా సంపాదించుకోవాలి కే ప్రయత్నిస్తాడు. కాని కొన్ని భౌతిక రాజకీయాలకాలవల్ల ఒకే భాష వ్యవహారించే భిన్నప్రాంతాల మధ్య గృహల దగ్గర్నుంచి, వాణ్యండాకా ఉన్న ఈ నిర్మాణంలోని అంతర వుల్లో ఈ ద్వైమానికతలు ఏర్పడుతుంటాయి. వీటినే మాంసిరికేదా అంటారు. దేశకాలమానాల్లో ఒకే భాషకు చెందిన వ్యవహారమండలాలు ఎంతమూర మైతే ఈ ద్వైమానికత అంత విరివిగా పెరుగుతాయి. ఇది ఒక అవధి వాటింతవరకే వీటిమధ్యనుండే అక గాహన శీలత (intelligibility) చాలామూరమై పోయి ప్రతి మాండలికా ప్రత్యేక భాషగా మారి పోతుంది. ఈ విషయం మరో వ్యాసంలో తీసు కొందాం.

తెలుగు భాషకు 15 శతాబ్దాల చరిత్ర ఉంది. ఆరో శతాబ్దంనంచీ తెలుగుకావ్యాలు చోరుకు తున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వమే తెలుగుభాష ప్రత్యేక భాషగా కొన్ని శతాబ్దాలుగా వ్యవహారంలో ఉండి ఉండాలి. కాని చారిత్రక కాలం తీసుకోవ్వా, తెలుగు ఆరోశతాబ్దంనంచీ ఇప్పటిదాకా ఎన్నో గుర్తించగలిగిన మార్పులు పొందుతూ వచ్చింది. స్థూలంగా ఈ పరిణామాలను గోచరించే కాలాలను కొన్ని మార్పు లేవునుమకొని ఒక్కొక్క కాలంలో ఉన్న వ్యవహారానికి ఒక వర్ణనాత్మక వ్యాకరణం రాసుకుంటూవచ్చి అలాటి వ్యాకరణ విషయాల అవ్యోగ్య సంబంధాన్ని నిరూపిస్తే అది చారిత్రక వ్యాకరణం (Historical grammar) అవుతుంది. అంటే ఒక భాష చరిత్రలో వర్తించే కాలమాలాన్ని అనుసరించిన పరిణామదశలనిర్మాణక్రమాల్లో—వర్ణనా త్మక వ్యాకరణాల్లో—గల పరస్పరసంబంధ నిరూ పణమే చారిత్రక వ్యాకరణం.

ఒకే కుటుంబానికి చెందిన భిన్న భాషల సంబంధం ఒక్కొక్కప్పుడు చరిత్ర కంచదు. చరిత్ర కండినంత వరకు సాహిత్యభాషల్లోగల నిర్మాణాన్ని సమగ్రంగా నిరూపించి, అవ్వకు వాటిమధ్యగల సామ్యతల ఆధారంలో వాటి పూర్వచరిత్రనూ (Pre-history), మార్పుకనూ కొన్ని మూత్రాలవ్వారా నిర్మించవచ్చు. సామ్యవైషమ్యాలు ఆధారంగా చేసిన ఈ భాష మార్పుక నిర్మాణాన్నీ, దానికి జన్యభావలకుగల పర స్పర సంబంధాన్నీగురించి తెచ్చేది కులవాత్మక వ్యాకరణం (Comparative Grammar) అంటారు.

ఉదాహరణకు: ఈనాడు మనం వ్యవహరించే "పెద్దవాడు" అనే పదసంధానికి పూర్వపూర్వరూపాలు చరిత్రలో పరిశీలించుకొంటూపోతే 'పెద్దవాడు', 'పెద్ద వాణ్ణు', 'పెద్దవాణ్ణు' అని కావచ్చాన్ని బట్టి నిరూపించ వచ్చు. ఎనిమిదో శతాబ్దానికి పూర్వం 'పెద్ద' అని కావచ్చాల్సి కనిపిస్తుంది. (చూ. 'పెద్దకో' అహదవకర కావనం, పంక్తి 27, ఇండియన్ ఏంటికవరీ, సంపుటి 18, పేజీ 187.)

తొమ్మిదో పదీ శతాబ్దాలవాటికే 'ద్ద' అనే సంయుక్తాక్షరంలో సమీకరణం వచ్చి 'ద్ద'గా మారి పోయింది. (చూ. 'పెద్దకో' అహదవకర ఇండికా, సంపుటి 8, పేజీ 140, నం. 16, పంక్తి 27.)

'వాడు' క్రిందకుడా తొమ్మిది పది శతాబ్దాలకే 'వాడు/వాండు' అని రూపవాల్లో రాస్తూ వచ్చాడు. తిరువారి కాలంలో 'డ్డు' లోని అనువాసికం పూర్వార్థపు విధాన అనువాసికంగా మారిపోయింట్టుంది. ఆ తిరువారి కాలంలో అనువాసికంగా కూడా పోయి ఇప్పటి 'వాడు' అనే రూపం ఏర్పడింది. ఈ పరిణామాలకు మేరలు కాలరిభాగంలో నిరూపించబడినట్టి ఇతర భాషల పరిణామాల జరిగాయి. కొన్ని స్థూలంగా చారిత్రకంగా పూర్వరూపమేదో పర్యాయమేదో క్రమపద్ధతిలో ప్రదర్శించవచ్చు. దరిత్ర కండినంతకు 'పెద్ద' అనే నీటి రూపానికి మొదటి రూపం 'పెర్' అనీ, 'వాడు' అన్నదానికి మొదటిరూపం 'వాడు' అని మాత్రమే మనం చారిత్రక వ్యాకరణాన్ని బట్టి చెప్పగలమున్నమాట. కొన్ని ఈ రెండు ప్రాచీన రూపాలూ అంతకుముందు చరిత్ర కండిన కాలంలో ఏ మాత్రము వెంటేయో, అసలు వీటి ప్రాథమిక రూపాలేదో మనకు చారిత్రక వ్యాకరణం చెప్పదు. వాటిని నిర్మించాలంటే ఈ రూపాల్లో కుల్యమైన రూపాలు మిగిల్చి పోదంభావల ప్రాచీనతా స్థితిలో ఎలా ఉంటేదో పోల్చి చూసుకోవాలి. ఇప్పటి దర్పకు 'వాడు' క్రిందకు మాత్రం తీసుకొందాం. దీనికి పరియైన పోదర రూపాలు :

తిమిళం	అరిన్
మళయాళం	అవన్
కన్నడం	అవన్, అవన్, అవ
కూయి	అవన్
కోలామి	అవన్
నాయక్	అవన్
పర్తి	ఒవ్, ఒవ్
ఒల్లారి	ఒవ్
గడప (కొడైకోర)	ఒవ్

ఈ ప్రయాసలన్నిటినీ పోల్చి చూస్తే తిమిళ మలయాళం కన్నడాల మినహా మిగిల్చి వాటిన్నీ చితికి వచ్చాయి 'డ్డు' అనే దాని పరిణామ రూపాలుగా కన

బడతాయి. తిమిళ మలయాళ కన్నడాలకు 'అవన్' అనే రూప మాతృక (Proto-form) మిగిల్చి భాషలన్నిటికీ 'అవన్' అనే రూపమాతృకగా నిర్మించవచ్చు. (చుక్క నుంచి కొన్ని ధ్వని మాత్రాలనుబట్టి నిర్మించిన మూలభాష రూపాలను సూచిస్తుంది) ఈ 'అవన్' అనే రూపం నించి తెలుగులోనూ, మిగిల్చి మధ్య భారత ద్రావిడ భాషల్లోనూ, ఈనాడు ఏర్పడ్డ భాషలు ఏయే పరిణామాలకు లోబడి వచ్చిందో కొన్ని ధ్వని మాత్రాల (Phonetic Laws) ద్వారా నిరూపించవచ్చు. ధ్వని మాత్రాలంటే ఏమిటి? వాటి ఆధారంతో పోదరభాషలపూర్వరూపాల్ని ఎలా నిర్మించాలి? ధ్వని మాత్రా కవచాదా లేమన్నా ఉంటాయా? ఉంటే ఏకరణాలవల్ల? అనే ప్రశ్నలు ఈ వ్యాసావళిలో వేరొకచోట ప్రత్యేకంగా తీసుకుందాం.

ఇంతకుకూ ఉపోద్ఘాతరూపంగా చూపించదలచుకున్నది—భాషకూ వ్యాకరణానికి ఉన్న సంబంధం, వ్యాకరణాల్లో ఉన్న తరగతులూ, వాటి అవ్యవస్థ సమన్వయం మాత్రమే. ఈ వ్యాసాన్ని బట్టి తేలిన సారాంశం. ప్రతి భాషావ్యవస్థలోనూ పరిశీలన గమ్యమైన చైత్రమానిక వియతి ఉంటుంది. ఈ వియతిని నిరూపించటమే వర్ణనాత్మక వ్యాకరణ ప్రయోజనం చేకరం మావల్ని అనుసరించితేసిన అనేక వర్ణనాత్మక వ్యాకరణాల సమన్వయ రూపంగా ఏర్పడ్డదే చారిత్రకమలవాత్మక వ్యాకరణాలు. అంటే అన్నిరకాల వ్యాకరణాలకూ మూలం వర్ణనాత్మక వ్యాకరణ మన్నమాట. దీని లక్ష్యం వేకకాల పరిమితమైన భాషా వ్యవస్థలో ఉంటే వియతిని ప్రదర్శించటం. ఈ వియతి ధ్వనుల మొదలూ వాక్యంజాకా అన్ని అంతకుపుల్లోనూ అనుమూలంగా ఉన్న నిర్మాణక్రమం. దాన్ని సర్పించి, ప్రోడికరించి ప్రదర్శించటమే వ్యాకరణ పని. ఈ పనులకు కావలసిన పరిశోధన పద్ధతులేదో వాటి నేలా ఉపయోగించాలో? క్లిష్ట అంతకుపూ తీసుకొనిరాలోయే వ్యాసాల్లో యథాశక్తిగా ప్రదర్శించే ప్రయత్నం చేస్తాను.

శ్రావణంలో ఒక రాత్రి

శ్రీ హరిత శివశర్మ

బ్రతుకు చెడిన మనిషిలాగు
పడివున్నది ఆకాశం
అతుకుల మాసికలతోడి
ఉడుపుల మేఘములతో.

జడి జడిగా వానపడదు
జడనువడిన గాలిలోన
నడిచేనగి శ్రావణమున
పడగవిప్పే మబ్బులలో.

ఋతువు ఋతువు కాకపోయి
గతిమాలిన మేఘములు
ఉక్కగివ్వ చుక్కచీనుకు
పుక్కిలించి ఉమయ నయో!

జడను వడిన గాలిలోన
జడము గూడ నిల్యలేదే!
వడవానల శ్రావణమున
ద్రుహిణాండం బ్రతుకునెట్లు!

మరల పొగలు మేఘములు
జనుల నగలు రేయెండలు
శుక్లవక్ష రాత్రినేళ
శ్రావణమున కా రెండలు.

చంద్రుడు ఆకాశంలో
ఉండి యేమిలాభమయ్యె!
చంద్రమబ్బు రేయెండలు
పిండిన వడ వానలలో!

ధరలుపెరిగి జీవితమును
తరవా బాధించినట్లు
కడుసాగిన నగిచేనగి
శ్రావణమున బాధించునో!

ఋతుధర్మం బన్యతాధ్యం
బందుపడ్డ ఈరోజున
శ్రావణమున రేయెండలు
చంద్రనిస్వ లూడునోకో!

ఋతుధర్మం తిరిగి, మరల
ఋతమార్గంలో పడునా!
గతిమాలిన శ్రావణమున
బ్రతుకునేల పుష్పించున!

బ్రతుకు చెడిన మనిషిలాగు
పడివున్నది ఆకాశం
బ్రతుకు పండి మనిషిలోన
నిండించున సంకాశం!

ధర్మము - ధర్మి : గుణము - గుణి

శ్రీ వేదాద్రి వేదరామకృష్ణ

శ్రీ అనే పదానికి అనేకార్థాలు ఉన్నట్లే, ధర్మము, గుణము అనే పదాలకునూడా అనేకార్థాలు ఉన్నవి. రామనియొక్క ధర్మం రామత్వం, ఘటముయొక్క ధర్మం ఘటత్వం అని మనం మామూలుగా చెప్పకుంటూ ఉంటాం. రామత్వం అంటే దశరథుని కొడుకు నీతాపరీ మొదలయినదనినీ, ఘటత్వం అంటే పొట్టామెడ మొదలయినది ఉండడం, నీరు తీసుకోరాదనినీ నీలు కవలవడం, ఈ మొదలయిన లక్షణాలనినీ, అర్థాలు చెల్లతాయి. అయితే కొద్దిగా దృష్టి వదులించి ధర్మం అనే మాటకూ గుణం అనే మాటకూ తేడా లేకుండా అర్థాలు కవలవతని, ఈ రెండూ ఏకార్థ బోధకాలుగానూ కవలవతని.

సాంఖ్యయోగుల దృష్టిలో ధర్మమంటే ధర్మి యొక్క శక్తి. ధర్మి అంటే ద్రవ్యం. మట్టి అనేది ఒక ద్రవ్యం. దానిలో అనేక శక్తులు ఉన్నవి. అది గుమ్మకొలను, మట్టి కొలను, పంచ కొలను, పెంకులు కొలను, మళ్ళా పొడిగుమ్మ కొలను, ఈ రీతిగా ఇంకొక్క కొలను. ఇవి అన్ని దాని శక్తులే. ఇట్టి శక్తులే ధర్మాలు.

యోగిధర్మక భాష్యంలో—‘ధర్మో యోగ్యత ఉన్న శక్తియే ధర్మము’ అని ఉన్నది. క్రియనులని ఏదో విధంగా తెలియదనినది కావడమే యోగ్యత. నిష్క్రమింపుకుంటే బొబ్బ రెట్టుతని. ఈ బొబ్బలు చూచి నిష్క్రమింపు బొబ్బ రెట్టించే శక్తి ఉన్నదనే జ్ఞానం కలుగుతుంది. కాబట్టి బొబ్బ రెట్టించే శక్తి అనగా ‘దాహికాశక్తి’ అన్నీ ధర్మం అని అంటాం. ఈ శక్తి బొబ్బ రెట్టించడానికి అనగా దాహక్రియకు కారణం. ‘దాహికాశక్తి’ దాహక్రియచే అవచ్చిస్తుంది. అనగా విశేషిం. దహనం యోగ్యత. దహనంచే విశేషింమైన ‘దాహికాశక్తి’ అన్నీ ఒక ధర్మం అన్న మాట.

ధర్మి ధర్మవిధిలో శక్తికిన్నీ శక్తివల్ల కలిగే క్రియకున్నా భేదం చేయవలసిన అవ్యక్తత ఉండు. ఎంచేతనంటే, క్రియా—, దానికి మూలమైన శక్తి—, కూడా, ధర్మమే. ద్రవ్యమును మనం ఏ రూపంలో తెలుసుకుంటామో లేక తెలిసికోగలమో అది అంత

ధర్మమే. కాబట్టి ఈ ధర్మి ధర్మవిధిలో శక్తి క్రియ లకు భేదం చేయించుటకు ఒకేగేదీ ఏమీలేదు.

గుణపదాన్ని ధర్మము అనే అంటూ వాడి వచ్చును మన ద్రవ్యంగా కనిపించే విశేషాలు అని చెప్పవచ్చు. ‘అంతా అంటే ధర్మాలు’ అని పలుకడంగా వ్యవహరించినపుడు గుణి అని అంటే ధర్మి అన్న మాట.

ఏ గుణంచేత వస్తువు మనకు బోధపడుతుందో అనే ఆ వస్తువు ధర్మం. ఎఱుకుంచే ఒకటి ఉన్నదని అనుకుందాం. ఎర్రదనమూ గట్టి తనమూ పొట్టా పొట్టా మెడ పొడ మొదలయినవి కలిగి ఉండడం వుండే ధర్మాలు. బోధకమయ్యలయిన యీ ధర్మాలుగల వుండే ధర్మి.

ఇక శక్తిని ధర్మమని అన్నప్పుడు శక్తి అవాగత ధర్మం అని అంటే ఉంటుంది. భూత భవిష్యద్వర్త మాన గూఢంగా ఉండే ధర్మం ‘ఉన్నది లేకుండును’ అని ఈ రీతిగా వ్యవహరించవలసి ఉంటుంది. ఈ వ్యవహారం పదబోధ్యమైన త్రైకానికి ధర్మి సమావేశం తెలుగు వైయాకరణము దీనిని తిద్ధిగ్యార్థకం అని అంటారు. ఈ కల్పన ఈ ఊహ—(Conception) కాలక్రియాన్ని వెనుకొని ఉండే పదార్థాన్ని అంటే వెనుకొని ఉండే భావం లేక బోధ. ఇది ధర్మి కాల క్రియ క్రియ ధర్మాలలో అనుగతంగా ఉండేవన్న వేదో అది ధర్మి.2 అనగా పదార్థానికి లెక్కపెట్టడానికి నీలులేవన్నీ ఉనికిగానదిత ధర్మాలు ఉంటని. దాని ప్రాప్తి వివస్తువులో—2 ద్రవ్యములో ఉంటుందో ఆ వస్తువు—ఆ ద్రవ్యం ధర్మి. ధర్మము - బోధకమయ్య మైన ఏదో ఒక భావం.

కారణమునూ కార్యమునూ కూడా ధర్మంచేతనే కనిపిస్తులని ఉన్నది కాబట్టి కారణం కార్యధర్మానికి ధర్మి. ఆ కారణానికి ఇంకొక కారణం కనిపించి వచ్చును పరకారణ మనే కార్య ధర్మానికి పూర్వ కారణ ధర్మం ధర్మి. ఈలాగా కార్య కారణ రూపంగా గాని వికృతి ప్రకృతి రూపంగా గాని ఉన్న ధర్మాలకు కారణమూ లేక ప్రకృతి ధర్మి.

1. ధర్మిలో యోగ్యత వచ్చిన్నా శక్తిలేవ ధర్మి (8-14.)
2. ‘అంతోడితావ్యవదేశ్య ధర్మానుపాతి ధర్మి.’ (యోగ. ద 8-14.)

ఇప్పుడు చెమడినది యాచి 'ఏదో ఒక ప్రకారంగా తెలిసికోవడే భావాన్ని మనం ధర్మం అని అంటాం' అని నిబ్బరంగా చెప్పవచ్చు.

ఇట్టి ధర్మం (తీర్థం. 1. శాంతిధర్మం లేక ఆతీత ధర్మం 2. ఉదితధర్మం లేక వర్తమానధర్మం 3. అవ్యవధిగర్హం లేక అవాగతి ధర్మం. 3

ఈ ధర్మాలు కాటాన్ని బట్టి విధిక్రమమునకు ఇట్టే తెలుసుంది కాని ఇంకాలో ఒక విశేషం ఉంది. మనకు వర్తమానధర్మమే గోచర మవుతుంది. గోచరం కానిది ఆతీతావాగతి ధర్మం. ఈ రెండూ వర్తమాన ధర్మాలు కావని తేటతెల్లమే కాని వర్తమానధర్మాలు కూడా అవుతవి. అవి గోచరం కావు కాబట్టి ఆతీత ధర్మమనిపిస్తే అవాగతి ధర్మమనిపిస్తే అంటూ ఉంటాం. ధర్మిలో ఈ ధర్మాలు లేవని అపదానికి వీలులేదు. అవి వర్తమానాలు కావచ్చు. అనగా నూత్నియూపంతో ఉండవచ్చు. కాబట్టి—'ఆతీతావాగతి పదార్థాలు నూత్నింగా ఉన్నవి' అని పరిణామి భివానను దంటాడు. ఒక మట్టిమట్టి తీసికొందాం. దీనిలో వీరివర్తనం వర్తమానధర్మం. ధూళివర్తనం ఘనవర్తనం మొదలయినవి ఆతీతావాగతి ధర్మాలు. మొదటిది వ్యక్తి ధర్మం. ఇటీవలిది అవ్యక్తిధర్మాలు లేక నూత్ని ధర్మాలు.

కాలం అనేది లేకపోయినా మార్గాలు గలవాన్ని పూర్వరూపమని మన ఉపయోగం కొరకు ఉన్నది అంటూ భావిస్తాం. ఆ భావనచేత వ్యూహం రాలు ఎక్కడో నడుచుంటాం. ఈ రీతిగా మనకు కాల జ్ఞానం యాభిమే వాయింది. అందువల్ల ధూళికాల విమలూ భివివ్యత్యాల విమలూ లేవని అనుకుంటాం కాని ప్రాచీన వ్యాపారోపయోగ విమలూలో అనగా అనాదులో ఉన్నవిమలూలో ధూళి భివివ్యత్యాలు అవ్యక్తంగా ఉన్నవి. మనకు గల జ్ఞానం విధిక్రం. విమలూ కాలభేదం చేత విధిక్రంగా తలపాని ఆతీతావాగతిధర్మాలు వర్తమానధర్మిలో లేవని అనుకుంటాం. వర్తమానమైన నిమిత్తమే నైమిత్తికాన్ని అనగా ప్రవాహిని వర్తమానావస్థను పొందివుంది. ధర్మి అనేక ధర్మార్థ్యం. ఆ ధర్మాలన్నీ మనం కల్పించుకున్నాం కాంతో ఉన్నవి. వర్తమానధర్మం విశేష వ్యక్తిత్వంపన్నమై (వ్యంబో ఉన్నటులు ఆతీతావాగతిలు ఉంచువు. నాలుగు తిట్ల మట్టితో కుండలూ మూకున్నా చేయవచ్చునని అనుకుందాం. ఈ కుండలూ మూకున్నా ఆ మట్టిలో అవాగతియూపంగా ఉన్నవి. అనగా అవ్యక్తంగా నూత్నింగా ఉన్నవి. ఘటవర్తనం అనే ధర్మాన్ని వర్తమానంగా చేయడానికి అనగా

అభివ్యక్తం చేయడానికి కుమ్మరి ఉండాలి. కుమ్మరి కళ్యాణియాలూ జ్ఞానేంద్రియాలూ ఇచ్చా. పట్టు సంపాదించే కోరిక, పని ఈ మొదలెవన్నీ కూడా నిమిత్తాలు. కాబట్టి ధర్మిలో అవభివ్యక్తంగా ఉన్న ఘటాన్ని లేక కార్యాన్ని వర్తమానంగా పరిణామం చేయడంలో నిమిత్తం పదుర్తమాకుంది. ఈ ఘటం అంతా సంగ్రహించి ఇలా చెబుదాం—బోధ లేక జ్ఞానం లేక చిత్తవృత్తి, ఒకదానివెంట మరొకటిగా అనగా విమలూ కాలంలో ఉండేవి కాబట్టి తెలియబడిన లేక ప్రకారం పొందిన ధర్మాలు ధూతాలనిపిస్తే ప్రకారం పొందుచున్నవి లేక తెలియబడుచున్నవి వర్తమానాలనిపిస్తే బోధకు విషయం కాబోయేవి భవవ్యక్తాలనిపిస్తే బోధవ్యవహారం అన్నమాట.

'గుణాలంటే సత్త్విరజస్తమస్సులు' అని అనుకున్నప్పుడు గుణాలంటే విశేషాలు—విశేషజాతు—అని అర్థం కాదు. ప్రాణు అని అర్థం. ప్రవాహియూ మొదల ప్రపంచం, అంతా పొందా లేకుండా ముప్పేటగా పేలబడుకుంటూ పోనిదోయే మోకు. ఆ మోకులో గుణాలు మూడూ మూడు పేటలు. కాగా సత్త్విరజస్తమస్సులలో వాడబడిన గుణపరానికి తాచి అర్థం.

ప్రపంచాన్ని క్యాకరణ - విశ్లేష (శ్రేణి) రూపంగా విశ్లేష (Analysis) చేసి యాలం పట్టుకొన్నప్పుడు ఉపదానకాంతమైన తీర్ణకాల పాన్తి ధర్మం కలుగుతుంది. అక్కడ ధర్మధర్మాలు రెండూ ఒకదానిలో ఇంకొకటి కూర్చోవాల్సి వస్తూ అంటే:

సత్కార్య నాదం

'కారణంలో కార్యం ఎమిడి ఉంది' అని చెప్పడం సత్కార్యవాదం. ఇది 'వాదనో' విద్యలే భావో అనే గీ. కుమ్మరి మట్టితో కుండలూ చేస్తున్నాడు. ఇదివరకు లేనిదిమీ ఇప్పుడు పుట్టుకురాలేదు. మట్టి ఎలుమల పన్నీ కేరింమాత్రం మారింది. ఎలుమల ఎలుమల మాడవలవా కుంటే కుమ్మరి ఆ నలుమల పన్నీ తీసి కుండ ఆకారంగా సవదరించినటులు కనుక్కొని యిది మట్టి అని అనుకోవలకు. అయితే

3. శాంతోపాతవ్యవధిగర్హ ధర్మానువాతీ ధర్మి. (యోగ. ది. 8-14.)
4. 'ఆతీతావాగతిం వ్యయూపతో నీ — (యోగ ది. 4-12.)
5. దండవక్ర కులాలూదులు నిమిత్తం, మట్టిలో నూత్నియూపంతో ఉన్న ఘటం నైమిత్తికం.
6. యోగులకు కాలరాయనూ వర్తమానమే.

ఇలా చూడలేక సముదాయం మాత్రమే చూడగలిగి, కుంభాకోట మాత్రమే పరిచయం గలవారు, లోగడ లేని వస్తువోటి కొరతగా పుట్టుకొచ్చిందని అంటారు. నిజాని కది ఒక ఆకారంలో ఉంచిన మన్నె.

ఈ రీతిగా కార్యాలన్నీ కారణాలలో ఇమిడి ఉంటాయనిన్నీ ఒకటిగాని పెట్టుకుంటున్నాని నిమిత్త కారణాల క్రిమికలాలచేత అయోకార్యాలు అభివ్యక్తాలవుతాయనిన్నీ సత్కార్యవాదం చెబుతుంది. ఈ రీతిగా ప్రపంచావిర్భావం అభావంలోంచి కూన్యంలోంచి—కొరతగా పుట్టుకొరావడంకాదు, మరి దేశకాలాలలో పన్నిచేకేదే మాత్రమే అని తెలిసివస్తుంది. మహర్షిత్వం లగాయతు పరమాణువు వరకూ ఈ ప్రపంచం అంతా ఇంతే.

దృశ్యమైన ప్రపంచమంతా ధర్మాల్లా ధర్మలే (మనద్రవ్యాలే) అని చెప్పే ధర్మ ధర్మీవాదంలో 'కారణంలో కార్యం ఉంది' అనే ప్రామాణిక సమ్మతి సరిపోతుంది. ఉపోమాధమైన ఏదో ఒకదానికి లక్షణం చెప్పలేకపోతామని అనుకోండి, అప్పుడు — 'ఏది ఫలానా ఫలానా గుణాలు లేక ధర్మాలు లేక కేత్రాలు కలదో అది' అని చెబుతాం. ఇందులో ఆ 'ఏది' అనే దానికి లక్షణం చెప్పమంటే ఇవ్వకు చెప్పిన సుగంధ్య కేత్రంకంటే ఇంకా ముఖ్యునికేవలలోపం పరికిస్తాం. ఉదాహరణానికి—భూమి అంటే యేమిటి? అని అడుగుతారని అనుకుందాం. ఏది నలుగా ఇంకా అల్లా ఉంటుందో ఇల్లా ఉంటుందో అది భూమి అని అంటామని అనుకుందాం. ఆ 'ఏది' అంటే యేమిటి అని అడుగుతారు. అప్పుడు మనకు తెలిసినంత మేరకు పోయి పరమాణువులు అనో ఇంకేమీ అనో, వానికి మరికొన్ని విశేషాలు చెప్పి ఆ యేదాని లక్షణం, పరమాణువులకు మరొక మూలకారణం పరిగా తెలియజేస్తే సంతోషంలో పడతాం. అదేగా మన ఆజ్ఞావాన్ని ఒప్పుకున్నట్టు, కాని ఇంకొక మూలకారణం ముట్టుకు ఉండడానికి హేతువు లేనప్పుడు ఏ మహరి? అది కారణం లేని వస్తువు, కాబట్టి నిర్విణం అని అనాలి.

ఏదయినా వస్తువులో ఉండగలది ధర్మం అని చెప్పాం. ఇంకా పరిగ్గా చెప్పి చూడాలి—ఏదో ఒక విధంగా తెలిసికొనే ఆకారం—ప్రకార విశేషం ధర్మం. ఆకారం—ప్రకారాలకు మార్పు కలుగుతుంది. అదేగా పరిణామం ఉంది. అంటే ధర్మాలకు మార్పు ఉండవచ్చునంటే, ఒక ఆకారం—ప్రకారం—ధర్మం, మారిపోవచ్చు అదే మయివట్టు? అది అవ్యక్తావస్థలో ఉన్నట్టు. ఎంచేతంటే ఉన్న చెప్పడూ పోదు,— 'నాల్గోవో విద్యలే సతా'. వెనుకటి మాదిరి హేతు

వులు కలసింపినప్పుడు మళ్ళా ఆ ధర్మం పోలుమరింద వచ్చు. కాబట్టి ధాతధర్మం ఒక అవ్యక్త సత్య. భావిధర్మాలూ అంతే. సుందరంగా చేసిన మట్టి ముద్దను వచ్చవుకంగా చేశాం. సుందరతవంటాయి వచ్చవుకరినం వచ్చింది. దాన్ని మళ్ళా కొనుగొ ఆకారించవచ్చు. ఈ రీతిగా ఎన్నెన్నో ఆకారాల తెల్లదగిఉండికదా మట్టిముద్ద! కాబట్టి ధర్మ అనేది తెక్కలేని ధర్మాల ప్రాప్తి; మరి దాన్ని వివిధ విధాలుగా బోధపరచుకోవచ్చు. వర్తమాన ధర్మాలే కలుపలే, మిగతావి ఉన్నట్లు ఉపోమామనలే. కాగా వ్యక్తావ్యక్తధర్మాలకు కూటం ధర్మ.

బౌద్ధ మతం

బుద్ధులలో ఒక తెగవారు ఈ ప్రపంచమంతా ధర్మాలే, ఈ ధర్మాలు అమక్షణమూ కూన్యంలోంచి పుట్టుకొచ్చి మళ్ళా కూన్యంలోనే పోతున్నవి అని అంటారు. కూన్య మంటే అభావం. మరికొందరు పుట్టుకొస్తున్నమాట నిజమేకాని దేంట్లోంచి పుట్టుకొస్తున్నయ్యో అది అజ్ఞేయం అని అంటారు. ఈ రెండు మతాలూ ఆదరింపదగినవి కావు.

మొదటివాదంలో ప్రత్యేయమూ ప్రతీత్యమూ ఈ రెంటికి కూన్యంచేత సంబంధం విచ్ఛిన్నమవుతున్నది. వాద్ధుల పరిభాషలో ప్రత్యేయ మనగా కారణము. ప్రతీత్యమనగా కార్యము. కార్యకారణాలకు సంబంధం విడగొట్టగల ఉపాలో సందర్భభుద్ధి లేదు. కూన్యం లేక అభావం అనేది దీనికి అధికరణం కావాలను, అధారం లేకుండా నిరాధారంగా ధర్మాలు పుట్టి కూన్యంలోకి పోతై అనేది ఉపోమాతితం. ఇక రెండవవాదం అజ్ఞేయత. అజ్ఞేయతలో ఒక విధమైన జ్ఞేయత ఉండనే ఉంటుంది. దానిని వివేచించి విస్మయం చేసే సత్త్రియ, రజమన్లు, తమన్లు అనే అధారం ఆవుతుంది.

శ్రీ గుణాలు

సాంఖ్యయోగుల దృష్టిలో ఆధారం లేక మూలం కూన్యం కాదు, మరి తప్పించుకోపోయే మాయా మ్యూమూకాదు, ఈ సుగ్రతిమహి ప్రపంచానికి ఉపాదానకారణం. ధర్మ ధర్మీ దృష్టిలో ఉపాదానకారణం, తన కార్యాలకు ధర్మ. ఈ దేవ మట్టి, కుంభలకూ ఇటు కలకూ పెంకులూ మొదలయినవానికి ధర్మ. ఈ పెంకులు మొదలయినవానిలో మట్టి అమగతంగా

ఉన్నా అని మట్టికి వేరుగా ఉన్నటులు తోచునే కాని మట్టి యొక్కయే వేరు వేరు ధర్మాలు లేక రూపాలు లేక ఆకృతులు. ఈతాడు పుష్పకానిపోదాం. భూతాలు తిన్నాత్రము లనబడే పరమాణువులను మరి పరమాణువులూ మనస్సహితాలయిన ఇంద్రియాలూ అహంకారానికి మళ్ళా ఆ యహంకారం, అదృశేనకు లేక మహర్షిత్వానికి తాపది మళ్ళా నుగ త్రమానికి ధర్మాలుగా కనిపిస్తయ్. నుజాలకు ఉరొక మూలం లేకబావదాన ధర్మ ధర్మభావం దాంతో సరి.

సత్త్వరజస్తమస్సులు ఘనద్రవ్యాలు కావు మరి స్వయం పర్యాప్తాలైన సత్తా విశేషాలు (entities). ఉదాహరణానికి రజస్సు అనే మూలభావాన్ని చూదాం. పరిణమించడం లేక వికారం చెందడం, దాని నుగంలేక విశేషం కాదు, మరి కిలం. దాంట్లా వికారం తప్ప మరొకటి లేదు, ఉన్నదంతా వికారమే. కాబట్టి మూలరజస్సుకు వికారం నుగంకాదు మరి స్వయం పర్యాప్తమైన వికార స్వభావమే. కాబట్టి—‘ప్రధానంలో ధర్మమునూ ధర్మిని వివక్షింప దానికి నీలులేదు’ అని యోగభాష్యం చెబుతుంది.

వైకల్పిక ధర్మాలు

ధర్మాలు వాస్తవాలూ వైకల్పికాలూ. చెప్పకుండా తెలిపి వాస్తవాలు. చంద్రునికి తేల్లదనం. ఎంత మావులకు జలత్వం ఆశోపిత వాస్తవం. వైకల్పికాలనేని వాక్యాత్రిం. అసంతిత్వం, సత్తా, ప్రకృతి యీ మొదలైనవి వైకల్పికాల. వ్యాకరణప్రకారం త్వ, తిత్ ప్రత్యయాలు చేరడానికి ఇవి యు వాయులైనవి. త్రిగుణాలే ప్రకృతి కాబట్టి నుజాలంటే తాళ్ళు అని ఆర్థం కాబట్టి ప్రకృతి వైకల్పిక ధర్మ వాది. త్రిగుణ్యంవలె నైర్గుణమైన సైతస్యం ధర్మ ధర్మి దృష్టికి అతీతం.—‘విగ్లాత్యాన్న చిద్ధర్మ్యా’. ఇలా అయినప్పటికీ మన మొక ధర్మం కల్పించి వాడతాం. అది మన కలనాటు. అత్యేకం కాకున్నా మామూలు చొప్పున ద్రవ్యకు అదృశ్యుడనే విశేషణం వేస్తాం. ఇది ఎన్నో ‘నేతి నేతి’ రూపాలను పిలిచి పెట్టింది7. ‘విశేషణ అపరామృష్టా దృకో’ అని అంటాడు వ్యాసులు. విధి ముఖం గా ద్రవ్యకు ‘దృశిమాత్రుడు’ అనియే లక్షణం. నిషేధముఖంగా చెప్పబడిన లక్షణ శిలిం చూచి కొందరనుకుంటారు—సాంఖ్య యోగుల మతంలో పురుషుడు నిషేధ ముఖం గా గాని చెప్పబడ దానికి నీలులేదని.

వాస్తవ ధర్మాలు వాస్తవాలూ మరి అంతరాలూ. వాస్తవికధర్మాలు మూలంలో మునివిధాలు : అవి ప్రకృతి కార్యభాద్యాలు. కల్పాది నుజాలు ప్రకృత్యాలు అనగా జ్ఞానేంద్రియబోధ్యాలు. క్రియ అంతా కృత్యముగా పరిణమింప దన్నమాట. కాశి న్యానులు జాడ్యధర్మాలు. కాశివర్ణం భూవర్ణం కాన ఇది జడవర్ణం. అంతర ధర్మాలు మూలంలో ప్రకృతి క్రియాస్థితుల రూపాంతరాలైన బోధ చేష్టా ధృతులుగా ముతైరగులు. ఈ వాస్తవధర్మాలకు అనన్తాంతరం అనగా పరిణామం ఉంది. కాని నివాళిం అంటూ లేదు.

ధర్మ వికారి

ధర్మము అన్నింటికన్నీ ధర్మాలు అనేక ప్రకారాలతో అనేకం. కాబట్టి ధర్మ లనబడే వన్నీ వికారాలు.

వికారం అంటే ఒక ధర్మం అడగి వేరొకధర్మం కలగడం. చితికి క్తి ధర్మధర్మాలకు అతీతం కాబట్టి మూటస్థం. అనగా నిర్వికారం నిత్యం, అవివాది.

ఏది ఏకతత్త్వస్వరూపమో మరియు అసంయోగజమైన పదార్థమో అది కారణహీనం. దానికి వాళిం కల్పనీయం కాదు. దాని చితికి క్తి అవివాది.

ఇక...మూలబృశ్మమైన త్రిగుణం నిత్యపదార్థం—“ప్రకృతిం పురుషం నైవ విధ్యివాదీ శభావవి” గీతి.

ప్రకృతి - క్రియా - స్థితులు (సత్త్వరజస్తమస్సులు) ఎంతకాలంమంచి ఉన్నవో, ఎంతకాలం ఉండే బోతాయో?

‘ఇది ఉన్నది, ఉండగల యిది’ అనియే సమాధానం చెప్పవలసి ఉంటుంది. ఇది ప్రశ్నేకించి అసంయోగజాలు. కాబట్టి నిత్యాలు. చిత్రిం మొదలయినవి ద్రవ్య బృశ్మి సంయోగజాలు కాన వాళిం అనగా లయం పొందుతివి. కాని వాని మూలకారణమో అది అవివాది.

ప్రకృతిక్రియాస్థితులు జాతివాదికాలు కావున (Generalisations) సాధారణోపాదాన పదాలు. తి దృశ్యగంతా ప్రకృతిక్రియాస్థితులే అని అనడం ‘మృత్తికేత్యేత సత్యమ్’ అన్న చందంగా వ్యాఖ్య మైన సత్యాన్ని చెప్పడమే.

7. మా—బృహదాంశ్యకం.

8. ప్రకృతిక్రియాస్థితి కిలం భూలేంద్రియాత్మికం దృశ్యం (యో. 4-208.

బాష్ప ప్రసూనములు

శ్రీ మోక్షారి వేంకటరావు

చెయినపుఁ దక్కు లూర్చి వికసించెను క్రొన్నన లేరి కూర్చి త్వ
ల్లలితవదాంబుజాత యుగళమ్ముపయిం గయినేయు కోర్కె నే
నిలు దిగనాడి ఒక్క సుమమేని హసించని దారి నంజ నీ
డలఁ దిరుగాడి నీ గుడిని దానితి రిక్తకరాలతోఁ బ్రభూ !

ద్వారము నేరినంతఁ గనుదమ్ముల విందయు నందనాపసర
స్త్రీ) రమణీయ లాస్యము రచించు విత మ్మెలదీపె యొందు కి
మ్మొర కనత్సభాయుత నమీకృత మంజ లతాంత పూజ శో
భా రుచిర స్వరూపవిభవమ్ము వెలార్చుచుఁ దోచె దేహళిక !

సుమములఁ గాంచి పూల పొగసుందనముం దింకించి, ప్రాంచ దు
త్క) మణము నా హృదంచలము ప్రమ్మకొనక, గొననేళ్ళతోఁ బ్రసూ
నములను ద్రుంచఁబోయి యెలనాఁగల నిద్దపు ముగ్ధకంఠ నా
ళము లొగి నుత్తరించు నటులం దంబోయుచు నే జలించితిక.

చాఁదిన నా కరమ్ము వికచప్రసవమ్ములఁ గోసివైచు కూ
రాచరణమ్ము పాల్పడక అల్లన వ్రాలె—తదీయ కమ్ర రే
ఖాచయ పువ్వబంధురవికాసము నా కనుచూపులోఁ గృపా
వీచుల రేపె, బాష్ప జలబిందువు లూరి న్రవింప ధారలై.

విరులకు మాటు నా నయనవీధులలోఁ గరుణాశ్రుమాలికో
త్క) రములు సంతరించుకొని తావక దివ్యపునీత మందిరాం
తరమును జొచ్చి, నీ చరణధామముపై మిహికాంపాద్యుతుల
దొరఁగ, సీతాంబుమాక్తికతమిల్ గురిపించితి నో దయామయా !

నా కడిగంటి జీవన కణా లటు రాలుచుఁ ద్యక్తదాంక ము
ద్రా కలితమ్ములై మధు సుధా భరితామల కోమల ప్రసూ
నాకృతులం ధరించి తొలఁకాడె, వివిక్త పరీమళ ప్రమో
దాకరమైన ఆక్షణ మనంత రః పరిపాకముం గనక.

సంస్కృత సాహిత్యము: ముస్లిముల సేవ

శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణకావ్య

ప్రపంచములో మతములకు పరస్పర ప్రేమ ఒక భావమై మరీయుకభావ వారికి ప్రేమ ఉండుట కలవను, ఇతర మతి పశునము కలవను నేర్పడును. ఈ తత్వములవలన భరతి ఖండములో ముస్లిముల పరిపాలన కాలమున హిందూ మహమ్మదీయులకు పరస్పర మతి పశునము దిద్దిదేసి చెప్పబడును.

భారత ప్రజలు ఏకాంతి వారినైతే తమలో కలుపుకొని తమిందు అనాటు కలనదు. భారతదేశములో మధ్యయుగమున మహమ్మదీయ, హైందవ వాగవికలకు విశ్వము ఏర్పడినది. భారతీయులు సర్వమిక్కడ మన్నన గ్రహించు స్వభావము కలవారు. తత్వగ్రహణ పరులునువందు వారు జాతి, మతముల విభేదమును పొడిచెదరు. మధ్య యుగమునాటి ఈ మత సహనమే ఈ నాడు హిందూ మహమ్మదీయుల ఏకత్వానికి ఆధారమైయున్నది. హిందువులు మహమ్మదీయ దేవతలను, ముస్లిములు హిందూ దేవతలను కొలుచుట కూడ మన దేశములో ఆచారముగ నుండుటకు మనయీ మత సహనమే కారణము. దీనికి తార్కాణముగ తాజ్ అను మహమ్మదీయ మహిళ కృష్ణధర్మరాజై జీవుని గానము చేసెను. సర్వమును గ్రహించుట యందే దృష్టి గల మన పెద్దలు మత భేదమును దృష్టియందుంచలేరి. ఆఖ్యాకారులు వ్రాసిన భక్తి గీతమును రామానుజుల వంటి ఋషి పుత్రులు కూడ స్వీకరించి పాడిరి. ఈ శ్రేణికి చెందిన వారే వంగదేశములో చైతన్యము, అప్పాములో కింకంజేవుడు, మహారాష్ట్రములో శుకారాము, వామనీవులు మొదలైన మత నాయకులు. రామానందస్వామి శిష్యులు నట్టివారే. వారిలో రవిదాసను చూడవచ్చును. శేష అను మంగలి, కబీర్ అను మహమ్మదీయుడు సుప్రసిద్ధులు. ఈ విధముగా మనదేశములో హిందూ మహమ్మదీయులకు మానసికముగా నేర్పడిన యీ స్నేహసంబంధమే ఆ రెండు జాతుల భాషా సాహిత్యముల కలయికకు, పరస్పర సహనభావ మనకు దారి తీసినది.

వంగదేశములోని అనేక మహమ్మదీయ విద్వాంసులు కృష్ణధర్మరాజై ఆ జీవుని పై వంగభాషలో గ్రంథ

ములను రచించి వంగసాహిత్యమునకు దోహదము కల్పించిరి. హుసేన్ షాహ రాజా చైతన్యమును శిష్యుడయ్యెను. ఆయనయే కాక వంగదేశములో వాసిర్ మహమూద్, షరీఫ్ హరీష్, సయ్యద్ ముర్తజా మొదలైనవారుకూడ రాధా కృష్ణులకు భక్తులైరి. అలీరజా, అక్బరు షాహ మొదలైనవారు గొప్ప వంగ కవులని ప్రసిద్ధులై వాగు. ఈ విధముగా అనేకులు ముస్లిములు హిందూసంస్కృతి వ్యాప్తికొరకు ప్రయత్నించిరి. వారు సంస్కృతసాహిత్యమును బోషించుచు ఆ భాషలో గ్రంథరచనము గూడ చేయుచు వచ్చిరి. ఇట్లే హిందూ పండితులు, రాజులు, మహమ్మదీయ సంస్కృతి సాహిత్యముల వ్యాప్తికి దోహదమొనర్చి యా భాషలో గ్రంథరచనములను గూడ పాసించిరి.

అనేక మహమ్మదీయ రాజులు సంస్కృత సాహిత్యమును ఉదారముగా బోషించిరి. వారి వ్యాఖ్య స్థానములలో సంస్కృత విద్వాంసులకు, కవులకు గౌరవము, ప్రోత్సాహము, ధనము లభించుచుండెను. మున్తీంరాజుల ఆ స్థానమును ఆలంకరించిన సంస్కృత కవులలో భానుకవి, అక్బరుకాళిదాసుడు, జగన్నాథ పండితరాజు ఈ ముగ్గురు చాల ప్రముఖులు. మహమ్మదీయరాజులలో సంస్కృతకవులను ఉదారముగా ఆదరించి బోషించినవారిలో “షహ్ బుద్దీన్, నిజాంషాహ, షేర్ షాహ, అక్బర్, షాహ జహాన్, ముజఫర్ షాహ, బుర్హాన్ ముఖ్యులు. ముస్లిములు బోషించిన సంస్కృత కవుల కొవ్వములు మనకు ఇప్పుడు లభించుచున్నది. వాటివలన మహమ్మదీయ పాలన కాలములో జరిగిన హింసాత్మక సాంస్కృతికాభివృద్ధి తెలియుచున్నది. దురదృష్టవశమున ఆ విద్వాంసులు ఆ దినములలో సంకరించిన రికార్డులు, గ్రంథములు నష్టమైపోయినవి.

మధ్యయుగములో మహమ్మదీయ రాజులు సంస్కృత భాషా వ్యాప్తికొరకు చాలా శ్రద్ధచూపిరి. వారిలో వంగదేశము ముస్లిములు ముఖ్యులు. (రి. క. 1282 నుండి 1825 వరకు వంగదేశమును పరిపాలించినవారు)

లించిన వాసిర్ హేహ విద్యావతితో మహా భారత మును వంశభావలో వ్రాయించెను. ఈ విద్యావతి తన గ్రంథములో ఈ నవాయిను, మరియు ముల్తాన్ గయా ముద్దీన్ ను ప్రస్తావించెను. ఈ వాసిర్ హేహ నవాబే "కృత్రివాముకు" అను వంశ కవిచేత రామాయణమును వంశభావలో వ్రాయించెను. హుస్సేన్ హేహ చక్రవర్తి కోరికపై "మూలాధర బహు" అను బెంగాలీ కవి భాగవత పురాణమును వంశ భావలో అనువదించెను. ఈ చక్రవర్తికి మండ్రియైన పరాగర్ ఖాన్ ఆజ్ఞచేత "కబీంద్ర పరమేశ్వరుకు" మహాభారతమును స్త్రీపద్యమువరకు అనువదించెను. ఈ కవిని పరాగర్ ఖాను మిక్కిలి ప్రోత్సహించి ప్రతి దినము తన మిత్రులలో పరాగర్ పూర్ లో కబీంద్రుని భారతానువాదమును వినుచుండెను. ఈ ఖానుని కొడుకు ముబీ ఖాన్ చిటగాంసులో గవర్నరుగా నున్నప్పుడు "లికర నంది" తో మహాభారతాశ్విమేధ పద్యమును వంశభావలో అనువదించజేసెను.

బెంగాలు నవాయిబే కాక ఢిల్లీ పాగుషాలు కూడా సంస్కృత సాహిత్య ప్రచారమునకు దోహదమును కల్పించిరి. బాబర్ సార్వభౌముడు భారతీయ వక్షిత్రికాస్త్రము అభివృద్ధి పరిచెను. అతని రాష్ట్రముం తెటను ఆ కాస్త్రము ప్రచారములోనికి వచ్చెను. సమరఖండులో ఒక వక్షిత్రి వేదకాలము ఈ నవాయి నిర్మించెను. ఆ కాలములో చేసిన పరిశోధనప్రకారముగా ఆఖిలభారత మహమ్మదీయులు తమ కార్యాల పములను జరుపుచువచ్చిరి. సంస్కృత విద్యావ్యాప్తికి హుమయూన్ చేసిన ప్రోత్సాహము అంతగా కనపడదు. కాని అతని కొడుకు అక్బరు సార్వభౌముడు అతి విశేషముగా ఆ విద్యను ప్రోత్సహించెను. క్రీ. శ. 1582 లో అక్బరు నకీబ్ ఖానును మహాభారతమును ఫార్సీలో అనువదించవలెనని ఆజ్ఞాపించెను. అక్బరు పద్యముగా ఈ కార్యమునందు శ్రద్ధ వహించి ప్రతి దినము రాత్రి బేళర మహాభారత విషయములను నకీబుకు తెలుపుచు వచ్చెను. ఈ పనిలో నకీబుకు సహాయము చేయవలసినదని అబ్దుల్ ఖాదర్ అనే పండితునికి అక్బరు ఆజ్ఞ నిచ్చెను. కొన్ని నెలలలోనే రెండు పద్యములు అనువదించబడినవి. ఈ మహాభారతానువాదములో తోడ్పడినవారు ముల్లాషేరీ, ముల్తాన్ హాజీ, షేక్ ఫైజీ మొదలైనవారు కలరు. ఇది మహాభారత కళానువాదమే. ఈ పుస్తకమునకు 'రత్న వామా' అని

అక్బరు వేసిడెను. అవగా "యుద్ధిపుస్తకము" అని అబ్దుము. గ్రంథ రచనానంతరము మంచి చిత్రములు గూడ ఆయా కథాసంవర్ణములలో అక్బరు వ్రాయించి యుంచెను. ఈ రచనకు అక్బరు 40,000 బంగారు వాణెములను ఖర్చుపెట్టెను. దీనికి ఉపోద్ఘాతమును అబుల్ ఫజల్ తో వ్రాయించి యీ గ్రంథ ప్రతులను మంత్రిులకు సామంతులకు పంపెను. క్రీ. శ. 1585 నుండి 89 వరకు అబ్దుల్ ఖాదరు రామాయణమును అక్బరు ఆజ్ఞచేత అనువదించెను. ఆ సార్వభౌముని కోరికపై అబ్దుల్ ఖాదరు మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరించిన ఒక దాక్షిణాత్య పండితుని సహాయముతో అగస్త్యవేదమును ఫార్సీలో అనువదించెను. ఈ కార్యమును పరిగా నెరవేర్చునందుకు చక్రవర్తి ఈ పనిని షేక్ ఫైజీకి అప్పగించెను. హాజీ ఇబ్రహీం సర్ హిందీ అను విద్యాంసుడు గూడ ఈ పనిలో తోడ్పడిన.

ఫైజీ లీలావతి గణితమును, ముకమల్ ఖాను నక్షత్రశాస్త్రమును, మూలావా హేహ మొహమ్మద్ సంస్కృతములోని కార్మీర చరిత్రను పారశీక భాషలోనికి అనువదించిరి. మూలావా ఇమాముద్దీన్ కల్లాణుని రాజతరంగిణిని అనువదించెను. వనరుల్లా ముస్తఫా హరి వంశమును, మూలావా హుస్సేనీ పంచతంత్రమును పారశీకభాషలోనికి అనువదించిరి. "నల దామన్" అను కేరళతో నలదయయంతుల కథను ఈ కవి "రైలా ముల్కా" కథను అనువదించి వ్రాసెను. అక్బరు సార్వభౌముడు అబ్దుల్ ఖాదర్ ను "ద్యాత్రింకత్ పుత్రిక" అను గ్రంథమును ఒక వ్రాహ్మణ పండితుని సహాయముతో అనువదించవలెనని ఆజ్ఞాపించెను. అబుల్ ఫజల్ పద్యవేక్షణలో "గంగాధర, మహేశ మహానంద" అను గ్రంథములు అనువదించబడినవి.

దారాషికోహ గొప్ప సంస్కృత విద్యాంసుడు. అతడు ఆఖిలభారత సంస్కృత విద్యాంసులను ఆదరించి పోషించెను. ఆయన వ్రాహ్మణ పండితుల సహాయముతో అనేక ఉపనిషత్తులను పారశీకభాషలోనికి అనువదించెను. అతడు ఈ గ్రంథముయొక్క ఉపోద్ఘాతములో తాను కార్మీరములోనున్న ముల్తాహేహ అను నూఫీకి కన్యకై నూఫీ మతమునుగూర్చి పూర్తిగా తెలుసుకొన్నాననియు, తన పరిక్రమ అంతయు వర్ణింపమైవనియు, తాను హృదయపూర్వకముగా ఆశించిన మహమ్మది నూఫీ మతమునకు తంకు లభించలేదనియు, ఆ మహమ్మది వేదములు ఉపనిషత్తులు చదువుటవలన

తనకు కలిగినదనియు వ్రాసివాడు. "యోగవాసిష్ఠ మును"గూడ అతడు అనువదించెను. ఈ గ్రంథమును పూర్వము అక్కరురూడ అనువదించినదియుండెను. "సమాద్ర పంగమము" అను గ్రంథమును దారాషికోహ వ్రాసి, అందులో మాఫీ పాఠమునకు హిందూ మతము నకు పూజనములైన అంకిములను ప్రస్తావించెను.

దారాషికోహ తన మేనమామ హయిస్తాఖాను చేత బహుశా సంస్కృతి సాహిత్యమునందు ప్రాప్తి హించుటచేయుచున్నది తెలియుచున్నది. హయిస్తాఖానుకు గొప్ప సంస్కృతి పండితుడు. కవి. అతని శ్లోకములు చతుర్ముఖుని రచనలైనవియును ప్రస్తావించుటచేసిరి. మధ్య యుగమున మహమ్మదీయ ప్రభువులు హృదయపూర్వకముగా సంస్కృతిమును ఆరంభించుటయేగాక ఆ సాహిత్యములో గ్రంథములుగూడ రచించిరి. మహమ్మదీయ ప్రభువులను ఉదాహరణముగా పెట్టుకొని అప్పటి హిందూరాజులుగూడ అనేక సంస్కృత గ్రంథములను వ్రాయించిరి. చెంగిజీ ముస్లిం రాజుల పోషణలోనే సంస్కృతియలో నవ్య ప్యుతి, నవ్యవ్యాయము అను రెండు వాస్తవ్యాలు పుట్టిసవి.

మైన ఉదాహరించిన విషయములవలన హిందూ మహమ్మదీయ సంస్కృతులు క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్ది నుండియే భారతదేశములో కలసిమెలసి యున్నవని తెలియగలదు. ఈ విషయముగా ముస్లిమురాజుల పోషణలో అభివృద్ధి చెందిన కవులు గ్రంథములు కొన్ని మాత్ర మిక్కడ ప్రయతించుటకు.

భానుకరుడు:—ఈ కవి మున్దిములు పోషించిన కవులలో మొదటివాడు. వారి ఆచారమును ఆధికముగా పొందినవాడు. కవికి "భానువస్తుకు" అను పేరుగూడ కలుగు. ఇతడు 12 వ శతాబ్ది పూర్వార్ధముననుండి వాడు. ఇతడు గీతగౌరవ, రసవిరంగిణి, పద్యవేణి అను గ్రంథములను రచించెను. నిజామ్షాహ, షేర్ షాహ రాజుల పోషణలో నుండెను. ఈయన తన కృతిలో "కా హావి: శేరషాహ షీరిప కులమునే రక్ష్య కోటిశ్చ రిష్య" అని తన ప్రభువును పొగడెను. షేర్ షాహ సభలోను, నిజామ్షాహ సభలోను గౌరవమును పొందెను. నిజామ్షాహనుగూర్చి ఈ కవి రచించిన అనేక శ్లోకములు లభించుచున్నవి.

"అయం కాహి నిజామా వా
ఐం త్వయా వ్యవధారితం"

"వృథా నిజామ్ చయాదరణార్హిత
జనిత ప్రధూత పీఠాభిః."

"భరణీధర నిజమకాహ యుష్మత్
కరకరవాలక రాశి కాలవర్షం"

"తత్ కిం రాజపథే నిజానుభరణే
పాలోయ మాలోకితః"

"క్షోణీ కామ నిజామకాహ విలసత్
సిందూర కుంద ప్రతి"

క్షోణీ కామ నిజామ తావక భుజం
లభ్యా భుజం గోళ్యం"

"నిజామవసుధాధిపే షీరిత కోణకోణే దృశా"
"నైవ ప్రాపి క్వచిత్తపి తతః శ్రీ నిజామద్వితీయః"

"పద్మ్యక్షోష్ణీ గర్భిష్ట ప్రతిభిలవతుః
శ్రీ నిజామ ప్రతిభిః"

"క్షోణీ కామ నిజామకాహ ధవతః
ప్రాథమికాహారైః"

"జాయంతే శ్రీ నిజామ పృథురణ భరితః
ప్రాథమిస్సాగవాదాత్"

"దిగ్బలా తిమతే నిజామృతవతే
వాతం పతాకాంసుకైః"

ఈ మొదలైన శ్లోకములను భానుకరుడు నిజామ్ కాహ పోషణలో ఉండి రచించెను.

అక్కరీయ కారిదాసుడు:—ఈ కవి అక్కరు చక్ర వర్తి కాలములోనుండెను. 'రామచంద్ర యోగి: ప్రతి' అను కావ్యమును రచించి తనా రాజున కంకితము చేసెను. ఈ కావ్యము ఆ రాజు పేరనే ప్రసిద్ధిపడెను. ఇతడు వాలుగు వందల సంవత్సరముల క్రితము ఉండివాడని తెలియుచున్నది. ఇతని పేగువల్ల నే, అక్కరున కిత పభి మానహృతుడని తెలియుచున్నది. ఇతడు అనేక రాజుల ఆస్థానములను అలంకరించెను. దిశపతి, జల్లాల పీఠ భామిప్రతి, రామచంద్ర మొదలగు హిందూ రాజులను కూడ కొలిచెను. ఇతడు అక్కరు చక్రవర్తిగా వర్ణించెను.

"వేల్ల త్వింభోపరత్రి రకబరహరణి
పాల పాణి కృపాణి

గాజజల్లాలుడైన షీరిపకులమునే
ద్రాక్ ప్రమాణే ప్రతితే"

"విరత్విం కాన్యకం చే దకబరకలయ
మృగ్రుంకార ఘోషం"

"దిక్పా గారిభ్యుంప స్రవ విశదయతః
కేసరీ కావిశేంద్ర"

“...అర్ధరీ వాసుకిం స్వయశ్చా

దిల్లింద్ర మాదామణి”

“రక్ సర్వీం శ్రీ హుమామూకులలిలకమనే

భీషణాత్ భీషణి”

ఈ విధముగా అనేక రీతుల అశ్వురు చక్రవర్తి నీతికు ల్లిం చెను. ఈ కవి వ్రాసిన ‘మా కి మందర’ మను కావ్యములో అశ్వురు యుద్ధయాత్రివర్ణింపబడి వది. ప్రకృతివర్ణనలోను, యుద్ధ వర్ణనలోను నితకు నిద్దిహుడు. ఇతనికి “అశ్వరీ కావీవాసు” అను పేరు ఆకాలములో దిగుదవామముగా నుండెనని తెలియుచున్నది. సకలాలంకార నిబద్ధమైన రచనతో నీ కవి తన ముష్టియు విలికలను అభివర్ణించెను.

జగన్నాథపండిత రాజా:—ఈ పండితకవి శ్రీ.శ. 1628 నుండి 1658 వంకు ఉన్న హుమాజహాన్ చక్రవర్తి ఆస్థానకవి. దారాశికోహా కూడా ఇతనిని ఆదరించెను. ఇతకు ఆంధ్రనగరములో గోదావరీ తీరమునందలి ముంగంప గ్రామనివాసి. వేగివాటికాఖకు చెందిన ఆంధ్రప్రభావ్యుడు. ఇతని తల్లితండ్రులు లక్ష్మీ పేరుధీప్తులు. తిండి అనేక కాస్త్రములలో మహాపండితుడు. జగన్నాథుడు తిండి వద్దనే విద్యాభ్యాసము చేసెను. జగన్నాథుడు ఇస్లాము మత గ్రంథములను, హామీత్వియును చాల త్వరగా చదివి ఆ మతములో ఖాజీని ఒడించెను. ఈ అనుభవమును విని దిల్లీ హుమాజా జగన్నాథుని తన దిర్యాదుకు పిలిపించెను. జగన్నాథుడు “లవంగి” అను ఒక ముస్లిమ్ బాలికను ప్రేమించి పెండ్లియాడెను. ఆ యవనస్త్రీని “యవనీ రమణీ విపద క్షిప్తానీ, యవనీ వసనీశోభాంగి” లోనగు శ్లోకములచేరి వర్ణించెను. జహంగీరు కాలములో అతకు దిల్లీకి బాయెను. అతకు నూరుదీన్ చక్రవర్తిని “వర్ణకుప్య న్నూరదీన్ షీతిరమన్” అని వర్ణించెను. నూరుదీనుకు సొసగుడైన “ఆసఫ్ ఖాన్” అను హుమాజాన్ మంత్రి పై “ఆసఫ్ విలాసము” అను కావ్యమును రచించి హుమాజహాన్ తన పండితరాజు దిగుదమును పొందెను. జగన్నాథుడు తింద్యద్వీలో ఇద్దరే ప్రభువులు అని “దిల్లి క్యుకోవా, జుద్దీ క్యుకోవా మహా-ఖాన్ ఫూరాయికుం సమర్థి, అత్తీ క్యుకోవా రైశ్వరీదీయహునం కాకాయ వాస్యాలకవాయ వాస్యాల” అను శ్లోకముగా తెలిపెను. హుమాజహాన్ దగ్గరుగానే ఈ కవి చాలా కాలము గడిపెను. ఇతకు కొంతకాలము దారాశికోహా బాషలో కూడా ఉండెను. దారాశికోహా హక్కి తిరువాతి నిర్వదిమును చెంది జగన్నాథుడు దిల్లీ వలి, కాకి చేరెను. “ఇతకు కులద్రవుడైనందుకు అప్తును దీక్షితు లితినిని గర్హించగా, శాస

ముచే జగన్నాథుడు దీక్షితుల గ్రంథములను ఖంజరి ములు వ్రాసి తన ప్రియురాలైన లవంగికో గంగలో మునిగెను.” అని యొక కంఠపండికలడు. ఇతకు “దిల్లీ వర్ణభూషణీ వర్ణతరలే నీరమ వసం వయన్” అని చెప్పకొనెను. ఆసఫ్ విలాస కావ్యంతయు నందలి గద్యములో “వహాత్ ఆసఫ్ ఖాన్ మనః ప్రహరణ సార్యకౌము శ్రీ చహజహా ప్రహరణాధికర పండిత రాజ పదనీ విరాజితేన జగన్నాథేన” అని చెప్పి కొనెను.

అమృతవర్ణుడు:—ఈ కవి చహజహాన్ దర్బారులో నుండెను. ఈ నవాబు కాశ్మీరరాజు. కాశ్మీరముపై దాడిచచ్చిన “మిరా హుసా” అను నవాబును చహజహాన్ దెవరించు శ్లోకమును అమృతవర్ణు డీవిధముగా వ్రాసెను:

“కాశ్మీరాగంతు కామవ్య మిరకాహాక్య భూపతే,
చహజహాన్ భూమింద్రా ప్రహరణా దిలి లేఖిం”
ఈ కవి శ్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దిలో నుండెను.

పుండరీక విలుడు:—ఇతకు శ్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ది అంతమునందు ఖాన్ దేశ రాజ్యమును పాలించిన యరీ హాన్ ఖాన్ దిర్యాదులో నుండెను. ఈ నవాబు తిండి తాత ఖాన్, తాత ఆహమద్ ఖాన్. పుండరీక విలుడు ఈ నవాబు ఆస్థానములోనుండి “రాగమాల” అను పంగీతకాస్త్ర గ్రంథమును రచించెను.

హుసారాయణ మిశ్రుడు:—ఈ కవి 17 వ శతాబ్ది ముగ్ధభాగమున వెలసిన కాహజహాన్ కాలములో నుండెను. ఇతని గెంతు శ్లోకములు చాత్రమే లభించుచున్నవి. అంతకంటి కాహజహాన్ వర్ణన పంయుగ మున్నది. “క్రీమచ్చాహ జహా బ్రహ్మ తిదిం మహాత్మ్యం” అనునది ఆ శ్లోకము.

వంశీధరమిశ్రుడు:—ఈ కవి కాహజహాన్ చక్రవర్తి భాగ్యచే గౌరవింపబడెనని యితని పద్యామృతి తిరింగిణిలోని ఒక శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. “దిల్లింద్ర కాహజహాన్ మహిమ్యో సేవకో వంశీధర” అని యితినినిగూర్చి చెప్పబడెను.

మధుగృహుడు:—ఈ కవి ఔంగలేము మేనమామ, మంత్రియువల కామఫాఖాన్ బాషలో నుండి అతనిపై కృతిజ్ఞతా మూలకముగా ‘రసకల్ప గ్రుమము’ అను కావ్యమును రచించెను. ఈ కవి శ్రీ. శ. 17 వ శతాబ్ది అంతమున నుండెను. ఇతని గ్రంథము లభించుటలేదు. కాని అంతులోని ఖానుని వంశవర్ణన శ్లోకమును మూకు లభించుచున్నది. ఖానుని తాత పేరు ఇరిమాద్దాల అని

“వ్యర్థస్యానిధులాలితాంఘ్రి రితమా
ద్వైతేతివామా ధింత.”

అను శ్లోకములను తెలియుచున్నది. భానుని తండ్రి
పేరు “అవత్ భాన్” అని

“నులేను రసభానుః నూనురస్యాత్ కుతారః”
అను శ్లోకములను తెలియును. కావ్యప్రాభాసుని గూర్చి

“కాస్తాభానః నృపో విహ స్తమతిర్భృ
న్యస్తాస్త్ర కాస్తార్ణవః”

అని చెప్పబడినది.

“కానామిదానాను నువర తేలం
స్తనాయతాంత వదివాదివేధాః,
కావ్యైభానస్య యః ప్రతాప
సామ్యాను సోమిన్యుమణీ నవర్త.”

అని వర్ణించబడినది.

లక్ష్మీపతి:—ఈ కవి 18 వ శతాబ్ది ఆదిభాగ
ములో మొదల పాదుషా మంత్రియగు అబ్దుల్లా ఆశ్రయ
ములోనుండి “అబ్దుల్లా దరితిము” అను చంపుర గ్రంథ
మును రచించెను. 1720 లో మహమ్మద్ షాహా రాజ్య
మునకు వచ్చెను. ఈ గ్రంథములో 1707 నుండి
1720 లో జరిగిన చరిత్రాంశములు వర్ణించబడినవి.
1721 లో ఆంగ్ల ముఠానిచ్చెను. ఈ గ్రంథములో
అక్బరు, జహంగీర్, షాహజహాన్, ఔరంగజేబుల
ప్రసాదము కలదు. లక్ష్మీపతి యీ చంపు
వులో, ఔరంగజేబు కొడుకైన మహమ్మద్ షాహా
దిర్గాదులో మంత్రిగా ఉన్న అబ్దుల్లా మంత్రిత్వము
నుండి తొలగింపబడెనపుడు తిరిగి మంత్రిత్వ సంపా
దనకై ఆతడు చేసిన దాడి వర్ణించబడినది.

“ఔరంగజేబు మరణ్య వ్యవహార స్వయా భిలః”

ఇతాన్ని శ్లోకములవల్ల పై యంశములు స్పష్ట
మగును. అబ్దుల్లా, హుస్సేన్ అలీఖాన్, పైతుద్ ఖాన్
అను ముస్లిము సోదరులు. వీరిలో అబ్దుల్లా డిల్లీ మంత్రి;
మహమ్మద్ షాహా, హసన్ మహమ్మద్ చేసినప్పుడు
అబ్దుల్లా సహించక షాహాపైన దాడిచేసి ఓడిపోయెను.
కొన్ని షాహా అతడు పూర్వముచేసిన సేవను తలచి తిరిగి
మంత్రిగా అతనిని నియమించెను.

“దారాశాహం నిరుత్సాహాయ క్రంకృత్యారణాంగణే
ఔరంగజేబహస్తాత్తే యు లక్ష్మీః సమర్పితా”
అని అబ్దుల్లాను పోషింపెను.

“ఔరంగజేబ భూవాఃకులంభోధికలానిధే,
చేదిరీ (నిరుత్సాహము) ముహూతా ప్తి...”

ఇత్యాయం యీ గ్రంథములోని ముఖ్యఘటనలు.

లక్ష్మీపతి అనేక శాస్త్రములలో పండితుడు,
అతిపరి పురానుగూహ వాగుగా తెలియును. అరబ్బీ,

పార్సీ పదములు విశేషముగా నీకవి తన సంస్కృత
కావ్యములో వాడి ఆ భాషలలో తపకుల పాండిత్య
మును తెలిపెను. ఉదాహరణముగా:—

“స వహో గోస్తనీంత్యిక్త్యా కలౌతి గోస్తభీషణం”
“గోస్త” అను పదమును “గోస్త”గా వాడినాడు.
అనగా మాంసము.

“యత స్తతోమయా భుక్త్యా జహరం త్యజ్య తేవపుః”
“జహర్” అనగా విషము. ఈ పదమును “జహరం”
అని ద్వితీయాంతకర్తృపదముగా వాడినాడు.

“సహవామంతిరా త్యక్తుం కశోతి వ్యవ్య దిల్ల శే”

కంబక్తః సోపి, ...” “సహవా” దోషము.

“దిల్ల క”మనగా ఆత్మ. “కంబక్త” అనగా దురదృష్టుడు.
ఈలాగే “పంజరస్థితి శీరవత్” అని. “శీర” అనగా
పులి. “జవాబం కిం ప్రవాప్యతి” అని జవాబ్ అను
పదము వాడినాడీ కవి.

“వతీరేషు దియోషిత్సు దుష్కనీ యై ర్విధీయతే”
“వతీర్” అనగా మంత్రి, “దుష్కనీ” అనగా ద్వేషము.
“చంద్రేణము సరీ”. ముస్తరీ అనగా బృహస్పతి.
“శిరాబహావోవద్వ చ మైత్రః నృపతి సంధియతే”
“శిరాత్” అనగా సారాయి. “చమ్మ” అనగా కమ్మ.
ఇది “చమ్మిన్” అను సంస్కృతపదమునకు ఫార్సీ
రూపము. “సుహంఘ్న యథా ఫీలః” అను చోట ఫీలః
అనగా విషము. “తిత్కాలమేవ ఖబర్ గ్రాహకేణ”
అను వాక్యములో “ఖబర్” అనగా వార్త. “హహ
తాబకర ప్పుష్ట మంభోజమిత్” అనుచోట హహతాత్
అనగా చంద్రుడు. “సుభాహ గోధలంకృత్యా” అని మరీ
యొకచోట వ్రాసెను. “సుభాహ” అనగా ఉదయము,
“గోహ్” అనగా స్నానము. “హిలాల మంతరా చంద్ర
ఆక్యాపే న విరాజతే” “హిలార్” అనగా అర్ధ
చంద్రుడు. “ఆక్యాన్” అనగా ఆకాశము.
“ప్రామాశీ న విధాతీవ్యో బరదాస్తం విధీయతాం”
అని యొకచో నీకవి వ్రాసెను. “ఫరామాశీ” అనగా
కోపము. “బరదాస్త” అనగా ఓర్పు. “దలిలమస్తీ థే
సత్యం”. “దలీల్” అనగా ప్రమాణము.

ఇట్టివి ఎన్నియో ఫార్సీ అరబ్బీ భాషాపదములను
సంస్కృతశ్లోకములలో కలిపి లక్ష్మీపతి యీ కావ్యమును
మణిప్రవాళియే చేసినాడు. ఇతడు కవియేగాక చరిత్ర
పరిశోధకుడు కూడా.

ఈ ఉదాహరణ విషయములవలన శ్రీ. 9. 11 వ
శతాబ్ది నుండియే హిందూ మహమ్మదీయ సంస్కృతులు
మనదేశములో కలిసి మెలిసి యున్నట్లు తెలియుచున్నది.

సూర్య తనయాస్తుతి

శ్రీ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు

పాతక పాత హేతువయి పావనమై పుగహూతసీల ర
త్నాతతకాంతినోష్ఠ భవదంగ మహర్ముఖమందు గాంచ నీ
పాతకి నోచుకో యమున ! వాని మనంబున నిల్చు నీరద
వ్రాతనమచ్చవిం బాలుచు వారిజనాభుని రూపనంపదల్.

కలుషవరంపరల్ హరుని కంకలనద్వ్యతితో హరించు నీ
జలములుఁ గ్రుంకి యచ్చరల చామరచానసరీర సేవ్యులై
బలిరిపునీక మెక్కుదురు పాపులు నీదు మహానుభావముల్
జలకహబంధునందనిరొ ! నన్నుతి నేయఁగ నేర్తురే నరుల్.

కలిత మదాంధగంధగజగంపవిలోల మిళిందనాద సం
కులములు భూపముఖ్యుల ప్రకోశము లొల్లఁ గళిందనందినీ
చెలువగు నీ తటాంతర విద్రితవనంబులఁ గందమూలముల్
ఫలములు వృత్తిగాఁగ నిజవానరముల్ గ్రమియింతు హూనినై.

స్ఫురదురుమాక్తికప్రకరశోభలు లోపలఁ బైకి నిండ నీ
లరుచులు గల్గు నీదు నలిలంబులఁ గ్రుంకు నరోత్తముందు భా
స్కరతనయా ! భజించు తుణకాలము భీషణసౌమ్యమైన యా
హరిహర దివ్యరూపము మహాద్భుతమంద నుమారమానసల్.

కలితోత్తంగ తరంగనంకుల భవద్గంభీరవాహూరముల్
నలినాస్తాత్మజ ! నేప్రవర్ణముగ సందర్శించునందాక యీ
లలనామోహము పాపభీతియును గాలవ్యాధదాష్ట్యంబు దు
ష్కలిసామ్రాజ్యము దండపాణి భటనిశ్శాన్యసాగ్ని ధూమచ్ఛటల్.

“కాళిందీ” యను నక్షరంబులను హృత్కంజాతమృదెవ్వఁజేక
లీలాయుక్తి భజించుఁ దత్కరమునక నిల్చుక సమస్తార్థముల్
నీలాశ్మచ్ఛవ్రలీను నీ జలములన్ నిష్టాగరిష్టాత్ముడై
తేలంగల్గిన దత్ప్రభావగరిమల్ చెల్పంగ శక్యంబులే ?

పరధనము స్వరించుటయు బ్రాహ్మణపాత్ర్య సురాధిలాషయున్
గురునతితోడి పాత్య మదిఁగోరుట కాంచనచౌర్యమాదిగా
నరు లొనరించు పాపముల నాశమొనర్చు బ్రతిజ్ఞఁబూని యో
తరణికుమారి ! నీ జలముదాపుననుండ నఘంబులంటుచే !

నీదగువారిపూరముల నిత్యముఁగ్రోలుచు రాధికా మనో
నా భువి పుణ్యగౌధలు మనంబున భ్యాస మొనర్చుచున్ మహా
మోదముతోడ నీగతటభూరుహ సంక్తులలోఁబరేత రా
త్సోదరి ! మానిభావమున శుద్ధమతిఁ జరియించు తెన్నఁచో.

జననీ ! నీ విమలాంబుపూరిములలోఁ జన్మంబు వోనామ నే
మనుజుం డతని పాపసంఘము లెదన్ మన్నించు పైవన్వతుం
డనుజప్రీతిని భాస్కరుండును దదీయాంగంబు భేదించుటన్
గనియున్ గోపమునొండఁ డమ్మరొ ! నిను న్గన్నట్టి మోహంబునన్.

తరిణి తనూజ ! గోపనితారాసిక్రపియ ! దండహస్తసో
దరి ! యమునా ! నమన్తిజన తాపవినాశిని ! పాపహారిణీ !
సరసపయఃప్రపూర ! యని స్నాన మొనర్చుచు నీదు నామ సం
స్మరణ మొనర్చ నస్తభవనందితపాపము లెల్ల రూపఱున్.

(పండితరాయల అమృతహరిః ఆంధ్రానువాదము.)

వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాడం

శ్రీ కె. కుకాలప్పగౌడ

భారత దివ్యాకాండలో భారత రామాయణాలు మూర్త్యులను పూజించినవి. వివిధ మత భాషలున్న మన దేశంలో ఈ భారత రామాయణాలు వివిధ రీతులుగా దేశికాలనుసారంగా మార్పు చెందాయి. వాల్మీకి రచితమైన రామాయణాన్ని పలువురు కవుల ప్రతిభామణ్యాలలో ప్రసాదించి పలు మత శ్రేణులకు సారవంతం చేశాయి. ఈ కారణంవల్లనే మనదేశంలో జైనత్వాది వైదిక సంప్రదాయాల రామాయణ భారతాలు వ్యాపించాయి. కన్నడవాడులో సాహిత్య బ్రాహ్మణులలో జైనులు ప్రబలులేవందున ఆ మత ప్రతిపాదకులు వారు రచించిన వైదిక కావ్యాలలోను ప్రతిబింబించాయి. కన్నడ సాహిత్యంలో అదికవి అని పేరుపొందిన పంపకవి వేంగీ మండలాన్ని 10 వ శతాబ్దం మధ్యభాగంలో (941) పాలించిన చాళుక్య అరికేశరి ఆస్థానంలో విరాజిల్లి జైన పురాణమైన అదిపురాణాన్ని మొదట రచించాడు. తర్వాత రాజా కోరికపై సుప్రసిద్ధమైన విక్రమాత్తున విజయమునే సమస్త భారత పారాన్ని చారిత్రిక న్యస్తలతో పారాణిక ఘటనలను సమ్మేళనంచేసి, రచించి కీర్తి పొందాడు. తర్వాతి కవులలో కొందరు మొదట జైన పురాణం, మరొక రౌఢికకావ్యం రచించడానికి ఇది మార్గదర్శకమైంది. వీరిలో రన్నకవి పంపకవి అడుగు జాడలలో నడిచాడు. పంపకవి సమస్త భారతేతి పోసాన్ని సంగ్రహించి విక్రమాత్తున విజయాన్ని రచించగా, రన్నకవి సింహాక్షలోకనక్రమంతో ఒక ఐర్యంలోనికథలో భాగంగాన్ని ఇమడించినాడు. పంపకవి జీవాగమాన్ని అదిపురాణంలోను, రౌఢికాన్ని విక్రమాత్తున విజయంలోను నెలయించగా, రన్నకవి రౌఢికానికి సాహసభీముజయాన్ని, జీవాగమానికి అదిపురాణాన్ని విడుదలచేశాడు. అంతేకాదు. కావ్యపు అంతరంగమైనాలో ఒకదానికి మరొకటి ప్రతిబింబిస్తూ అన్నంతగా చిత్రించాడు. చాళుక్య అరికేశరి సామంతిమాదామణికోగా, పంపకవి అతని నుగళిలకు అమ్మడుపోయి, అతని దిరుదును అర్జును

నికి ఆశీర్వాదాడు. ఉదాహరణకు:—అరికేశరిగల సాహసాంక, నజార్లన, ఉదాత్తివారాయణు సామంతిమాదామణి అనే విగురులకు అర్జునుని నర్తించే పట్టులలో అక్కడక్కడ కనిపిస్తాయి. రన్నకవి కావ్యంలో రాష్ట్రమాటులమంచి రాజ్యం కైవసం చేసుకొని కల్యాణి చాళుక్య వంశస్థాపకుడైన మార్కండి తైలప చక్రవర్తి వంశానువర్తనమే భీముని నంకాను వర్తనం. అతని కుమారుడు ఇరిగ దిండి ఎత్యా శ్రీయుని-సాహసభీము, చాళుక్య కంఠీరవ, చాళుక్య కంద్య అనే కవి మమమెన్ను - దిరుదులు గదాయద్ధంలోని భీమునికి కూడా చెబుతాయి. ఈవిధంగా కర్నాటకశ్రీయుగంలో అవతరించి కవులుగానుకదన విగులుగాను గంటంలోను, కలూరిలోను అద్వితీయమైన కైవాడం చూసి, యశస్యులైన ఈ కవు రిద్దరిలో దిండి ప్రతిబింబ సామ్యం కనిపించినా, పంపకవి పంపకవిగానే, రన్నకవి రన్నకవిగానే ఉండిపోవడం కూడా కావచ్చుంది. అంతేకాక, పంపకవికి శిష్యునిలాగ ఉన్న రన్నకవి పంపకవిని తిరించి తన గదాయద్ధ కావ్యంలో ఒక్కమాటైనా అనక పంపకవి! సామంతునివలె ఉన్నప్పటికీ కవిచక్రవర్తిగా కోభిస్తాడు.

ఆది పంపకవి తర్వాత అభినవపంపకవి ఒకడు ఉద్భవించడానికి సుమారు నూరేళ్ళు అవసరమైంది. పంప రన్న కవురిద్దరి మధ్యగల సామ్యం ఆదిపంప, అభినవ పంపకవుల మధ్యలేదు. ఒకడు భారతం రచించాడు. మరొకడు రామాయణం అభవా రామచంద్ర చరిత పురాణం రచించాడు. జైదిమలకు (జేదుతాను యాయలకు) గర్భగ్రంథాలుగా పరిగణించబడిన ఈ రామాయణ మహాభారతాలు జైన సంప్రదాయంలో రౌఢిక కావ్యాలవుతున్నవి. పంప రన్న కవులు పెట్టిన పద్ధతి యిది. అభినవ పంప (వాగచంద్ర) కవికి ముందే పొన్నకవి రచించిన రౌఢిక కావ్యమైన భువనైక రామాయణం ముడిపి ఉండనే ఉద్దేశాలు, ఉదాహృతి పద్యాలూ కేరళా శిబ్బమణిదర్శనం మొదలైనవాటిలో లభించినప్పటికీ, సమగ్రగ్రంథం లభించ

వైదిక కావ్యాలలో వైనుల వైవాదం

లేదు. కనుక కన్నడంలోని వైవరామాయణాలలో అభివ్రవ పంపకవిధి మొదటిది. స్వప్నవిధిమైన వైదిక కథలను గ్రహించడంవల్ల అభివ్రవ పంపకవిధి వైవరామాయణాల్లో ఏమో! ఇద్దరూ మూలకథల ఉత్తమ సంగ్రహములు గనుక వాగచంద్రునికి ఈ పేరుకు (అభివ్రవ పంపక పేరుకు) అర్హత ఉండవచ్చు; ప్రతివాయుకుల చిత్రణంలో ఇద్దరికీ సామ్యం కనిపించినా కనిపించనూ వచ్చు; అయితే, ఇద్దరిమార్గమూ తేరు తేరు. వైది అయితే పూర్తిగా భిన్నం. అది పంపకయితే వైదిక సంప్రదాయమయ్యాయి. ఆయన రాజు అష్టావకరి. తన వైను వైవస్వతికి పూర్వుల వైదికరక్తం తన భయనులలో ప్రవహిస్తూ మనస్సు జనధర్మంలోను, అహింస అనే ఆకాశగంగలోను పునీతమైంది. అయినా మతాంధర లేదు; ఆ మతం ఈ మతమనే భ్రమలేదు. దీక్షిత్‌కు రాజు ఆ ప్రముఖుడు. చనువున్న నెచ్చెరి! సుకాలకు అర్హులు; తనకు ఒకరు; ఆశ్రయ దాత. రాజు కీర్తి తన గుండుభి గభీరధ్వనితో ఘోషించడానికి, అలాగే సమరాంగణంలో కత్తిపట్టి ముంగుకురికి 'ఆగరి వాయుకరపట్టె పారివో' (ఆగరి వాయుకుల పట్టుని కడగే) క్రిస్తుకు. తంతు తిరాలుగా తనదాతి ఋణవిముక్తుకు. అందుకోసం తన అన్యుతకవి వాణిని వైదిక వాహినితో పారించాడు. ఈరీతిగానే చాణ్యు చక్రవర్తి మార్కండి తైలప చక్రవర్తిని శ్రయించిన రిక్కుచి కూడ తన కృతివ్యయ 'చాణ్యు కందర్పుకు' 'ఇరికడింగ' సత్యాశ్రయినికి అప్పగించాడు. ఆనూ రాజులవల్ల కవులను గవకవము వాచావాలు, పుంపాగం, పొగడ్తులు, పదివి లిగుదులు అమానుషమితో మునుకుగొని వచ్చేవి. కాని, వాగచంద్రుడు వీరికి పూర్తిగా భిన్నుడు. ఇతడు—

“క్రి నిలయు నిద్రి విచయ ను
 భానుభవం బడెను జీవనిర్మితమెనిసి
 ద్వావగరియొ ప్రాకృతి
 మానవం ముఖది నిద్రి నభివ్రవ పంపం.”
 (క్రి నిలయు నిద్రి విచయ ను
 భానుభవం మనసి జేరి నిర్మితమనిన
 ద్వావగరిలో నప్రాకృత
 మాన భనుడు ముఖము నుండె నిభివ్రవంప.)

వైవ పేర్కొన్న కవులకు వైదిక కథలను ఉన్న రీతిగా రచించడానికి, అభివ్రవపంపక రామాయణాన్ని వైవ రీతిలో రచించడానికి, ఒదిగిన సన్నివేశాలూ వేరే

వేరే. ముందు చెప్పినట్లు పంప రన్న కవులు రాజాశ్రయం పొందినవారే. రాజులు వైదికమతమయాయలు. వారి స్నేహశ్రయదాత్యాలకు కట్టుబడినందున, ఈ కవులు కథలను వ్యాసుని మూలకథనుంచి సంతూర్ణంగా వారి తిప్పించడానికి పూనుకోక చాలవరకు యథాతథంగానే రచించి ముగించారు. అభివ్రవ పంపకం కావ్యం రచించినది ఏ రాజు పెద్దతనపు పొగడిక కోసంకాదు. తనమత శిద్ధిను నిశ్చలంగా చూపడానికి వైవ సంప్రదాయంలో సంస్కృతంలో ఉన్న రామాయణ కథను అనుసరించాడు.

ఇలా మూలకథ ప్రసిద్ధమైనవైవా ప్రఖ్యాత కవులవల్ల (ఉదాహరణకు:—భీకర్‌పూరి, దిక్కుగా చాణ్యుకు రామాయణాన్ని, భానుడు భారతాన్ని మాన్యులు చెబుడం) వానాశీకులుగా వ్యతిరేక సంకాపం కొత్తదియికాదు. ఇది అవగాధ మనకమా సాధ్యంకాదు. అద్భుత రామాయణము, అనంత రామాయణము, శేషరామాయణము మొదలైన రామాయణాలు మనకు విఖ్యాతంగా ఉండనే ఉన్నాయి. ఈ విధంగా వాణిశీరామాయణంలో అక్కచక్కడ పొందిఉన్నా వ్యత్యాసాలే విశేషంగాఉన్న వైవ తొద్ది రామాయణాలూ సంస్కృత ప్రాకృతాలలో లభిస్తున్నాయి. ఇలాటి సందర్భంలో మన అభివ్రవ పంపకవి రియూనుని గంచించిన వైవ రామాయణానికి సంతూర్ణంగా ఋణపడిఉన్నాడు. ఇంకటి అర్థవ్యక్తి, మృదుక్తి—కావ్యులజాలన్న వాగచంద్రుడు మత శ్రద్ధి అనే సంకల్పము తుంటలుగా తేంచి, పంప రన్న కవులను అనుసరించిఉంటే, కన్నడకుల రసకులు ఇతిన్ని కొండాడి వారి (పంప రన్నల) కోవకు చేర్చి పూజించేవారు. కనుకనే ఇతినికి తిగివంత జన్మితుల లభించలేదు. నీలకాశంలో అక్కచక్కడ మమ్మకునకలు వ్యాపించిఉన్నా, ఒక్కొక్కోటినుంచి మినుకుమినుకునుని కాంతి వెదజల్లే తంకలవలె భవావలి (జన్మ పరంపర) తర్జనలో, మితిమీరిన వైరాగ్య జ్యోతిలలో వైకుంఠవచ్చే రసనిరీకలవల్ల ఇతిని కావ్యం తిగివంత గౌరవం పొందకపోలేదు. అదిపంపకవిని మెచ్చుకొని, అతిని ప్రభావానికి లోనయిన విమర వ్యాసుడనే బ్రాహ్మణకవి తన భారతాన్ని రచించే బప్పుడు చెప్పిన “తిడిదను ఘోరాను రామాయణ భారదని, కాంతిలు తెరహిల్ల” (తల్లిడిరే ఘోరా రామాయణ భారమన, కాటాన తెరవులేదు) అనే

అతఃపాశవ ఆభివ్రవంపది రామాయణంబునంచే విహా—అన్నట్లుంది!

ఆభివ్రవంపదు తనకు ఆకడమైన విలులనూరి రామాయణాన్ని అనువరించివా, అతనివలె నీరస పురాణకరణం చేయించక పాతపల భారం తగ్గించాడు. పంక్తగాహక కార్యంలో ఇతడు అది పంపకవిచే పోయితాడు.

ఇక జైవరామానుజం వాల్మీకి రామాయణం కన్నా వీరిలిలో భిన్నమో మాత్రాం, పై మాపులకు ముఖ్య కథ ఒకే మాదిరిగా కనిపిస్తుంది. అయితే అంతర భేదాలు విప్రుం. దీనిలో కథావాదకుడు రాముడు కాదు—లక్ష్మణుడు. ఇది రామచంద్ర చరిత్రపురాణం—రామాయణం కాదు. పలువురు జనములు ఇహలోక జనులకు భవావలిని తెలుపుతారు. విప్రులవలెలో వీరజనపార్వ్యంలో గణాగణి అయిన గౌతముడు మగధాధిపతికి చెప్పిన రామకథను తన చెబుతున్నావని కవి అంటాడు.

దీనిలో దశరథుని పుత్రికామేష్టి యాగంలేదు. దశరథునికి నలుగురు భార్యలు—అపరాంతర, కైక, సుమిత్ర, సుప్రభ. వీరికి క్రమంగా రాను, భరత, లక్ష్మణ, శత్రుఘ్నులు పుత్రులు. వీరిలో రామలక్ష్మణులు బలాచ్యుతులని నడించబడినారు. (వాదభారం తిలో బలరామకృష్ణులలో కృష్ణుడే ముఖ్యుడైనట్లు దీనిలోను, ఇతరజైవ కథలలోను బలాచ్యుతులనే చేరు నివహిస్తుంటే మైంది. అన్నకంటే తిమ్మకు ముఖ్యుడైవుతాడు) లక్ష్మణుడు శ్యామలవర్ణుడు; రాముడు గౌరవర్ణుడు. వాల్మీకిరామాయణంలో రామునికి అవ్యయించే అవ్యర్థ వాసుధేనులన్నీ ఇక్కడ లక్ష్మణునికి అవ్యయిస్తాయి. లక్ష్మణుడు వాసుధేవుడు, కృష్ణుడు, వారాయణుడు, లక్ష్మణధరుడు, పునఃకృతుడు, జనార్దనుడు అని కర్ణకుండయాగము.

రావణుని వంశావలి వివరణ కూడ దీనిలో ఉంది. జానికి కారణంగా దాశాధిపతి రావణునికి మరణమని నైమిత్తికపల్ల విన్న విభీషణుడు జనకుని, దశరథుని వంశిందానికి విర్యాబుచ్చేసినా, వారసుని ముంగు మాదవల్ల జవక దశరథులు గంపం తిప్పించుకొని బయటపడతారు. సీతాదేవికి ప్రభావంబలుడనే అన్న ఉంటాడు. అతడు పసికందుగా ఉన్నప్పుడు భేదరు దొకడు గుర్రాగ్రహంలో అతనిని ఎత్తుకునిపోయి, చంపిచేసే అనకాక మున్నప్పటికీ చంపక కరుణించి భవరతి అయిన ఇందుగతి ఇంటపడేట్లు విసిరివేస్తాడు. ఈ విధంగా ప్రభావంబలుడు ఇందుగతి సాకుడు కొడుకవుతాడు.

వారసుకు నీర యాపాతికేయం చూచి మోహించి నిరాకృతుడవుతాడు. ఈ కని తీర్పుకొనడంకోసం ఆమె మందచిత్రం గీచి ఇందుగతి ఉద్యానంలో తిరి తిరిచి చెబుతాడు. దానిని చూచి ప్రభావంబలుడు చెల్లెలి తెలియక నీతను మోహిస్తాడు. ఇందుగతి అంతకుముందే జనకునికి వజ్రావర్త, మగరావర్తాలనే రెండు ధనుస్సులను పంపాడు. మొదటి ధనుస్సును వంది రాముకు నీతను, రెండవదానిని వంది లక్ష్మణుకు దంప్రవృత్తిని ఇద్దరు కుమార్తెలను పెండ్లాడుతారు. ఇలా ఉండగా, ఇందుగతి తన పెంపుకు కుమారునికి నీతను ఇవ్వవలసిందని జనకుని కొరుకూ దూతను పంపుతాడు. జనకు దిది విని నీతను అదిదరకే రాముని కిచ్చి నివాహం చేసేట్లు వార్త పంపుతాడు ఆ వార్త విని ప్రభావంబలుడు కోపాటాపంతో దైవ్యంతో కదిలి రామలక్ష్మణులను ఓడించి, నీతను పట్టితెస్తావని ప్రతిప పట్టుతాడు. అంతలో అతనికి పూర్వవృద్ధిగా వచ్చి, నీత తన చెల్లెలిని తెలిసి, వ్యవసవకుతాడు. దీనిలో పరమరామప్రపక్తిలేను.

రామ లక్ష్మణుల విధిని విజయాలకు భరతుకు విమెద పడుతాడు. కైకేయ ఉపదేశంపై విరాగిఅయిన భార్యని కై రాగ్య విముఖుని చేయడంకోసం—దశరథుడు జనకుని తమ్ముడైన కనకుని కుమార్తెను వెప్పించి పెండ్లిచేస్తాడు. దరం నెపం గా రాముడు అరణ్యానికి పోవలసిరావడం రామాయణంలో ఉన్నట్లు ఇక్కడా ఉండడం మాత్రమేకాక రాముకు సర్వవ్యయూవుకు గాను ప్రకాశిస్తాడు. లక్ష్మణుకు మూలం కోపా వేగంతో భీకరుడైనప్పటికీ,—మేర తప్పని శ్రుబుపాగంగా రాముని కనుపన్నులకులోబడి—దేశరథుండడం మాత్రమేకాక, వనవాసానికి బయలుదేరిన సీతారామ లను చెంబడిస్తాడు కూడా. ఈ వనవాసాన్ని లక్ష్మణుని విజయయాత్ర అని చెప్పడం కవి ఆశయం. దీనిలో లక్ష్మణునికి పెక్కు పెండ్లిండ్లవుతాయి. మొదటి పెండ్లికాక వజ్రకర్ణుని ఎవమంతుగురు కవ్యలను, రిక్కివరాజుల మున్నూరుగురు కుమార్తెలను, వాలభిల్యుడనే వానికుమారుని, విజయపురపు కనకా లను, వంద్యావర్త పురాధిపుడైన అతివీర్యుని చెల్లెలిని, కైత్రాయుధాన్ని నిగహించి జయించినగుంప జేమాంబలి పురాధిపుడైన శత్రుధనుమని పుత్రికను, తెలంపురపు విద్యాగురుడనే వాని నలుగురు కుతీను, రావణుని కైత్రాయుధప్రయోగతాపాన్ని ఉపకరింప జేయగల ప్రాణమేముని పుత్రిక విలగ్గునుందనిని, మరి నూగుగురు యువకులను పెండ్లాడుతాడు. రాముకు వాల్మీకిరామాయణంలో ఎకవత్సీత్రకుంచి ప్రసిద్ధి. కాని ఇక్కడ—రాముని నీరకాక కనిప్యుల ముగ్ధిని

వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాదం

పన్నెండువందల దుహితలు, దధిముఖపర్యవక్తలు ఖదరవతి కుతూబా భాగ్యం.

చార్మీకి కూర్చున్నప్పుడు ఇక్కడ చంద్రవతి అయింది. రావణుని చెల్లెయిన ఆమె ఖగ్గుని భార్య. వనంజో తనమ్ము చేస్తున్న ఆమె కుమారుని లక్ష్మీ నుడు తెలియక చంపివేయడంవల్ల వీరిని చంపడానికి ఆమె వచ్చి, వీరి రూపం చూచి మోహపరవశురాలవుతుంది. కాని, అవహనితురాలై చంద్రవతిని తీసుకొనిపోతానికి ఖగ్గునివద్దకు వెళ్లి మొరపెట్టుకుంది. ఖగ్గుడు ఆమె మాటలు విని లక్ష్మీనునితో యుద్ధానికి తలపడుతాడు. భూగర్భయుద్ధం జరుగుతుంది, లక్ష్మీనుడు ఖగ్గుణ్ణి సైన్య సమీపంగా వారించేస్తాడు. రాముడు సీతకు కావలిగా ఉంటాడు. ఖగ్గుని సహాయానికి వచ్చిన రావణుడు సీతను చూచి మోహపరవశుడై రాముని మోసం చేయడానికి అవలోకిన విద్యుదు తెనిగించి యుద్ధానికి విషయం తెలుసుకొని, లక్ష్మీనుడు పెట్టిక సంగీతం ప్రకారం అవలోకిన విద్యుద్ లక్ష్మీనునిలాగ సింహవాదం చేయించగా, సహాదకునికి ఏమెంతో అని రాముడు జటాయువును సీతకు కావలిగా పెట్టి బయలుదేరుతాడు. మూడవవృత్తాంతం, కాంచన మృగవృత్తాంతం వీరిలో లేనేలేవు. ఇలా ఒంటరిఅయిన సీతను రావణుడు వివాహంగా ఎక్కించుకుని అనుపదేన జటాయువును చావగొట్టి అపహరించుకొని వట్టితాడు.

వారిమృగీకవృత్తాంతంలో వారి జైనమతీ. ముగ్ధిపురికి భిక్షువూ అరిగినది మాయావాలిమంచి. రాముని సప్తతాళిభేదనానికి మారు రావణ సంగారానికి లక్ష్మీనుడు సమయమిది తెలుపడానికి లక్ష్మీనుడు సిద్ధిశిలం ఉద్ధరించిన ఉండవలం ఉంది. ముగ్ధివాదులు వాసియలు కొడుకు; వాసివిద్యలు. హనుమంతుడు బ్రహ్మచారి కాదు. ఇతనికి పలువురు పెండ్లాలున్నాయి. రావణుని చెల్లెలు చంద్రవతిమహారై అవంగపుష్పను పెండ్లాడిన ఈ హనుమంతుడు రావణుడిచ్చిన కర్ణమంపల పురానికి అధిపతి అవుతాడు; రావణుడు వరుణునితో యుద్ధం చేసేపప్పుడు అతనికి సహాయంగా వస్తాడు; రావణుడు వరప్రస్థిని మోసించాడనే కారణంగా అతనికి మారమైపోతాడు.

వారి కైలాసపర్వతంమీద తనమ్ము చేస్తున్నప్పుడు రావణుడు దా పర్వతం ఎత్తుతాడు. అప్పుడు వారి తన బాటపకేరితో వోడ్కగా, రావణుడు చాల నొప్పిపడి అరవడంవల్ల 'రావణు'డనే పేరు రూఢమైందని కవి అంటాడు. వాడు దళివదనుడుకాదు. వాడు పుట్టిన పదివగోజిన భీముడనే రాక్షసుడు బహుళగిరించిన భూవరాహలోని మాణిక్యాలలో రావణుని ముఖం ప్రతిబింబించడంవల్ల అతనికి దళివదనుడనే పేరు పెట్టాడు. కుంభిర్లుని పేరు భానుకర్ణుడు,

వీరందరూ యుద్ధంలో పట్టుబడి రావణ వధావంతరం తనమ్ములవుతారు.

ఈ కావ్యంలో పేరుబంగ ప్రసక్తిలేదు. రాముడు సేనలు విభాగమున విద్యుత్ లంకకు చేరుతాయి. రావణ వధావంతరం సీతకు అగ్నిపరీక్ష లేదు. అందరూ అయోగ్యులు వెళ్ళిన చాలకాలానికి సీతపై అపవాదు పుడుతుంది. రాముడు కృతాంతకవృత్తనే దూతతో సీతకు అవనికి పంపుతాడు. ఆ అంగ్యంలో ఎదుగుల పేటకు వచ్చి పుంపరీక్షే పురాధివాసుడు వజ్రజంఘనుడారాజు, సీతాదేవిమంచి ఆమె వృత్తాంతం విని తన వగరుకు పిలుచుకువల్లి కుశూమ చేస్తాడు. అక్కడ ఆమెకు లవ అంకురులనే కుమారులు కలుగుతారు. అప్పుడు పెద్దరాజై వజ్రజంఘుని కుమార్తె కిశిహలను, మరి మున్నెవ్వరిని కన్యలను, అంకురుడు పృథువు శ్రుతికలను పెళ్ళాడుతాడు. లవాంకురులు వారిదునివల్ల రాము లక్ష్మీనుల వృత్తాంతం తెలిసి వారిపై దండెత్తిరిల్లి వారిని ఓడిస్తాడు. తర్వాత రాముడు వాగు తన కుమారుని తెలిసి అనందిస్తాడు. పిదప సీత పవిత్రత చాలా దానికి అగ్నిపరీక్ష జరుగుతుంది. ఆమె సంసార విరక్తురాలై తనవ్వని అవుతుంది.

కొంతకాలానికి రత్న మాల, అమృత మాల లనేవారు లక్ష్మీనునితో పునాపకూడుతూ రాముడు మరణించాడని తెలుపుతారు. ఆ వార్త విజమని భ్రమ పడి లక్ష్మీనుడు వెంటనే ప్రాణాలు విడిచుతాడు. రాముడు ఈ అవాహనం తెలుసుకుని, లక్ష్మీనుని భౌతిక కాయాన్ని చంపినవాగులతో అలది, అరుణిల పాలు తన ఓడితోనే పెట్టుకొని ఉంటాడు. లక్ష్మీనుని అంత్య సన్సార్లలోని ముగ్ధి వర్ణిపకాదులు రాగా, వారిని రాముడు వారింపి లక్ష్మీనుని దేహాన్ని విడుదల కాగిలిండుకుంటాడు.

ఈ సమయం చూచి రావణపుత్రుడైన ఇందగి కుమారుడు (రావణపౌత్రుడు) మొదలయినవాడు అయోగ్యుడు ముట్టడించాడు. అప్పుడు రాముడు వజ్ర వర్తచాపం పట్టక విశేష వికలుడై ఉండగా, సద్గతిపొందిన కృతాంత కవృత్తుడు, జటాయువు వచ్చి, ఆ రావణ పౌత్రుని సైన్యం వెళ్ళా చెడకుచే, రామునికి ధర్మం ఉపదేశించి, అతని విలసిలను పోగొడుతాడు. అనంతరం రాముడు కేవల (కేవల్యాని)అవుతాడు. రావణుని చంపిన తనహింసభరితంగా లక్ష్మీనుడు వరకానికి వెళ్ళుతాడు.

ఈ విధంగా, కుమారుల జనక మైన మాద్యులతో ఈ రాముడంద్ర చరితపురాణం కావ్యద్వైపిలో కైతే తిగులకు హనియోగ్యమైనది. అంతేకాక కావ్యమం తటా భాసించే కవిసహజ రసమ్మార్గిలో అభినవ పంపనికృతి సహృదయప్రబయంగమంగాను ప్రకాశమున్నది.

విడిపోతున్న రెండు సంస్థలు

శ్రీ సి. పి. పోన్న

కొంతకాలంగా వానవత్సులో ఒక సమస్య కలుగుతూ ఉన్నదంటే అది శేఖరం వాణిజ్యం! సంబంధించిన పరిస్థితులన్నీ, అసలీ వస్తువునుగురించి తిర్చిదిద్దగల హక్కు కూడా వాకు ఈ కారణాలన్నీ వివరించేది: ఇది శేఖరం ఆస్తికం. ఇదే అనుభూతిని పొందిన వారందరూ నేను చూసిన విషయాలనే చూసి ఉండేవారు; నేను ప్రస్తావించిన విషయాలనే ప్రస్తావించేవారు. అప్పుడు విశాఖ ఈ అనుభూతి కొంచెం అపారదగ్ధమైంది. నా విద్యా శిక్షణ భౌతిక శాస్త్రాలకు సంబంధించిన క్షేత్రం: కాని రచనైపుణ్యం మొగ్గి రచయిత న్యాయం, అంటే. ఇటువంటి అప్పగం వాకు, ఒక పేద కుటుంబంలో జన్మించడం చేత కలిగినది.

కాని ఇక్కడ నా జీవిత చరిత్ర ముఖ్యం కాదు. నేను చెప్పగలిగినట్లా, శేంట్రిడ్డికి వెళ్ళానని, అక్కడ ఒక మహత్తర శాస్త్రయుగంలో కొంచెం పరిశోధన చేసి అంతాకం వాకు లభించినదనీ, భౌతిక శాస్త్రవిశిష్టతలో ఒక అత్యున్నతమైన ఘట్టాన్ని కల్పించానని అప్పుడు వాకు కలిగింది. యుద్ధం వల్ల—విజయం. ఎల్. బ్రాక్లెన్ కెల్టంగ్ స్టేషన్ అల్పాహంకారదగ్గి, చరిత్రకాలంలో ఒకటి ప్రాధున్న కలనం చేత వా జీవితంలో కలిగిన పరిణామాలన్నీ—ఈ అప్పుడు వన్ను వెంటాడుతూనే వచ్చింది. శేఖరం నా ఆధిగవి మాత్రమే కాక, పరిస్థితుల ప్రభావం కూడా వాకు శాస్త్రజ్ఞులతో మెలగే సదవకాళాన్ని లభింపజేసింది. నా రచనలకు అకారాలను ఇచ్చే ప్రయత్నంలో రచయితలలో కలిశాను.

ఈ రెండు తరగతులవారితో కలిసి మెలిసి రిక గడంచేత, ముందుగా వెనుకగా వీరి మధ్య తిరగడం చేత ఈ సమస్యలో చిక్కుకున్నాను; దీనినే “రెండు సంస్కృతుల” సమస్య అని నేను పెట్టి పిలుస్తున్నాను. ఎందుకంటే వాకెప్పుడూ రెండు వేరు, వేరు తరగతుల వారితో కలిసి తిరుగుతున్నా సరిగించేది. తెలియ

పోల్చుదనీ, బాతిలోను పాన్యం కలిగి, పాంథికంగాను అంతగా వేరుగాక, ఇందుమించు సమావయవ ఆర్థిక కలిగిఉన్నా, సమోభ్యులేనందున మానసిక, నైతిక జాతిక వాతావరణంలో మాత్రం విడిపోయిన వీరిని చూస్తే, బర్లింగ్టన్ కళాన మంచి కాని, కెన్సింగ్టన్ నుంచి కాని వెల్సీవరకు కాకుండా మహాముద్రాన్ని దాటవలసినవందని నాకు అనిపిస్తుంది.

విశానికి, ఒక మహాసముద్రం కన్నా పెద్దమానం ప్రమాణం చేయవలసినవైంది. అలాంటికో అంతల ఉన్న గ్రామంలో చెల్లీలో మాట్లాడే భాష నే మాట్లాడుతూ ఉంటాను: ఈ రెండు రోడ్లనుంచి M. I. T. కి ఎవరైనా వెళితే ఎవో టెక్నెట్ భాష విన్నట్లనిపిస్తుంది. ఇది ప్రశ్నకం, మన సమస్య మాత్రమే కాదు; విద్యాశిక్షణకూ, పాంథిక వ్యవస్థలూ సంబంధించిన కొన్ని చాదస్తాలవల్ల ఇక్కడ కొంచెం తీవ్రంగా ఉన్నది: కాని మొత్తానికి ఇది పాశ్చాత్య శకాలన్నిటికీ సంబంధించిన సమస్య.

పాశ్చాత్య సంఘంలోని మానసిక జీవితం క్రమంగా చిలిపాయి రెండు ద్రువాలగా విచ్ఛేదమున్న దని నా సమస్యం. మానసిక జీవితమంటే, వ్యావహారిక జీవితమనికూడా నా ఉద్దేశ్యం: ఇది రెండూ వేరు వేరు కావని నా సమస్యం. ఈ రెండు ద్రువాలలో, ఒకవైపు సాహిత్యవేత్తలు (తక్కినవారు గమనించ సన్నదు వీరు తమనుతాము ‘మేధావుల’ని పిలుచు కొనడం మొదలుపెట్టారు—వారు తప్ప మరెవరూ లేనట్లు). శేంట్రిడ్డ్ గణితశాస్త్రజ్ఞుడు జి. హెచ్. హార్టీ వాలో ఒకసారి అన్నాడు, “ఈ మధ్య ‘మేధావి’ అనే మాట ఎలా వాడుతున్నారో గమనించావా? ఈ వాడుకల్లు మాథర్ ఫోర్డ్, ఎడ్లింగ్టన్, డిరాక్, ఎడ్లియన్లు ఎవరూ ‘మేధావులు’గా పరిగణించ బడటంలేదు. ఇది చిత్రంగానే ఉన్నది.....” అని.

ఒక ప్రపంచవద్ద సాహిత్యవేత్తలు, మరొక ప్రపంచవద్ద శాస్త్రజ్ఞులు, ఈ శాస్త్రజ్ఞులకు ప్రతినిధు

లుగా భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు. వీరిద్దరిమధ్యా పరస్పరం ఎంత రేకపోవడం చేతి ఏర్పడిన ఆగాధం—ఒకొక్కప్పుడు (చిన్నవారిలో ప్రత్యేకంగా) విరోధభావం, అనిపాదం. కాని పిటన్నిటకంటే సామధూతి లేక పోవడం. పిటన్నిటివల్ల పరస్పరం అపొహలతో మన గులో వికృతిహావాలు ఏర్పడ్డాయి.

పిలు ఒకరికోసం ఎంతమాత్రం మైపోయాడంటే, భౌతంలోనూడా వీరిద్దరిమధ్యా సామాన్యమైనది విడి లేదు. శాస్త్రజ్ఞులు దాంధ్రీకులనీ, ఉపేక్షికులనీ... తక్కినవారనుకుంటారు. ఈ విధంగా అనుకునేవారిలో టి. యస్. ఎరియట్ను ఉదాహరణగా తీసుకోవచ్చు: పద్యవాణిజ్యము మళ్ళీ పుంజుకుందెందుకోనని తను చేసి ప్రయత్నాలు అంతగా ఫలించిన పోయినప్పటికీ మళ్ళీ ఇంకొక 'కేడ్'కు గాని, 'గ్రీన్'కు గాని ధూమకలను తియ్యబడేయాలిగితే చాలునని ఆయన చెప్పాడంటే మై చెప్పింట్లు అనుకునేవారు చింటారు. ఈ విధంగా చెప్పి కంఠం వారికి గుపరిచితిం. ఇది వారి సంస్కృతికిచెందిన సంతులుమైన కంఠం. దీనిని విన్నవించుకొని వారు మరొక కంఠాన్ని చింటారు. ఈ కంఠమే ఎంతగతి చాటుకున్న యాథర్ ఫోర్డ్ కంఠం. "ఇది శాస్త్రమహాయుగం! ఎరియట్ నిరుపయోగం!" అని ఈ కంఠం చాటుకుంది. ఇదికొక, ఇంతకంటే... ఆదెంబ్రమయన సందేశాలను మనలో చాలామంది విన్నాము; డేక్ స్పీయర్ పాత్రకు ఎరియట్ యాథర్ ఫోర్డ్ నిర్ణయిస్తున్నాడో గ్రహించడం కులధిం. ఇంతకీ సాహిత్యపీఠాలకు అర్థంకాని విషయ మేమిటంటే, అతిమ భావనలో, బుద్ధిమాన్యుతలో పూర్తిగా సత్యాన్నే పలుకుతున్నాడని.

"This is the way the world ends, not with a bang but with a whimper." ఈ వాక్యంలో యాథర్ ఫోర్డ్ విసిరిన భ్రాంతిని పోల్చి చూడండి. "Lucky fellow, Rutherford, always on the crest of the wane" అని ఎరియట్ లోలోకిగా అంటే, "Well I made the wane didn't I?" అని సమాధానమిచ్చాడు.

శాస్త్రజ్ఞులు లోతు లేని ఆశావాదులనీ, మానవ పరిస్థితులను గ్రహించలేని వారనీ ఇతియు అనుకుంటారు. రచయితలూ, పండితులూ, ముందు చూపులేని వారనీ, తమతోటి మానవుల విషయంలో ఆసక్తి చూపని వారనీ, ప్రగాఢంగా పరిశీలిస్తే మేధావంతు

విరోధులుగా లేరిపోతారనీ, భావనను, కళనూ కూడా పిడికిం గా నిర్బంధించాలని చూస్తారనీ శాస్త్రజ్ఞులు వస్తుతాడు. ఈరెండింటిలోనూ కొంచెం నిజం లేక పోలేదు. కాని ఇటువంటి వ్యాఖ్య అపాయకరమైనది, విధ్వంసకార్యమయినది. వీటిలో రెండింటినీ గుంచి చర్చిస్తాను.

మొదట, యెర్నీయాంకిం శాస్త్రజ్ఞుల "ఆశావాదం." ఈ నేరాలోపణ కేవలం ఒక లోకసామాన్య విషయమయిపోయింది. ఈ ఆలోపణ చేసినవారిలో అతి నిశితమైన బుద్ధి కలిగిన కలవాడు లేక పోలేదు; కాని ఇది వ్యక్తికావధూతిని, సాంఘికావధూతిని విడిదిగా అర్థంచేసికొనలేక పోవడంవల్ల ఏర్పడిన ఉపా. వాకు తెలిసిన శాస్త్రజ్ఞులలో చాలామంది (తక్కినవారి వలెనే) మనలో ఒక్కొక్కరి వ్యక్తిగతమైన పరిస్థితి విషయపూరితమైనది ప్రగాఢంగా నమ్ముతారు. ప్రతి ఒక్కరూ ఏకాంతవాసంలో ఉండిపోయి, అపొహవస్తవదూకగుం, కళాపృష్టి సహాయంతో ఈ ఏకాంత వాసంలోనుంచి బయటకు రాగలుగుతున్నాం. కాని జీవితంలో ఈ విషయాలు కేవలం శాంతిపల్లవ ములవంటివి: వాటి అవతల మళ్ళీ చీకటిగానే ఉంటుంది. మన మంచురమా ఈ ఏకాంతంలోనే చనిపోతాము. మరివిశ్వాసమున్న కొందరు శాస్త్రజ్ఞులు నే నెగురుచును, బహుశా వాలో ఈ విషయ భావయొక్క చైతన్యం అంత ఎక్కువగా లేదేమో వాకు తెలియదు. గాఢావధూతిని పొందిరిగిన వారిలో పలువురికి—వారెంత సంవత్సరంగా, ఉత్సాహంగా ఉన్నావరే, నిరంతర సంవత్సరాల్లోను రైవా నిరే—ఒకొక్కప్పుడు జీవితపు బలువు వారి సవనరాలలోను ఒత్తిడి కలిగిస్తుం దనిపిస్తుంది. ఈ అనుభూతి తక్కిన వారి విషయంలో ఎంత నిజమో శాస్త్రజ్ఞుల విషయంలోనూడా అంత నిజమే.

కాని ఇంచుమించు అందమా—సరిగ్గా ఇక్కడ ఆకంసారేఖ నిజంగా భాసిస్తుంది. వ్యక్తిగతమైన పరిస్థితి విషయపూరితమైనంత వాక్రతావ సాంఘికమైన పరిస్థితికూడా ఆ విధంగానే ఎందుకు ఉండాలంటారు. మనలో ప్రతి ఒక్కరూ ఏకాంతవాసులమే; ఏకాంతంగానే మరణిస్తాము. ఎరే అది మనం అతి ద్రుమించలేని విధి. కాని మనపరిస్థితిలో విధికి సంబంధించనిది చాలా ఉన్నది: దానిని ఎదుర్కొనలేక

పోలే మనం మానవ మాత్రులంకాదు, అంతకన్న తక్కువవారే మవుతాము.

ఉదాహరణకు—మనతోటి మానవులలో చాలా మంది రిండిలేక మరణిస్తున్నారు. స్థూలంగా చెప్పాలంటే, ఇదే సాంఘికమైన పరిస్థితి అంటే, మానవుని ఏకాంత స్వభావాన్ని తెలిసికొనడంలో ఒక ఆపాయం ఉన్నది. ఈ విషయభావంలో నిమగ్నమవుతున్నప్పుడు తక్కినవారికి రిండిలేకపోయినా తక్కువ చేతుము.

కాస్త్రజ్ఞులు ఒక తిరగతివారుగా ఈ అపాయానికి అంత గురికారు. వారు పరిష్కారానికి ఏదైనా పీలవుతుండేమోనని చూడటానికి తొందరపడ్డారు. లేదని దుజ్జాతయ్యేవరకూ పీలుచునే అనుకుంటారు. 'ఆకావాదమంటే' ఇదే. దానిని మనమందరం అలవరించుకొనవలసిన అవసరం చాలా ఉన్నది.

ఈ ఊహ తలక్రిందులుగా తయారయి, తమ పోదరులతో పోట్లాడాలనుకునే కాస్త్రజ్ఞులను రెండవ సంస్కృతియొక్క దృక్పథాలను అవజ్ఞతో చూపేట్లు చేసింది. ఇది చాలా సులభమయిన ఊహ. ఈ ఊహను ఉదాహరణగా తీసికొన నక్కరలేదు. ఒక కాస్త్రజ్ఞుడు పిన్నిలా (పక్షి) చదివే నాకు బాగా జ్ఞాపకం.

"రెండుయిలలో చాలామంది ప్లాంట్లగుట్ట కాలంలో కూడా ఆనాగరిక మనిషివలెగిన నిర్ధారతల పెండుకు ప్రతిపాదిస్తారు? 20 వ శతాబ్దంలోని రచయితలలో చాలామంది విషయంలో ఇది నిజం కాదా? యాల్ట్ర, పాండ్, విండాంరెన్స్ మన కాలంలో సాహిత్యాభిరుచులను ప్రతిపాదించిన పది మందిలో తొమ్మిదిమంది—ర జతీయంగా మాథులు కావడమే కాక, దుర్భాగ్యులకూడా కారా? వారు నిరూపించే వాటి ప్రభావమే బొషెన్విట్జ్ ను దగ్గరగా తీసికొని రాలేదా?"

అసమర్థనీయులైనవానిని సమర్థించడ మాడవని అవ్వదు, ఇవ్వదు కూడా నా అభిప్రాయం. యాల్ట్ర (నాకు నమ్మకమయిన ప్లీహిమూర్త్యురాలి తెలిసిన విషయం) వ్యక్తిగా మంచివాడటమేకాక మహావికూడా, అన్నంతమాత్రాన చాడు. ఈ విషయాలను కొద్దన్నమాత్రాన లాగించేడు. అసలు సంగతిమీటంటే, 20 వ శతాబ్దంలో 'కెకే'లోని కొన్ని పోకడలు ఆసాంఘికమైనవే విషయాన్ని గుర్తించడంలో చాలామంది సాహిత్యవేత్తలు ఆలస్యంచేయడం

కొద్దన్నమైన విషయం. మాలో చాలామంది సాహిత్యాన్ని చదిలివేసి తివిలిలో మరొక 'దారి'ని చూసుకొనడానికి కారణాలలో ఇదొకటి.

అటువంటి రచయితలు సాహిత్యాభిరుచులని నిరంకుశంగా పరిపాలించినా ప్రస్తుతం అటువంటి పరిపాలన లేదు. కాస్త్రంకంటే సాహిత్యంలో మాన్యువెమెంటిగా జరుగుతుంది. తననుతానే పరిదిద్దుకునే గుణం దానికిలేదు. అందుచేత, దారి తప్పునం చాలా వార్లు జరుగుతుంది. కాని 1914-50 సంవత్సరాలలో దొరికిన సాహిత్యాన్ని బట్టి రచయితలను పరిశీలించడం కూడా కాస్త్రజ్ఞుల తప్పే.

నేను చెప్పిన ఆపోహాలు ఇవే. ఈవిషయం తాత్కాలిక ఎన్నోపార్లు చర్చించాను. వారు నాతో ఏకీభవించలేదు. ఇది అతి సుగమమైన పద్ధతి అని వారి అభిప్రాయం: ఈ పరిభాషలో మాట్లాడినట్లయితే మూడు సంస్కృతులను గుర్తించాలంటారు. వారు కాస్త్రజ్ఞులు కాకపోయినా, కాస్త్రీయమైన పద్ధతులలో ఆలోచించ గలిగినవారు కాంట్రీ, ఇటీవల ఏర్పడి కేటం సాహిత్యానికి సంబంధించిన సంస్కృతిపైన తమకు అభిమానం చాలా తక్కువ అనీ (ఈ విషయాలో పాండిత్యంకూడా ఎక్కువ కనుక తక్కువ ప్రయోజనం అని భావిస్తున్నారని కాబోలు) వాదిస్తారు. సాంఘికాభివృద్ధి పీలులేదనే వాతావరణంలో వారికి సంబంధంలేదని నొక్కి చెప్తారు.

ఈ వాదాలపైన నాకు గౌరవం లేకపోలేదు. 'రెండు' చాల ఆపాయకరమైన సంఖ్య. అందుచేతనే ద్వంద్వవాద పద్ధతి కూడా ఆపాయకరమైనది. రెండుగా చేసివైవా విభజించాలని చూసేవారిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. కాని ఇంతకంటే మాడ్చితరణ అవసరం: ఇంకా దూరం వెడితే నిరుపయోగమైన ఫలితాలే లభిస్తాయి.

ఒక ప్రవచనపద్ధతి ఉన్నది కాస్త్రానికి సంబంధించిన సంస్కృతి—విజమైన సంస్కృతి; మానసికంగానే కాక మానవజాతి కాస్త్రాన్నిపెట్టిలో కూడా. ఈ సంస్కృతికి చెందినవారు ఒకరి వోకరు పూర్తిగా అర్థం చేసికొననక్కరలేదు. చేసికొనరు కూడా. తర కాస్త్రజ్ఞులకు సమకాలిక మయిన భౌతిక కాస్త్రావిషయాల బాగా తెలియక పోవచ్చు; కాని సామాన్యమయిన భావాలూ, ప్రమేయాలు ఉంటాయి. రాజకీయ మత వర్గవిభేదాలను చిట్టచొరి వ్యాపించే దాని స్వభావం ఆకీర్షణం కలిగిస్తుంది.

లెక్క చేసి చూస్తే మిగిలి వచ్చిన వారిలో కంటే కాస్త్రాజ్ఞులలో కొంచెం ఎక్కువమంది వాస్తవికులు ఉంటారని తేలుతుంది దనుకుంటాను—తక్కిన 'మేధావుల'లో పోస్టిమాస్తే వన్నులు, కాని ఆస్తికత కలివాదా ఉన్నాడు (ఇప్పటి యువజనంలో ప్రత్యేకంగా). రాజకీయాలలో కాస్త్రాజ్ఞులే ఎక్కువమంది 'వామ' పక్షాలకు చెందినవారని లెక్కలు చెప్తున్నాయి. 'సన్నర' జేటివీలు కూడా (మళ్ళీ ఇక్కడ కూడా యువజనంలో) లేనివారే. లెక్కచేసి చూస్తే, ఈ దేశంలో, అమెరికాలో ఎక్కువ మంది కాస్త్రాజ్ఞులు 'పేదకుటుంబాల'నుంచే వచ్చారని తేలుతుంది. కాని మొత్తం మీద చూస్తే ఇది ముఖ్యంకాదు. వారు చెందిన కుల, మత, రాజకీయ వర్గాలకే చెందిన ఇతిదులకంటే వారిలో వృత్తి, వైఖరులలో ఒక ఏకీభావం ఉంటుంది.

జి. జి. థామస్, లిండీ మాన్ కంటి కస్పర్ లేటివీలలో ఇది ఎంత నిజమో, విన్ స్టీన్. బ్లాక్ బేల్ కంటి 'రాజకీయ' విషయంలో కూడా అంత నిజం; 'క్రైస్తవుడు' అనిరిగి కంప్లెస్ విషయంలో ఎంత నిజమో 'భౌతికవాది' అయిన టెర్నార్ విషయంలో కూడా; అదేవిధంగా బ్రోగ్లి, రిస్సే వంటి విశ్వరథ వంతుల విషయంలోనూ ఛార్లెస్ కంటి 'వీర కుటుంబంలో' జన్మించినవారి విషయంలో; ధనవంతుల కుటుంబాలలో జన్మించిన థామస్ మెర్సన్, విక్టర్ రోడ్ షీల్డ్ కంటివారి విషయంలోనూ పరిమినిషి కొడుకైన రూథర్ ఫోర్డ్ విషయంలో కూడా. వారిందరూ ఆలోచన ఆసక్తికరమైన లేకుండా ఒకే విధంగా ప్రవర్తించారు: సంస్కృతి అంటే ఇదే.

రెండవ ధ్రువంలోని వైఖరి ఇంకా విస్తారమైనది. భౌతికకాస్త్రాజ్ఞులవద్దనుంచి సాహిత్యకారుల వరకూ, మధ్యలో ఎన్నోంకాల స్వరవిభేదాలు ఉండటం తెలుస్తూనే ఉన్నది. కాని సంప్రాజ్ఞాజ్ఞానాన్ని సూచించే ధ్రువం యొక్క ప్రభావం రెండవదానిపైన ప్రబలిస్తుంది. ఈ సంప్రాజ్ఞాజ్ఞానం వల్ల, "సాంప్రదాయక"మైన సంస్కృతికి ఒకవిధమైన ఆకాస్మికమైన దుచిని ఆపాదిస్తుంది. మనం ఒప్పుకోవలసినదా, ఈ దుచి కాస్త్రాజ్ఞులమైన వర్గాలకి విరోధిగా తయారవుతున్నది. ఒక ధ్రువం వైపు ఉన్న భావాలు మరొక ధ్రువంలోని విరుద్ధభావాలుగా ఉంటాయి. భిన్నవృత్తి కాస్త్రాజ్ఞుల రక్షణకాలలో

ఉన్నదనిపిస్తే, సాంప్రదాయమైన సంస్కృతి ఈ భిన్నవృత్తికి ఉపహాసాన్ని భావిస్తుంది. కాస్త్రాజ్ఞులమైన సంస్కృతి ఉప్పొంగిపోతూ, ఇంకా వాస్తవికత వాగవిరతిమైన సాంప్రదాయమైన సంస్కృతి ప్రభావమే ఉన్నదనవచ్చు.

ఈ ధ్రువీకరణ మనకందరకూ నిష్ఠం చేశాక ఉంది. మానవులుగా, సంఘంగా మనకు, అంతేకాక మానసికంగానూ, వ్యతిరేకంగానూ కాల్యవికంగానూ కూడా నిష్ఠం చేశారు. ఈ మూడిటిని విభజించాలనుకొనడం తప్పదు.

ఈ పరస్పరాజ్ఞానం విరసంగా మారిన సరసం. దేశంలో ఏదై పేలమంది కాస్త్రాజ్ఞులు పని చెయ్యవచ్చు. ముఖ్యం ఏదై పేలమంది ఇంజనీర్లు ఉద్యోగాలలో ఉన్నాడు. యుద్ధకాలంనుంచి యుద్ధానంతరం వరకూ, వా సహాయాలు ముప్పై ఐదై పేలమంది పరిశీలించాము. అంటే ముఖ్య నూటికి ఇరవై అయిన వంతులన్నమాట. ఉదాహరణకు ఈ సంఖ్య చాలు. మాతో మాట్లాడినవారందరూ నలభై సంవత్సరాలలోపువారే. వారంతా ఏదో చదివేవాళ్ళే, ఆలోచించే వారో మేము తెలుసుకొనగలిగాము. వారంటే ఇష్టం, గౌరవం ఉన్న వాళ్ళే విషయం కలిగింది. సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతిలో వారికున్న పాపి హిత్యం ఇంత పల్లవివరీ మేము అనుకున్నాము:

సాధారణంగా సాహిత్యకారులు మాట్లాడే విషయాలన్నిటిని సరించి చదివేకీ కొందరు కాస్త్రాజ్ఞులకు ఉండేది. ఇప్పటికీ ఉన్నది. కాని ఇది అరుదు. గట్టిగా అడిగితే, "కొంచెం డిక్టన్ చదివి చూడండి," అనేవారు—డిక్టన్ ఏదో అతికష్టమయిన రచయిత అయినట్లు, అతని పుస్తకాలను చదివటం నిష్ఫలమవుతుందిన్నట్లు—రయినల్ మరెవరూ రిలీజ్ లాగి. (వీరందరూ నిజంగా ఈ విధంగా ఆలోచిస్తారు. కష్టమొదకాని అర్థంకాని సాహిత్యానికి డిక్టన్ చిక్కా మయిపోయినానే విషయం మాకు ఆకర్షణకలిగించింది.)

వారి ఉద్దేశ్యంలో డిక్టన్ పుస్తకాలు చదవటం కేవలం, సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతికి 'దీలా'మే చేయటమే! వారికి వారి స్వంతమయిన గాఢతూ, నియమబద్ధతూ, వైతన్య నిరసితమూ అయిన సంస్కృతి ఉన్నది. ఈ సంస్కృతి సిద్ధాంతాలు సాహిత్యంలోని చాటికంటే ప్రత్యేకంగా, నియమ

బద్ధంగా, ఉన్నతస్థాయిలో ఉంటాయి. కాస్త్రజ్ఞులు కొన్ని మాటలను చిత్రంగా వాడుతూ ఉంటారు: ఈ వాడుకలను సాహిత్యంలో ప్రవేశించి కలనాదు ఒప్పుకొనకపోయినప్పటికీ కాస్త్రజ్ఞులకు మాత్రం వారు ఏమి మాట్లాడుతున్నారో స్పష్టంగా తెలుసు.

వీరు బాగా తెలివయిన వారిని మంచి పోకూడినారు. వీరి సంస్కృతిలో, సంగీతం మినహాయస్తే, కళకు పెద్ద స్థానంలేదు. వాదన, గ్రామఫోన్ రికార్డులు, కలర్ ఫోటోగ్రఫీ—అంటే ఎక్కువగా ప్రోత్రి సంబంధమయిన విషయాలు; చమిష్టంబంధమైనవి తక్కువ. పుస్తకాల సంగతి వేరే చెప్పవలసినదేమిట, అయినా “పుస్తకాలా! నా పుస్తకాలను నేను యంత్ర పరికరాలలాగ వాడుతుంటాను.” అన్న మహానుభావుడంతటి అన్యాయం కొదిసికొండి. పుస్తకం ఎటువంటి పరికరం? మర్రికింద ఉపయోగపడుతుందా? అవాదికాలంగా ప్రజలు త్రవ్వటానికి ఉపయోగించే పాదనం వంటిదా?

జీవితంలోని నైతిక, మానసిక విషయాలపైన వారికి ఆసక్తిలేదని కాదు. సాంఘికజీవితంలో మనలో చాలామందికంటే వారికి ఆసక్తి ఉన్నది. నైతికంగా చూస్తే మేధావులందరిలోనూ వారే ఎక్కువ సంఖ్యమైన కలవాడు. (అసలు కాస్త్రీయమైన పద్ధతిలోనే నీతి ఉన్నది.) సాంప్రదాయకమైన సాహిత్యంలో వారి శ్రద్ధాసక్తుకు సంగతిమైన వస్తువు చాలా తక్కువని వారి భావం. వారు పూర్తిగా పొరబడుతున్నారు. అందుచేతనే వారి భావనాశక్తి ఉండవలసివచ్చింది. వారిచేతులతో వారే దారి ద్రావ్వి తెచ్చిపెట్టకుంటున్నారు.

ఇక మిగిలినవారి సంగతి? వారు దర్శినులుగానే ఉన్నారు—ఈ విషయంలో వారికి అహంకారం ఎక్కువ గమక. వారు ఇంకా అపాయకమైన స్థితిలో ఉన్నారు. వారి సంస్కృతికి వైస సంస్కృతి లేనప్పట్లు, భౌతిక క్రమం లేదప్పట్లు నడుస్తూ. ఈ భౌతికక్రమానికి విలువలేదని భావిస్తారు. నిష్కలమైన దనుకుంటారు. ఈ భౌతిక ప్రపంచంయొక్క నిర్మాణంకన్నా, ముందరమైనది, వివేకదృష్టిలో లోతుకలదీ, వ్యక్తమైనది అనవుచి ఉపాలో వేరే లేదని వారు గ్రహించలేక పోతున్నారు. అసలు కాస్త్రజ్ఞులు కానివారికి ఇటువంటి భావన లేనేలేదు. వారికి కౌవాలన్నా రాదు. బుద్ధికి సంబంధించిన ఒక

మాహాదర్శిలో ఒక వర్గమంతటికీ చెవుకు వచ్చినదేమో ననిపిస్తుంది. కాని ఈ చెవుకు స్వాభావికమైనది కాదు. శరీరం, సరియైన శిక్షణ లేకపోవడంవల్ల కలిగే చెవుకు.

తెలివినానిగా, వారికి అందని విషయం తెన్ని ఉన్నాయో వారికి తెలియదు. ఎవరో ఒక కాస్త్రజ్ఞుడు సాహిత్యంలో ముఖ్యమైన గ్రంథాలు చదవలేదని విని వత్తుకుంటాను. జ్ఞానంలేని విశేషజ్ఞులను కంటాడు. కాని వారి అజ్ఞానం, వారి ప్రత్యేక జ్ఞానం అలా వెరుగుపాలు కలిగించేనే. మంచి విద్యార్థుడిగా పొందినవారనవలె కోందరు కాస్త్రజ్ఞుల అజ్ఞానాన్ని మరిచి నవ్వుకుంటున్న కొందరిని, “Second law of Thermodynamics” మరిచి ప్రశ్నించాను. సరియైన సమాధానం లేకపోవడమేకాక ఈ న్యాయమైన ప్రతివచనంకూడా అభించినది. కాని నా ప్రశ్న, ఒక కాస్త్రజ్ఞుని, “షేకేన్స్ యర్ దదినావా?” అన్నదాని వంటి ప్రశ్న.

ఇంకా మలభయమైన ప్రశ్నలు, ‘ఘన’ మంటే ఏమిటి? ‘శీతల’ (‘స్పిలరేషన్’) అంటే ఏమిటి? అనేది వేస్తే (కాస్త్రరృష్టిలో “మీకు దదవడం వచ్చువా?” అనే ప్రశ్నతో ఇది సమానం) పది మందిలో ఒకగుడుడా సరియైన సమాధానం చెప్పలేక పోతాడు. మేము అసలు వేరు, వేరు భాషలు మాట్లాడుతున్నామా అని నాకు ఇప్పుడు అనిపిస్తూ ఉన్నది. చివరభౌతికకాస్త్రసాగం పైకి ఎగసిపోతూ కేఉన్నది—తెలివైనవారిలో అధిక సంఖ్యాకులుగాత్రం వారి రాతియుగపు పూర్వకాలం జ్ఞానం చూపేవాళ్ళ అంత అజ్ఞానంతో దీనిని చూసి తోగుకుంటున్నాను.

మహాన రెండు సంవత్సరాలకు పూర్వం కొలం బియ్యంలో గుండ్ల, రీ అనే వారిద్దరు ఆక్సిజన్ గలనా మయిన పరిశోధనను చేశారు. కాస్త్ర దర్శిలోనే ఇది ఒక అద్భుతమయిన ఘట్టం. పరిశోధనగా కూడా ఇది అపూర్వమయినదే. కాని ఫలితంవల్ల మనకు కలిగే ఆక్సిజన్, ఈ విషయాన్ని ముట్టి మరిపించేస్తుంది. భౌతిక ప్రపంచంయొక్క పునాదులను మరిచి అలా చించేట్లు చేస్తుంది ఈ పరిశోధన. “అంతరితభౌగం”, “లోకజ్ఞానం” తొక్రిండునయ్యాయి. ఈ పరిశోధన ఫలితాన్ని “Contradiction of Parity” (పాద్యత్య వైరుధ్యం) అంటారు. నేను తెలుగుమ్మ రెండు సంస్కృతులమధ్య సంబంధం కనుక ఉంటే ఆఫ్ ఫర్, కేంద్రద్వీలలో ప్రతివేది (“High table”)

వద్ద జరిగే సంభాషణలకు ఈ పరిశోధన కనువుగా ఉండవలసింది. కాని ఉప్పువా? నేను అడ్డుపెట్టేను కాబట్టి ఈ ప్రశ్న అవినీతమవుతుంది అంటే.

ఈ రెండు సంస్కృతులూ శివీ స్థానం లేదని విస్తుంది. ఇది విచారకరమైన విషయం అని వృధాగా చెప్పి, చెప్పి ప్రయోజనంలేదు: త్వరితాగతంగా కొన్ని ప్రయోజనాత్మకమయిన పరిణామాలను ప్రస్తావిస్తాను: 20 వ శతాబ్దపు శాస్త్రం, 20 వ శతాబ్దపు శివీ పంథ తిరుగు ప్రభావం కలిగిఉన్నవా అలాగించి మాన్త్ర ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. అప్పుడప్పుడు కవులు శాస్త్రపరిభాషను నిత్యమర్థంగా వాడుతూ ఉండేవారు— తిప్పతిప్పలుగా కూడా. "Refraction" (వక్రీకరణం) అనే పదం పద్యాలలో అప్పుడప్పుడు తిరులుతూ ఉండేది. "Polarised light" అనే మాటల వాడుక, ఇదెవో మంచి రకమయిన "light" అనే భావం ఉండవలసివేసింది. ఈ విధంగా భౌతికశాస్త్రం కలిగి ఉండే ప్రయోగపరమమైన దినుకొనకూడదు: మన (సం)పూర్ణ మానసికానుభూతిలో ఇంగ్లీషుయినప్పుడే, సహజమయిన వాడుకలు ఏర్పడుతాయి.

ఈ సంస్కృతి విశేషం పాశ్చాత్య ప్రపంచ మంటిటాఉన్నా, ప్రత్యేకం ఇంగ్లాండులో తీవ్రంగా ఉన్నది. దానికి రెండు కారణాలున్నవి. ఒకటి, మన దేశంలో విశేషజ్ఞానసంపాదనలో మూఢమయ్యకం. మరొకటి మన సాంఘిక కర్మకర్మల ఘనీభావం. ఆర్థిక మయిన విశేషాలు తిగివేసింది ఈ ప్రకృతి ఇంకా తీరపరిపాకున్నదనిపిస్తుంది: విద్యలో ఇది ఇంకా నిజం. అంటే, సాంస్కృతికంగా (ఒక) చీలిక ఏర్పడినప్పుడు, సాంఘిక కర్మలు దీనిని స్థిరపరుస్తాయి కాని తిగించవని అర్థం.

ఈ రెండు సంస్కృతులు, అరవై ఏళ్ళక్రిందనే ఒకదానికొకటి దూరమయిపోయినవి. కాని, కాలినబరి వంటివాడు "హార్ షీల్డ్"లో తన స్వంత "రేపరెటర్" వడిచేవాడు. బాల్ ఫార్మర్ భౌతికశాస్త్రాలపైన ప్రత్యేకాభిరుచు ఉండేది. సివిల్ సర్వీస్ లో చేరక ముందు ఆంధ్ర సన్ ఉర్రట్టబుర్గ్ లో రసాయనశాస్త్రానికి సంబంధించిన పరిశోధన చేశాడు. ఇప్పటి ఉప్పు తాగికాదులో ఈ కలయిక అసంభవం.

నిజానికి, ఇప్పటి యువజనంలో ఉండే శాస్త్రజ్ఞులు రచియింపు అనే విభాగాన్ని బాగొట్టడం చాలా కష్టం. మున్నెవంశకర్మకర్మలకేరం ఈ రెండు సంస్కృతులూ, ఒకదానితో ఒకటి మాట్లాడటం మునిగేసి, కనీసం ఎరువైనప్పుడు చిరువచ్చుతో నైవా అభినందిం

మకొనేది. ఒక వైపు శాస్త్రజ్ఞులలో యువకులైన వారు తమ సంస్కృతి పునరుద్ధరమవుతున్నదని, ఇంకొక వైపు రెండవ సంస్కృతికి చెందినవారు తమలో తమ గమన భావాన్ని సుర్తింప గలుగుతున్నాడు. ఇంటే కాక, చిన్న, రెండవోపు నైపు డిగ్రీ ఉన్నవారు కూడా ఉత్తమ శ్రేణిలో వచ్చిన ఇంగ్లీషు, హిందూ డిగ్రీలు కలవారికంటే మంచి ఉద్యోగాలను ములభంగా తెచ్చుకొనగలుగుతున్నాడు. వారికంటే రెండు గట్టు విలువ సంపాదించుతున్నాడు. 'ఒకే జీవ' లోని వాడుకులిగా తమ పరిశ్రమ వృధా అనిగాని, హాస్యాస్పదమయినదనిగాని ఏ శాస్త్రజ్ఞుడూ అనుకోవడు. నిజం చెప్పాలంటే, కింగ్ స్లీపుస్ (Kingsley Amis) సహాధ్యాయుల నిరాశ ఆర్మీన్ గాడుయేజ్ ల విరుద్ధం: సమస్యకు సంబంధించింది.

వీలన్నిటికీ ఒకటే మార్గం: మన విద్యాశిక్షణ పద్ధతిని మార్చాలి. వైద చెప్పిన కారణాలన్ని, ఈ దేశంలో తిక్కిన దేశాలలోకంటే ముగ్గురేసికొని రావలసికష్టం. మన పాఠశాలలలో ప్రతివిషయంలోనూ కేవలం విషయతేజ (ప్రాధాన్యం ఇవ్వబడుతున్నదని అందరూ ఒప్పుకుంటారు. కాని ప్రతి ఒక్కరూ మన మేరీ చేయగలిగినది లేదని ఉరుకుంటారు. తిక్కిన దేశాలలో ఇదే అసంభిప్రీతి ఉన్నా వారుచేతులు కట్టుకుని కూర్చున్నవారేదు.

మనదేశంలోని శిక్షణంరే ధృష్టమైనది కాక పోయినా అమెరికాలో ఇక్కడకంటే ఎక్కువమంది పిల్లలు మన విద్యాధ్యక్షకంటే విశాలమయిన శిక్షణ పొందుతున్నాడు. పదవంతర్మయాలలో ఈ సమస్యను పరిష్కరిద్దామని అక్కడివారి ఆశయం. రష్యాలో కూడా మనదేశంలో కంటే ఎక్కువమందికి విద్య లభిస్తున్నది. (వారి పాఠశాలలోని ప్రజాశిక్షణ మరీ విశేష జ్ఞాన ప్రాముఖ్యం కలిగి ఉంటా యుకుకొనడం తప్పం.) ఇది వారికే తెలుసు. స్కాండినేవియన్లు (ప్రత్యేకంగా స్వీడెనవారు) మనల్ని విద్యలో ఆతిక్రమించానిమారుతున్నాడు. విదేశభాషాభ్యాసంకల్ల అక్కడి విద్యాధ్యక్షులు కొందరి ఎక్కువగా కష్టపడవలసివస్తుంది. కాని సమస్య ఎటువంటివా మాత్రం సుర్తించారు.

ఇక మనం? సహింపలేవంతగా శిథిలమై పోయామా?

పాఠశాలలోని ఉపాధ్యాయులలో మాట్లాడి చూడండి. ఆక్స్ ఫర్డ్, కేంబ్రిడ్జ్ స్కాలర్ పీఠాలు తెచ్చిపెట్టిన పరిస్థితి, ఇది, అంటారు. ఇది గమక నిజమయితే ఈ పరిస్థితిని మార్చివేయడం చాలా ముఖ్యం

కదా అనిపిస్తుంది. కాని మనదేశంలో ఇటువంటి మార్పులను ఎదుర్కొనే కష్టం ఎంత ఉందో సాధారణంగా తెలిసికొనలేక పోతున్నాము.

ఎలాగో మనమొక కార్యాన్ని అవలంబించాము. మనదేశంలోనూ ఇటువంటి పరిస్థితిలేదు. కేవలం ఒక శాస్త్రంలో విశేషజ్ఞానం సంపాదించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాము. కేంద్రీకృతంగా నూటవైభవంతప్పరా లుగా గణితశాస్త్రంలో, తరువాత పురాగ్రంథాలలో కాని లేక గణితంలోకాని విశేషజ్ఞానంకోసం ప్రయత్నించాడు. చిట్టచివరకు భౌతికశాస్త్రం వచ్చింది. కాని చిటిలో కూడా ఏదో ఒకదానినే ఏరుకోవలసి ఉండేది.

ఈ పద్ధతి పరిణామక్రమానికి ఇక తిగురులేదేమో. ఒకటి లేకపోతే మన సంస్కృతి నిక్షిప్తమయిపోయే అవకాశం ఉన్నది. మన జీవితంలోకూడా దీనివల్ల కొన్ని అపాయకరమైన ఫలితాలు ఉండవచ్చు.

అసలు “రెండు సంస్కృతులు” మనదానికి చాలా కాలాలున్నవి... అందులో కొన్ని గాఢమైనవి. మరొకటి సాక్షిత్వమైనవి. ఇంకా కొన్ని వ్యక్తిగత చరిత్రలకు, వివిఃములైన మానసిక వ్యాపారాలకు సంబంధించినవి. కాని నేను కారణాలను నూచించాలని కోసడంలేదు. పరస్పర సంబంధాలను తెలుపాలని నా ఉద్దేశ్యం. శాస్త్రీయమైన సంస్కృతితో సంబంధం ఉన్నవారుతప్ప, తక్కినవారెవరూ పారిశ్రామిక విప్లవాన్ని అర్థం చేసుకోవాలని ప్రయత్నించేయడంలేదు. అర్థంచేసికొనే సామర్థ్యం వారికిలేదు. మేధావులు అందులో సాహిత్యకారులు సహజమయిన మొదటికే మోసం తెచ్చే విప్లవకులు (Luddites).

తక్కిన దేశాలలోకంటే ముందు ఇక్కడ పారిశ్రామిక విప్లవం జరిగిందికనుక ఇటువంటి పరిస్థితి ఏర్పడిందికాని, ఆర్థికగతమైన విషయం ఏమిటంటే అమెరికాలోకూడా పరిస్థితి ఇక్కడిలాగే ఉండవలసింది.

రెండుదేశాలలోనూ, పారిశ్రామిక విప్లవం క్రమంగా ముందంజవేయడం ఎవరూ గమనించలేదు. వ్యవసాయం తిర్వాత మానవ సంఘాన్ని ఇంతగా ఏదీ మార్చలేదు. ఈ రెండు విప్లవాల్లా (వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక విప్లవాలు) సామాజికజీవితంలో మానవుడు కని విని యెరుగవంతి గొప్పమార్పులను తీసికొనవచ్చినవి. ఈవిషయాన్ని సాంప్రదాయకమైన సంస్కృతి గమనించలేదు. గమనించినా ఇష్టపడలేదు. ఈ విప్లవాల వల్ల కలిగిన ఫలాలను ఈ సంస్కృతి అనుభవించలేదని కాదు—19 వ శతాబ్దపు ఇంగ్లాండ్ సంవత్సరంలో ఒక

భాగం విద్యాసంస్థలు పంతుకొన్నాయి. ఇంతకూ విశేషమేమిటంటే, ఈ సంస్థలు మనకన్నకు తెలిసిన ఆకాశంలోనికి ఘనీభవించడానికి కారణం ఈ సంవత్సరంలో భాగం తీసికొనడంలేదే.

విప్లవానికి, అప్పటి ప్రతిభలో కల్పవాళి లోలో కొంగంటూడా తోడుపడలేదు. సంపన్నమైనకొద్దీ సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతి విప్లవానికి దూరమయిపోయింది. భారతదేశంలో బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాన్ని నిలబెట్టేందుకు కావలసిన శిక్షణలో అప్పటి యువకులు నిమగ్నులైపోయారు ఈ విప్లవాన్ని అర్థంచేసికొనడానికి కావలసినశిక్షణ వారు పొందలేదు. దూరపు చూపు కలవాడు కొందరు మాత్రం ప్రతిభావంతులు కొందరికి శాస్త్రీయతను ఇప్పిస్తే గాని దేశం అభివృద్ధిచెందదని గ్రహించారు. వారి మాట ఎవరూ వివలేదు. సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతి అసలుమాట, వినిపించుకొననే లేదు. ‘కేవల శాస్త్రజ్ఞులు’ (Pure scientists) పట్టించుకొనలేదు. (ఈ విషయాన్ని, దీనికి సంబంధించిన సిద్ధాంతాలనూ ‘Technology and the Academics’ అనే గ్రంథంలో ఎరిక్ యాన్ డే చర్చించాడు.)

విద్యాసంస్థలవారు పారిశ్రామిక విప్లవం జోరికే వెళ్ళేవాడు కాదు. జేసస్ కాలేజీ ఉపాధ్యాయుడు కారి, అదివారంనాడు కేంద్రీకృత లైలుబండ్లు రావడం వాళ్ళు, భగవంతుడికి కూడా నచ్చలేదని అన్నాడు. తర్కించదగ్గ విషయమేమైనా ఉంటే దానిని కార్మికులకు, ఛాందసులకు వదిలి వేసేవారు. అమెరికన్ సాంఘిక చరిత్రకారులు, వారిదేశంలో కూడా ఇదే జరిగినదని వాపోచెప్పారు. న్యూ ఇంగ్లాండ్ లో పారిశ్రామిక విప్లవము మనదేశంలోకంటే ఏదై సంతర్భికాల తిర్వాత బయలుదేరినా ఆక్కడ విద్యావంతు లెవరూ దానికి సహాయపడలేదు. కార్మికులకు వదిలివేశాడు—అప్పుడప్పుడు హైస్కోల్స్ వంటి మహా మేధావులు దొరికేవాడు.

చిత్ర మేమిటంటే జర్మనీలో (1880-40 లలో, ఫ్రీజులు ఇంత అభివృద్ధి చెందకముందు) విశ్వవిద్యా లయాలలో ఉర్క్యైషమయిన శాస్త్రజ్ఞుల సన లభించేది. ఇటువంటి శిక్షణ ఇంగ్లాండ్, అమెరికాలలో దొరికేదికాదు. ఇదేమిటో వాడు అర్థం కావలసింది. కాని విజయవంత విషయం. ఈ పరిస్థితి ఫలితంగా లుద్విగ్ కూండ్ (ఒక చిన్న ఉద్యోగి కొడుకు) హైస్కోల్స్ వర్కి వినియోగ రసాయనశాస్త్రంలో దీర్ఘమయిన శిక్షణ పొందాడు. నీమెన్స్ సైన్స్

లోనూ, విశ్వవిద్యాలయంలోనూ కూడా ఎల్లెక్కోర
ఇంజనీరింగ్ చదువుకున్నాడు. వాడు ఇంగ్లాండ్‌కు
వచ్చి విద్యాగంగంలేని కలకత్తాలోని లాగా విశ్వవిద్య
వంతులకొద్దగా, ఇటీవలగా ఆమెరికాలో జర్నల్
టెక్నాలజీస్టులు వ్రేలివచ్చారు.

ఇందుమీద ప్రతికోటా మేధావు లెవ్వరూ
ఏమీ జరుగుతున్నదో తెలుసుకోవలేకపోతున్నారు.
రచయితలు అవిలు తెలిసికోవలేకపోతున్నారు.
కొందరు భయపడిపోయారు. మరికొందరు, రస్కిన్,
ఎయర్సన్, మారీస్, లోలోవంటివారు తప్పించుకొని
పోవడమే మంచిదనుకున్నారు. వీరిని కేవలం భయక్రం
దనలు విప్ప మరేమీ కావు. ఒక వైపు అసహ్యయితుల
పండులూ, పొంగోట్టాలు, పీటిని చూసివా; మరొక
వైపు వీధివారికి కలిగే అవకాశాలు, అప్పటివరకూ
మాటికి నొంలే నొమ్మిడి నుండి కూడా దొంగిలి
అవకాశాలు దొరకడం—వీటిని గ్రహించగలిగిన రచ
యిత ఎవ్వరూ లేకపోయాడు. రచయిత రచయితలు
కొందరికి ఈ గ్రహణకి క్లి ఉన్న నీమో కాని వారి
వారత వరదానికి ముందరివారు. వీరిని గ్రహించగలిగిన
రచయిత ఇవ్వెన్ ఒక్కడేమో పనిపెట్టుంది. ఆ మాటకు
వస్తే ఇతికి తెలియని విషయాలు ఎన్నో లేవు.

ఒకటి మాత్రం నిజం : దార్శిన్యాన్ని నిరూపించి
చాలంటే పరిశ్రమలను ఆశ్రయించవలసినవారే.
“ఆశ్రయం” అనేమాట ఇక్కడ స్థూలంగా వాడు
తున్నాను. ఈ విధమైన వాడుకను గ్రహించలేని
వారంటే వారు గౌరవంచేరు. కాలమీద కాలవేసి
కూర్చుని, వైవందికావసరాలు నీడమనే వాదం మనకు
అవసరం. ఒక వ్యక్తి తన కక్కరలేదని చాటింది కదలి
నేనువచ్చు—కావాలంటే అభివృద్ధి “వాలెన్” రాయన
చేతుంది. మీకు ఆహారం అవసరమయితే మీ పిల్లలు
లిండిలేక చూడం చూడండి. విద్యాభ్యాసంవల్ల కలిగే
లాభాలను చూపించండి. మీ జీవితంలో ఇంజనీరింగ్
తీర్చాలను బాగోట్టకొండి. మీ బాంధవ్య కాంక్షను
నేను గౌరవిస్తాను. కాని అందరినీ ఈ విధమైన కమ
లకు నడిచేస్తానంటే ఒప్పుకోను. అందులో కొవిషమం
నికీ సంబంధించినవరకూ ఎవరీది కోరుకుంటారో
అనుమానంలేదు. ప్రతిదశలోనూ చేదవారందరూ
వీలైనంతవరకూ తమ ధూములను కదిలి కర్మాగారా
లను విడిచి వెళ్ళిపోయారు.

మా తరగతిలో నేను చిన్నప్పుడు చూట్టాడి
నది వాడు బాగా జ్ఞాపకం. ఆయన తెలివైనవాడు,
విజ్ఞానానికి కలవాడు. ఏకవేదిల మూల కదలి
స్వంతంగా విద్యాభ్యాసం చేశాడు. వైకల్య

అవృద్ధం మాత్రం లేకపోయింది. (కొవలీసినంత
పామర్థ్యం, లోక్యం ఆయనకు లేవేమోనని ఇప్పుడు
వాకు అనిపిస్తున్నది.) ఒక బ్రాహ్మ కంపెనీలో ఫోర్
మెన్ ఉద్యోగాన్ని మించలేదు. మాకు ఆయన జీవితం
నిష్ఫలమూ, నిష్ప్రయోజకమూ అనిపిస్తుంది. కాని
ఆయన ఆ విధంగా భావించలేదు. తెలివైనవాడు కనుక
తన పోగ్గా వినియోగింపబడలేదని తెలుసుకున్నాడు.
కొంచెం విచారించినా ఏదోవిధంగా సమాధానపరచు
కొని తృప్తిపడ్డాడు. ఆయన తాత ఒక కర్షకునియి
ఉండాలి. ఆయన చేరు కూడా వాకు తెలియదు.
చరిత్రయొక్క కూపం గోపడి ముగిసిపోయిన
‘అనామకుల’లో ఒకడు. ఆయన నుంచి పామర్థ్యం
కలవాడని మా తాత అనుకుంటూఉండేవాడు. సంఘం
ఆయనకు చేసిన అన్యాయాన్ని తి.మించలేకపోయే
వాడు. అటువంటివానిపేరిట సుగించి కలలు కనలేక
పోయేవాడు. 18 వ శతాబ్దంలో కర్షకుడుగా ఉండేవం
తెలుసుకొను—ఈ కాలం తేనీ అడ్డిన, జ్ఞానో
దయాలకాలంగా మనం చి.తించుకుంటాం.

పార్శ్వమిక విప్లవం ఏవిధంగా చూస్తే
ఆవిధంగా కనుపించేదో—అంటే పైనుంచి చూస్తే
ఒక విధంగానూ, క్రిందినుంచి చూస్తే మరొకవిధం
గానూ ఉంటుంది. ఈ రోజు చెబే సీనుంచి చూస్తే
ఒక విధంగా కనిపిస్తుంది. అసియాలో ఒక గ్రామం
నుంచి చూస్తే మరొకవిధంగా కనిపిస్తుంది. మా తాత
వంటివారికి విప్లవం ఒక గిమ్మకీ అని లోచేది.

వాగవిమయిన దృష్టిలో ఇది ఇంకా సమ
స్యంగానే ఉన్నది. ముందువచ్చిన శతాబ్దంలో ఈ
విప్లవం ఫలితాలు స్థూలంగా అర్థం చేసికొం
టున్నాను. కాస్త్రంవల్ల కలిగిన అభివృద్ధులవల్ల
జనాభాపంఖ్య పెరిగింది. తిండికి కావసినంత వారుకు
తున్నది. ప్రతివారికీ వదలనం వ్రాసునం తెలుసు.
ఆరోగ్యం, తిండి, విద్య, ఇవన్నీ విప్లవంవల్ల చేశా
చేదవారికి లభ్యమవుతున్నాయి. ఇవన్నీ ముఖ్యమయిన
లాభాలు - సమైలు కూడా శ్రేయోలేదు. పరిశ్రమకు
తోడ్పడేవేవులు యుద్ధపన్నాచాలకు కూడా తోడ్పడ
గలవు. కాని లాభాలు మిగిలాయి. అది మన ఆకా
శ్యోములు.

కాని ఇదంతా ఎలా జరిగిందో మనకు అర్థం
అవుతున్నదా? పాత పార్శ్వమిక విప్లవాన్ని అర్థం
చెసుకుంటున్నామా? ప్రస్తుతం జరుగుతున్న కాస్త్ర
సంబంధమయిన విప్లవాన్ని అర్థం చేసికోవగలుగు
తున్నామా?

(‘ఎన్ కౌంటర్’ నుంచి)

లక్షణసార సంగ్రహము

శ్రీ రావూరి దొరస్వామి శర్మ

భారతి 1959 ఏప్రిల్ నెల సంచిలో ప్రకటితమైన మిత్రులు శ్రీ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారి లక్షణసారసంగ్రహమును వ్యాసమును జదివెడి. అందు బరామర్శించుటచే విషయములకూర్చి నాకు గొన్ని యభిప్రాయములు వచ్చినవి. వానిని విద్వత్లోకమున కెఱుకపఱుచు నుద్దేశముతో నీ వ్యాసము వ్రాయుచున్నాను.

చిత్రకవి పెద్దనకృతి లక్షణసారసంగ్రహమునకు (బరియొక్కటే యాంగ్రసాహిత్యపరిషత్తువారికి లభించినది; ప్రతిష్ఠాంతరము గానరాదు. కాని కీర్తి శేషులు శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారి కుమారసంధిన ప్రీతాభిరామ పీఠికలోని వ్రాతలంబట్టి, లక్షణసార సంగ్రహములో గదికృతి లక్ష్య లక్షణములే కాక యప్పకవీయగులందులకై నిర్దిష్ఠగ్రంథోదాహరణములు చూపబడి ట్రాహింపబడుచున్నది. ఇప్పుడు ముద్రితమైన గ్రంథములో నితరగ్రంథోదాహరణములేవు. ఇది కూడా వ్యాసములగ్రంథము. చూపబట్టి కవిగారి వ్రాతలంబట్టి పెద్దనాచార్యగ్రంథ మగును. అత్యాసములగ్రంథమై యుండినట్లు తెలియుచున్నది. శ్రీ బులుసు వారు వ్రాసిరి. కాని కవిగారి వ్రాతలంబట్టి యట్టి యార్థము వోపదు. “పెద్దన లక్షణసారసంగ్రహములో రచిత్యాసమునందయు, రత్నాకరకర్తరి వయావ్యాసమునందయు బద్ధియు బుదాహరించియున్నాడు. ఇందులు చూచినప్పుటి నేటికెట్లు (కొర్రదిగువ?) (ప్రమాదసంభవ పీఠిక-పుట 4) ఇందలి సంబర్ధమును బాకిరించినచో ‘కుమారసంధి వయావ్యాసము నుండి పద్యము పెద్దన లక్షణమున నుదాహరితము’ అని యార్థమునకుగాన తెద్దన గ్రంథ మాత్యాసములు గొదిములు పొడగు.

చూపబట్టి వారు చెప్పిన గ్రంథ మెచ్చుటనన్నట్లు నేటిదాక తెలియరాలేదు. ఒక వేళ కవిగారి శేషుని చూపముతో పుక్తియు లక్షణ లక్ష్యములతోనే గ్రంథమును రచించి తిర్వాతి గొంతకొలనకు నితర గ్రంథోదాహరణల జేర్చి మరొక ప్రతి వ్రాసియుంచె నేమో?

అప్పుట్టువ రెండు తెఱచుల ప్రతులుంట కవకాశము గలదు గదా? సంబోధనమైన యూహకృత్యలతోడి యీ ప్రశంకవింత జాలింతము.

ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములు సంస్కృత లక్షణగ్రంథములకంటె చిలక్షణముగా నుంటును గారణము లేకబోలేను. ధంధోగ్రంథములందు వ్యాకరణము, వ్యాకరణగ్రంథములందు ధందము చెప్పబడును. గణ యతి ప్రాసవిబద్ధమై చూర్చుటకు విలువపలి కిద్దమాపములనే ప్రమాణముగా గొని తెనుగువ్యాసగణము నిర్మించబడియున్నది విద్వత్కృతులకు విదితము. తెనుగు వ్యాకరణములకు లక్ష్యము లేల్ల ధంధోబద్ధ ప్రయోగములే. అన్యములు ప్రమాణములు కావు. ఇది యవాదిసిద్ధ మిభాషకు. విరిత్యారమున ధంధో వ్యాకరణము లరివాభివ సంబంధమున తెలయుచు లక్షణ గ్రంథములందు గాన వచ్చెను. ధంధోవ్యాకరణములు కావ్యరచనోపగణము లగుటచే గొందఱు కొత్తలక్షణములకు వలంకొరకుల సయితము చేర్చి చెప్పిరి. (కదా. కావ్యాలంకారమాదాయశి.) యప పెద్దనయు (బ్రాచీనా.) ద్ర బాక్షిణిమల ననుమరిచి తన ధందమున వ్యాకరణము గొంతయు నంతకు బూర్వము తెనుగున జెప్పబడిన వాటలక్షణము గొంతయు వ్రాసి చెప్పెను.

“కాలమునబట్టి యిది యప్పకవీకంటె బ్రాచీనమైనది రెవరు వివరమునందు దానికి దగ్ధాతిదనియే చెప్పవలెను. లక్షణజ్ఞానులు కది యొక్కవగా నుపయోగింపని కౌగిణముచేతినో యేమి దీని యునికియే చాలయనికి దిరి నుకబోయినది. దీని రచయిత ప్రఖ్యాతుడు కాకబోయెను—అని శ్రీ బులుసువారు వ్రాసిరి. (పుట. 11)

ఇదియొక్కటే గాదు, ప్రాచీనములకు కవిజనాశ్రయ వృందోదృఢాదు లేరయు విషయ వివరముం దప్పకవీయమునకు దిర్వాతివే. ఆ లోపము పెద్దనకృతికమాత్ర ముదాహరింప కల? ‘ఇది చదివిన పిమ్మట నుజ్జయి ది యేనియు జరుపు బుద్ధి

యేలా వ్రాసెను? అని యప్పుకది స్వగ్రంథమును ప్రకరించివానికిదా? ఇది భారతవంశ యథార మనక తప్పదు. చిత్రకం పెద్దన బ్రహ్మగుణే; లల్లశ్శిగ్రంథమును బ్రహ్మగ్రంథమే ననుటకీ కింది యంశములు చాలియున్నది యాగును: "లక్షణసార సంగ్రహం వ్రాసరించి యున్నట్టి చిత్రకబ్రహ్మగ్రంథమును చిత్రకం పెద్దనాగ్రంథమే" — చిత్రకం అంత బ్రహ్మగ్రంథమున విశాఖాగ్రంథమునాగ్రంథము. "స్వలక్షణసార సంగ్రహం వ్రాసరించి తిలకం మీ తం తం పెద్దన కింది గుడు" — చిత్రకం రమ్యకవి సాంబలొగము.

లింగనాగులు తిమ్మకవి (క్రీ. శ. 1580) నులక్షణసారమును (నానికొకటి) నిందించి పద్యముల గైకొనెను. ఇప్పుడే నులక్షణసారము ప్రతిభా లేదు గాని కింకనూరినాగు తిమ్మకవిని యనుదితి నులక్షణసారమునుండి చిత్రకం పెద్దన మతియును ఖండించిన 'అనుమ వరే మొక్క' మును ర యంబున లక్షణసారసంగ్రహం దేవత వచించె జిత్రకవి పెద్దన... అను పద్య ముదాహరించిరి. కావారి గూంజ నేయకవి ముఖకర్ణావృతిమునను, పొత్తిపి వేంకటరమణకవి (17 శతాబ్ది) లక్షణ శాస్త్రముజీకుండును, న రాకవి రఘునాథయ్య (1600) లక్షణదీపికాయందును నీలిని పద్యములు పెక్కు లదాహరించియున్నాడు.

రాజవంశపు వేంకటకవి (క్రీ. శ. 1675) ప్రబంధ రాజవంశ శేష్యుర విజయవిలాసముందు లక్షణసార సంగ్రహమును తేల్చిన్నాడు. (పు. 14) ఇంకను ముద్రాతియులుగాని లక్షణగ్రంథములు పెక్కు గలవు. అందెనెరవల దీని నదాహరించికో? అప్పుకది యీ గ్రంథమును తేల్చిరి యింది లక్షణపద్యముల నుదాహరించెను. దీనిని వాచియే కావోలు దన గ్రంథము పకు స్వలక్షణసారసంగ్రహమని కూచియించి తిమ్మన పేగాపె నెను.

పెద్దన యీ కృతికి కాలవల కవంతుని ఛందోద్యోగ మాధానము. ఛందోద్యోగమునాగునా వే గచితి మైవ దీ లక్షణసార సంగ్రహమును యుధియ గ్రంథముల లలిలించిన దెలియగలదు. అందుని వ్యాకరణ ప్రకరణమును మాని యాతిగు చెప్పరి రేఫణకార నిర్ణయము. వాటకలక్షణము, చిత్రకావ్యలక్షణము నీతిగు క్రొత్తిగా జేర్చెను. అవంతుని పరిపద్యానుకరణములు, లక్షణలక్షణసారములు పెద్దన గ్రంథమున దంతిలను గానవచ్చును.

(1) అక్షరక్రమము: "అక్షరములు 52 అని పెద్దన మతియు. శ్లోకము కర్ణాంతరముగా గ్రహించి పడినది. సంస్కృత భాషాకాండలు 12 కాండలు వంగి కనిపగు" అని యులుగునాగు (నానికీ. (పు. 11 12)

పెద్దన లక్షణముపకు మూలముందీన యీ కింది యవంతుని ఛందోద్యోగమునందించి పద్యము లిట్లు వర్ణనమున్నా యును నిర్దేశించెను:—

క. భూమి లక్షణమునా వా
గా మెఱసి అకౌరూదిగా వ్యవరములనన్
కా మొదలు శ్లోకము గున
యై ముప్పదివార్లు చాలులక వ్యంజనముల్.
క. తరు ప్రాప్యంబులు దీర్చును
లకు అ ఇ శి ఋ శి లును వండి ప్రాప్తాభావం
బరు వి వి ఓ ఔలు నె
సరు అం అః అనక యేవశి వ్యవరము లకున్.

క. కదలకపర్వ వర్ణము
తెలకటా పుష్పలకు నిగవశీనై మఱి యం
గుచితకతికా జ ఇ గ న మ
(పదయుం బునానీకావ్య ప్రస్తుతిపొందుకా.

క. యరలక లంకాస్థలునా
బరును కిదవనాలు కేటపకు నూద్యులనక
సారిది శ్లోకము గూడగ
పరి నేమి యయ్యె వర్ణ సంఖ్య భరితికా.

క. కలకు భేదము లేదను
పలుకున కా వోగి యొక పనులక వర్ణం
బులు సంస్కృత భాషకు మఱి
తెలుగున అకలనక రెం పదిక మంగు హరి.

(4. ఆశ్వాస. 128...127)

అవంతుని పద్యములను వాచియే మన పెద్దన శ్లోకమును కర్ణాంతరముగా గ్రహించె. సంస్కృత వర్ణము లేవనినో అ కిలు రెండు తెలుగున పదికము గన నిమ్మరిమున 52 అనును. శ్లోకం దీర్చి మనంతుకు చెప్పె, పెద్దన చెప్పె. తెలుగులో ప్రాప్తగ్రంథములు (ఎ-ఓ) అ కి లతోరా టవంతుకు నిర్దేశించుయ్యె; పెద్దన విశిచివెల్లె గావోలు. (మా—అవ్యయ ముక్తిని ఇవ్వయి నిరణ్ణి ఉద్వయి యునికుచ్చ ముగ్ని యును ప్రాప్త వీ చంగు దైకార ముకు జో ఔ లదితి... కిశిలల్ లేవయినెదీ ఋ శ్లో మును, 1-28) శ్లోక రమును వర్ణాంతరముగా చెప్పించుల కవంతునిట్లు నిమగ్నించినా పద్యకవి—

“కాకుమ జన్మయైన కీకార మగుట
దలప కేలది లిప్తులలో దాని నూర్చి
తొలుత భిన్నా కీరంబైన దొడ్డకాను
విడిచిపెట్టె వసుంతుండు పట్టిగాడె.” (2-82)

వర్ణములలో కీకారమును గ్రహించు సంప్రదాయమును గలగు. ‘అకారాదికీకారాది వర్ణాః స్యుర్వాత్మకాహ్వానాః’ అని దనుత్కార చంద్రికలో నూర్చికా వివరణము చేయుటచేను. ‘అకారాది కీకారాః అక్షః తత్కృతా తత్ప్రీతినిధి భూతా వా మాతా అక్షమాతా’ అని ఆచార్య నిఘంటు.

‘లికార దీర్ఘ రిచయమున భిన్న సుతిములు గలవు. మంత్రశాస్త్రమున మాతృకాపూజలో ‘లికారము గ్రహింపబడినది. శక్తేందు శేఖరమున ‘లి వర్ణ పద్మ ద్వాదశి’ అను నూత్రినివరణములో ‘దీర్ఘ త్వేరి వక్షితిః’ అని దీర్ఘంబు నుండవచ్చునని వ్యాఖ్యానింపబడినది. ‘ఋలి వర్ణయో ర్విశ్వావర్ణ్యం వాద్యోమ్యును నాత్రి కము కలిమింజేసి ఋవర్ణ దీర్ఘముచే లివర్ణ దీర్ఘము వ్యాకర్తలచే పాధితము. ‘ద్విధాక ఏవోనస్యో’ వివర్ణ ద్వాదశి స్వరాః’ అను వరుచి వచనము ‘లికారమును గ్రహించెను. ఏకాక్షర నిఘంటువులలో ‘లికార మున క పేకార్థములు చెప్పబడినవి. ఆంధ్ర లాక్షణికులు భిన్నవాదులు ‘లికారమును జెప్పిరి. అహోబలపండితుడు ‘లికార విషయ మతిశేదముల జర్పించెను. “కేహించి వృతే లివర్ణ పద్మ దీర్ఘ గ్రహణం సమృత్తమ్” (పు 182).

వర్ణ సమాముయలలో ‘లికారము గ్రాహ్య మని కీకారము వర్ణాంతరము గాకున్నను దెనుక లాక్షణికులు పెక్కురు గ్రహించినారు.

(2) కావ్యస్వరూపము :

అష్టాదశివర్ణనల తేక్కోను ‘ఋగుగిరి వన జల...మంత్ర తివమ దూత్య పగణ ము వృషతి మగు వర్ణనలు... (1-153)’ అను పెద్దన పద్యమున ‘దూత్య’ అనటపు మాటగా ‘దూత్య’ అని యుండవలెనని వ్యాసకర్త లగ్నాచార్యలో (12 పుట) వ్రాసిరి.

‘వగర్త వర్ణలక్ష్యం...మంత్రమూత ప్రకూతా జి...’ అను ప్రతాపరుద్రీయ లక్షణమున ‘దూత్య’ అని యున్నది, గాని ప్రతాపరుద్రీయమహావచన పరివర్తన వరసహాసరీయమున నీ సంస్కృతమున, ‘పుర సింధువగ ర్త్రియశి...నమవిరచన యాత్రాజివిత్య విభవర్ణనముల్ (2-166) అను పద్యమునను ‘దూత్యమే’

చెప్పబడినది. కారణము మృగ్యము. పై పెద్దన పద్య ముందు మూర్తి పద్య ముందును ‘దూత్య’ శబ్దమును ఒకంతుడేని సంయుక్త పూర్వాక్షరము నునచై గణభంగ మగును. పెద్దన్నది తప్పన్న మూర్తి తప్పి. అంత యేల విన్నకోట పెద్దనయ నావ్యాసంకారమాదామణిలో ‘దూత్యమే’ శిర్కొన్నాడు. “పురవారాశి మహీధరస్త...స్వయం శర పుత్రోత్సవమంత్రమూర్తి రణవోదైవకౌంతి సంకీర్తనాకర మహాదశివస్థి వాసిత్వము (8-92).” ఇందును దూత్యశబ్దము పఠింపబడినది. అదియును గాక ‘దూత్యమే’ విన్నకోట పెద్దనాభిప్రేతిమని యుండే తిర్వారి. 183-184 పద్యాలనలన దెలియుచున్నది. ఆ పద్యాలలో వరుసగా దూత్యలక్షణ లక్ష్యములు చెప్పబడ్డవి. దూత్యము మతాంతరమని విస్పష్టము కావ జెద్దనవ్రాత యసంగతముగాగు.

(3) ప్రాసవిషయము : అందుకు ద్వాదశినిధి ప్రాసములను జెప్పినతిర్వారి శబ్దాలంకార విశేషములన దద్విధప్రాసముల వ్రాసె. మన పెద్దన కెంతి శేకము చేసి 18 ప్రాసభేదముల చెప్పె. ఇందలి లక్ష్య లక్షణము లన్నియు ధందాద్వితానుసరణములే. అందలి పదముల మార్పుకొన్నిపట్ల యథాతథముగా గ్రహింపబడినది. పెద్దన రచనలోని సుగంధము లనంతుని రచనకును కెందో తిప్పను.

“ఇందలి ప్రాసముల లక్షణోదాహరణము లన్నియు నొక్క సీసమాదికలో నీయబడినవి. కావున కొన్ని యెడల యతులను, మఱికొన్నిచోట్ల ప్రాస యతులను ప్రాసభేదముల మదాహరణములనుగా గ్రహింపవలసివచ్చుచున్నది” అని విమర్శ. (18. పు).

ప్రాసలక్షణోదాహరణు లనంతాప్యవ్యాదులను గీతపద్యాలలో చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు ప్రాస యతిలో నిబద్ధమొనర్చిరి. పెద్దన సీసమాదికలో జెప్పినాడుగాన ప్రాసయతులలో ‘ప్రాసోదాహరణలు తప్పనిసరిగా నిబద్ధములైవవి. వ్యాసకర్త చెప్పినట్లు ప్రాసోదాహరణలకు యతులను గ్రహింపవలసిన పట్లు వాకిండు గానరాలేను. ఎండని ముద్రాప్రమాద ముండవచ్చు.

1. వనజలక్ష్మి శిశిరని తివియోదయ పాస యాస దౌత్యార్థి వివాహ...వర్ణనలు దలగ్గుతులలో - అరి కుక్కొంగదవరితిలో (1-18) దౌత్యమే శిర్కొనబడియె.

(అ) సంధిగతప్రాస :

“పవనజా కవచమే ప్విశియింతు నవనిధి
సంధిగత ప్రాస పంజ్ఞ దినగు.”

ఇందు సంధిగతప్రాస కుదాహరణ లేదనితోయను. ఈ పాతము సరిగాదు. ‘పవనజా కవచమే’ను తొలితొ నవనిధి...’ అని యుండవలయు. ఏను + పతింతు ఏను తింతు. ఇందు సిద్ధిగతమునకు సంధిగత తకారమునకు ప్రాస ముంచబడినది. ఏను గ్రుతప్రాతికముగాన ‘ఏను బతింతు’ననికదా సంధి గలుగునను కింక రాదయ్యి. ఏను + పిదప ఏనువిదప అని గలనదవానికియు భార తమున ప్రాసపైలనిపిస్తమై యున్నది.

“కవచంబలును గాండీవము

నలనిదెం బనువు ముంద అరదము పీచు మే
ను విదప డిగియెద...” (కీర్తి—2-888)

ఈ మహాభారతిప్రయోగమును జూచియు, ‘ఏవ్యంకు తిండు’ అను కాశిఖండప్రయోగమునందలి తెనుగు మీది తిన్నెను పలుకుములకు గలనదవాదె? ప్రాప్తిని జూచియు నున పెద్దన ‘ఏను తింతు’నని ప్రయోగించి యుండును.

(ఆ) ప్రాదిప్రాస :

“ప్రాదిప్రాస మను కురేల తచ్చెనో తెలికు
కున్నది”—అని వియర్క (18). ప్ర + అన—ప్రాణ. ఇందు ఇకార ముదేశము. ఇట్లాటి ఇకారమునకును కేవలనక రమునకును ప్రాస ఘటించునగును. (పూనక.. ప్రాణ). ‘నుణ...నున’ అనురీతి సిద్ధికార ఇకారము లకు ప్రాసమైత్రి లక్షణ విగల్గియు. ప్రాదులపైని ఇత్వమున కీప్రాస చెల్లుగాన ప్రాదిప్రాస నామ ముంచ బడియె. ఇది పెద్దన పెట్టిన పేరుగాదు. అంతికుముందే యనంతుకు దీనిని జెప్పె:

‘ప్రాదియై యన శబ్దంబు ప్రాణమునకుల
బరగ నెఱులకు వేర్వేలు ప్రాసమయ్యె
క్షోడి నుడితై నేనున ప్రాణమనక
దానవారాతి నేతల ప్రాణమనక’ (ధం-1-48)

(ఇ) ఋప్రాసము :

“ఆ ఋకారము రేఫవోరహి నుగ్గులు
ప్రాధులై కవులు ఋప్రాసమంగులు.”

“లక్షణ మీయబడినకొని యదాహరణము లేదని వియర్క.” (పు 18)

ప్రథమాధ్యాయంబు ప్రారంభించి యదాహరణ మున్నది.

‘ఆ ఋ.....వోరహి’

ఋకార మచ్చైనను దెనుగున బదాద్యంబులు

ఋ లె వర్గంబులు కలకుల్యంబులుగాన ఋకారము నకు రేఫతో ప్రాసము చెల్లుబడియైనదని యెఱుంగునది. అందుకీ ఋ ప్రాసమును జెప్పె. (యా-1-48)

(ఈ) ప్రాసమైత్రి ప్రాసము :

ఋ యుతానుతములకు నీ ప్రాసమును (శివు దతుసంపన్ను—పెమ్మతాళి) జెప్పట యనావశ్యక మని వియర్క. (పు. 18)

ఇచ్చటి పుష్టప్రతిపత్తికై చెప్పబడినది. పెద్దన తన పూర్వలాక్షణికుల ననుసరించియే దీనిని జెప్పె. మాదానుజీ చ్యుంజోదర్పణాదులం నీ ప్రాసభేదము లక్ష్యలక్షణములు చెప్పబడినవి. (యా: కార్యాంకార మాదానుజీ, ఋకారతప్రాస ఉ-7. 85, 87.) ఛంజోదర్పణము (1-40, 42) - కూకనుంచి తిమ్మ కవియు జెప్పెను. (సర్వలక్షణసాంసంగికము. పు. 100)

(4) యతి నిమాయము: చ్చిత్తిని పెద్దన ప్రాసభేద ముల ననంతుడు చెప్పించానినే యథావిధముగా గ్రహించి చెనుగాని యతిభేదములగు గొంత మాక్కుచేర్చుల గావించె. అనంతుడు 24 యతులు చెప్పగా నీతడు 27 యతులు చెప్పెను. అనంతుడు చెప్పిన కొన్ని యతిభేదము లను వదలి కొన్ని కొత్తిగా జెప్పెను. అనంతుని యతు లందు జెద్దన దానివేరి చెప్పెనో వాని లక్ష్యలక్షణము లనంతానుకరణములే.

(అ) “ప్రాసయతిని పెద్దన తెలుపకుండుటకు గానియేమోనా బోధపడున్నది”—అని వియర్క (పు. 14)

ప్రాసయతి యొక యతిభేదముగాదు, నీన గీతాదు లందు యతికి మా జీప్రాసయతి యంగీకృతము. దీనికి ప్రాసలక్షణమేకాని యతిలక్షణము వేరేదియు గొత్తగా లేదు. ఇదియొక యతిభేదముగా ప్రాసీన లాక్షణికు లెవ్వరను చెప్పలేదు. అప్పకవి మాత్ర మీ యతిభేదమును జెప్పెను.

(ఆ) “ప్రాది, ఆదిత, ఉరియ, అఖండ, కం ధ్వాదియతులు నిర్విషమానయతి నుండే లీనమునకుచే బ్రత్యేకముగా జెప్పట యనావశ్యక”మని వియర్క. (14 పుట)

ఇది కొంతవఱకు వాస్తవమేకాని ప్రాసీన కవి భినుననుండి నిన్ను మొన్నటివఱకు ఛందోకర్తలు నిర్విషమానయతితో ప్రాధ్యాదేశాదియతులను సయితము చెప్పదు వచ్చిరి. ఉధనుత్యోగో నిన్ని భేదములు లాక్షణికులు పుష్టప్రతిపత్తికై చెప్పిరిని తోచెడిది. అనావశ్యకములుగా చేసి బరిగణింతులైన ప్రాది

ప్రదర్శితములను జెప్పిన లక్షణగ్రంథముల నీ కింద దెల్పెద.

ప్రాచీనుతి — విజయనగరము, కావ్యాలంకారమాదామణి, ధంతాదర్శనము, అప్పకవియము, కవిజనంజీవరి, ఆనంద రంగ ద్భందము, కూచిపూడి పర్వలక్ష్మణపార సంకహము, 2 లక్షణదీపిక, 3 లక్షణ శిశోమణి, 4 విచిత్రతామణి, 5 కవితా లక్షణపారము, సులక్షణపారము.

ఆగ్నియతి — మాదామణి, రంగరాజద్భందము, లక్షణదీపిక, కవితా లక్షణపారము, సులక్షణపారము.

ఉభయయతి (యోగ్యవిద్యద్భుతి) — అప్పకవి, లక్షణదీపిక, లక్షణ శిశోమణి, సులక్షణపారము.

కంఠాధ్యయతి (సంగ్రహపాత్ర) — అప్పకవి, సులక్షణపారము, లక్షణదీపిక, లక్షణశిశోమణి, కవి జనంజీవరి, రంగాక్షరద్భందము.

అఖండవిద్యగూఢ విద్యసమాసములవలననే గతార్థము కాగిదమలు పోగాదు అఖండములవలన నిత్య సమాసయతి గతార్థమునకాని నిత్యసమాసయతివలన అఖండయతి గతార్థముగాదు. స్వరవిధిభూతి కల్పములం దెల్ల స్వరమునకు గాని వ్యంజనమునకు గాని యతి పాటించుట అఖండయతి లక్షణము. విశుద్ధామర, సక

లార్థ, దివిహరి, తలంచుచుండు, కొడుకులట్లు, వా కిడుము, విహన్ము — ఇత్యాది సంధి గతి కల్పము లంగు వ్యంజనములకు యతిచూపుట అఖండయతి యనబడు. ఇది ప్రాచీనప్రదర్శిత యతులకు భిన్నము. నిత్యసమాసయతి వేఱు; ఇది వేఱు కల్పాల, జనార్దన, రామాయణ, వారాహుణ, రహయనాది కల్పముల నిత్య సమాసయతియందు జేగును. ప్రేమపదామర... గలంచు చుండు... ఇత్యాదులు చేపు.

ప్రాచీననిత్యసమాసానియందు జెప్పయు అఖండయతిని జెప్పిన ప్రాచీనార్యాదీని లాక్షణికులు చెప్పుచు గాన. చిత్రాని చెప్పిన గ్రంథమునకొక కవిజనాశ్రయ, కవిచిత్రామణి, కవిజనంజీవరి, కవితా లక్షణపార, సులక్షణపార, లక్షణదీపిక, లక్షణ శిశోమణి, పర్వలక్షణపారసంగ్రహ, రంగాక్షరద్భందము లంగు అఖండవిద్య చెప్పబడెడిది. హంసవింశతియంగు

2. వారాహి విభువాళక్య (కీ. 1800). 3. పాత్రప వేంకటరమణకవి (17 శతాబ్ది). 4. తాతంధిలు (16 శతాబ్ది). 5. పిరుగంటి గణపతి (18 శతాబ్ది) - పైలక్షణగ్రంథకర్తలు; ఇరు యుద్ధియలు, 1, 2, 3 గ్రంథములు మద్రాసు ఓరియంటల్ ప్రెస్ ప్రింట్సు, 4 హాహిత్య పరివర్తనాను గలవు.

రాబిన్ హుడ్

ప్రపంచ మంతటా మన్నన పొందినది

SAC-52 TE

గవిత్వరచనగూర్చి తెల్పు పందర్శనన నీ వడిచేదము
పేర్కొనబడెను. (8-127)

(ఇ) చక్కటియతి :

విధక్తి మువర్ణముతో పు పు బు భు లు యతి
చెల్లుట పారికయతి, కేవల ముకారముతో యతి
చెల్లుట చక్కటియతి—ఇది పెద్దల లక్షణము. గెంటిన
గలిపి పు పు బు భు లు ము వర్ణముతో చెల్లునని
యొక్కయతి భేదముగా చెప్పిన జాలదు. ‘యతివ్యతి
నిరూపణ మనాత్మక్యకముని విమర్శ.

పెక్కుగు లాక్షణికు లిరెండు భేదముల ప్రాస
యన్నాడు. పారికయతి ప్రాసీవమతము. చక్కటి
యతి యర్హావీవమతము. భారతమున చక్కటియతి
లక్ష్యములు గావగాలగును. ఉభయయతి ప్రధాన
సార్థము గెండు నామముగా చెప్పబడినవి తోచెను.
ఇట్టి పద్ధతి యన్యోవిజయం నిరూపకుల విషయ
మునను జూపబడుచున్నది. (మా : అభేద—అభేదవర్గ
యతులు; తద్వివర్ణాన - విశేషయతులు).

తాతంభట్టు కవిచిత్రమణిలో నీయతి యసంగ
తయని వక్కాణించె.

‘చక్కటియతియని కొందఱు

మొక్కలయం పు పు బు భుభు మూవెట్టుగుర్

కొక్కొక్కప్పుడు చెప్పులకు విష

గక్క పదున గవి మతింబు గాను ముకుందా’

(వర్ణిచాపాధికారము)

దీనింబట్టి తాతంభట్టునకు బ్రాహ్మణి యానతి
భేదము ప్రచారములో నుండెననియు ప్రాసీవవి
సమ్యక్తియు గాకుండెననియు చెల్లుచునున్నది తాత్పర్య
వాంఛిగిరిండుటచే గెండుభేదములుగా విశ్లేషింపబడినవి.

(5) వాచక ప్రకరణ : తెనుగున ప్రప్రథమ
ముగా నాటకమును దర్శింపఱుగతి నిర్మించి పెద్దలకే
దర్శింపది. ధంకోలకవిగమును నూత్నముగా మదివా
మాత్రమున దర్శించి నాటకలక్షణమును వివరించి
ప్రాయపయ్యె. విన్నకోట పెద్దల

“అపద్మ్యాద్వికృతియులు

రూపములు నాటకములు గూఢము లగునా

రూపము లింతూ కావ్యతి

ప్రాసించును నాటకములు బహుశము లరయన్”

(4-6)

అని నాటకములను ప్రస్తావించెను. చిత్ర
కవి పెద్దన మూర్తికవులు సమకాలికులు. అప్పటికే
ప్రచారమునకు వచ్చిన మూర్తి కావ్యాంకర సంగ్ర
హములో నాటక ప్రకరణము చెప్పలేదని పెద్దన దీనిని
రచించెననిమా! మూర్తికవులు అప్పటి ప్రసిద్ధులు.

ఆతని దృష్టికి పెద్దన కుమారుడు అసంతకవి వ్యాఖ్య
రచించె గదా!

ఇండు ముద్రణ పూరిత్యము లేర్పకుటచే గవికి
మూలవిషయార్థావగతి కాలేదను కళంకము వ్యాస
కర్తచే నంటగల్గుబడెను. “నూత్యము దృశ్యశ్రవ్య
భేదములచే ద్విర్భాసుని, అనూద్యము విష్కంభాదు
లచే బుద్ధివిమతి చెప్పబడినది. (8-89)
ఇది ముద్రాప్రమాదమేమా! ఇందిట్టి ముద్రా
ప్రమాదములు పెక్కులు గలవు. నూత్యమునందే
విష్కంభాది భేదములు చెప్పవలె. (98-99 పుటలలో)
“లీల విష్కంభ మూర్తికలు సంకాస్య మంకావతార
ప్రవేశాఖ్య లైగు నూదవాధాన్వితములు” అని పెద్ద
నచే సరిగానే చెప్పబడినది.

పాశులకు దెలియుటకై యీ ప్రకరణములోని
కొన్ని ముద్రణప్రమాదముల జూపెద.

ఉప గూఢకములు : (94-ప.)

నాటికా పట్టి (తొలగోపేక్షిణం

బును గొప్ప బాణికర వాన్యనాం

సల్లాపకంబు ప్రస్తావనంబు కావ్యంబు

రిహీయించు భర్తం గావకములు—గీతలుంచి

వివియపరూపములు. వినినగా ‘పేక్షాణును, భాణి
కర , నాటి సగాసములు’ అనునవి పరియెం పాఠములు.

ఉత్పిష్టాంకలక్షణము : (90 ప.)

‘విషము కలుగుము’ (ప్రఖ్యాతి మితివృత్తి
మును శ్రీ రిలాపంబు మొదలయెండు

వాక్యద్వయము లింక త్పింధ వృత్తాన్ని
లును నాయకుల ప్రాకృతి వదులుగను...

ప్రతాపనీధియమ వట్టున్నది :

“యైతేత్యంతి ప్రఖ్యాతం, ప్రధానం కిణారపా,
స్త్రీతాంరిలాసా వాన్యద్ధం నేతాం ప్రాకృతావరా.
పెద్దల పద్యములోని ‘శ్రీరిలాపము’ - పారిపాటు
‘స్త్రీరిలాప’మని యుండవలె, కాని నాహిత్యవర్ప
ణాగుల ప్రకారము ‘స్త్రీరిలాప’ మునరయదు.

ఇంక నిట్టి వెన్నో కలవు. వ్యాసవిస్తర కంకచే
విరచింతును. ధంకో వ్యాకరణ విషయములగు పెద్దన
తన పూర్వ లాక్షణికుల విషయరించెనని, పరిషత్తువారి
ప్రతిలో ముద్రణ ప్రమాదము లిట్టి కంకలకు దారితీసిన
వని యింకా నాచేసిన పరామర్శలన దెలియగలను.

6. కూచిమంచి పంకజానాకవి తిల ముగి
మనోరంజనిలో నీ విషయము నూచించె. ఇతని గ్రంథ
నముద్రితము.

మ గు వ మ న సు

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

పాత్రలు : బానికమ్మ - చంచల.

[అగడిలో, మధ్యతరగతి వాడి ఆకిల తీర్థంలాగా మధ్య మధ్యలో అరిపోతావని చెబుతూ నో కేరసవాయిలు దీపం కలుగుతోంది మంద మందంగా.

తేర తోలగోపరికి, యాభియ్యాపడి దాటి తీరింలాని నొడిగుతులతో, అమరవాలతో వాదకాని నికి మరింతి చేగునగా వున్నట్లు కన్పిస్తున్న బానికమ్మ, చీరచేరు తెలుపాడుకు బుక్కుని, నిండా పచ్చని నో దుగ్గటి కప్పుకుని, అనకువాలను దగ్గకు కూచిడుకుంటూ నోక వాలుకుర్చీలో వలెతిగా పరుకుని వుంటుంది. మనిషిలో ఆనందం లేదు. ఏవో ఆలోచనలు, వారం పదిగోలలనుండి మంచానికి అంటి పెట్టుకుని వుండేవలెతిగావడంతో మొహంలో విసుగు, విరాళి, ఎవరోమీదనో కోపకూ కన్పిస్తున్నాయి. అయినా తన ప్రకర్తనను తాను నిభాయించుకోగల హుండాతినిం ఆమెలో లేకపోలేదు.

ఆమె కున్న ప్రక్కనే నో పేలిలు వుంది. దాని మీద చిన్నచీ, పెద్దచీ అనేక రకాల మంగుసీపాలు. ఒక సీపామీద 'విదం' అని వ్రాతుంటివుంది. గోడలకు చేసుకున్న రక్కతంగా వ్రేలాడుతున్నాడు.

పరుయం అరు గంటలు దాటింది. కిటికీలోంచి సిగరెట్టు పొగలాంటి బల్బులు గదిలోకి ప్రసరిస్తోంది. కానీ వాటిక జగురుకున్నంత కొద్దీ, అది క్రమేపీ రగిసిపోతుంటుంది.

[ప్రక్కగదిలోనుండి అంత విగ్ధరగానూ కాకుండా, మరీ అంత మెల్లగానూ కాకుండా రేడియోవాంగిలం...ఎవో వివాదగీతం.

ఒక వాటిగా వేసివున్న గది తలుపులు కొద్దిగా విడిచిపెట్టాయి. తలుపుమీద మధ్య(వేలితో) దప్పకు.]

బానికమ్మ : (మెల్లగా) ఎవరిదీ?...లోపలకు రావచ్చు. (అందింగా, ఎట్టగా, పన్నుగా, పోకకన్నులతో, నల్లని జాట్లు ముడిమీద తెల్లని మల్లెలను చదులుగా కుదుముకోన్న చంచల లోపలకు ప్రవేశించింది. మనిషిలో ఏవో సాధించాలన్న ఉబలా

టం వుంది. నదువుకున్న యువతిలోని వాతావృతవనూ, నెలకాగతవనూ గెంతు ఆమెలో కన్పిస్తున్నాయి. ఆమెచేతిలో గెంతు బల్బులు పక్కా, కాసిని పబోటాయా వున్నాయి.)

బాని : ఓ! నవ్వా చందలా!! రా. రా. కూనో (చందల నో కున్నీపాద కూనో బోతుంటుంది) ఆ! ఆ! పెద్దదాన్ని చెప్పావనుకోవోవ. కొంచెం, ఆ తలుపులు వోరవాడిగా దగ్గకు వేసివచ్చి కూనో. ఈమధ్య నొంట్లో అంత తావుండేం లేదు కదూ! ఎరిగారి పనికిరాదన్నాడు డాక్టరుగారు.

చందల : (తలుపులు వేసివచ్చి కూచుంటూ) ఎలా వుందిప్పడు? నండ్లగోనాపి కొంచెం తగ్గిందా? —ఇన్నార్టికి వామల బ్లావకొనికి వచ్చింది మీకు. పొన్నెంకి. ఇప్పటికీ నా బ్లావకొనికి వచ్చాను. అదీ పదివేలు. వాళ్ళి మంచింలేదూ, వాడొచ్చాడు పొద్దున. వచ్చి అర్థంటుగా మీరు పిలుపు రమ్మన్నావని చెప్పాడు. ఎందుకో వనుకున్నాను. అప్పుడే కచ్చేకి మిమ్మల్నో పారి చూసి పోదామని అనుకున్నాను. కానీ ఏం చేయను. అప్పటికే ఆఫీసు టైమయి పోయింది. ఆఫీసులో వాడొక్కటవును. ఏంచేసిది చెప్పండి?—ఇప్పటికి గాని తీరుబడి కాలేదు. రాకడానికి ఏమిటో, టైపిస్టు తీరి తమయింత.

బాని : పోనీలే, ఇప్పటికైనా ఈ ముసలిదాన్ని నురు పెట్టుకుని, తీరుబడి చేసుకువచ్చావు. అదీ పదివేలు.

చంద : అయ్యయ్యో! అదేమిటండీ అలా అంటాను? కూనోటి చిన్న వాళ్ళకు మీరు కాస్త కనిపెట్టి చూడాలి కానీ...ఆ! వస్తూ, వస్తూ వుండగా వాగ్లో ఈపక్క కనిపించాయ్. పట్టుకోచ్చాను.

బాని : ఎందుకూ?...చూ యింట్లోనూ బుట్టలో వున్నాయి. వాడిపోతున్నాయి. 'వద్దురా!

ఎందు కనవలసినగా తీసుకొస్తావ్ ? —
వాడి పాతాయి. పిల్లా శైల్లా అమ్మా
లేదు రిందాని? అని చెప్తున్నా వివరంగా
కోకో అరదజను పళ్ళెన్నా పట్టుకొస్తుంటాడు.
చందలూ, (ఈమాట విని చందల కొంచెంగా
కళ్ళవళిపడుతుంది) అ! చందలూ, ఆ రేడియో
అపేసిరా. పాడు సంగీతం, ఎవరో విడుస్తు
న్నట్టుగా.

చందల: నిజమేనండీ. (రేడియో ఆపివేస్తూ) ఎంత
సంగీతమంటే చెవి గోసుకున్నా, విషాదగీతా
లంటే మాత్రం వెగ తీస్తుంటుంది. ఆ పాటలు
విన్నపట్టెల్లా, జరితానికి కన్నీళ్ళుతప్ప మరేమీ
మిగలవేమోనని ధృఢం కూడా వేస్తుంటుంది.
(కొంచెం మానం. ఏం మాట్లాడాలో తోచ
నట్టు) రేడియో చాలా బావుంది. కొత్తగా
కొన్నారా?

జాని: ఆ. ఆ. మొన్నమగ్గనే. (చందలను పరీక్షి
తగా చూస్తూ) రఘు చెప్పి కొనుక్కొచ్చాడు.
(పేనుగా) నా బాయి, నాతిండీ, ఎంత తెలివి
గలవాడు. (తనలోతను గొణుక్కుంటూ) ఎట్లా
పొందెయిపోయాడు!!

చందల: నిజమే. పేనూ అలాగే అనుకుంటుంటాను.

జాని: (ఉత్సాహం తెచ్చుకుంటూ) వివరి?

చందల: తన పడేనూ, తా పడేనూ తప్ప రఘుపతికి మరో
పాటి తెలియదు - అని ఇతియ మెచ్చికోలుగా
అన్న ప్రకటన ఆ మాట నిజమేమోనని.

జాని: (చిరుకోపంతో) మిక్కిలి మావాణ్ణి ఎగతాళి
చేయనక్కర్లేను.

చందల: (నవ్వుతూ) అవునవును. ఏదో సినిమాలో చెప్ప
లేదూ, చెబ్బకు కొయ్యబలువా అని; అలావుంది.
(తనయం చూస్తూ) అ! జానికమ్మగారూ!
వీటిసంగతే మర్చిపోయాం. ఎక్కడ పెట్టయం
టాడు?

జాని: ఆ పేదెయివొచ్చి పెట్టు.

చందల: (అట్లాగే చేసి, అక్కడ వున్న వస్తువులను
సగ్గుతూ) ఈ మందు సీపాలన్నీ యేరింటి?
ఇన్నిరకాల మందులూ వాడుకూ చే వున్నాడు?

జాని: అ! ఏమిటో! ఈ మందులూ, ఈ డాక్టర్లనూ
చూస్తుంటే విసుగ్గా ఉంటోంది. ఒక్కమందు
పనిగా పనిచెయ్యదు. ఇదికాదు అది, అదికాదు

ఇది అంటూ ఆ డాక్టరు వూరికే పిలువరాడుడం;
నాధారపడుకూ చచ్చిచెడి ఆమందులన్నీ మనం
కొనుక్కు గావడం; ఇంతే తప్ప ఇందులో నాకు
మరేమీ కనబడవలె లేదు. ఏమి దండుగ
వ్యవహారాల!

చందల: బాగానే వుంది. మరి ఈ విషాన్ని కొను
క్కున్నా రెండుకు?

జాని: అది నా సుండెజమ్మకు మందు. ఈ మగ్గు
బొత్తిగా కూమంటే తేకలేమంటా వున్నాను.
ఇంతలెత్తులేదీ అనలల పెట్టలేను. ఒహాటే
అయ్యో. ఏమిటో! విహూ, బండలూ; ఆ
సీపాకు అరేబీ ఎంకుకు అతికించాకో తెలుసా?
మందగ్గర డబ్బు సుంజుటానికి, మన రక్తం పింద
డానికి; అంతాన్నా మరెండుకూ కాదు.

చందల: డబ్బు ఖర్చయితే అయింది కానీ... ఏది కాళ్ళ
తం? మీలో ఇదివరకటికన్నా కొంచెం ఆరో
గ్యం వచ్చినట్టే కనిపిస్తోంది.

జాని: అట్లాగా?

చందల: (తగ్గంగుండా) వే నేగవక మీ పితిలో వుండి,
ఇంటోకాలు తెలపెటే వోషికలే, కలుసునక
లేసిపోయి, సుండెజమ్మతో బాధపడుతూ,
రామా కృష్ణ అని అనుకోదానికి కూడా పిలు
లేక పోయిపట్టుయితే - చచ్చి గోపెట్టివా నన్ను
మాట్లాని కెసన్నీ రానిచ్చేవాన్ని కాదు.

జాని: బావుంది. చివరకు వాళ్ళతో పిళ్ళతో మాట్లాడ
లేని హాస్తికూడా రావాలంటావ్? ఇది చాల
దూ? - మందం మీదనుంచి కొలు కిందిపెట్టడా
నికి పిల్లడు. నాలుగడుగులు పరదాగా వదిలిదా
నికి పిల్లడు. కామ్యూ చేతులూ కట్టి పడేసివట్టుగ
ఎందుకూ పనికిరాని దానిలాగా, ఛీ! ఛీ! ఛీ!
అనవ్వం చేస్తోంది నామీద నాకే.

చందల: నిజమే! ఈ పరిస్థితుల్లో ఇల్లా మిమర్ని చూట్టా
నికి, చెప్పాద్దూ నాకు చాల బాధగా చే వుంది.
ఇవరకు ఎంత చూచుకుగా, నిండుగా వుండే
వాడు! పార్యతీనని లాగా -

జాని: క్క! క్క! ఆ రోజులు పోయినయ్యే. ఒకరిమీద
ఆధారపడవలసిన స్థితి వచ్చింది. మునితనం
నన్ను జలగలా బాధిస్తోంది.

చందల: విచారపడకండి. మీ ఆరోగ్యం బాగుపడుతుంది.
మర్నీ ఇదివరకటిలాగానే, నవ్వులు, ఆనందం,
సుఖం.

బాని: నాకా విచారం లేదు, జీవితంలో అనుభవించ
కూడదన్న ఇతివృత్త అనుభవించాను. దీంతో
లోంచి భాగ్యవంతులగా, ఏకాకితనంలోంచి
ప్రేక్ష్యంలోకి! ఏం కావాలి నాకు ఇంతకన్నా
కానీ...కానీ...

చంద: (ఆలోచనగా) ఓ!...కానీ...

బాని: ఏమీలేదు. నాన్నీ నో యింటివాణ్ణి చేసి,
పరిచయ మార్గం వాడికి చూపించి, వాడిపట్ల
వాడికిచ్చి తర్వాత, ఎటువంటి ఎటువచ్చినా
నాకేమీ చింతలేదు.

చంద: మీరు అంతగా భాగ్యవంతులైన పూర్వజేమీ
నాకు కనిపించడం లేదు. రఘుపతి మీ మాట
మీరి నడవడం. మీరుగీచిన గీటు చాలాడు, నీలం
చెయ్యడానికి మేమంతా వున్నాం.

బాని: (ఒక్కపారిగా లేచి కూచుంటూ) ఉన్నారా?
ఎందుకూ, ఏం చేయడానికి? చందలా, నువ్వు
నాకేం చేశావీ? ఏం చేశావీ? అర్థం ఉండ
కుండా చెప్పా?

చంద: (రిగూర్చి చాచుకోడానికి యత్నిస్తూ)
ఓ! నేనా? నేనే! చేయగలను చెప్పండి?
(ఎవ్వరూ) క్రింగింయినా అయ్యెను కాదు,
నన్నుగా మీరూ పనికొచ్చేదాన్ని. (తీరంగా)
అయినా (లెనా పెట్టి పేంటానికి గానం
నాకు అలవాటులేదు.

బాని: అంటే—బాటా కాటికాపెట్టి “ఇదికో
అక్కయ్, మురిదాన్ని, అందలేని దాన్ని,
కోగిట్టి, కొంచెం కిదిపెట్టి వుండు తల్లి” అని
చేస్తున్న పిలవా లంటావ్?

చందల: అనా...నా...అని కాదు. అయినా చాలా
ఆశ్చర్యకరమైన విషయం—

బాని: (మృగలోనే ఉండుకుంటు) అవును. ఆశ్చర్య
కరమైన విషయమే. చాలా ఆశ్చర్యం! ఇప్పుడు
నేను ఎందుకు పిలిపించి వుంటావా అన్నది...

చందల: (బాగా చిప్పిరిచి, గాయాన్ని చాచుకోదా
నికి యత్నిస్తూ) ఇంకాలో ఆశ్చర్యకరమేకరిసిం
చేయండి?—కావీపు కులాపాగా అవీ యివీ
నూట్లాడుకోడానికి రమ్మని వుంటారు.

బాని: అవీ యివీ నూట్లాడుడానికి అప్రమాదం
నాయంటికి ఎవరో ఒకరు వస్తూనే వుంటారు.

చందల: అవును. వాళ్ళింకా తెలుసు. ఇక్కడకు వస్తే
వాళ్ళింకా మీరూ కూడా కావీపు కాలక్షేపం
అవుతుందని.

బాని: (నిమిషంగా) వాళ్ళింకా వాళ్ళింకా సంగతి.

చందల: (బాగ్రిగా) పవీ పాటా లేని నలుగురు
అవినాళ్ళు చేరిన చోట జరిగేదే యిది. బట్ట
తలకూ, మెకాటికి ముడిపెట్టుంటారు.

బాని: పొరపాటు పడ్డావు. ఇక్కడ మాత్రం ఆవు
ఈనింతిగారికి నీ, మానసు కోర్పులో కట్టెయ్య
మన్నాను. అర్థంగారా?

చందల: ఓ!...హూ...!

బాని: విడమర్చి చెప్పాలా?

చందల: (చేలవంగా) ఓ!?

బాని: ఈ ఊళ్ళో ఒకరివిడమ పెళ్ళియింది. భర్తతో
కొంతకాలంపాటు కాపురంచెసింది. తిగి
అర్థాంతంగా, నో అర్థరాత్రి అర్థరాత్రి తన
పుట్టింటికి వచ్చేసింది. ఉన్న పూళ్ళోనే పైపిట్ట
పువ్వుగం సంపాదించుకొంది.

చందల: అర్థమైంది. అందుకే నీ గోలకు చెవులే కాని
కెళ్ళిలేవడం (మనం చేసుకొంటున్నట్లుగా)
వాగ్విదో, దూరంగా, అస్సాంగో, ఆ
నాగనాతిగళ్ళ ముగ్ధ, అలవాటుగ్ధ ప్రదే
కంలో ఉద్యోగం చేసుకుంటున్నాను. వచ్చి
వియవాధియనాచెప్పాను. ఏవలేదు “పిచ్చి
దానా! అన్నింటం ఎదుగించి వ్యాకరం చెప్పి
నవును తిప్పిరింద కూడనీ” అన్నాను.
“కావీడి! అక్కడికి వెళ్ళి ఆ భాగలను కొని
తెచ్చుకునే బదులు, మనవాళ్ళ ముగ్ధ వున్నదే,
కలోగంజో తాగుదాం” అని ప్రాధేయపడాను.
ఉపాచార వారిమతమే వారిది. నేనెం చేయను?
ఆ నానాని వాళ్ళింటేనే నాకు భయం.
ఉళ్ళింకావూళ్ళి తిలపిపెట్టుంటాంట చాట్ల.
అందుకే—

బాని: ఉన్న పూరికి వచ్చేకావు. కావుంది. (చేలేనగా)
ఇప్పుడు మీ ఆయన ఎల్లా వున్నాట్టే? కులాపా
యేనా?

చంద: ఓ! బాగానే వుండివుంటారు. మగవాళ్లు
వాళ్ళింకే!

బాని: కానీ నాకోకటి అనిపిస్తుంటుంది. అటువంటి
మగవాళ్లు పెళ్లిట్ల చేసుకోకూడదు.

చంద: ఎందుకనీ?

బాని : గృహస్థులొక్క విధుక్తార్థ మేమిటా తెలుసా? పెళ్ళాం విధులను చూచుకొంటూ అతిథి అభ్యోగములను అదరిస్తూ ఇంటిపట్టున వుండెదం.

చందల : అదంతా పూర్వాకాంక్షా. ఇప్పుడు ఆ గృహస్థులూ లేరు; మగవాళ్ళు రక్షించిపోతే ఆ వాళ్ళు ప్రతిలేకా బాదు.

బాని : కానీ అందరూ కాదు.

చందల : అలా బ్రతికేదేవాడు తను కాల్యానిది తాను నిలబడాలి డ్రైనింగ్ లేని దురవృత్తులకు లబ్ధి మాట! నామట్టుకు నాకేం పర్వాలేదు. అంతా బాగానే వుంది.

బాని : 'బాగా' అన్ని మాటకు అర్థం చెప్పుకోవాలి వుంటుంది ఆ విషయం.

చందల : అంతే?—మీరంటున్న నిమిషా నాకు అర్థం కావడం లేదు.

బాని : అట్లాగా! నేనెందుకీట్లా మాట్లాడుతున్నదీ నీకు బాగా తెలుసుని నాకు తెలుసు.

చందల : నాకు తెలిసింది. (పెద్దగా) మీ రెండు కష్టకాలాన్ని మనసులో వుంచుకుని, ఇలా మాట్లాడుతున్నారో నాకు తెలిసింది. (చేతిగా) తెలిసింది. ఏమీ తెలిసింది. నిజంగా నాకేమీ తెలిసింది.

బాని : తెలిస్తూ నీకు?—నిజంగా నీకు తెలిస్తూ? (విశ్రాంతంగా నవ్వుతూ) పిల్ల పాలు తాగుతూ లోకం తిన్న చూడలేదుకుంటుంది నిట.

చందల : (వొళ్ళు మరచిపోయి) ఏమిటి? ఏమిటి మీరంటున్నది? నాకు తెలిసినంతవరకు, నాకు సంబంధించినంతవరకు ఏమీ లేదు. ఏమీ జరిగలేదు. అంతా మామూలుగానే వుంది. ఇదివరకు ఎల్లాగో; అల్లాగో. ఎవరో నన్ను గూర్చి పనిగట్టుకుని అబద్ధాలు ప్రచారం చేసివుంటారు. అంతే. అంతే జరిగివుందానీ. అవును అన్నీ అట్లాగే.

బాని : (ప్రశాంతంగా) ఇంకాలో అనుమానం కూడా అబద్ధంలేదు చందల! నిన్ను గూర్చి చెబుతూ ప్రచారం చేయవలసి అవసరం ఎవరికీ ఏమీ లేదు. అంతా నాకు తెలుసు. స్వయంగా నేను చూచాను. నా చెవుల్లో విన్నాను. ఇంకా వార్తగా తెలివితప్పి పిచ్చిదాన్ని కాలేను. చందల! దుండ్రుప మగతూ అలా కట్టకవలసిక, చెవులు విసిరివేసి, వార్తాంతం మీదిపడినాను, ఆ రోజున నువ్వు అడుగున్న నాటకాన్ని యధేచ్ఛగా కొనసాగిస్తువునాని. ఇప్పుడు మాత్రం పిల్లలు. ఇలా లాభించేదు. ఈ అస్థానం

ఇంతటితో అగిపోవలసిందే. ఈ కథ, ఈ ప్రణాళి కథ ఇంతటితో ముగింపుకు రావలసిందే.

చందల : ఏమిటి? ప్రణాళికేమిటి? ఎక్కడో పార పాటుపడ్డాను మీకు. ఏమిటా అంటున్నాను?

బాని : ఏమీ పాపాటా పడలేదు. తెలివి వుంటే మాట్లాడుతున్నాను. గఘనో, నా బుచ్చిబాబు, నా గిరివాళిగారి, నా పెరివాళిగారి, గఘనో నువ్వు పాగిస్తున్న వ్యవహారం...

చందల : (చెవిదగా నవ్వుతూ) ఏ...రి...టి గఘనపరితో వ్యవహారం పాగిస్తున్నావా? ర.ఘ.ప.రి.తో!—(చెలిగి) లోకంలో ఇంకెవరూ లేన్నట్లు, ఇంకెవరూ దొరకొన్నట్లు... గఘనపరితో!!

బాని : రక్తింతుకోదానికీ ప్రకర్షం చెబుకోకు. నిజం నిష్ఠానంటిది.

చందల : కాదు. ఎప్పటికీ కాదు. ఇది నిజం కానే కాదు. శుద్ధ అబద్ధం. ఎవరో కావాలని కుటుంబిలో నామీద చెబుతున్న దుష్ప్రచారం.

బాని : ఈ వయస్సులో దుష్ప్రచారం చెబువలసి అవసరం నాకు లేదు. చెవెరి దుర్భాగ్యురాలిని, వివేకహీనురాలిని కాదు. ఒకరి తీరికాన్ని సురించి తిరిగివది అలా విద్వంసులకు నావదానికీ రహస్యం బట్ట బయలుపెట్టారాకీ నే, ఈ విషయం కయిబానిపోతున్నదని తెలుసుకున్న తర్వాత నే నీతో ఇలా మాట్లాడుతున్నాను.

చందల : కాదు. మీ రంటున్న నిమిషం కాదు. మీరంతా మోసగాళ్ళు. హీనులు, కుచ్చికులు. (బుహిషంగా కుచ్చిలో కూబడిపోయి) పగలను సురించి హీనంగా ఆలోచించడమూ, మాట్లాడడమూ తిప్ప మీకేమీ చేతికాదు. (కొంచెం మానం) కాకపోతే యేమిటి బావకన్నుగారూ? గఘనపరికి ఎక్కిళ్ళు?—ఇంకా ఇదివై రెండు విండలేను. అవునా?—పురుషుడు కావాలన్న కోర్కె కలగారే కాని, అది ఈ జన్మకు లేదు నాకు—గఘనపరి లాంటి పసివాడితో, లోకమంటే తెలియనివాడతో...

బాని : అవును. లోకమంటే తెలియని పసివాడ కాబట్టే నిన్ను చూచి ధిమసిపోయాడు.

చందల : బానికమ్మ గారూ! ఇంత కఠినంగా మాట్లాడుతున్నాను. మీ ఆశ్చర్యం సుగగడాలు మీకు తెలియనివా?

బాని : తెలుసు కాబట్టే మరగబాధ పడవలసికనున్నది.

చందల : అయితే మీ అబ్బాయిని పిలిపించి అడగవలసివచ్చింది. ప్రతిఒక్కరికీ నీవు అలాగే బోయావా? (ప్రకారంగా) రఘుపతి ఎవరి నయినా ప్రేమించి వుండేనని విషయం నిజమే అయివుండవచ్చు. కానీ... (లేచి గొంతుకత్తో) వన్ను మాత్రం కాదు.

బాని : (కోపంతో) చందల! ఇక చాలించు నీ అబద్ధాలు. వాడివిద ముక్తుయందు చల్లది నువ్వు. నా రెనుటిలోని పురుషులగా వాణ్ని కలగిస్తున్నది నువ్వు. నువ్వు; నువ్వు ఈ ప్రళయానికి, ఈ నాశనానికి కారణం కాదా? బద్ధుల! బద్ధుల! చందల!

చందల : నువ్వు నువ్వు చెబుతున్నాను ఇంకా అబద్ధాలని. మీరు మాట్లాడుతున్న విషయంతో నాకేమీ సంబంధం లేదని వివరించేదూ మీరు? కాదు, వివరేదు. నిజమే మరి! మాట్లాడుతున్న రంజితరావు. పరే! చెప్పిన్నాను. (కొంత దూరం వెళ్లి, నువ్వు చెప్పకున్నవి) బక్కమనవి. ఆరోగ్యం విషయం మాత్రం ఎవరి చెతైనా కలుగుచేస్తానంటే, వస్తాను.

బాని : (వెద్దగా) అను.
(చెప్పి చందల కాస్తా ఈ మాట విని ఆగిపోతుంది. బానికమ్మ మొహంలో కొంతెంసేపు చూస్తుంది. చూటిగా చూడలేక తిప్పును వోళ్ళు కున్న చాలిలాగా తిరిగి వస్తుంది.)

బాని : ఇట్లా. వచ్చి ఆ మర్రిలో కూర్చో. ఇక చెప్ప. ఏం జరిగిందంటుంది? రఘుపతికి, నీకు—

చందల : ఇమ్మంధు లేదూ, లేదూ, లేదూ అని చెప్తున్నాను. వినిపించుకోరేం?

బాని : పరే. ఈ పొగటి నిజమవుతా? కాదా? క్రితం శనివారమంతా రఘు నీ సొంతే వున్నాడు.

చందల : లేదు. రఘుకూ, నాకూ ఎటువంటి..... మంచిది. అతనూ, నేనూ కలిసి సిరిమాకు బెల్లం. ఏం చెబుతున్నా? అదేమిటా తిప్పా? ఇంటి దగ్గర ఎక్కడలేదు. ఏమో తోడకుండావుంది. మనసులో ఏదో అంతోళన. వన్నర్లం చేసుకున్న రఘు, నీకంత బాధపడుతున్నావో తెలుసుకున్న రఘు అపారాయంగా, అభిమానంగా “ఎందుకూ అవకాశంగా నిన్ను నీవు హింసించుకుంటావు? సిరిమాకు బోదాం గా. కానీ నేనా ఈ అందోళనను మర్చిపోతావేమో!” అన్నాడు. పరే నన్నాను. గొట్టెల్లాంటి ఈ ప్రజలందరూ ఇట్లా, ఇంత నిచంగా

ప్రేమించుకుంటారని తెలుసుకుని వుండవలసింది. ఆ సిరిమాకు చెల్లెలుకూడా వున్నా—

బాని : సిరిమా అయిపోయిందేమిటా ఇద్దరూ కలిసి మీ యింటికే వెళ్ళాను.

చందల : అవును. నన్ను ఇంటిదగ్గర దింపి....

బాని : అంతమాత్రమే కాదు. ఆ రాత్రిల్లా నీ యింట్లోకి గడిపాడు.

చందల : సిరిమానుంచి వచ్చేంతే బాగా పొద్దు బోయింది. “ఇప్పుడు వెళ్ళి మనలారిది, మీ అమ్మగార్నెం బాధపెట్టానూ, భోంచేసి చెల్లెం దిన్నాను.” పరే అని భోంచేతారు. మరి పొద్దు బోయింది.

బాని : వాడు ఇంటికే వచ్చేంతే తెల్లవారుజ్జూనున వాలుగయింది.

చందల : మీలాగా మీ అబ్బాయిమీద నాకేమీ అధికారంలేదే, ఫలానా ట్రైముకు రమ్మనీ, ఫలానా ట్రైముకు రావద్దనీ చెప్పడానికి.

బాని : (జాలిగా) వాడు నాతో అబద్ధాలు కూడా చెప్పడం నేర్చుకున్నాడు. (వేలవంగా) ఆ రాత్రి వాడి పేహితుడి కెడెజో (పాతం మీదకు వచ్చిందట. అందువల్ల వాడక్కడ వుండవలసివచ్చిందట. హా! (తీవ్రంగా) వాడి యీ పతనానికి నువ్వు కాదూ కారణం? నువ్వు!!

చందల : మీ అబ్బాయి మీతో నిజమే చెబుతున్నాడో, అట్లమే చెబుతున్నాడో తెలుసుకోవలసిన అవసరం నాకు లేదు.

బాని : అవసరం!! సిగ్గులేదేదానా! అవసరం వున్నంత వరకే వాణ్ని ఉపయోగించుకుంటున్నావు... ఎట్లా పెంచాను వాణ్ని! ఎంత బుద్ధిమంతుడు వాణ్ని వాడు! నీ వశలత్వాన్ని, నీ చందలత్వాన్ని, నీ అలంకారాన్ని, నీ పాదయ మెహన్నీ చూసి, మిసపోయి...రఘూ!

చందల : (గొద్దరింకగా) బానికమ్మగారూ! నన్ను తిట్లుగానే పంతుక అయిపోయిందనుకోండి. మీరీ నాకు వన్నన్న మాలిన్నీ, రఘుతో నే చెప్పక పోను.

బాని : (ప్రకారంగా) చెప్పవు. నా రఘుతో, నువ్వు నాకు మన యిద్దరియధ్యా జరిగిన సంభాషణను గూర్చి ఈషణ్యాత్రంగానైనా చెప్పలేవు. ఇక ఈ జన్మలో నువ్వు రఘును కలుసుకోలేవు.

చందల: భగవంతుడా! రఘును—నా రఘును నేను కలుసుకోలేవా?

బాని: అంతే కాదు, రఘును కలుసుకోవని, రఘుతో మాట్లాడవని, వాతో నువు ప్రమాణం చెప్పి చెప్పేవని, ఈ గదిలోనుంచి నువు బయటకు, అడుగుపెట్టలేవు.

చందల: చూస్తాను. అది ఎంతవరకో చూస్తాను.

బాని: (కంఠస్వరం మార్చి, ఉద్బోధితునిట్లుగా) ఆలోచించుకో చందలా! త్వరపడి నిర్ణయాలకు రావోకు, బాగా ఆలోచించుకో. ఇదివరకు ఎంతగారవంగా, ఎంత ప్రయత్నంగా, ఎంత శుభ మారంగా వుండేదానిది! ఏదీ ఆ లాభణ్యతూ, ఆ విషయమూ, ఆ సంపాదనమూ అన్నీ ఏదీ నీలో ఇప్పుడు? ఇంతగా మారిపోయావేం చందలా? రాముడూ, నవ్వు ఒక వయసు వాళ్ళు కదూ? ఇద్దరూ ఎంత ముద్దుగా, చిలకా గోరింకల్లా వుండేవాళ్ళు!! మంచి వాళ్ళు నే భగవంతుడు తనలో విశ్వం చేసుకుంటాడు! నవ్వు నేనూ మిగిలాం, వడిలిపోయిన పూర్వజ్ఞులూ బ్రతికినా వనిపోయినవాళ్ళతో సమానంగా; బాధ లనుభవించటానికి. కదు చందలా! రాముడు పోయినా, రఘురాముడు నిన్ను పెళ్ళిచేసుకోవడం చూచి ఎంత సంతసించాను!! నీ జీవితం పోయినా, వసంతిలాగా పారిపోతుంది ఆశించాను. కానీ నా ఆకిలన్నీ నిరాశచేసి రఘురాముడి కన్నుగప్పి, అమాయకుడూ, స్త్రీరిత్యం తెలియనివాడూ అయిన రఘుపతితో సుఖ్యంత నీదంగా ప్రవర్తించడం అవ్యాధుం చందలా! చాలా అవ్యాధుం. దేవుడు నిన్ను తీసుంచడు. నువు మాకన్నా ధనవంతురాలివి. చదువుకున్నదానిది. తిరుగ జేర్చినదానిది. నవ్వు ఇలాగేనా ప్రవర్తించేది? ఆలోచించు చందలా! బాగా ఆలోచించి ఒక నిర్ణయానికి రా.

చందల: నా ఇద్దమొచ్చినట్లు నేను చేతుడానికి వాకు సంప్రదించున అధికారం వుంది.

బాని: నిజమే నిన్ను నీవు నాశనం చేసుకోదానికి నీకు సంప్రదించున అధికారం వుంది. కానీ, అధిం, శుధిం తెలియని రఘును, నా బంగారాన్ని, మర్రికట్టా వాళిసం చెయదానికి నీ కేవలం అధికారం లేదు.

చందల: పాపం! అరటిపండు కొనినది నోటికందించినా, అందుకోలేదు మీవాడు. (నవ్వుతూ)

బానికమ్మగారూ, రఘు మీరనుకోన్నంతటి అమాయకుడూ, లోకజ్ఞానకూస్యూడూ లేదు. నేనేమీ అరిచి అవ్యాధుం చెయ్యడం లేదు.

బాని: చెయ్యడం లేదూ?—ఎంత సంగవాలి లాగా మాట్లాడుతున్నావు?—వాడు సంపాదించిన దిబ్బంతా ఏ ఏముందంగా కలసి పోతున్నది? వాడి కష్టాన్ని ఎవరు అవ్యాధుంగా అనుభవిస్తున్నారట?

చందల: (ఒక్కసారిగా విజృంభిస్తూ) ఒహో హో! అయితే ఇప్పుడు మీ బాబుకు కారణం? రఘుపతి నా కేబిలో తిరిగి తలకెత్తుతున్నాడని...హ...హ...ఆతడు నా కోసం ఖర్చు పెట్టింది ముష్టి పదిపాపాలుగా లేదు.

బాని: ముష్టి పదిపాపాలు!! ఎంత లేరిక అయి పోయింది ఏయి నీకు? ఈనెల, తన జీవితంలో నాలుగవంతు వాడు ఇంటికీ తెచ్చిన పాపాన బోలేడు. ఈ దిబ్బంతా ఎవరికోసం ఖర్చుపెడుతున్నాడట? అప్పులు తీర్చవలసి వచ్చిందట!—అప్పులు!! మా యిద్దరికీ వున్న అప్పులేదేమో మరి!!

చందల: (వెలకారంగా) చదువుకున్నవాడు, సంపాదించున్నవాడు, యువకుడు, అటువంటి వాణ్ణి పట్టుకుని, జవా ఖర్చులు చెప్ప మనసం, మీది పోరపాలు బానికమ్మగారూ! మీ రలా అడగ కూడదు.

బాని: ఎందుకనీ?—ఎందుకని అడుగుతున్నా? వాడు తిప్ప నాకేంటి మిగిలింది? వాడే నా ప్రాణం, నా ఆస్తి, నా జీవన సర్వస్వం, వాడే. వాడే అన్నీ. అన్నీ నాకు వాడే. ఈ వార్తకొంతలా, ఆరిపోతున్న దీపానికి కొంచెం నూనె పోయదానికి, ఎవరున్నాగు వాకు తిప్ప?

చందల: అర్థమైంది మీ పరిస్థితి—మంచిది. రఘుపతి తన స్వీకృతాధ్యక్షుడు తాను సఖ్యంగా నిర్వర్తించుకో నెట్టు నేను చూస్తాను.

బాని: నవ్వా? నవ్వు రఘుపతినిగూర్చి శ్రద్ధ వహించడమా! ఎంతటి దుర్బలి పట్టింది!! ఇంకా నేనంత అపమధురార్ని కాలేదు. వాడు పిచ్చి వాడిలాగా నీ వెంటబడి—

చందల: రఘు తన సంపాదనలోంచి చిన్న మెత్తు వాళిసం ఖర్చుపెట్టనవసరం లేదు.

బాని: సిగ్గుకూరిందానా! ఎంత నీదంగా మాట్లాడుతున్నావు?

చంచల : మాటలు జారకంకే. మీ మనసులోని జీవితాల్ని పుష్పంగా చెప్పివేళాడు. మీకు కావలసింది దేవుడు. ఆ సంగతి వాకు తాగా అర్థమైంది.

జాని : ఈ జన్మకి రఘుమ చూడలేవు ఆ సంగతి కూడా తాగా అర్థం చేసుకో.

చంచల : హూ! అవన్నీ వ్యర్థప్రయత్నాలు. మమ్ముల నెవ్వరూ పేరుచెబుకోలేదు.

జాని : నేను చెప్తాను.

చంచల : ఏం చెయ్యగలగు మీరు? రఘుపతిని కాల్లా వేళ్ళాబడి బ్రతిమలాడుకుంటాడు. అంతేవా? కానీ అతను మీ మాట వివను. ఇలా మీ మొదిటి ప్రయత్నం విఫలం కాగానే లోకాన్ని మా మీదకు పుట్టిగొల్పుతాడు. ఆహా. నిరాశ్రిత జీవులగా చెబునవ్యవసాని దారిపంట ఏనుగులు నడుస్తుంటే పిచ్చివృక్కలు మొదగుతుంటాయి. జానికమ్మగారూ, నేను మళ్ళీ, మళ్ళీ చెబుతున్నాను. మీనన్నీ వ్యర్థప్రయత్నాలు. నిన్ను, రఘునూ బ్రతికివుండిగా ఎవరూ పేరుచెబుకోలేదు.

జాని : అస్సాంలావున్న మీ ఆయనకు ఉత్తరం రాస్తాను.

చంచల : (ఊకాలం తొట్టునకి) ఆయనకు ఎప్పుడో తెలుసు ఈ సంగతి.

జాని : ఏ...ఏ...టి?

చంచల : అవును. ఆయనకు తెలుసు. ఎప్పుడో తెలుసు. నేనే చెప్తాను. ఈ విధంగా ఒక్కొక్క వాడిని దూరదేశాల్లో పుంపింపే గతుక తప్పని పరిస్థితి అయితే, ఈ వివాహంవల్ల ప్రయోజనం లేదని. ఆయన ఆ ఉద్యోగం మానిలేడు. నేను రఘుపతిని విడిచి పుంపింపలేను. అందుకే నే ఆయనా, నేనూ వివాహంలు పుచ్చుకోదానికి నిర్ణయం చేసేసుకున్నాం. ఆ తర్వాత..... ఆ తర్వాత, ఇహ జరగలసిందల్లా, రఘుపతి నేనూ—రిజ్నా రాఫీసులో—

జాని : (నిర్వింతగా) అది మాత్రం జరిగదు.

చంచల : తప్పక జరుగుతుంది.

జాని : జరగదు. జరగటానికి ఏలేదు. ఈ పెళ్ళి, ఈ పెళ్ళి జరగడానికి ఏలేదు. నావు, రఘుపతిని చేసుకోదానికి ఏలేదు.

చంచల : ఎందుకని?

జాని : రఘుపతి తిప్ప మరెవ్వరూ లేరు వాకు.

చంచల : (హేళనగా) తీవ్రతంతం, రఘుపతిని మీ అదుపాల్లో పుంచుకుంటా వంటే ఎలా? అతిని నూరేళ్ళ తీవ్రతాన్ని మీ గుప్పిల్లో పుంచుకోలేదు. అతినికి ఆశిలూ, కోర్కెలూ, అభిమానాలూ, ఎప్పుడూ అనేకం పుంటాయి. అలాగే వాకునూ!

జాని : అయితే, వాడి తీవ్రతాన్ని నీ కొంకువ ముడి వేసుకుంటావంటావీ.

చంచల : ఆహా...మమ్మటికి అంతే జరుగుతుంది.

జాని : (కన్నీళ్ళ పొగలతో) ఇప్పుడుగాను, ఇప్పుడుగాను నా బాధ నీకు అర్థమయ్యేది. నీకు వ్యాకర్ణం మీదపడి, పున్న ఒక్క గానోక్క కొనుక్కు మహా యువతి వాణ్ణియించి నిన్ను నిర్లక్ష్యం చేశావన్నా, అప్పుడూ!!

చంచల : కిష్టంన్నారా. అంతటి ప్రాగులమేమీ కాకుంటేము. రఘుపతి, నేనూ మమ్ముని కంటికి రెప్పలా చూచుకుంటాం.

జాని : అంతటి హీనస్థితి, ఒకరి రయాగర్భాలమీద ఒక పతికురారి పంచలో బ్రతుకు గడవలసివస్తే నాకింకా రాలేదులే. (అమె దృష్టి అవాలోచితంగా నే 'విదం' అని చీలి పున్న నీసామీద పడుతుంది.)

చంచల : సరే. నుంచినీ అర్థంచేసుకోలేనివారికి నేను మానసి మేం చెప్పగలను? (కొద్దిమాసం) రఘుపతి ఇంటికి వచ్చే వేళియిందిమకుంటాను.

జాని : ఆగు దాటింది.

చంచల : ఇంకా గాలేదు. సరే ఇహ అతినికోసం ఇక్కడ నేను కనిపెట్టుకుని కూర్చోలేను.

జాని : (తనకోరిలో) పెళ్ళి—హూ! ఎవరన్నా అనుకున్నారా తిరిగి నువు రెండోసారి వివాహం చేసుకోటానికి సిద్ధపడుతున్నావని. మాకాలంలో ఈ ప్రేమలూ, ఈ పెళ్ళిలూ, తల్లలను వరించుకోదాటూ, వదిలిపెట్టుదాటూ మాకు తెలీదు. ఎంత అగుకు! ఎంత వివయం! ఒకసారి అగ్ని సాక్షిగా వివాహం చేసుకున్న తర్వాత, ఎన్ని బాధలుపెట్టినా, ఎంత నికృష్టమయినా, అతినికే మా తీవ్రతాన్ని అంతిం చేసేవారే. కొడుకులూ, కూతులూ, మనుమలూ, మనుమరాల్నూ అంతా వోబాదరాయణ సంబంధం. తామరతంపర. ఇప్పుడు మీరంతా భనువుకున్న వాళ్ళు కదూ? తెలివిగలవాళ్ళు. అవునా? చెట్టు చెడి

పోయేయందు చేసిన మక్కువూరి పించుల
మీరంతా, పిదప కాల మొచ్చి పడింది. కొడు
కులతో, కూతుళ్ళతో ఎంత పంతోమంగా
కాలం గడప వచ్చు! ఆ రిల్లికి అంతకన్నా
ఎం కావాలి? చంచలా—కనీసం ఒక్క కొడు
కైనా కనీసం నీకు పుట్టివుంటుంది.
అప్పుడీ పాపపురి చేసివుంటేదానింకాదు.

చంచల: ఛా! ఛా! వాళ్ళంటేనే నాకు ఆనందం.
కటుంబ నియంత్రణం ఎంత మంచిది.

జాని: కానీ రఘుకు పిల్లలాలేనే పంచప్రాణాలు.

చంచల: అలా అని చెప్పి రఘు నా అందాన్నేమీ
నాశించి వెళ్ళును. (భయంతో) అంతకన్నా
మరలా మే మంచిది.

జాని: పిరికిపండు! పిల్లల్లోవున్న ఆనందం,
ఆ దైనిత్యం మీకేం తెలుసు? యూర్థాన్ని
ఎక్కడోనే ధైర్యంలేనివాళ్ళు. ఇలాంటి
వాళ్ళకు ప్రేమ! ప్రేమ!

చంచల: అవును, ధైర్యంలేనివాళ్ళ మే మేము. కాదు
మరి? ఇంత విస్తరించి ఆలోచిస్తున్న ఆనా
గిమూర్తిగల మనసుకు తిరగడం ధైర్యంకాదు,
పిరికిపండు. కాదా మరి?

జాని: అది ధైర్యంకాదు తప్పదం. భగించగిరి పాపం!

చంచల: మీ కాలంలో, ఇప్పుడు పాపమూ లేదు,
పుణ్యమూ లేదు. విలువల ప్యూషమే మారి
పోయింది.

జాని: కానీ అన్ని కాలాలూ పనికిరచ్చే, స్వజను
లకూ వర్తించే విలువలు కొన్ని ఎప్పుడూ
వుంటే వుంటాయి. ఉదాహరణకు నీలా కాలు
బారిపవార్చే తీసుకో. వేంకటాచలం అది
దొంగమే. ఇప్పుడూ అది దొంగమే.

చంచల: కానీ ప్రేమించుకోవడం కల్గిచారం కాదు.

జాని: ఇది ప్రేమకాదు. పశుచర్య. ప్రేమ అన్న ఒక
ద్రవ్యం. ఆర్యులంతవ.

చంచల: ఆ సంగతి మీకన్నా నాకే బాగా తెలుసు.

జాని: (గద్దరికంగా) రఘు, నా రఘు నా వరాల
తండ్రి, ఇలా చేపాడవి కలలోనూడా ప్రాపించ
లేకపోయాను. కనీసం పన్నుగాక మరెక్కి
ప్రేమించినా పనించేదాన్ని. నీలాంటి పరిణా
రాన్ని, భర్త వుండగానే మళ్ళీ చెల్లికోసం
ప్రయత్నిస్తున్నదాన్ని, దిడ్డలు వద్దలి తిపస్సు
చేసేదాన్ని—నే పంగీకరించలేను. ఊ.....
హూ...అంగీకరించలేను.

చంచల: ఆవేశపడకండి. జరిగిందంతా నచ్చిపోండి.
అందరం నీమిత్రుడి, నో క్రాంతి చేసితాన్ని
ప్రారంభిద్దాం.

జాని: ఆయన ప్రతిభలుంటే—రఘుపతి నిల్లా గారికి
వదిలిపెట్టేవారేవా? వ్యవహారం ముగించా
లేయ్యమని, వంశగౌరవం నిల్పేవాడు. నే నెం
చేయను? ఆడదాన్ని. ముఠిదాన్ని (బాగా
చీకటిపడడం చూచి) అంతే. ఇహ ఈ చీకటే
నాకు మిగిలిపోయింది. ఎం చేయను? ఈ ముఠి
తివంటో, కాఫీనీళ్ళ న్నా ఇచ్చేవాళ్ళు లేకుండా,
నా రఘును నానుండి దొంగిలిస్తున్నావు.

చంచల: రఘును దొంగిలించినా, కాఫీనీళ్ళునూత్రం
ఇబ్బంది రాదు లేండి. నీను కలిపి తీసుకు
రానా?

జాని: ఎంత మంచిదానిది! అదిగో ఆ ప్రక్కగదిలో
ప్లాస్టులో పాలున్నాయి. ప్లాస్టిక్ పాత్రున్న
కెటిలుగా డికోవడం. పంచదార సీసా,
ఆప్రక్కనే ఆలూలోవుంది. కలిపి తీసుకురా.
కనీసం ఈ ఒక్క మంచపరి అయినా చెయ్య.
ప్రొక్కంలోనన్నా పద్ధతి కలుగుతుంది.

చంచల: ప్రొక్కంకాలకోసం కాకపోయినా, కనీసం
నా రఘుకోసమయినా ఈ పనిచేస్తాను. (లోప
లికి వస్తుంది) జానికమ్మ తేదీలుమీది వస్తువు
లన్నీంటినీ వోనగుసలో పట్టుకుంటుంది. పద్ద
టంలో ఆమె ముగోసారి 'రివం'అని రాసివున్న
అసీసాని చూస్తుంది. చేతిలోకి తీసుకుని దాని
వేవేతరజెంకగా చూడకుంటుంది. ఆమెలో గంభీ
రత. ఎనోఅలోచన. పెదవులకదిలిక. చిరువత్స.
ఆమె జాగ్రత్తిగా ఆ సీసా మూతవేసి అందులో
వున్న మందును సగానికి పైగా ప్రక్కనన్న
ముగోసీసాలలోకి పోస్తుంది. మళ్ళీ మూతపెట్టి
అసీసాను యధాస్థానంలో వుంచుతుంది.)

జాని: (చంచల రావడం చూచి) అవసర పనులులో
కానీ, ఎవరి నిజస్వరూపాలూ బయటపడవు.

చంచల: నిజరూపాలు బయటపడితే ర్యాతివయినా
సామరస్యంతో పట్టుకుపోగిరికే అంతకన్నా
కావలసిందేమీ లేదు. (కాఫీగ్లాసు పెట్టడానికి
ఆ ముగోసీసాలను పట్టుకు) ఇదెమిటి సీసా
లన్నీంటినీ ఇలా పెట్టారు? కొన్ని సీసాలను
అతరిల పెట్టమంటారా?

బాని: అత్తయ్యా! ఆ సీసాలనేమీ ముట్టుకోబోకు.
(ప్రకాంతంగా) ఒకరిచేత పని చేయించుకోవడం
మమ్మది ఎంతటి బాధాకరమైన విషయమో నీకు
తెలియ. అఁ! ఆ కాఫీగ్లాసు ఇలా ఇయ్యి.
రఘుపతికూడా త్వరగా చే వచ్చేస్తాడే. మొత్తం
జబ్బుపడేవట్టుడినుంచీ వారికోసం కనిపెట్టుకు
వుండడం చూడకూడదు.

చంచల: నే నువ్వానుగా.

బాని: ఎందుకూ అవసరంకా! నువ్వు కాఫీ
తీసుకో. అబ్బ! చరిగా వున్నట్టుంది. ఆ టిటి
తలుపులు కూడా దగ్గరకు వేసిరా! బాగ్రత.
(తెలుగు పరిగిపోయేను. (చంచల చల్లి తలుపులు
దగ్గరకు లాగివస్తుంది) అఁ! అదీ, అట్లా
చెయ్యాలి చెప్పిన పని. మంచివాళ్ళు లక్షణం
కూడా అదే, పెద్దవాళ్ళకు గౌరవించడం.

చంచల: (కాఫీ తీసుకుంటూ) డిక్కాన్ ఎక్కుచై
వటండి.

బాని: పర్యాలేదు. అట్లా వుంటేనే కాఫీ కమ్మరి
వాసన వస్తుంటుంది.

చంచల: ఇప్పుడేలా వుండి వొంట్లో? చరి తగ్గిందా?

బాని: కాఫీ తాగింతర్వాత కూడావా? (ఆమె
చంచల కాఫీగ్లాసు పూర్తిచేయడం చాలా
బాగ్రతగా పరిశీలిస్తుంటుంది. ఆ తర్వాత ఒక్క
సారిగా పెద్దపులిలాగా ఆమెను లక్షిస్తూ)
ఇప్పుడేలా వుండి నీ వొంట్లో? పైతిల్లం
తగ్గిందా? రఘును పెల్లి చేసుకుంటావా?
పాపం! చేసుకో!! (చేమించాత్రా? ఎవర్ని?
రఘుకేనా? చేమించు. బాగా చేమించు.
కళ్ళు తెరుస్తూ క్రమేపరకూ చేమించు!!
దుర్బాల్లుగలా! ఒక్కటేగం, మనోక్కటేగం
నీ తిరిగి!!! ఈ సీసా చూశావా? ఇందులో
వున్న చేమిలో తెలుపా? విదం!!! నువ్వు
తాగిందేమిలో తెలుపా? విదం!!! ఎట్లాగో
తెలుపా? ఆ సీసాలో విదన్నీ నీ కాఫీలో
కలిపాను. సీసాలో మందు సగానికేలేదూ, కన
బడడంలేదూ?

చంచల: (అరుస్తుంది) విమిడి?... (గొంతును గట్టిగా
నొక్కుకుంటూ) విదం!...అయ్యయ్యా...
విదం!! విదం!!! నా గొంతుమండుతోంది.

వా కడుపులో పేగులు కగులుతున్నాయి.
మంట! భరించలేని మంట! అయ్యయ్యా
విదం! విదం!!

బాని: అవును. విదం! నీ వడకరాల్లో విదం! నీ నువ్వు
విదనుయం! నీ రక్తం విదనుయం! ఇంకా
సంకేపిస్తున్నావా? చూడు. ఈ సీసాలో ఇది
వరకు నిండావున్న విదం, ఇప్పుడు సగానికే
వుండడం కన్పడడంలేదూ?

చంచల: అయ్యయ్యా! విదం! విదం! నన్ను రక్షిం
చండి. రక్షించండి. నేను చచ్చిపోతున్నాను.
చచ్చిపోతున్నాను.

బాని: అవును. చచ్చిపోతున్నావు. విదప్రయోగంచేత
చంపబడుతున్నావు.

చంచల: భగవంతుడా! భగవంతుడా! నన్ను...నన్ను
రక్షించు...భ...గ...వం...తు...డా!!

బాని: మరణానికి భయపడుతున్నావా? ఇప్పటికే నా
వొప్పకో. నువ్వొక విరిగిపడివు. నీలో గొప్ప
లక్షణం, ధీరుణం ఒక్కటిలేదు. అందిరిలాంటి
దానిచే నీవ్రామా. ఆ కౌగం గతినే అందిరి
వలెనే, ఆతిహామస్యంగా నువ్వు మరణించ
బోతున్నావు. పాపా! (పాపాల్పిస్తూ చేమిలో
తెలుపా? మరణం! మరణం! నిశ్చయమైన
మరణం!!

చంచల: ఇందుకు...ఇందుకు...తిగివ ప్రతిఫలం ఆను
భరించకపోవులే. కే...య...దు...న్నా...కు.
సర్వసముదా! (అలాగే క్రిందికి వారిపోతుంది.)

బాని: (మెల్లగా ప్రకాంతంగా) చంచలా!
చంచలా!...నువ్వేవా రఘును చేమించింది!!
ఇంతటి తేలక్కానయితోనే? మరణమన్న
మాట విని మూళ్ళుపోయినదానిది, (చేమించగల
కత్తి, ఎక్కడ నీలో? పిచ్చిపిల్లా!!! (చంచల
అలాగే నిర్దీకంగా పడివుంటుంది. బానికమ్మ
చేలవంగా వచ్చుకొని, తిరిగి తలవించా చుప్పటి
కప్పుకొని, అతియవూను కూడదీసుకుంటూ,
కళ్ళు మూసుకోబోతుండగా)

(తెం)

* టు ఉ మెన్ అన్న నాటికలోని కల్పాన్ని
మాత్రం ఇందులో గ్రహించాను. అందుకే
నాటికా రచయితకు నా కృతజ్ఞతలు.

కోకిలమృపేష్టి

శ్రీ సాక్ష్య కృష్ణమూర్తి

1

ఎదురుగా నెలపాడిచిపట్టే
ఏపు మీరకోయ్!

క్రొ సక్రూట్ విశ్వవాగ్ సత్యవారాయనగారు చాల వాళ్ళికింటిల ముద్దుగా వ్రాసిన మోహన గాథ యిది. ఎందుకోగాని కిన్నెరసాని పాటలను చెప్పకొన్నట్లుగా దీని నెవ్వరు చెప్పకొనగా నేను వివలేదు. ప్రౌఢగయము ప్రబలిన నేటివారల కచ్చపు కవిత్వ మనుభవించు క్తిచాలకపోవుదున్న జేమా అను కొందును. పసిపిల్లలవంటి మనసుగలవారికి, ఎవరనును తిగ్గనివారికి, హృదయమును ప్రత్యగ్రముగ నుంచుకొన్న వారికి ఈకథ రసనివ్యంధి; యందెలో నూగులుగ్రచ్చి గుబురుల గరగించి గుడుడుగుు చుట్టించి ఘోరము జేయును.

ఈ కథలో కోకిలమృపేష్టి ఈ జన్మలో జరుగలేదు. మరుజన్మలో జరిగినది. ఇందులోని రహస్య మేమి? కవి యెందుట్లు కల్పించినాడు? ఈ సందేహ మొకటిరాధించును.

తొలుజన్మలో కోకిలమృ మూగపిల్ల. చెవమే దానిని చిన్నచూపు చూచినాడు. తిల్లిదండ్రుల ప్రేమగూడ తానెవ్వారిమే. తనవంటి తాను బ్రదు కుటకు గూడ వాగ్యము లేకపోయినది. చిలకమృచిరిసి నవులు, పెక్కిరింతిలు, వేరాకోలాలు; కన్నతండ్రి కిస్తులున్నులు; అవ్వచెప్పకు అమ్మ విసురులు. వీనితో కోకిలమృ మూగమనసు వాగావిద్యుతి లేక తిల్లిడిల్లి తిపించిపోయినది. తిల్లి మనసుగూడ నిల్లల పడియుండు ననుకొనుడు. కోకిలమృ ఈ జేదవారూప మగు తనప్పువకు ఫలముగా మరుజన్మమున మధురికంఠ మతో రాను పోకెట్టు పోయిన అపరిలో నే నిట్లుగా బుట్టి వచ్చినది. ఆ జన్మమున ఆ జేదవయే లేనిదో కోకిలమృ జన్మమున నింతి కంఠాధర్యమే వచ్చియుండ దని కవి భావము.

ఈ కథాకల్పనమున కొంత ప్రతీక సందిధావము (Symbolical rendering) ఉన్నది. ఇందిరి తెలుగు రాజు ఏ రాజవాహనుల కాలము వాడో కావచ్చును, ఆ రాజు స్థానికమగు నుజ్జ్వలమూర్తిని కవి ఇట్లు కల్పించు చున్నాడు:

‘జెరురులో ముత్యాలపేరులు
కెరురులో దారాల బట్టలు

మరి చిలకమృ పచ్చరిది. కోకిలమృ నల్లనిది. ఆర్యజాతులవారు చిత్రవర్ణ విలసితులు. దేవజాతుల వారిని చిత్రవర్ణ విలసితులుగ జాతుల నాట్యధర్మి నిర్దేశము. సంస్కృతము వార్యభావయని దేవభావ యని వ్యవహరింతుము. ఈ కథలోని చిలక వైదిక బ్రాహ్మణుని నలచి తనవంశములో సాంస్కృతిక వాక్కులు నిలుపుకొన్నది. కోకిల నల్లుపై సంస్కృత భాష ప్రభావము చేరరాని తెనుగు తీసిని సంతరించు కొన్నది. ‘చిలక పలుకులు’ ‘కోకిలపాలు’ లు వేదము వాకములు, జానపదగీతులకు ప్రతిఁబలు.

తెనుగుపాట పుట్టకయే ఈ కథ. తెనుగు సంస్కృత జన్మముని కొందరు, కాదు ద్రావిడభాష యని కొందరు ననుచుండగా తెనుగు ప్రాకృతజన్మమును మరియొక యవాంతరవాదముగూడ నుండుట మనమెరిగి నది. ఏమైనను తెనుగుపాట సంస్కృతివ్యాప్తిలేని వాళ్ళలో ప్రాకృత ముండెన మాట నిజము. ఈ తాళిళ్ళ నకును తెనుగుభాష బుతీపు సంపాదించి జాను తెనుగై పుట్టి వచ్చినది. ఆ భాష పుట్టుక యెట్టిదనను దాని ప్రత్యేకత పోగను అంతయు నది తెనుగుగ్నమై నుండుటచే వచ్చినది. అనటి నేల మీరు గారి—సర్వ ప్రకృతియు దానికి దోడుపడినది. ఈ ప్రాదుర్భావ మున కేది ఈ కథలో నిక్షేపించి చెప్పినాడు.

ఏ మూగతనము పోవుటకై తిల్లి దండ్రులు బ్రదికి సంతకు జేదన పొలెకో లేని నాకాంక్షించికో ఆ మధు రివాక్కు మరుజన్మమున వచ్చుపు సంస్కారరూప ముగా కోకిలమృకు ఫలించినది. అది ఆ యిద్దర తపః ఫలమేగాదు. తెనుగునాటి సర్వప్రకృతియొక్క తపః ఫలమును.

కథా దృష్టితో జూచినచో కవి యీదు తటస్థ దారిగ్రును. ఆయనకు తెనుగుపై నెంత ప్రేమడియో సంస్కృతము పై నంత ప్రేమడి యున్నది. ఇతివృత్తివేమన కోకిలమృగూర్చి యెక్కువగా చెప్పి నాడేకాని పాక్షిక దృష్టిచే గాదు. చిలకమృకునరించి యొక్క విరుగుకు మాటైన ఆడకపోవుటయు; కథ జీవసంహరించునపుడు ‘చిలకతిల్లి మహావ్యయంబున

జలశివరి సాంస్కృతిక వాక్కులు అది ఎవరవయగ
తెప్పటయు కది ఈ విధ్యుత్తమమునే చూపును.

ఇంత లోని నూట ఎనువది నిజమునకు కవి తన
మనసులెట్లనది చిలకమ్మ మీదను గాదు కోకిలమ్మ
మీదనుగాదు. తెనుగుకవిమీద, అచటి పర్యవేక్షణ
మీద, ఏ తిరిగింపఁదలచి నాయన యాత్మ. దానినే
అయన గెంతు దకాట్టులకుపై రాజనాలపంటగా
బండించుచున్నాడు.

ఇందిరి స్థాయ్యాది విషయము లెట్టివో, ఈ కథా
రచనలో కవి యాత్మకముగ నేమి సాధించెనో ఇంచుక
పరిశీలింతుము.

2

కవివృత్తియను నెఱుగుట కిచ్చు—కవి
స్వరూపిగూడగ ముంకంటె కన్పడినము. ఈ కథలో
కోకిలమ్మ ముగిసిరి. తిండికి చిలకమ్మపై ప్రేమయే
గాని దీనికే నేడు, తిరి దానికి తాత్కాలికము. అదియు
జోలవో దివ్యము. లోకమున పంపిరవో
బాటుగా ధిగవంతు దామెకు అందద దిను రీతేను
సోగిదా నోరన నీనేడు. అంతవేనని తిరిగియు
వాగ్విషయము చిలకమ్మ అచికినగా కోకిలమ్మ
కాదనీవ్యయ మిగిలినది. పైగా చిలకమ్మ వత్సయ
వెక్కిరింత లా చిన్నపనయ అహంకారమును కలచి
వేధించింది. ఏది లోకమున ఎదులకు ప్రాయశ్చిత్తుగ
జన్మనీదమో అట్టి వాగార్పిచ్చులి లేవోవుటయే
కథము. నిపారకముల బంచుకొని పుట్టిన విద్యుత్త
మనశ్శరీరాంతరగ జడలెడి తిరిగియుల ప్రేమ వాత్స
ల్యములు లేకపోవుట మరంతి కథము. పోవంతు—
అంత తనదాన తాను బ్రదుకుటకురావె నిలులేదే!
వత్సయ, వెక్కిరింతల! అత్యుల యపచారమును
శివించినట్లును. అత్యులు యపచారము శివించ
రానికి; పోవంతురానికి. ఒకలో! ఇదిమి కథము! ఇంత
కంటె కథముండునా? నిత్య ప్రత్యక్షమగు అ పనిదాని
మనకు నానక వేదన నందియుండవలెనా; దాని
కోకము నిర్దుమన మార్గములే యచటనే ప్రంభించి
గడ్డకట్టి ముగతినము భీతించి యుండవలెను. ఈ కథ
యందిరి కోకస్థాయి యిట్టిది. అది కోకమనియు నది
మనలోని కరుణను వ్యంజించునమట శేవలహాపచారి
కము. నుండేసిందిచ్చెను నమట లెప్ప.

ఈ కథలో కవి నిర్వాణ్య కరుణారసముంది.
ఇందిరి రసము కరుణము. కోకిలమ్మ కోకవిరుతికి
తనవలే నే ముగయైన ప్రకృతి కరుణజూపినది. అదియే
దానికి తిరిగి తిండిగా తిలపుచుట్టుముగ భావించి
నది. మనశ్శరీరాంతరముకంటె మిన్నగా పరగత ముగ

దుఃఖాది భావనలే భావితాంతరగత్యము జూపి శేవల
పత్తియూ రియైనది. గింకవలే కోకిలమ్మ పోకమ్మ
పోయిననే ఆ యదని కంఠము. అది తాగిననే తాన
మాడిననే అచటి నెలయేటి నీటికి చెలఁతను. అది
యచటి చిగుల్లు చిదిమిననే దానికి రక్తి. అది గిరిననే
అచటి పూల కంఠము. దాని యుల్లాసము ప్రకృతిభూ
సము. దానికోకము ప్రకృతికి కోకము. ఇది వారి
అత్యంతికుమున హృదయపంచాదిము. ఇట్టి కల్పన
నిగ్గిమన వలంకొరమాత్రముగ గాక కొంతమెక్కువ
దృష్టితో 'పాథెటిక్ ఫాల్సీ' (Pathetic Fallacy)
అందును. మనవాని ప్రకృతిని భావమున కుద్దీరకముగ
గ్రహించిరేకాని దానికి పొందిమున వ్యత్యము నీశును.
అలంకార మార్గమున సన్నివేశోచితముగ శిల్పమును
దృష్టిగాం దిగుకొని తిరిద్దావాగోపగము చేయుట
కంటె—పరి.

ఈ కథగ్గమున కవి కోకిలమ్మ కరుణామయ
జీవితగాథను, దాని యాత్మస్థమున వేదానికి వానిష్ట
రించినాడు. దానిలో ప్రకృతి వటి శేవభక్తవాత్రి
ము నుండటగాదు. ప్రధానవాత్రిగా మున్నది.

ఒకప్పుడి కేకావ్య మంతయు కోక గొప్ప వ్యభా
వోక్తిహితము. దింధికారులయు వ్యభిన్నములయు
తిరిద్దోర వాజయలకు భావన చేపాదికము, భావ
ముల ప్రకోపము. మహావికే భావవాసాన్యములు.
అట్టికోకలోని చేతన చేతనముల యాత్మల వానిష్ట
రించుట తిదితిరుల పరామగ, కందనే యందగు. ఇందు
స్వభావోక్తి అలంకారమాత్రముగ నెన్నిచోటులనెవ
మందవచ్చును. అదిగాదు నే తెప్పనది. జడబధిరతాని
విశేషములతో యాంత్రికప్రకృతి గలదిగా చెప్పటకు
యన్న పర్యవేక్షణిని మనము నిలిపి దానితోడి
పంచాదిము నెనివ కథలో దానిని శేవభక్తపు తెగగా
దీర్చుటయే గాక భావప్రసంగమున వ్యక్తిగ రూపుగటిం
చుట ఒక్క మహావికే హాస్యము. ఏ తిరుమున
ఏ చోట ప్రకృతి ఏ భావ పులికిగి చెతనము తెగ
పునో తిద్దావ సంతకంతి వైలత్యాగ మెట్టికో అట్టి
దానిని, తిరులతానల్లకలానిని రముల నొదిగియుండు
దానిని, కాలపర్యవేక్షణ పరితర్కశిలమైనదానిని—
తన యాత్మలో నణునణువున ననుభవమునకు చెప్పు
కొని దానియాత్మను దగ్గించుటకు కవి హృదయమున
పహంకారము పూర్తిగా వలించి యాత్మ వైష్ణవమున
నుండవలెను. దీనిచే కవికోక కత్తి గలుగును. దానిని
మనము తాదాత్మ్యముని వ్యవహరింతుము. తనదిగావటు
వంటి—ఎదుటివాని భావకోకములోనికి తన యాత్మను
ప్రవేశపెట్టగల ఈ కత్తినే కీర్త్య మహాకవి నెగటివ

శ్రవణిని అని వ్యవహరించివాడు. అనగా స్వీయాహం
కార నిరాసముని తాత్పర్యము. మన కవులు కోవ్యాసంభ
మున స్వీయాహంకారనిరాసము చేయుట విషయమాత్ర
ముగ వ్యాఖ్యానించు చాలమంది కీరహస్యముచేతుదు.
చైతన్యము మనసువాక తెగదట్టి యహంకారయాస
ముగభాసించు హిరణ్యగర్భునియొక్కయు సంరయ
నేనే యని సర్వాహంకారము రీతి భాసించు విరా
ద్రూపునియొక్కయు సంధికాలమైనది మనకాలము—
'రహస్యిత మారక నే సరియించివారు'నిన్న రస
ప్రాసోమా ర్థి ఈ కవి.

3

ఈకథ 'లిరిక్' (Lyric) అన పాశ్చాత్యుని
లలితగీతి మార్గమున వాచుబడినది. ఇటాలి మన, -ంగ్లము
మొదలు భాషలలో నీలలితగీత బాత్తె క్రిందియును. ఇది
అనురాగము, విరాహము, ఆనందము, కరుణ, ప్రేమము
మొదలు రసభావముల సభిరస్థి యందును. దీనిలో కథయుం
దదు. ప్రాయశఃముగా భావమొక్కటి. కవి గాభావ
మును గీతికావ్యమున వివరించుటలో వాదావ వివృతి
ప్రపంచములకు సంబంధించిన యనే భావచ్ఛాయ
లలో విహరించును. ఆ విధముగా నందులదిరి
యుండవు. ఇదమిథ్యముని వాని నేర్పగపడు. ఇది
మూలము నా రిచిదియ్యము కీరకావ్యమునగుచే
వచ్చిన చిహ్నము. ఎందునగా ప్రకృతిసంపత్తిమైన
యాత్మి వాసవావశమున నెంతయో సంక్లిష్టముల భావ
ప్రపంచము నీముప్పకొనియుండి పుండితిమెనవును
దాని ననుభవించును. ఆ భావములను వ్యక్తమైతల
గర్భయాసముల సంస్కారరశిమములనను, పుండన
కరఃకై బరితుతనాపేక్షభావములనను ఒక్కొక్క
కోవో ననుభవించువానికి ఎఱుక కంది ముట్టప్రతి
తిక రాజాలపు; తెలివి పాలముల పాలిమీరల నెచ్చులో
రిలమాలము. ఎఱుక కందిన పుష్టానుభవమే వాగ్దాస
మున సభిరస్థికి వచ్చుట వక్త్రసామర్థ్య సాపేక్ష
భావముచే దుస్తమమందుకగా నమృత ప్రతీతిగల
యనుభవము మాట చెప్పనక్కరలేదు. అట్టికో లలిత
గీతులందలి భావచ్ఛాయలను ముట్టప్రతీతిగల స్థాయి
విభావాను భావసంచారుల చాలులో వింగడించుట
సాధ్యము కాని పని. కాగా ముట్టప్రతీతిలేని ఈ
భావచ్ఛాయల మంభసము, అవిర్భావము, సంవృతి,
వివృతి, సంవాదము, వివాదము, వాని యెరివీసి,
బంధురతి, విక్లభన మాదిగాగల ఆత్మయొక్క దశాంత
రముల నెన్నింటినో ఈ లలితగీతులు వెల్లార్చును.

పూర్వ మిది 'లెర్' అను తంత్రవాద్యమునై—మన
వాయు విగతై 'ప్రబంధము' లాదిగాగల వానివలసించి
నట్లు—గానము చేయుటకుండుడెది. తిరునాళి కాల
మున నీ యలవాటు తిప్పినది. ఇప్పుడు తిరక చదివి
కవి హృదయావస్థను సంవాదరూపమున ననుభవించుట
మాత్రము విలసివది.

కోకిలము పెండిలో కథయున్నదిగదా యన
వచ్చును; ఇది లలితగీతి యొక్కనునది యాశ్చర్యపడు
వచ్చును. కౌం ఇంటి కథ కథయేగాదు. ఇది వట్టి
రతులేమయుల భావ కల్పనము. అందుకే తొలుతికే నే
నీకథయందలి ప్రతీకసంబంధానమును వివరించితిరి.
కోకిల గీతికావిర్భావము, అచ్చమైన తెనులపాట
పుట్టక—ఈ రెంటి కథయు — ఈ కావ్యమున నిది
ప్రవాసించియును. ఈ విషయము తిక్కన కృష్ణము
సంబంధి వాకర్చించుచున్నది. అందలి పాత్రల మను
వ్యక్తియనునది ప్రపంచితమై స్థాపితమైనది అది
యూగా తిక్కనది లేక భావాగమములగు, వా భావ
ములను ప్రతీతిగా నున్నది. ఆ భావములు గూడ మన
ప్రపంచమునకు చెందినవిగావు. నాత్మ, పితృ, పుత్ర
కొది సంబంధమైన భావములు మాత్రమే అంతేగాక
కోకిల మాత్రము కోకిలమునూగ్ని వికృత యొకజన్మము
వికులెందిన వృత్తాంతము చెలితులచుచునాని పూర్వ
త్తిరజన్మల వృత్తాంత మెల్లు చెలియును! ఈలోక
పాదాగమముల భావ మెకటి యున్నది. అనగా వట్టి
నగానూక కలికట్టి జ్ఞాన మొప్పుకొనలేదు. మరి యెల్లు
చూపుదుర గూర్చి ఈ కావ్యము పండిరా రసభావతా
బుద్ధితే తాత్కాలికముగ నా తిక్కబుద్ధి వికుల
బతుకు. దీనినే ఆంగ్లమున "Willing suspension
of disbelief" అని Coleridge వ్యవహరించివాడు.
కనుక విన్ని కారణములచే నిది కథ యను భావము
మనమున ప్రతిఘటితమైపోవును. కథ యొక యాధార్థ్య
భావమును భజించి నమ్మిక గొలువవలెను. ఇతివృత్తియు
వికులనననేగాక అక్కరలేనినూక, మితిముగ,
గొన్నిచూగు లమరి యా నమ్మిక పుట్టింపవలెను.
ఇందిటి లోక మైన హంసులలేవు గనుక ఇది వట్టి
కల్పన యనియే మననంచును.

ఈ కథాకల్పనలో నే కవి సంయమనశీల
భాసించి దానిని పరిమిత మొనర్చినది. పాత్ర వైర
శ్మయ, వానిలోనూని భావవైరశ్మయ మెరిసి చేపట్టిన
యొకటి రెండు భావములనే కుంఠపాతిగా గ్రమ్ము
రించివాడు కవి. కనుక కావ్యమున ఆద్యంతము రస
ప్రాసాద్యంతి పుష్కరాలు వచ్చినట్లుగా స్యూచించునే

గాని కొద్దిగా తక్కువులేదు. ఆ పాత మధురము రచన యిది.

పై తెప్పిన లలితగీతులు పాడుట మజ్జింపబడినది. వానిలో గేయగుణము ప్రధానము. విజయనకు వీని కూర్పులోని శబ్దాంశములకు ప్రాధాన్యము తక్కువ. శబ్ద గంభయవకు వాని పోహళింపున బుట్టి విచ్చిత్రికాత్రముగనుండి జ్ఞాపక క్రివోలె యాత్మగేయో జ్ఞప్తి తెలయుచు క్రిక ప్రాధాన్య మెక్కువ. లాలిత్వము, మాధుర్యము ఉండనే ఉన్నది. ఇదియంతయు సంగీతావరణముగాని సాహిత్యావరణముగాదు. సంగీత మేమిచేయును? అది నాదమాత్రమేయయ్యి ప్రతిలయలచే సౌష్ఠవమును భజించి ఆలాపనచే భావావధుల బెడకి కొనును; స్ఫుటప్రతీతిలేక వాసనాహాపముననున్న శబ్ద యనుభవ ప్రపంచమును మనోబిధి కాన్దించును; ఒక్కొక్కభావమున కొక్కొక్కరంగ మొనర్చును. ఆ భావముల ద్రుతి మంభరత్వముల ననుసరించి తాళముల చమత్కృతి, మంద్రస్థాయిలోని యొక దీర్ఘ దీర్ఘము నాదివిధులి కొకస్థాయిసంధుకొని కరుణావ్యంజకమును, తారస్థాయిలోని యొక గమకప్రస్తారము శబ్ద పశుపాక్షిన్నీయ తాపించి వేదనాస్వరూపమును దెలుపగలదు. అత్యుక్తు నాదపదార్థమునకును గల ఈ యవివాభావ మెట్టిదోగాని మనవారు నాదమునే యాత్మపదార్థముగ బ్రహ్మమనిరి.

కొకిలమ్మ పెండిని కవి ముత్యాలసరాలలో వ్రాసినాడు. ఈ మత్రాచ్చందస్సు తెనుగుభాషవలెనే శృంగారకరుణముల కొప్పినది. వానిని పాడి యానందించిన నే యా యొప్పదల తెలియును. ఇంచెలి పలుకుబతులన్నియు నచ్చమైన తెనుగు పలుకుబడులు, రసవ్యంజకములు. వ్యావహారికపద్ధతిని వ్రాయుటచే తెలుగున మచ్చారణమునగల కొనుసిద్ధియంతయు కవి కొల్లగొట్టి రసోపస్కారకముగ నడిపించినాడు.

మన యాత్మ ప్రకృతినింజలిత మంటిని. అట్టి యాత్మను నాదివిధ ర్తిము సంగీతరూపమున నొరయును. ఒరసిన నేమగును? అత్యగూఢ మొరయును. మనసు మురియును. తినుపు మొరయును. బహిరంతరముల నొక చొక్కు అవహిల్లి యానంద మురికియించును. ఈ యాత్మ మొరయుట యెట్లునగా వాసనాప్రపంచముపై నాదసంఘాతి మేర్పడినప్పుడిది జరుగును. తంత్రిసంఘాతిముచే స్వరముల బుట్టించుమండగా వాద్యముచే జీవనాద మొకటి పుట్టినట్లు అత్యగూఢ తాను స్వయముగా మొరయవారంభించును. రసికులు రాగభోధిత

మైన భావమును బట్టికొన్నట్లే ఈ యాత్మికమున జీవనాదమును బట్టికొన యర్హింతురు.

ఈ రచనలోని మహాద్రయత్న మంతయు తెనుగు వాటి సర్వ ప్రకృతిలోని యాత్మగీతి నావిష్కరించి తత్సంఘాతముచే తన యాత్మనే నిసదించజేయుటకు. ఇతివృత్తసంఘాతముచే ప్రకృతిగీతి యులుకవలెను. దాని సంఘాతముచే దన యాత్మగీతి యులుకవలెను. కథయో కల్పవహి వ్రాయుట దాక నుభయమేగాని మీది రెండు పలుకులు సామాన్యములకు దుస్పృహములు.

కొకిలమ్మ పెండికల్పన మంతయు తెలుగునాడు కొండలు కొనలుగా నున్న వాళ్ళ జరిగినట్లు కల్పించబడినది. నేటివలె యాత్మను ప్రతారించెడి దొంగవాగ రికతలో దేరే మావాటికి తూలిపోలేదు. అది యంతయు నొక ప్రాకృతివాతావరణము. చెట్లు చేమలు వాగులు తోనులు పుట్టలు గుట్టలు గాలులు నేలలు అడవులు జడ ధులు అన్నియు నొక యాత్మనిశేష సమృద్ధిని భజించెడి తోజాలని. ఇంక నితివృత్తవర్ణనలో నెట్లు కవి ప్రకృతి కొక భావసంఘాతము గల్పించె వనగా ప్రకృతిలోని యాయాపదార్థములకు వ్యక్తిత్వప్రదానము చేసియు మూర్తిమత్వము విచ్చియు. చిలకమ్మ కొకిలమ్మలకే గాదు. కవి ఆవాటి సర్వప్రకృతికిని విగ్రహ మూర్తిమత్వము కల్పించినాడు. మనవారు వసంత మన్మథులదిగా నధిష్ఠానైతత్వములకు మూర్తిమత్వము గల్పించినారు. కాని 'నారిపిల్లలు సొగసు నడకల పోకులు బొవుట' 'పాము పశుయలు తెప్పలేనుక లేలి పొవుట' ప్రోత్త కల్పనలు. వారి గుణక్రియా వివక్ష వతికమించి, ప్రకృతి కన్న దెరచినదనుట, పాట పాడినదనుట, మామడిచిగురు మురింత పొగిందనుట గూడ నిట్టివే. వాస్తవప్రపంచమున వాతిగుణక్రియా విభాగము ననుసరించి భావమును దీర్చుటలసి యుండగా కల్పనాప్రపంచమున నిది చాలనిదై నిరాదృతమైనది. సర్వభావములకు బరస్పరము సర్వకస్తువులు నభవా వాని గుణక్రియలు సంగీతములో అభివ్యంజకములో గావచ్చును. ఇదియంతయు లలితగీతి రచనామార్గమున సంగీకృతమే. వత్సెలులు ప్రేమకు చావులేదనుట వాని యత్యుత్తరముగా మాధారముగ తెప్పించబడినది—చెట్లు పాడుటకు ముర్రురధ్వను లాధారము. ఇట్టిచోట్ల కవి సంప్రదాయమును మురింత పొడిగించినా డనకలేదు.

4

కొకిలమ్మ కరుణామయగాథకు ప్రకృతి సంవాద రూపముగ ప్రతి గలిపినదంటిని. కవి యారెంటి సంఘాతముచే ప్రకృతి యాత్మగీత నావిష్కరించుటయు నిది

మరల దనహాత్యకు సంహారమై తన యాత్యు నెట్లు
స్పందింపజేసినదో చూచుటకు ముఖ్యమగు మార్గము
లేదు.

ప్రకృతిస్థమగు చైతన్యగీతము నావిద్యురీంచు
టకు మహా ప్రయత్నమే చేసినాడు. అది కథలో వర్ణ
నలో మనకు గానరాదు. తీరవాదము క్రింది పన్ని
హీతముగ విప్పించినట్లే మనసలిన కిదియు నమర్చిన
పన్ని హీతముగ వచ్చును. కవియాత్యగీతి ప్రకాశ మి
సర్వ ప్రయత్న యాధార్థ్యముచే నమమేయ మాత్ర
ముగ చెలియవలెను. తెనుగురాజు నల్లని పరిపాలనలో
జేరిములోని ప్రకృతిగూడ నీమిత విలాసములు
చూపును. కావ్యారంభమున కవి పాగరతీరదీపము
విట్లు వర్ణించినాడు.

‘పోనలాజే కవిరి తరగలు

నానురాముల కోడెలల్లే

ఒడ్డువాకా పోకి ప్రోకి

ఒరిగి పోతాయోయ్.

అడవిలోనూ కవిరిలోనూ

అర్ధరాత్రి వేళి అస్సరు

వోగరు కన్నుల చుక్కకన్నెలు

వొంగిచూస్తాకోయ్!

పొద్దుకూళే వేళి ఒడ్డున

మద్దు మద్దుగ రిగురుకొంటూ

సొగసు పెడకల గారిపిల్లలు

సోకుపోతాకోయ్!

మునిరికిగే కవిరి వరుమా

చూపుకండి అండకుండా

తెప్పలేనుకు పాము పడుములు

లేరిపోతాకోయ్!

ఒడువే బంగారు చేలా

ఒడ్డువే పూవులు చేత్రో

పోకి యిటుంటి చాల్ పా

లురికి పోతాయోయ్!

తల్లి కోకిలమృత్యుకు నడవిలో వెనుకుచున్నది:

అవవులెంటా కోనలెంటా

బువ్వులుదా చదు నెలలవెంటా

అనుగులు తడవదా వెనుకుకు

నడచిపోయింది.

రెండుజాములవేళి పులులూ

పండుగొని రొప్పేటి నీవల

గుండె గుబురులాడ పోయూ
జూతు వెదికింది.

పెద్దపులులు నీవంటలా ద

ప్పిలు తీరగ నీరు త్రాగే

నొంగవ్రోవల నెలమెదల్లా

వొంగి చూసింది.

లేళి నూ తిని కొంక నీలకలు

కల్లుకూసుకు విదురపోయే

లిల్లుపడవిలో ఉప్పురంటూ

వ్రే చూసింది.

కాంతమృగప్రచారమైన మధ్యాహ్న వేళిగ మాన
మృదయ మింత భయదంభిరమరి అడవులు జూచిన
వారికిగాని చెలియదు. కవి యిదట నావిద్యురీంచు
నది కోకిలమృత్యు తల్లి వొంటి నూపిన యుదాసీనతకు
శిశిగాగమాన మాత్రోకించుట. అది ప్రకారమృగముల
భయదాన్విత గర్జనములు లేక వికృతముగనుండియు
నామెను జూచి గాంధించుచున్నది. అదటి కూర్మ
తయే గమానక క్త్రనివృతివోలే భయంకరము.

వింత వింతల పోకులేరిక, పూలరేడు, వసం
తుకు చెక్కుల నవ్వులు జిండుకొని వచ్చినాడు.
ప్రకృతి ఉలాసపరవశయై పోకినలాడింది. ఏమని
పాడిందో చూసింది.

వచ్చాకటయ్యా పూలరేడా

తెచ్చాకటయ్యా పూలరాజా

నీవు తెచ్చిపూవులే కా

నికల కిస్తామా.

రావయ్య ఓ పూలరాజా

రావయ్య ఓ అండగాడా

కోకిలమృత్యుకు నీవు నీహ

కోకిలా తిరుమా.

వారిపెరికి అడవిఅంతా

వొండాలె నాయి చిత్తులు

కాపలాకొన్నె పులులూ

గండకలలందూ.

సన్నాయి పాడింది తెల్లని

సన్ననీ నెలపూట, పూలా

వన్నెరై ప్రకృతి తల్లేనా

కన్ను తెరిచింది.

ఇట్టి కావ్యము ఆపాతమగురము, ఉదాత్త

భావప్రబోధితు; మహావి సర్వశక్తి సమన్వయూప

ప్రయత్న ఫలమిది. కోకిలా కల్యాణగీతికి భద్రమగుగాక!

రేపా మనదే-మరి

శ్రీ హ స జ

రేపు మనదే—మరి

రేపుతా వెందుకు నిన్నటిగాయాన్ని

రాజరాసురుడి కాష్టాన్ని !

సాగిపోదాం కలసి—మరి

దారిపోమగునా లేకు దుమ్మును

తోక తొక్కకు చరిత్రను

కలుగులోకి జారిపోతున్న కానరాన్ని

కోటి పడగల కానిని !

గీడ్దాం మనోహర-చిత్రాన్ని-మరి

గీస్తావెందుకు నాల్గీ

చెరిగిపోతున్న చదరంగపు గల్లను

రేపుతా వెందుకు శకునిని నిద్రలోంచి!

వెలిగించుదాం ప్రవిందెను — మరి

తెస్తా వెందుకు కాష్టాన్నిని శృకానంలోంచి

ముట్టించకు తుద — ముట్టించకు

బతుకు వల్లిని మృత్యువుతో

ముట్టించకు ... తుద — ముట్టించకు !

గోవిందవాక్యాలలోని చరిత్రాంశాలు

శ్రీ కొత్త భవయ్యచారిత్ర

వీర ప్రహేళికాదస్తావ్యములవారి గోవిందవాక్యములలో చాల చరిత్రాంశములు వ్యక్త పడుచున్నవి. 1725-1830 సంవత్సరములమధ్య ఒక ప్రక్క యాష్టినడిగాళం పెనీవాగు, మరొక ప్రక్క ఫెంచివాగు, మహారాష్ట్ర సేవాని బలవంతగావు, ఏకోతి, ఆర్కాటు గోల్కొండ మున్నగు నవాబులు, దందాసాహెబులు, మైసూరు హైదరాబీ రాజ్యాధిపత్యము నక్త పెనరులాడుచున్న కాలమది. ఈ క్రిందివాచిన విశేషములు ఇతర చరిత్రాంశములతో సమన్వయించి గూంధ్రాధికారిత్వానికి జోస్థించుచున్నవి. ముఖ్యముగా రాయలసీమలోని యుద్ధాదు లింగు చర్చించబడింది.

“వాల్లు వేలా మొనుమన్నుట ముప్పదియేండ్లు
కలియుగాబ్దములు జరిగేనమా
కలికుంగు శ్వేతామఖలుల దొర బయ్యెగురు
మెలకువతో రాజ్యమేలేదుమా”

“శ్వేతాశ్వములు ధూమకెటముల్ గల్పించి,
ధూతలముది విడువ : మూలపై
మూత్రమెరిగి పశ్చిమైతాండకెందు
నాత్రాముగా నడిపించేదామా”

ఈ వాక్యములు 1725 వాటికి కంపెనీ పరిపాలన వచ్చుట నూచించును. తర్వాత చేయబడిన రైలు మార్గములను గూడ చెబుచున్నది.

“జారి వారికి చాల చైరములు గల్గివి,
జనయోగములు తల్లి దిల్లీని మా
తెన్నయొడ్డున నుండే చెన్నుంగు గామము
నదిపాలై వరదబాయ్యెనిమా”

అంతరికలహాలు, ఆ కాలమున చెన్నుంగు వరదపాలకుల నిడి తెలుపుచున్నది.

కర్నూటధూములకు, తుంకవారిపీఠము, మహానందికి, మొరసరాజ్యానికి, కర్నూలుకు దండువచ్చినట్లు, అనంద సం|| (1784) లో లేక 1794 లో యుద్ధమై చాలమంది హతులై, కలరామున్నగు వ్యాధులచే ఓడింపబడినట్లు యీ క్రిందివాక్యములు తెలుపును.

కాలమున్నగు భయంకరజీవరాలు వచ్చుట ప్రళయ నూచన.

“మీసాము లేవోడి దేవానికొందని మహి
కొండాకు జండా లేసినమా
కర్నూట ధూములకు కాలిపంపున తుంక
వారిపీఠము గల్గినచ్చేని మా
పురగొంగుని పంపు మహానందికొచ్చేని,
కర్నూలుకు నంది పంపాచ్చేని మా
అనందాబ్దములు అంత్యమునంగుని
మాంతకూరి దూత లొచ్చేనమా
పీఠుగ పెంటలు పృథివిమీ దియ్యారి
శ్రేణివాంతులయి చచ్చేని మా.”

1785 లోకో లేక 1795 లోకో కొంతకంపెనీవారికి నష్టము గల్గినను, పాలించినది యీక్రింది వాక్యము చెబుచును.

“దిమజ (రాక్షస) నామనంబత్సరమందున
వింతలయ్యారి జనులు రాలేదమా
హూణముఖులనంశమున కొంత బొయ్యారిని,
కొని జాగని ధూమిగొలిచేదామా”

ఈ కాలమునందే మధుర, తంజావూరు రాజ్యములు ఆక్రమింపుబడినవి. మహానందికోపురము దింగగొట్టుబడినది. ఈవిషయములు వాక్యములలో నిట్లు చెప్పబడినవి.

“మధుర తంజావూరు మరి కారణమయ్యెని
మహానంది కిభరము విరిగేనిమా”

దందాసాహెబు మీనాక్షిపాలన తుదముట్టించిన కాలమిది. అప్పకు హంపి, విహాక్షిము మధ్య గొప్పయద్ధమై, అగ్నిని నరిపించిరి. అనగా తుపాకులు వగైరాలతోను, అగ్నితోను బోరాడిరి. అప్పుడా గ్రామాలమధ్య నున్న 14 గ్రామములు నాశన మయ్యెను. యోధులనుండి పశ్చిమమునకు ధూమకెటాలు తెగ రిగిగడినవి. కుంభకోణములో గోవన, కొలాపురము కొల్లగొట్టుట, కంభిము కందుకూరులలో తెరలు తెల్లలు, యిత్యాదులు జరుగుచుండినట్లు కొన్ని వాక్యములలో నున్నది.

ఇట్లుండగా వీరవసంతుడు కాట్కలో జరించి, యజ్ఞటికి వచ్చెనట. బలవంతరావు, హైదరాబాద్, టిప్పు, చందాపాహాయి మున్నగు వారిలో వెళ్ళిపోయి అతనికి సలహానిచ్చియుండును. లేదా నందున వాయకు దెవడో ఆతిథే వీరవసంతుడు. పెనుగొండ, గండికోటలవద్ద యుద్ధములు జరిగి, విజయవాడవద్ద, మంగళగిరి (కవళగిరి) లేక చెజవాడలవద్ద గూడ కల హయలై చివరకు రాజ్యము వీరవసంతునికి (నందున వాయకునికి) స్వాధీనమయ్యెనట. ఇతడు హిందూమత స్థుడై భక్తబ్రాహ్మణులను పోషించెనట. ఈశ్వర సం॥ (1787) లో వాయకు రాజ్యము వచ్చెనట. ఈతనిని తర్వాత రామధర్మజస్వామి యను పేరుతో పై గంధము చెప్పయన్నది. ఈ మాటపేరు బహుళి యాతని సహాయుడగు వారిదని చెప్పవచ్చును. అతడు 881 కోలాలు కనుపించిన తోకనుక్కొని యిరవై వాడుల పొడుగుగలది ఆకాశమున ప్రకాశించెనట. అప్పటికి కలియుగము 5000 సం॥ లు లోగా అయినవట. అనగా 1898 లోగా అగును. ఇది తప్పగా నున్నది. (1816) యవ సం॥ లో వింజిలు బుట్టినవియు భీరంగు లంపయోగింతురనియు నీగింది వాక్యములందున్నది.

“యవవసంతతర్పరమంశు శ్రావణమాసమున యామాస్యది దిశిలందు వింజిలు బుట్టినమా, యిమపదారి యందు నిష్కంఠాటములు బ్రోవ భీరంగులు ఆరంభించెనమా” ఈ సంతతర్పరములోనే ఆంధ్రదేశములో పించారినందు ప్రవేశించి దాదాపు ప్రతిగ్రామమును కొల్లగొట్టట చిత్రితంశము.

ఈ గంధములో తర్వాత వావాదేశవార్తలు, మనదేశములో నానాదోట్ల, గలిగిన భూకంపాలు, వరదలు మొదలైన ఉత్పదాలను తెలుపుచున్నది. తర్వాత నీ వాక్యములు గమనించదగినవి.

“ధీరీవారు తిరిగి దక్షిణమొచ్చెను, ఉల్లాస మెల్ల తల్లడిల్లెని మా వెల్లారిపీఠంతా నిర్మూలమయ్యారని, సుగ్గిళ్ళు చుగ్గాని క మృగ మా రిరుపరి వెంకటేశ్వరు సుడిలో మేల్చులు అద్భుతముగ అడిపాడేను మా గరుడదృశము నావాదిక్కుల కేగి, అరుదోద్యములుగ నాడెనుమా

దౌర్జయవ తిరుణాల దోపిసుకలయ్యారని వుండే దేశముల వలసపోయ్యెనిమా.” ఇది యేవంశతర్పరములో జరిగినదో వ్రాయబడ లేదు. చరిత్రకావాలి సుర్తింపవచ్చును అలంపురు లోను, కంచిమున్నగు విడుదోట్ల ఉత్పాదాలు జరిగినవిగూడ చెప్పబడినవి. ఇది జరిగినతర్వాతనే ధీరీ వైశ్యము వచ్చుట జరిగినవట. ఇక్కడ మండి యొక్క దోడ్ దోపిసుక తర్వాత క్రమము జరిగినదో వివరింప బడినది. ఓరుగల్లు, అగరాము, కటకము, కొల్లాపురము కొడుమూరు, భవమూరు, చెల్లంకొండ, మున్నగు చోట్ల చాలద్రవ్యము దోచుకొనబడినవట. కేశవసీవాని యా సమయమున కొన్నిచోట్లను గాపాడెనట. ఇతడెవరో తెలియుటలేదు. బోయలు కొందరు మహాంధి ప్రాంతమున ముప్పియుద్ధ మొనరించి చనిపోయినవట. తేతంచెర్లకప్పడు వీరవసంతుడు వచ్చి వీవాని చేరి కేశవులకు పాయపడినవట. అప్పుడు బండియార్త మాదుగ్రామము భిష్యమయ్యెనట. అచటి స్త్రీలను మందలపరి గారవముగా చూచెనట. ఈ దోపిషియుద్ధ ములలో చనిపోయినవారికి వ్రాద్ధకర్మలు, బ్రతకియున్నవారికి అన్నదానములు ముఖ్యముగా బ్రాహ్మణులకు విరివిగా జరిగినవట. ఇంకా కొన్ని దోపిడిలు విజనూజకోట, చాగలమర్రి, విజయగిరి మొదలగు చోట్ల జరిగెను. ఇది ప్రాయశః మరాటి దండుజేసినవై యుండును. ఈ సందర్భమున రాయచూరు, ఆనగొండ్లి, ఆదివేది, కందనూరు, మున్నగుచోట్ల పెద్దయుద్ధములు జరిగినవి కొన్ని వాక్యములందు గలవు. ఈ వాక్యములు పించాలిల విజయము చూచించును.

“కానికులాలంగు పించారికులమందు గారి గాబరలేక యుండెనిమా” మున్నూరువారు గూడ నీదందులో విస్తారముగా నుండిరి. ఈ వాక్యములుగూడ కంచెనీవారి అపజయ మను తెలుపుచున్నది. “కందుకూరికి వీరవసంతుడువచ్చి కంచెనీ వారెల్ల గూలేరుమా” మున్నూరు వారెల్ల ముదముతో నుండెను మొగలాయిదొరతనము లడిగెని మా. పెన్నయొడ్డన నుండె చెన్నూరుగ్రామము పెనుగొండ్లిమకు కేరెనిమా.”

ఈ వాక్యములనుబట్టి మరాటిదండు (పించారి దండు) వాయకునే వీరవసంతుడను పేరుతో నీగంధ

కర్త సమర్థించినట్లు కనబడుచున్నది. ఈ దండుజను ములనే యిందులో వర్ణించినాడు. రాబొందినట్లు, మునిముగ, వాగాయపట్నం, పోగూరు, సిద్ధపట్నం, భేనువకొండ, యాగంటి, గుర్రముకొండ, కోవెలకుంట, రామేశ్వరము, బ్రాహ్మణేశ్వరములందు గూడ దోపిక్కుపాగవని తర్వాతి వాక్యములందున్నది.

ఈ దోపిడివారిలో ముగ్గురు వాయకులుండే వారని, ముత్తిబాదవద్ద వాడుకూడ ఆలోచనలు సర్పించి యొక వాక్యములో గలను. వాని గుర్తింపును నకువచ్చి వారి గురువునకు అనగా ముగ్గురాయకునకు దోపిడి సవములో కోటిద్రవ్యము సమర్పించిరట. రామేశ్వర రణములో రాష్ట్రాధిపతులు రాజేవట. అనగా చనిపోయిరి. ఘోటక ముఖులు (తెల్లవారు) వాశివమైరట.

1797 పింగళి సంవత్సరములో మరల ఈ దోపిడి వాయకుడు (వీరవంతుడు) పట్టాభిషేక ముగ్గురని యొక వాక్యములో చెప్పబడినది. ఈతనికి పామంతులుగా రామధర్మకన్యామి యుండేవాడట. ఈతకు 108 తిరుపతులందు పూజలు చేయించేవాడట. కేవల వాయకు నీతిడు నేనాధిపతిగా నుంచి రాజ్యమేలెనట. ఆకాలములో పాంతురంగ దేవళిము ప్రాకారగోపురములకు బంగారుని రూపించుట, తిరువేంగళి కన్యామి తిరుణాళ్ళిచేయుచుట, యాగంటిలో యాశ్వరపూజ, బ్రాహ్మణులకు నిరంతరము దానము, మంత్రముపాఠములు ఆచరింపబడెనట. భేనువకొండ వ్యాపారిము బాగుగా పాగనట. ఈ వీరవంతురాయ దోపిడివారు నకు పంచానకులమువాడు (రిక్విబ్రాహ్మణులు) ధర్మరేచెంబడిరాగా, కంచి, ఆహోబిలములలో వారికి కాంచనమిచ్చి రక్షించెనట. ఆతుకూరివారు ఆపవులపాలుకాగా, మోతుకూరువారు చనిపోగా, మరెందరో హతులైనట. కన్నడిగులా, అరిఘాటువాడు (అర్కాటు?) సప్తమై, ఆరవలు అడవిపాలుకాగా, గానుగిబులగులుమాత్రము కరిగిపోకుండా నిర్భయమందెనట.

ఈరీతిగా పాగిన పిండారీదంతు వాయకుని చరిత్రయే మిక్కిలి ఆరణ్యకములతోను, వీరవంతురాయ వాయముతోను గోవిందవాక్యములలో ప్రస్తావించబడెను. ఈదంతును యాస్థిండియాకంపెనీవారు 1816 తర్వాత సైన్యములను బంపి అణచివేయుటతో నెణునున కాంతి నెలకొనెను. ఈ దంతువాయకులను ప్రోత్సహించి, వారి కుపదేశము లిచ్చుచు వారికి

విద్యుగతారములుగా భావించుచు వీరబ్రహ్మేంద్ర కన్యామి పరదేశాలనను నిరసించుచున్నట్లు యాగంతులకు తెలియును. జరిగిన సంవత్సరము భావి విషయములుగా వ్రాసి ఈతకు జనులలో నన్యుతకాజ్ఞానిగా పేరొందెను. కొన్ని వ్యంగవాక్యము లిప్పు డర్థము కావు. కప్పవోడియో మాముట, “గుండెల్ల దలేని, పెండెల్ల మునిగేని” యిత్యదు లెవరితో యుద్ధించి వ్రాయబడినవి. దోపిడి వాయకులకు వీరవంతుడు తన మహారునికి అత్యున్నతసత్కరములో సభికారముచేసెనని యొక వాక్యమున్నది. ఈ అత్యున్నత సత్కరము 1806 అనుచున్నది. ఈరీతిగా పిండారీదంతు చరిత్ర 1725-1816 వరకు పాగినవనవచ్చును. దీనిని చరిత్రాంశములతో సరికేసి, యుద్ధములందు పాల్గొనిన వానారాజుల వివరములతో ప్రకటించిన బాగుండునని చరిత్రజ్ఞులకు నునది.

మహారాష్ట్రవాసులకు ధాటికొగలేక 1729 లో గోల్కొండ సవాబు అసఫ్ జా ఆంగ్లదేశములో చాతు, సర్ దేశముని పన్నులను మహారాష్ట్రులకిచ్చెను. ఇది రెండవ పీష్వ బాళీరావుకాలములో జరిగెను. ఈ బాళీరావుకాలమునుండి ఆంగ్లదేశాలన తాను మారయ్యెను. పన్నుల పేరతో దోపిడిలు పాగెను. ఈతకు కర్నాటకమునకూడ జయించి మైసూరు రాజుచే కప్పము లందెను. 1740 లో నీ మరాటిదంతు కర్నాటకసవాబు దండలముని దంపెను. ఆరివి అల్లుడగు చందాసాహెబు పునుచేరిలోని ఫ్రెంచివారి కిరణుబొచ్చెను. అన్యధగ్ధి నడట పాలమడయ్యెను.

ఫ్రెంచివారికి పునుచేరి ప్రాంతము 1674 లో తింజాపూరు పాలకుడగు మర్ఖాజ్ లోడి యొసంగగా వారనట బలపడిరి. చందాసాహెబును ఫ్రెంచివరును కలిపి 1748 లో అన్యధగ్ధినును చంపి కర్నాటకమును స్వాధీనపరచుకొనిరి. ఈ చందాసాహెబు మధుర, తింజాపూరుల వాక్రమించెను. అచట ఆంగ్లవాయక రాజులను జయించి రాజ్యముగైకొనెను. 1740 లో పీష్వ బాళీరావు చనిపోగా, బాలాజీ బాళీరావు పీష్వ యయ్యెను. అన్యధగ్ధిను మహారుడగు మహమ్మదాబీ మద్రాసు యాస్థిండియా కంపెనీ కిరణుబొచ్చెను. గోల్కొండ సవాబు ముజ జఫర్ జంగు ఫ్రెంచివారికి ఆంగ్ల, కర్నాటములను పాలింపనిచ్చెను. అందుచే 1758 లో

చందాసాహేబును చంపి ఆర్కాటుగాజ్యమును ఇంగ్లీషువాని మహమ్మదాళీకిచ్చిరి. కాని 1767-1768 మధ్యలో ఆంగ్లో-ఫ్రెంచి యుద్ధములు జరిగెను.

రాబర్టుక్లైవు మరల ఆర్కాటు జయించి తీసుకొనెను. ఇంగ్లీషువారి పలుకుబడి జూచి గోల్కొండ నవాబు సలాబతుజంగు తనకు సహాయకుగానుండిన ఫ్రెంచి వీనాని దూతునుకు (దూపేకు) 1769 లో ఉత్తర సర్కారుల నొసంగెను. అందులో గుంటూరు సర్కారు మాత్రము తన పోదగుని కిచ్చెను. ఒక ప్రక్క పీష్వాల ప్రధి పెరుగుచుండెను. 1768 లో పీష్వా కాలాజీబాజీరావు పంజాబు జయించి పలుకుబడిని విస్తరించుచుండెను. కాని 1761 లో పానిపట్టుయుద్ధమున పరాభవరావను సేనాపతి యస్తిములతో జోరియోడిపోయెను. ఈ మహారాష్ట్రులకు దక్కను సహాయము లేకుండెను.

1767-68 సంవత్సరముల మధ్య హైదరాబీ కర్నాటనవాడై కంపెనీతో రాజీతది పాలన సాగించెను. ఈతడు 1780 జూలై నెలలో కడప, అనంతపురం జిల్లాలలో దాడిచేసి చాలావధి పెట్టెను. కర్నాటములో ప్రతిరోజును గ్రామవిహవాల, యుద్ధములు విశేషముగా వస్తుకు జరగెను. దీనికి కారణాలు తెలియుట లేదు.

1782 లో మరాటివారు తమ పన్నులకై దండయాత్రలు రాగా, వారితో ఆంగ్లేయులు సంధి గావించుకొనిరి. తర్వాత 1779 లో కడప, కర్నూలు, బళ్లారి, అనంతపురం జిల్లాల పాలనము నైజాం ఆలీ కంపెనీవారి కొసంగెను. ఈ ప్రాంతముల విధిపత్రికములకు మహారాష్ట్రులు, టిప్పూసుల్తాను నిరంతరము యుద్ధములు జగుత్తుచు వచ్చివచ్చునది తన రాజ్యము భింకముగాకుండుటకై, కంపెనీవారి సైనిక సహాయ ముకొను మొదలుకు పొందుటకుగా నిది యొసంగబడెను. విద్యుత్తు మహారాష్ట్రుల దాడులు ఆగిపోలేదు. 1788 లో గుంటూరు గూడ కంపెనీ పాలనలో కేరెను.

1799 లో టిప్పూసుల్తాను యుద్ధములో చిరకరకు పోరాడి, చనిపోగా, ఆర్కాటు నవాబును తొలగించి, బాద్షా వెలిష్టి సుత్తి వగైరా ప్రాంతములు గూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. 1794 లో మరాటి వాయుకు దగు మహమ్మదీ సింధియా చనిపోయెను. తర్వాత వచ్చిన నవాబు పక్షపాదు 1800 లో చనిపోయెను.

తర్వాత పిందారి దంకు ఒకటి మాత్రముగా బతులుజేరి, మరాటి దంకుతో కలిసి ఆంగ్లేయులతో దోపికులను బాహులుగ సాగించెను. కంపెనీవారు దానిని ప్రతిఘటించుచున్నను బాధయు లేక పోయెను. ఈ దంకు 1817 వరకు ననేక దాడులు కర్నూలుకు సాగించెను-దోపిష్టి, గ్రామ దహనాలు మొదలై వది. పిందారి దాడులకు ఒక నాయకుడు అమీర్ ఖాను. రెండవవాడు కరీం. వీరుగాక ఒక హింగువు, చిత్తు అనువాడు (ఈతడు చిత్తునవ వంశకుడో పీష్వా వంశకుడోయో యుండును) ఉండెదట. ఈ పిందారిలలో పిందారియగూడ కలగు. పిందారిలనగా దూడేకుల సాహేబులు తిరుగితికి చెందినవాడు, వీరు ఉత్తర సర్కార్లలోను, దత్తియంకలాలలోను విశ్వంఖలముగా దోపిళ్ళకు సాగించిరి. వీని వికట్టుటకు మదిరాసు కంపెనీవారికి కై చాలనండుల 1817 లో గవర్నరు జనరాలు హేన్రీంట్స్ వ్యయముగా నైవ్యమును నది పించి లమ్ పదమూడువేల నైవ్యముతోవచ్చి యుద్ధము సాగించి, యీ దంకును అణచివేసి, దుండెములు కంతము గల్గించెను. అమీర్ఖాన్, కరీంలు నాగీరును బొందిరి. చిత్తు అడవులకు పారిపోయెను.

ఈ విషయములతో జోడించి, గోవింద వాక్యములు పరిశీలించ దగియున్నది. కాల్జాంము (బహ్యం గారిచే రచితము). వీరబ్రహ్మాంధ్ర స్వాముల చరిత్రలు రిజిచ్చివతో నింకను గొన్ని చరిత్రాంశములు నల్లదీ కావచ్చును.

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

“పూర్వం శ్రీరామదంతులవారు నన్ను తిమ్మని మారాము చేశారట చిన్న తనంలో. దళింథ మహారాజులవారి పెన్సిల్ కి వచ్చి పడింది. తంతులతో, సానుంతులతో మంతనాలు చేశాను. ఎలా నన్ను పట్టుకొని ఇస్తారు మరి మద్దుట మానుకో? కానక కన్న పంతాం ముద్దులు తీర్చడం ఎలాగ? ప్రధాని? మంచి ఉపాయంతో చింది. ఒక పెద్ద నిలువులద్దం తెప్పించి నా ఎదుట ఉంచాడు. నేను అందులో ప్రతిఫలించాను. శ్రీరామదంతుల వారు తిను చిన్నా రిచేతుతో అద్దం పులుకుతూ నన్ను పట్టుకున్నట్టూ, తిను పట్టు పెట్టివట్టూ పరమానందం పొందారు. కాని...”

వీరవంశం ఉన్న తూర్పు దెవతుంచి ఈ మాటలు స్వగతంగా వినిపిస్తూ ఉంటే తిరిగి మాచాను. ఎరగా, మాట్లాడారనిజమగులా, దండ్రునిపల్ల ముద్దలా దండ్రుడు ఉదయమైవ్వాడు. ఆ భయంకరా కృతి చూచి “పామిలే నను వేర్వేరం తిగుతలం చందాంబు గుడ్డపంధిలే” అన్న ప్రసన్న రాఘవంలోని పద్యం జ్ఞాపకం వచ్చింది. పెంతుకుం పెట్టి కూచున్నాను. దండ్రుమంబలమంచి మర్నా గొంతుకుగా వినిపించ సాగాయి మాటలు.

“నన్ను గాక మొన్న అచ్చంగా ఇలాటి పంకలే జరిగింది. ఒక పసిపాపడు తనతల్లిని చూచి “జాలిలి ని చూపవే అమ్మా!” అని కోరాడు. ఆమె చూపబోయింది నన్ను. కాని, ఏదీ! ఆ అమృతరాసుడేదీ? నేను కనిపిస్తేవా ఆకాశంలో. అందరూ నన్ను కమించుకుంటే ఎలా కనిపిస్తాను? తల్లి తెల్లబోయింది. రెన్నాళ్ళకేరం ఉన్న వెన్నెలరేడు ఏదీ?”

*

*

*

“మా బాగా అయింది కానీ! కృతఘ్ను మైనది ఈ మావకబాతి. దీనికి ఎంతచేస్తే ఏమే! అబ్బ! ఈ మనుష్యు బాతిని, దీనికి పుట్టినిల్లయిన భూమంబలన్ని తల్పుకుంటేనే ఒక్కచల్ల బారిపోతుంది దవ్వన. నేనూ ఈభూమి ఒక ఇంటినంటే బతులు దీరాం? చా! ఎందుకు నన్నులా వెంట తిప్పడం? ముత్తతిప్పలు పెట్టి మూకు చెరువుల నీరు తాపించడం? మన కర్మకారీ పద్ధాతు. ఎప్పటికైనా తిరిగితిరిగి మరుగుపోత తిప్పరు—అనుకుంటూ, ఉన్న స్నానాన్ని ఇతిరులకూ పంపించంగా, మనకూ ఉల్లా

వంగా కాలం చెల్లిమాడునామని అనుకుంటే, శిరిశి ఉంకిస్తుందా భూమి? కామిది ఏమి కదా! ఎప్పుడూ నా దాగి అడ్డమే. నావిది తన నీచ. నన్ను నాతుల్లికి మనుకున్నే. తీసే జాగ్రతుకుం—దీటి—కాదుగిటి. ఇంతిటితో ఆగిందా! నన్ను పంపేమా లని శిరిశి బాగమం, తన కాతుగిట్టలా. లాగుకున్నది కదా అని తీగా పై పడుతావనుకోంకే. ఎంతి నీచం? బుల్లిలేదామా! నా పంకతి తేలిదు దానికి లక్షల మైళ్ళదూరంలోఉన్న నేను ప్రాంం రికిగితి పదానా పై అంటే, శిరిశి ప్రమాదం అంత ఇంత కాదు. ఆ సుగుమే తిచ్చింది మావపులకూను. నన్ను వివోదించంగా రాంపెదామనీ నా తెలివిన కాల మెపుదామనీ ఒకే చింత.

“ఎంత చేశాను, ఎంత చేశాను ఈ మావపులకు! కాసంతే నా కనికరం ఉందా? ఉదయమంతా పొట్ట కొసం నానాపొట్టూపడి, మూరన్నయ్య చెబుకు మాడి పోతున్న వీరిని, ఆయన అటు తిప్పకోగానే చల్లని చేతులతో నేదదీర్చి. పంపించం కలిగించేవాణ్నే. మొదట వీరికి ఎన్ని కలంటే, లెక్కలు కట్టుడమంటే తెలుమా? నా మంచి నేర్పుకోలా వీరు? నాకూ సరదాయే. ఏదో బతికేవానీ అని నా దివద్యలోనే కూడికలూ, తీపి వేరలూ నేర్పా. నా నేరుతోనేకదా నేకు వీరు వెలలరి, పంకతిర్పాలని లెక్కలు కట్టు పంటున్నాను. మూరన్నయ్య ఏమి చెప్పాలి వీరికి? ఆయనను తేరిపార చూడగలమా? కండ్లు పొడి చేస్తాడు. ఏదో పాపమని నేను చల్లని చూపుతో చూచాను; మనస్సులోని మాటను తెలుసుకొని...”

—మనస్సంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. అబ్బ ఈ మావకబాతికి కృతజ్ఞత ఆ నేది లేకపోయిందికాని, దీని మనస్సు పెరగడానికి ఎంత చేశాను. మొదటో ఋతుబా, వారూ నన్ను—ఆకాశంలో హంసలూ నేలిపోయే నన్ను—చూచి ఎంతగా వర్ణించారు! భగవంతుని సువస్సుమంచి నేను పుట్టానన్నాను. ఒక భీకుణ్ణి అన్నాను. మనస్సు ఎంత మున్నితమైన ద్రవ్యం! భగవంతుని మనస్సు నేనన్నా, వాలాన మనస్సు ఉండాలన్నా ఎంత తీరునిమాట? వారికి ఎలాటి ఎలాటి ఊహలు కలుగజేశాను? రోహిణి వక్షత్రం మధ్యన నేనుంటే హారంలోని పవకంబాగ

ఉన్నానన్నాడు ఒక వేళ. తనకు తోచింది చెప్పాడు బాగానే ఉంది.

“మరోకాయన అన్నాడు, నేను ఈశ్వరుని సిగ పూవుచి. ఎంత మధురంగా ఆలోచించాడు. ఈ విశ్వమే విశ్వేశ్వరుడు. ఆకాశం అయిన సిగ. నేను పూవును. నా పక్కనే ఆకాశగం. ఈ ఆకాశగంలా ఎన్నిలక్షల నక్షత్రాలు మిమిల లాగు నున్నాయో? మరి ఇప్పుడు మావల్లు నాపై తిరగ బడి, నేను చేసింది మరచి నన్ను తన్నాలని యాడు న్నారాదా? వారికి ఈ అండాలు ఇక ఎలా మిగులు తాయి?”

“నేను లేకపోలే వారికి జ్యోతిర్వాస్తవం ఏదీ? వారి జీవితం దశలు, గ్రహచారం, వివాహకాల బలం అంతా నాపైనే ఆధారపడి ఉండలేదా? చంద్రులం లేకపోలే ఏమెవట్టు? నన్ను కొందిరు సంపూర్ణగ్రహ మన్నాడు; మరికొందిరు ఉపగ్రహ మన్నాడు? ఎవరే మంటే ఏం? ప్రపంచానికంతా నా వెన్నెలను నిండు చేస్తూనే ఉన్నాను. నేను అందరికీ మంచువాణ్ణి. అయినా పూర్ణచంద్రుడు నుంచినాదూ, ఊగ చంద్రుడు చెడ్డవాడూ అనే భేదాలు కల్పించారు. మరి నేను గాలిపోలే, నన్నే ఆక్రమించుకుంటే ఇక వారికి దశలేమిటి! గ్రహచార కేమిటి? నేనట! ఉప గ్రహమట! సంపూర్ణ గ్రహాలగా ఉన్న కుమ్రుడు, శని, గురువు, బుధుడు వారికి ఇచ్చేదేమిటి? బుధు డేమా కంటికే కనిపించకు కదా? కుమ్రుడు మారన్న యింకొకటి కంటి కాలంముందు; కొంతకాలం వెనకా; ఎప్పుడూ కలిసిరాడు. ఏదో మినుకు మినుకు మన్నంత మాత్రాన చేసే దేమిటి? గురువు? మహాగురువు! శని వట్టి వాతప్రధానం, దగ్గరికి పోలేగా తెలుసుందా? ఏదో చల్లగా ఉన్నానని, నా మీదికి వచ్చినట్లుకాదు.

“ఇక నాతో ఎంత పాపాత్మ్యం పెరిగింది. ప్రథ మచంద్రలేఖ అన్నాడు. విదియనాటి చంద్రు డన్నాడు. చతుర్థి చంద్రుణ్ణి చాచరాదన్నాడు. అష్టమి చంద్రునిలాగ ఉన్నది అతినఫాలం అన్నాడు. పూర్ణ చంద్రునింబ మన్నాడు తమ ప్రేమితుల ముఖం. అడుగడుగో అని చూపడానికి కాళ్ళాచంద్ర వ్రాయ మన్నాడు. ఆర్మి జీవార్మిల విజేవనంలో ఆలవై ప్రతి దింకించే నా నీడను చూపి చంద్రార్మివ్రాయమన్నాడు. ఇతన్ని ఇక ఏమాతాయట!

“అ! ముందుకూడా దుర్భాగలు లేమా! నాపై పడి ప్రతిదానికి ఏవవలా! నాకు లేనిపోని నేరాలు అంటగట్టటా? గిరికింతలు పెట్టడం వాపని! దాన్ని అను భవించడానికి అర్హత ఉండాలి? నాపై నిందలుమోపిలే ఏం లాభం? నేనేమైనా చెప్పినా విరహావేదన అను

భవించవని! తమకు సంతోషంగా ఉన్నప్పుడు, తాము అందమునుపన్న దానితో అంతా పోలుస్తారా? తమకు ఇష్టం లేకపోలే + పాలంభనం చేస్తారా? ఒక్క పాగ రక్తి ప్రతివాడూ తిట్టేవాడే నన్ను! విరహాడే వ్యమహుడైతవంక కళింక కలసి తాత్పర్యమైన కలుగు వీడె గరికజూటకళింక కల్పాంతమీసీతి దోబుట్టువైన ఘాతకుడు వీడె చంద్రదీధితి కరవ్యాలమండలములో! త్రోసిపొందిన మహాగ్రంథు వీడె రాజబంబును వాను బాణోద్ధిమక్షిలో ఎరిబొత్తుమన్న దుర్బాతి వీడె సైంహికేయ నికాతి దంష్ట్రునిటంక వివరన ప్రతిపాక భావికుడు వీడె గగనమరు దుద్రధూమి కేకతమ తిగున నదరు బామిపెడి కొరవిదయ్యంబు వీడె.

(శ్లో. సె. 2-122)

అని నానాదుర్భావలు అదా దొక కవి. మరొక కవి: ఇంతులనేమి పాతక ము దింతట సంతట తోడు పాంథలో కాంతక నిన్ను ఘోరతనుమె ఘనమె యజుహర్మి కేంకమె వంతలతెట్టి యాగువది వ్రక్కలు పేయక పూర్వపక్షపుం గంతుల కేమి చూచెదవుగా

తుది నీ బహుభూతిభేదములే. (మను. 4-28) అని చెడిరించాడు. నేను రాజు అని అనిపించుకొనే దానికంటే వెనుక ‘యమ’ పదం చేర్చుకొని యమ ధర్మరాజు అని అనిపించుకొనడం మంచిదని సలహా యిచ్చాడు మరొక కవి:

తొలుకొల్ల కమలమిక్తుని వంకరూపాట దక్షాధ్వరగ్వంపి తన్ను గనుట పరిచేమ విషయవ రాశింబు చాల్చుట కప్పు జేమామువందు గానబడుట కాలవశంబున గాని తోపకయుంబ సతత నిష్ఠర గదావికృత గనుట బూని పొంతుక్షేత్రమున బ్రవర్తించుట ప్రకటానురాగ తారకుడగుట

వంతరం తెద్ది యాత్మలో ఎరసిమావ రాజ నీకును నల ధర్మరాజానకును రాణిలోకంబు బాసలు బరచువపుడు ధర్మపథ మొక్కడెక్కడా ధిమ్యవందు. (మను. 8-87)

ఆ కవికి పాపం ప్రాణాలంతినీ ధర్మరాజీధర్మాభ్యు
దియ్యారు. మరొక కవి నన్ను బద్దలవుతున్న అగ్ని
పర్యంతో పోల్చాడు.

తావు బుల్బెడు మేలితీవకు లి
తాపంబు గావించు ని
తీవంతీవమనోజ్ఞ మూర్తి యకటా
కితాంసువా కాదు నో
భావైరూప్యమనక జనద్రవమహా
భిప్రాయతాంకతే
జోవైరూప్యవర విష్ణులింగము మమీ
యాదన నిశానాయకా!

(దాదా దండ్రోదయం.)

“నీను రాజావని ఎప్పుడై నా చెప్పకొన్నావా?
నన్ను రాజా అని పిద్దచేసింది వారే. కిషింబదానికీ
దండించదానికీ నా రాజా కావడం నీవు అని చెప్పింది
వారే.

రాణీవాణ్ణిల చేచు పాతికిరి దం
ద్రా రాజవా నీవు నీ
రాజత్వంబున చక్రము లన్నియెనో
రంజిల్లి సర్పంతకుల్
తేజంబుంచెనో డిండెనో యపిధయో
ద్రెకంబు దా జెల్లరే
రాజై పుట్టుట రళ్ళిహక్రే ఫలమే
రాజౌట దొహర్థమే. (మను. 4-27)

“మరొక కవి నన్ను చిప్పీపిదతి అని ఈసడించాడు.
వట్టి తిండిపోతు మన ప్రర్థ్యం!

నలువదను కాపు గగంబు వల్ల నేల
వారకానామను మీలి పైనుమంచి
నింగి లిగి పారుటయు జూచి నించు దృష్టి
కుండయును వోలె బూర్జెందు మండలంబు.

(సుపక్షిణా పరిణయం 4-139)

“ఏమి చెననరం బావో ఇది. ఇతిరులక మైన్ని చూచి
సంతోషిస్తుంది! నాపై ధూమి నీవపడి తిమకు నన్నెల
పోయింది అని పరితనించిదానికీ మారుగా, ఏరావోనో,
తేరువో మింగాడని మహామనసారా వర్ణించాడు
ఒక కవి:

ఫణిరాజు తల్పంబునై పద్మనాభుండు
తిన్న గా కియనించు వన్నె చగడి
తనరు శ్రేణిదీపమున గాఢమి నొక్క
దెసనుండి పర్యకు పస మానించి
క్రమముగ బుష్పగుచ్ఛముమీద మగ నేటి
మొత్తంబు ప్రాలెడివర్తు మీరి
హిమశైల కుంగ శృంగమున నీలాశ్రంబు
పర్యాయమున గవ్వ ధూతి మెరసి

వార కర్పూర డిండీర హంపీర
తారజోదార ధవళాంబు వారికలిత
నీరజారాతి లింబ మున్నిద్రకాద్ర
గతి గ్రహించెను రాహువక్కలమునను!

(హంసవింశతి. 5-318)

నన్ను ఎవడైనా పట్టుకొని ఇదిగా హింసిస్తూ ఉంటే-
అది కేకలం భాయాగ్రహమే అనుకోండే—నీమిటా
కల్పంబో?

“నా నిజంగహించి మనసారా పొగడిన వారు
ఉన్నారనుకొండి, వారిసంఖ్య వ్యల్పం. నేను ఉన్న
యిస్తున్న వ్యక్తులన్న ఎకపును చూచి, సగం మూర్తిమే
కనిపించినప్పుడు ప్రాగ్దిశాకాంత లింబాగర మున్నాడు
నన్నొక కవి:

అర్ధసుండల ముదయించు నమృతిభాను
దుదియరాగంబుతో గూడ నొప్పు మిగిలె
బ్రకట తాంబూల రాగ సంద్ర క్షమన
బ్రాగ్దిశాకాంత లింబాగరంబు వోలె.

(భీమేశ్వరపురాణం 2-40)

సురర జా దేవేరి ధరించిన కర్పూర తాటంక మున్నాడు
మరొకకవి:

మరుచిరలీలమై సురరాజు నేని
ధరియించు కర్పూర తాటంక మనగ
మెల్ల న ననలొత్తు మించుల బొడలి
చల్లనై వట్టవ దంగ్రుంచు వొడిచె.

(గౌరవ. హరి.)

“పాపం! మరొక కవి—కామక కవికావోయ-
నన్ను కాలభిషగ్యులుకు తియారుచేసిన సిద్ధావధ
మన్నాడు. నవ్వుకున్నాను.

ఆరూఢస్థితి జంధికా కవితా
జాంఘంబులో జంధుడో
స్వారస కాలభిషగ్యులంకు విరతిం
నై కామక శ్రేణిగన
మాతోత్సాహము నిల్వ బాదరసమున
బంధించి గ్రాహార్థమై
క్షీంస్థానిక బెట్టినట్టి నుటికా
సిద్ధావధంబో యోవ.

(మను. 3-25)

ఎప్పుడూ తిమ తమ మహారాజులను మన్మథరిలాపాల
కోసం ప్రాతానాపరచే కవులకు నన్ను చూస్తే ఇంత
కంటే ఏం తోస్తుంది గనుక! కనీసం ఆ-ఆ-కవి
అన్నట్లు నన్ను
గగన మొప్పారె నీవోదగంబు కరణి
తారకాప్రకరంబులు కైరవముల

పగిది నిలబిల్లె జండుండు భావమాను
దెనుచు హంసవింజుల వలరెవవును.

(గోపీవాళ రామాయణం.)

అని రాజహంసతో బోల్చి వా బాగుండేది. కాని
వాట్యునిగీతాస్త్రపారంగముకడను రామరాజభూష
ణుడు—మహావాగా వర్ణించాడు వా నడచుచున్న :

హరిసింహాదుహలోచనరే గగన

రంగాభోగ రంగ త్రిమా

ధర కేవలక్షయమో నొక్కొక్కొక్క పరిపం

పన్ రాత్రి కైయాపిన్

వరుసన్ మాన్తికపట్టునున్ నిలబునున్

వక్త్రంబునుం దొరెనా

హరిహంకాకృతి నొల్పెనొయి పగం

తై రింబమై తూర్పునన్. (గమ 4-17)

నట్లుకరాలో బోలి పోల్చుకుగాని, చాలా
సహజంగా చెప్పాడు. మరి లోకపుత్రి పగిలిపననంటే
అనేకదూ! నిజానికి మనమనిచ్చి నిర్ణయించినవాడు
కృష్ణరాయలు—వాణకిం వాడైవందుడు :

కలకపాథోరాశి గర్భవీచి మరల్లి

కడుపార నెవ్వని గన్నతిల్లి

అనలామే ఘనసటావనవాటికెవ్వను

వన్నెజెట్టు నవార్తవంపు బువ్వు

సకల రైవరిబుధుడై మూర్తి కెవ్వని

పుట్టుకామములేని మెట్టపంట

కటికచీకటిదిండి కరముల నిరిగింక

నెవ్వను దొగకన్న వచ్చుకెవరు

నతిడు నొగడొందు మధుకైటభారి మరది

కళలనెలవగువాడు చుక్కలకు లేకు

మిసిమి పరసీయ వలరాజు మేనమామ

చేరిలంకులదొరజోడు లేవెలంకు. (ఆముక్త 1-19)

మనసు కుమ్మరించినట్లులేదు ఈ మాటలలో?
అనేకావారి. మనసులేని కవిత్వం మానికలహంత,
మనిపాత. ఎంత చేసికే ఏం తాటిమువ్వల తాడు
లాగ చేయి తగిలికే గాట్టుచేస్తూ? లేకపాతే

కందళితానురాగములు

కావు మనంబులు విన్నయంతలో

నందరు పారవశ్యి పద

మందరు చల్లదనం బొకింక లే

దిందున కింకరాధిరణ

మెట్లయి లేపు కింక నీ పదం

యం గుడి వంతి కూర్మమున

బో వివరింపు మాట లేటికన్

(వంశ లై. పే. 4-160.)

అని వన్ను కూషిందబోయినకవికిలాగే అంతాకూర్మం
గానే తోస్తుంది.

“మరికొందరు వన్ను పొగచెబోయి, వావా
యిదిగా వర్ణించాడు, నయ్య పున్ను బోలికలతో.
తొలికే ఉండినా బాగుండేది! ఒక కంఠము వారను
నితో బోల్చాడు:

నీజె యుక్తువ హతింగి నిన్ను వాగ

నరలు చెన్నుని గొలవంకవచ్చు చివ్వ

మాటి తిరిగియుంటే గంగు నొంబుగొర

జందుదుం చల్ల వల్లన చల్ల (వాక.

(యయాతి ఆ. 2.)

వారను జేమిటి—నాతో పోలేమిటి? ఏమిచేయను
నీరి బుద్ధుడు?

“ఏమిటి ఈ మానవులకు విదవకాలపుబుద్ధులు
వన్ను లొంగదీద్దామని, వాపై పెత్తనం చేద్దామని?
నా లోకంలో అకుసుపెట్టాలంటే ఎంత పుణ్యం
చేయాలి? ఎంత కౌంఠియతులోకం వాని? ధూలో
కంలోలాగ వున్నా, కలుషం ఉందా? కనుకనే

మధురాపట్టణ నిరయుఖ్య శివ ?

ర్యా వేద కాస్త్రాగమాం

బుధి చంద్రోదయ, చంద్రలోకమిది యా

(ప్రో లేలుదుండుం గరా

నిధి యాత్మియగుయూఖ కందళి శిఖా

విష్ణాగ్రత ధారామధా

నిధులన్ భానుగర్భస్తి తస్త్వమున నీ

విశ్వంబుగర్భించుమన్. (కాశీఖం. 4-171)

అని వ్యాసుడు చెప్పాడు. ఇక్కడికి రావడానికి అస్తర
ఉండవద్దా?

“నవీనకవుల్లో వన్ను చాలయంది సామధూతితో
మాచారనే అవారి. “నావలనే యాత కూర్మత్త
భావనాని” అని శ్రీ కృష్ణగార్త్రీ అన్నారు. నిజమే.
చెరికాకపాతే ఎందుకు నాకీ రియగున్న ఈ భరణి
పెంట? శ్రీ శ్రీ వన్ను “అకాశపు బెడారిలో కాళ్ళు
తెగిన ఒంటి ఒంటెలాను”న్నావన్నారు. కాదుమరీ!
బహుళపందమివాడు నేను అలాకాక ఇంకెలా

ఉంటాను? నిజమైతే ఉంటానుకు? పాపం! ఎందుకంటే
రివారి యొక్క "అనాటివానోడు పెండురూడా" అని
తనగోపంతా వాలో చెప్పకొన్నది. ఇక విశ్వనాథ
వారి "కీకీ చూతం" ఎంత హాయిగా ఉంది. నిజమే.

“నే నెలాటి వాణ్ణి?

లోకస్థి పాపాని వివాళియంతం,
మహాదధిం చాపి సమేయంతం
ధూతాని సర్వాని విరాజయంతం

అని మహాకవి అన్నట్లున్నవాణ్ణి. ఈ జనం రాగ
కలుషమైన జీవితం, మీమీ యుద్ధోన్మాదం, మీ
రాజ్యలాలస వాకెండుకు అంట కడితారు? వన్ను
వేధించడం ఎందుకు? వాపై బాజాలు విసరడం
ఎందుకు? అవి నన్నేమీ తాకవు! నన్నేమీ చేయలేవు.

“అయినా, మీరు వచ్చి ఏమి జాగ్రత్తంటారు?
చక్కని పెన్నెలను కోల్పోతారు, నేను మీకు అయ్య
చిరిం గా ఇస్తున్న ఆమృతం అది. మీరంతా
వా లోకంలో దిడిసి కలుషితం చేస్తారు. అది ఎర్రబడి
పోతుంది. ఇప్పుడు వా పెద్దన్నయ్య భౌమన్నను
చూచారా? ఆయన ఎలా ఉన్నాడు? మీరుగ
తూవులాగ, వాసానితూవులాగ, మీ రక్తంలా,
మీరు నిత్యంకోరి పోరితంలాగ ఎర్రగా లేదా?
అలాగే అయితామ నేను కూడా. వాలో దిగి,
గుంతలు తివ్వి తేరాలు పాతడం ప్రారంభించాగా?
నూగొన్నయ్య చూపు తివ్వకుండు. నేను ఆయన
కాంతిని ప్రతిఘటించలేనులేను ఇప్పుడున్నట్లుగా.
ఎగుతురివాపోతాను ఈ పెన్నెల ధూమిలోని మీ
వారికీ లేకపోతుంది; వా లోకానికి వచ్చినా మీకు
లేకపోతుంది. ధూమికాంతి వాపై మందంగా పడు
తుంది. అలాగే చింతింపండి. ధృవంకుకు ఇచ్చిన పెన్నె
లను ఎందుకు గ్యంపం చేసుకుంటారు?

“ఇంతకు మీరు ఎలా వామిని కొలవ గలుగు
తారు? అకురుపెట్టడానికి అర్హత ఉండొద్దూ!
వా లోకంలో దిగినా మీరు కొలవాని నడకలేదు.
పక్షులలాగ పాకాలసింజే. హనుమంతునిలాగ కుప్ప

గంతులు వేయవలసిందే. ఆకలి దప్పి అయినా అన్నం
చేతికి అందకు. చేతికిందినా—చేతికిందినీ నోటికి
అందకనే మీ సామెత సార్థకమౌతుంది. అన్నట్లు
మరిచాను. ఏమి తిని ఉంటాను. మీరేమి చకోరాలా?
వా పెన్నెలు చిన్నెలు చిదిమి మింగి ఊరికే ఉండ
డానికి? ఆ దండ్రీకా చల్లారిపోయిందా? తిండి
తిప్పటా ఉండవు. నుమ్మాహుళీమాత్రం ఉంటుంది.
దానిలో పార్లాదారి, అంతే. ఇంకా కావాలంటే
అగ్నిపర్యతాలూ, పొలూ పెగలూను. వా జోలికి
రాకుండా ఉంటే ఎంత చల్లని చూపునో నైవా
చూస్తాను. వాకే ఎవరు పెడితే ఊరికే ఉంటానా? రండి.
వాపై కొలు పెట్టనివ్వను. నుమ్మాహుళీ పార్లాడిస్తాను.
అగ్ని పర్యతాలు బద్దలుకొట్టి లావా ప్రవా
హంతో నింపివేస్తాను. ఇంకా ఎన్నో కథనాల
వరకు ఒక్క ఒకధానినై వా మొలకనివ్వను. రెక్కలు
కట్టుకుని యంత్రాలమీదే కాపురంచేస్తారా? చేయండి.
ఎన్నాళ్ళు గాలిలో తూగులాడుతారు? చిరిగి కూలి
పోతారు.

“ఛీ! ఛీ! మీరు కూలడం ఎందుకూ! నేనే కూలి
పోతాను. మీరు అకురుపెట్ట గలిగే వేళకు నేనే
ఉంటాను. ధూమయ్య చుట్టూ ప్రదక్షిణంచేస్తూ ఇంత
వరకే ఎంతో పలచబడినాడూను. వాలోటి చంగుడు
జ్వలలో మీకు భించకు. కుజాని చుట్టూ తిరిగే చం
గ్రులకు వాకాంతి ఏదీ? వాకు మీకు కనిపించనే కని
పించదుకూడా. అః! మీరు వారిని చూస్తే సెం? చూడక
పోతే సెం? మీ బాంబులేవేను; మీ వేళకు వేళలేను.
ఇక పడి బద్దలైపోతాను. ఇదిగో బద్దలవుతాను. మీ
లోకంలో ప్రళయం వస్తుంది. మీకదే కాస్త!...”

ఇక సహించలేకపోయాను. ఎంకుంతి అక్కకు
ఈ కుముద బాంధవుని? చతుర్దశిభువనాల విజయా
నికే పూజకున్న మానవజాతిని ఎవరు ఆపగలిగేవారు.
అనుకుంటూ లేచాను.

—రామచంద్ర

శాంతిసామ్రాట్టు ఆశోక చరిత్ర

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

ప్రస్తుత పాశ్చాత్య భారత వర్త మహాకవ్య చక్ర సంరక్షితమై, ఆశోక శిలాస్తంభ చిహ్నములను యున్నది. యాతర్వాదవిద్వత్తులకే గాక, యాభిప్రపంచమునకు వాదరూప్రాయమైన ఆశోక చక్ర చక్రి "శాంతిసామ్రాట్టు" అను నజరామర విగ్రహము ధరించిన మహనీయుడు. పాశ్చాత్యయు లబ్ధమైన రాజకీయసాంఘికాది సకల వ్యవస్థలయంగును 'శాంతి' పరిపాలించు నీవాడు, శాంతిసామ్రాజ్యము ఆశోక చక్ర చక్రి చక్రి యాంధ్ర మహాజనులకు కళ్యాణశ్రోత సకల సేవ గ్రంథమై యులరాచున్నది. అమృతమూర్తి యువశోభన చక్రిమీనాడవ్యుత్పన్నయనున శాంధ్ర భావలో నందించిన వాడు—ముషికుల్యలు, సుగుణుల కిష్టులు, గణనాతీతకల్యాణసంపన్నులును నగు కల్లుారి వేంకటరామరామ మహాకీర్తులు.

ఆశోక చక్రి, రామలక్ష్మీమూల, నవంభరపురము ననే వెలువడుటయు నొక యభ్యుదయచారిత్రక సన్నివేశము. ఆ మండలమున నుత్తి తాలూకా యందలి 'పట్టుక' యందు, చక్రికాగల కెవరికి నంది ఆశోక శిలాసమయము దొరికినది. 1. అట్టిపావన క్షేత్రముననే, ఆశోక చక్రియే వెలువడుట యాంధ్రుల యదృష్ట విశేషము.

గ్రంథకర్త తమ రచించిన ఆశోకచక్రియనునకు మూలము. తెలుగున వచన రూపముననున్న 'చేతనాది లక్ష్మీకాంత విరచితమైన "ఆశోక చక్రియ" 2 అని తెల్పి యాగ్రంథకర్త తమ కృతజ్ఞతను పర్యవసాదమున వెల్లడించినాడు. అంతియేకాక, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పండితులు, తమ పరిశ్రమల మూలమున వెల్లడించిన చారిత్రకాంశములను నిందుఁ గ్రంథకర్త పొందుపఱచి తొలుత సహాకరిత ప్రాసిన యాతర్వాద సృజనము ముగిసెట్లును, ఆ పేరటనే యున్న తన గ్రంథమునకు ప్రత్యేక ముద్రావ్రమను, "శాంతి సామ్రాట్టు- ఆశోక చక్రి" యని వాచకరణము చేసియుండుటయే గాక, పశ్చాత్య పాశ్చాత్య విధి నొక దిగ్వికాశశ్రోతిగా దిద్ది తీర్చినాడు.

ప్రాచీనాంధ్ర కవిత్వా సంప్రదాయములను, ప్రాచీనకవుల పలుకుబడిని పరిచయముచేసి, పశ్చాత్య కవిత్వ విధానముచేసిన విద్వత్తులలో శ్రీ వేంకటరామరామరావుగారు అత్యంతము గణనీయులు. ఆశోక చక్రి చక్రి చక్రి పశ్చాత్య పాశ్చాత్యములలో నొక విశిష్టకృతి: మహాకావ్యము. ఇట్టి లోకోత్తర రచన ముషికల్యుఁడు మాత్రమే పాశ్చాత్య.

అనివార్యములకు సహాకరి చక్రియను నిర్వచన మహాకావ్యముగ భాద్యంతులు నిర్మించిరి. దీనిని జాడగనే నిర్వచనమైన తిక్కన మహాకీర్తుని 'ఉత్తరరామాయణము' జ్ఞాపక వర్ణించి. అదియు త్తర కాండ మాత్రమే. ఈ గ్రంథము పంచాంగ రామాయణమే - ఆశోక రామాయణము, ఇందు పట్టాంధ్రులు, పరిశిష్టముల నుత్తర కాండమును గలవు. మఱియుఁ గరితరచనలో పాశ్చాత్యము గలను. తిక్కనవలె ప్రసిద్ధ మయిన వృత్తములను మాత్రమే కృతికర్తలు వాడుచేసియున్నాడు. ప్రాచీన కావ్యము లందువలె, ఆశోక చక్రియను శ్రీకారముతో మొదలిడును. ఇట్ట జీవతా మృతి, యంతరిక యైన ఇసుక కాండాద్యంతముల యందు కృతిపతి సంబోధన గల్గియున్నది.

ఈ మహాకృతి దిగ్వికాశశ్రోతి క్షేత్రమున వెలసిన శ్రీ వేంకటేశ్వరగణపతుల కృతి. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి ప్రశంసయే గాక యితర దేవతాస్తుతులను నిండులవు. ఇంకొక విశేషము. కృతి శ్రీకారముతో మొదలిడుటయేగాక, ముగిసినచో శ్రీకృష్ణముతో పూర్తియగుచున్నది. ఈ సంప్రదాయమును శాంధ్ర

1. మాడుడు 'ఆశోకచక్రి శిలాసమయము- రామలక్ష్మీమూల' సంపాదకులు ముద్రాపత్రాంధ్ర దేశము చారిత్రకాచార్యులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు. భారతి (నవంబరు 1929).

2 ఈ 'ఆశోకచక్రియ' పూర్వము బందరువం దుండెడి "ఆంధ్ర భాషాభివృద్ధి సంఘము" వారు ప్రకటించి యిప్పటికి వలకది యేజేండ్ల యనది. (1912)

వాఙ్మయమునఁ దొలుత ప్రవేశింపెట్టిన మహాకవి, వన్నెతోడ కవిరాజుభావన. ఆతఁడు తన కుమార సంభవముననుగుణముతో వృత్తియతో వృత్తివాదులు నందఱును, గ్రంథము పూర్తిగావించినాఁడు. దీని నే ముద్రాలంకారమున యంగును, జక్కన, పింగళిమారన మొలల కశ్రీ శీ సంప్రదాయమును పాటించిరి. ఆద్య తఃకృతులలో, అశోకచరిత్రమున “గ్రీతరవధూమృగు కుశేతి... జయమంగళిమహాశ్రీ” అను నీ సంప్రదాయము పాటించఁబడినది.

గ్రంథాదినీ గల “శ్రీ శివరామమునన్ గరాతనయ... రామవతి మాకిమ్మ” జనుశ్రేయము” అనునది శ్రీరామపురముగా నున్నను, అది సీతారామాంజనేయ పూరమున వచ్చెత్తరత్వమును దెలుపునది. కావ్య ప్రాసంభవమే గంభీరభావ పూరితమై యున్నది. ఇతర దేవస్తుతి పీఠప పతంజలిస్తుతి నూతనమే. దీని వలన కల్పూరివారు, సంస్కృతి వ్యాకరణమును పాంగముగా న్యాయించిరిని తెలియవలను.

మంజుల యోగసాక్షి

నంజనమై వ్యాకృతికి మహాభాష్యులప

స్వాంజని బ్రాహ్మ్యము నొసగు ప

తంజరి శేనుకతారు దలకు భక్తి

అపై కృతిప్రేరేపకుల శ్రీ కల్పూరు ముఖ్య రాయ నాయకమూర్తి ప్రశంస: “అతడు సద్వింధు భాగి- పుణ్యగణ భాగి - సత్కృతార్థ యోగి.”

శ్రీ వేంకటేశ్వరరాంకేశముగ వెలయు నీకావ్యము నందిరి కావ్య గుణయులను వివరించెను.

ప్రాచీన కవితాసంప్రదాయములు

ఈ కావ్యమునం దెక్కడ చూచినను ప్రాచీనాంగ్ర మహాకవుల కవితాశీలులు, పరగుంధనము ప్రతిష్ఠా మగుచుండును. వన్నయనుండి యిన్నా కిండ్ల క్రిందటివఱకు వెలసిన మహాకవులు మహనీ దర్శనమిచ్చుచుండును. పదముల యోక్తావలలో పర్యయాల సమయ ప్రాచీన కవుల రచన ప్రతిబింబించు చుండును. ముఖ్యము: గొన్నిటికి వినిపింతును.

నన్నయ—రచన వివల క్షురంగము తరంగములన్
సభా ౨-౩౩

అ. చ.—క్రమరము వివల క్షురంగములును
౪-౨౦

తిక్కన—రాజగృహము కంటె సభిరాములుగా
వివా. ౧-౧౨౦

అ. చ.—రాజగృహము కంటె సభిరాములుగా
౩-౧౨౫

ఇకట రాజగృహము అను రాజధానీ నగరము పేరును, రాజగృహమును రాజప్రాసాదమును చక్కగా తెల్పినది కావట్టియే కృతికర్త యీ పదమును “ ఇట్టి చిహ్నులతో చూపిరి.

వాదసోమన - అర్ధింకమందైన యాలపోతు నితండు
క్రొంచినాఁ దీతండు పెంచినాఁడు.

అ. చ.—తిమరు రాజుల శిమఃకర్పి యజ్ఞానము
గూర్చె నీతఁ డితండు గార్చినాఁడు.

౩-౨౨౦

పోతన—1. స్వస్తి జగత్ప్రియ యా భువనకానక ర్తవీ

అ. చ.—స్వస్తి జగత్ప్రియ యా సువరీవశ్య ౪-౬౩

2. లలిత రసాల పల్ల వఖాదియై చొక్కు

అ. చ.—లలితరసాల పల్ల వములన్ ౪-౪౪

3. అటఁ గాంచెన్ గరిణీ భింబంకు...
వల దిందివర వారమున్...

అ. చ.—వల దిందివర వార వందిగణమున్. ౪-౧౨౨

4. పాదద్వంద్వము నేలమోపి పవనున్ బంధించి

అ. చ.—పాదద్వంద్వము నేల మోది పవనున్ బారింది
పెద్దన—ఇంతలు కన్నులుండ మను. ౨

అ. చ.—ఇంతలు లేఖలుట్టిపడ
వొంగరి రెప్పలన్ మను ౨-౩౨

అ. చ.—వొంగరి రెప్పలన్ ముదము దొంగ ౪-౧౩౧

అచ్చఁచుట ప్రాచీన చాటవుల పరిచయము కవి చూపించినాఁడు.

చాటువు—ఆకల్లాడ దీక్షియే నేడు పవనండు

అ. చ.—ఆకల్లాడక నిల్చె బుద్ధికుజము... ౧-౨౧

ప్రాచీనానుసరణము వొడిచే వక్రత ప్రతిపాదితము కావలయునని కొందఱి యాశియును. మన యాంగ్ర సాహితీ సంప్రదాయమున సమాచారముగా వచ్చుచున్నదీ పద్ధితియేయని విజ్ఞులయొ దేశము. పాల్కురికి సోమనాథ, తిక్కన, శింభుదాస, వాదన సోమ, శ్రీనాథ, పెద్దనాది మహాకవులు తమ రచనలలోనే నూతనత్వము ప్రతిపాదించిరి. ఆనాఁడు రాయలకవితా పితామహుఁడు పెద్దనకలె, కల్పూరివారు, “క్రొత్త ప్రాంతల మేలికలయిక క్రొమ్మెలుండులు జమ్మ” నూత్న పథకమునకు మార్గదర్శకులైరి. శిల్పసంకర సంపత్తి ప్రాచీనుల నుండి గ్రహించియు నూతన భావస్ఫూర్త మగు రచన గావించుట యిందిరి విశేషము. “కళావిదగ్ధతర జంగమమౌ మెలైనన” కాక్యశీలులు “ప్రాజ్య ప్రమేయోద్భుత్యల్యాదోద్వహానాశయాశ్చ ములు” “ఇగ్నాకాధ్యాత్మికము” — అను రచన లచ్చటచ్చట మచ్చట గూర్చుచున్నది.

మరిన రీతి నీ కింది పద్యములకు మధ్యమనక;
 ఆ. కామవికార మారము ల
 కారగతివృత్తయతామగాగపం
 కామిక నిత మూలంబి
 కార పరస్పర సానుభూతికిన్
 ధామము లన్ని కర్మిత క
 ధానిక తానె రిరించి బద్ధముల్
 ప్రేమ నిరూపణ తీరితవు
 రీతికైన తథూదరాధముల్.

శబ్దపరికర సంపత్తి

సంస్కృతాంధ్ర శబ్దకాస్త్ర పరిశ్రమచేయు
 వారి! కావ్యముక చెప్పితి. పూర్వకృతులలో ప్రయుక్త
 ములైన తిప్పినుపదములును దేశ్యావ్యవహితపదములును
 నిందు చూపట్టుచున్నది. తిప్పినుపదములును
 సంస్కృత వ్యాకరణ మర్యాదానుసరణములైయున్నవి.
 శతపదములు మాత్రమే ప్రదర్శితములు.

అంకులము (౫-౧౮౨), అకపాద్రదనము
 (౧-౬౪), అఘమర్దగనాక్షము (౫-౬౩), అధివానికీని
 (౫-౯౫), అర్థ్య ప్రకాశ్యుడు (౫-౪౮), అరీగపరా
 క్రమ (౩-౧౧౯), అరీగవయాని (౩-౧౦౩), ఆలిం
 దము (౫-౧౮౯), ఉన్న మిరుండు (౫-౧౬౩), ఉపత్య
 కము (౩-౧౦౮), ఉశివశ్యేముషీ (౧-౩౪), ఋతం
 భరుండు (౬-౧౪౪), విశాదర్క (౬-౩౨), కల్పజపులు
 (౪-౮౯), కాలజ్ఞానము (౫-౧౦౦), కాశ్యపి, (౪-౪౬)
 (ధూని), కావ్యతికుండు (౯-౧౬౪), కుతిస్త్యము
 (౫-౧౩౨), గోహరి (౫-౧౯౫), తమహింసము
 (౫-౨౦౧), ధిత్తువులు (౬-౬౪), సభస్కులవారము
 (౨-౧౦౬), నిర్జ్ఞానము (౪-౪౩), పర్యగీగము
 (౬-౯౪), ప్రాతరము (౪-౧౦౧), బుధూనపు
 (౫-౬౬), దుండ్ర (౪-౧౧౯), గింఛోలి, వాతదూకుడు
 (౨-౮౩), విశులు (౪-౧౧౧), హింసకము (౧-౨౦౧).

ఈ కింది సమాన రచనల పదలలోకింపుడు.

“కుంభిర్మలభాతిస్వచ్ఛాంభో! పరివీంబ (౧-౨౮),
 ఘన గరు ది త్యయ నిపాతి గతి (౧-౩౯), ప్రహ
 ప్యావ్యధి ఫల్యంకంబు (౧-౫౩), సమాయత్తిశిస్తా
 గతాణుండు (౧-౬౦), సంస్వాయద్దిక్య కుఖామధూతి
 (౧-౩౮).

ఒక మధురస్వయము :

“తపశ్శృంగదవిత సత్కావ్యకర్
 ఘనకాంత్యమృతి నిధానము.” (౬-౨-౩౦)

ఒక కలకలము:

“ఒకలవహంత వాసంతోదితిలతాంత
 కలిత కోకిల మహాహా! లోకము (౬-౮౨)

ఒక స్వర విహృతి:

మరిత కావ్యలకుసితాంతురధూ చూత్
 కృపభిరావస్వర విహృతి గరిమ (౬-౮౨)
 సంస్కృత సమాసము లెంత మనోహరముగ,
 ప్రపన్న ముగంజుండుపడినవియో తెనుపుటకు నీ కింది
 శరద్వర్ణనము చాలును.

“సాహాద్వార్ధ్యవసాంతరమృదుమన
 స్సోగభ్యి సంపాదియో

యా మర్యాద్యంతర భూరిదందనగవా

వ్దగంబు మంతాకినీ

వాహిమృత్తికంగ శైత్య విలస

ద్యాతామతిన్ జలవా

నీహారాంకు విపర్ణభోగదయ లం

దించున్ కగదాక్రతులన్.

“అర్చిహరంబులు పరశిశ

కర్తృకములు పాండవ చంద్రికావంద కళా

పర్వతీ నాట్యకాలలు

కార్తిక రాత్రులు రహించె గమనీయములై”

చందము

ఈ మహాకావ్యమున శబ్దపరికర సంపత్తి
 వలెనే చందమును ప్రశంసించ దగినది.
 ఇందుగల 1416 పద్యములలో మూడవవంతు సైగా-
 వనగా 489 కందపద్యము లున్నవి. “కందము చెప్పిక
 వాడే కవి, పందిరి బోడివివవాడే బంటు” అని
 నామది. ఇక్కడను తిక్కనయే నాతిలపునకు వచ్చెను.
 రాయలసీమ కవి, హాస్యకరా విపులాంకు అయిన
 చాడప్ప:3

“ముందటి దినములలోపల

కంసమునకు సోమయాజి ఘనుఁడందరు నే

డందణు నను ఘనుఁడందణు

కందమునకుఁ గుందవరపు కవి చాడప్పా”

అని చెప్పికొనెను. కవి చాడప్ప ముట్టవారి యాస్థాని.
 ఇప్పటికి యాడు శతాబ్దులనాటి వాడు. ఈవాడు
 రిరిగి రాయలసీమలో కల్లూరి మహాకవిని యుండును, కందము

గి. చాడ శబ్దము - “చాముండీ” శబ్ద తిద్దురము.

“చాముండ” (నవ దుర్గలలో వోక భేదము), “చావుండ”,

“చాడ” - అని యాపాదతారము. చమత్కరమును

చాముండ శబ్దసూపాంతరమే. “పరవివాహంత్రి గెం

టాలచమడమంత్రి” అని కవిప్రయోగము.

రక్షకవ్యాకంఠముగా వాద్యాత్మిక విద్యామూలకందముగా సంకీర్ణించియున్నాడు. ఈ సంకల్పమున మరెటుక సారస్వతినివయును. ప్రాచీనాంధ్రకవులలో నన్నయ, నన్నచోడ కవులుగవురును నెక్కువగా వాదిన ఛందస్సుకందమేయని తెలియదలచును. ఇచ్చ కాండమున జ్ఞాప్తి ధర్మములను వివరించు దండక మొందు గలదు. ఇదియుఁ బ్రాచీన కవితా సంప్రదాయమే. సప్తమ కాండమున మంజరి ద్వీపద 'వసు'గ నున్నది. ఇది తిమ్మకవి తా లాపములచేత వెలియున నాచితీయుల మైయున్నది.

వ ర్ణ న లు

ఈ కావ్యమునం దష్టాదశ వర్ణనలును గలవు. కృతి ర్తయే ఉత్తమ కాండాంతమున

క. అష్టాదశ వర్ణనములు

కష్టములై మరల నీవ చేసితివి కృతిక

కష్టములై ను దీక్ష్య మ

దీక్ష్యము లుపశమింప నీ, వరీగ దయాసూ. 307 ప.

అని పుష్పవతిచి యున్నాడు. నవీన కాలాభిరుచి ననుసరించి, యొందులెండు వర్ణనము లుపసర్జనము గావించు బశిషు తక్కినవి సందర్శించియుగానే పొందుపడినవి. సముద్రవర్ణనము నీంహళిమునకుఁ గూతురు నకోకుఁ డంపునపుడు కావించబడినది. ఇది యెంతయు నుచితము. నద్యుకు తల్లి నలును సరసముగ నున్నవి. వేటవర్ణనము విందుసాహుడు వేటకు నెడలు పెప్పుడును, నూర్కొదను చంద్రోదయ వర్ణనలు తల్లిత్ ఫలములయందు వర్ణితములు.

“ధిలువఁ దెల వారిం న

ధిడుఁ దినురుడు విల్వ, నయ్యుపా

వేర్చి తాహు వల గులు

విఁగఁగ విశ్లేషతారకార్తధ

మృల్లము నొత్తి విడొది న

మిద్ధ కుసుంధిగుచి పక్షిర్లమా

యొల్లెను దాల్చి యొక్కను ను

హోదయు డద్దాడు ప్రాప్తా గ్రామన్.”

క కాం. 3 ప.

అని జగద్గుంఠుని ప్రాప్తాగ్రామి కిరి నెక్కించినాగా. “అద్ధచంద్ర వల మంబును తిలుకున కిరిల యీచి గజోద నముల నుతుతికి.” దివిసించిన మనీషి కృతికర్త. నగసర భావభాగితై, అష్టాదశ వర్ణనాత్మకమునీ కావ్యము

“పెన్న యూవరి కృష్ణాగ్రామియును

కుంభిదా తిరంగ హస్తాగ్రామియు

నభువారగ యమునా ప్రవాహంబు రీతి”

పంతు పావంమై విరాజిల్లుచున్నది.

ఆధ్యాత్మిక దృష్టి

“అన్ని యొకయొక్క అగ్రుక్క జోక యెక్కు” అన్నట్లుగా ఆరోక చరిత్రమున, ఆంధ్రసాహితీ సంపద యొక్క యెక్కు; ఆధ్యాత్మిక తత్త్వ వివేచన సంపద యొక్క యెక్కు అని చెప్పవచ్చును. జ్ఞానమత ధర్మముల నిందు వామాలాగ్రముగ వివరించుటయే కాక గ్రంథ కర్త హైందవాధ్యాత్మిక వాద్యము శోభాపమున ‘ధిగవర్ధితి’ యొక్క సారమును వివరించియున్నాడు. నుజీయు నుపాధ్యాయున శాంగైయభాషలో ముప్పది మూడు పుటల గ్రంథములో, ముప్పదిమూడు శోట భాంతీయుల కాధారమైన వేదాంత తత్త్వమును విశ్లేషావళిపపంచకాంతి సంజీముతో సమన్వయము గావించియున్నాడు. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య వేదాంత తత్త్వము వామాలాగ్రముగ నాకళించి యాతత్త్వ ప్రబోధనము గావించుటచే వీరికి “బోధాన్తీండుఁడ”ను నామము సార్థకమైనది.

ఆంధ్రసారస్వతిమున జ్ఞాన్త వాద్యయమునకును, నశోకునివి వంబంధించిన గాథలన్నియో నూచితము లెనవి. గ్రంథకర్త వానిని బరికిరించి, పరిశిష సప్తమ కాండముం దుదాహరించుట సమంజసమై యున్నది.

రాయలసీమ కవిత్వయము

తెనుగుదేశమున, తెనుగు కవిలికు కవిత్వము సంప్రదాయము జగద్విదితము—అది ప్రాచీనకాలము. స్థానిక నిత్యైమున పాగరతీరప్రాంతము. నవీనకాలమున రాయలసీమలో—దుర్భా—గడియారము—కల్లూరి కవిత్వము. శివభారతిము గడియారము సంకీర్ణించిన, కల్లూరి ఆరోక రామాయణము సంకీర్ణించినాడు. గడి యారము కవిబ్రహ్మ—కల్లూరి కవిరస్తువు—గుర్భాక కవిరాజశేఖరు. ఈ మువ్వురి కృతులు త్రిలింగ తేత్రిమున నాదంబ్రావర్కము లేజరిల్లుగావుత!

ఏవంతుగరిశిషుమగు నీ మహాకావ్యవాహిని సర్వాంధ్రసాహితీ శ్రీత్రిమున పరిత్రిము గావించి వెలలుగొంది బోధాన్తీండు వాగ్యములతో ముగింపెను.

“లలితమునందివృష్టి రివ

లక్ష్మీమనోవజహ్నాద్వర్ధిరి సం

కలితము రాజహంప గతి

కాంతిము సూతిబంధిరీప్యహ

ద్వలిరిమ హేతుంబుని ర

సప్రసంగిగ్భూవాగ్విదీతిమై

వెలయుతి గావ్యవాహిని న

దీప నుజోర్మిచయప్రపూరిమై.”

కలగూరగంప

గమకము

భావనాంకురము

శ్రీ హ. కి. గారు నేను ప్రయోగించిన 'భావనాంకురము' అన్న పదాన్ని భారతి ఆగస్టు సంచికలో అక్షేపిస్తూ, కవిని, ఋషి అని అన్నారని, కళాకారుడుకూడ కవివంటివాడై గమక, అలకను కూడ ఋషి అని అన్నారు. ఇంతేగాక, సాధకుడైన వాడు యోగిగాన, కళాకారుడు యోగి కా దన్నారు. కాని సైల్లా (కౌమరీచ్చి శిర్పిని, మహాయోగి అని మన ప్రాచీన లగేడి వారని, అరితిగ నే గౌరవించెడి వారని స్పష్టంగా నెలవిచ్చారు. దీనికి కారణం సయితం వారు తిరుమా చేసిన 'విష్ణుభక్తి' త్రైలోయం దలి పీఠికలో విడిచికరించారు. శివుణ్ణి మహాయోగి అంటారు. అదే రీతివ రూపములను స్పష్టించు కళాకర్త మహాయోగి. మాన సారమునే గ్రంథం తిరుమా చేసిన మహామహాపాద్యాయ శ్రీ పి. కె. ఆచార్యగారు సయితం ప్రాచీన శిల్పముల మహాయోగులుగా పరిగణించు విషయమును తెలిపారు. ఇంతే కాదు. శిల్పకళలో ప్రతిరూపస్పష్టి ఒక సాధనే అవుతుంది. తిప్పదు.

దాదాపు ఏర్పయి సంకల్పిరములనుంచి, పాశ్చాత్యి ఖండముంటూ కళావిమర్శ విజృంభించినది. అనేక నూతన పదములు, అన్ని భాషలలోనూ తయారయినవి. విలసన, పాశ్చాత్యిభాషలలో కళాపరిభాషకు వాడుకొకటనిన పదములు లేవు. కొత్తగా వచ్చిన పదములను విమర్శకు లందరు ఒకే అర్థమున సయితము, ఈవాటి వరకు కూడా వాడకుండుట కలదు. అనేక పదములు నిఘంటువులను మించిన అర్థములను అందుకొన్నవంటు కూడ వాస్తవము. అలాగే ఈ మోటిఫ్, మోటిఫ్ కూడ వాడడం జరిగింది.

ఈ "మోటిఫ్" పదార్థమునకు శాస్త్రమంత్రము లందలి ఒక వాక్యమును నేను ఉదాహరించినవంటు వాస్తవమే. అది శాస్త్రం అయినందువలన మనము విరసింప వక్కరలేదు. అదివకూడ శాస్త్రలే మన శిల్పకళ

ందు మందంజనేగారు. వారి గ్రంథములలో శిల్ప శాస్త్రము లనేకములు వెలసినవి. అనికూడ మన కళకు ఆధారములే. వారు కూడ్యత అనే పదం వాడారు. అయితే ఏం? దీక్షం వారు కూడ్యతనుంచి స్వీకరించిన మనం బ్రహ్మపదార్థమునుంచి స్వీకరించవచ్చును.

ఈ "మోటిఫ్" పదము కళా పరిభాషలో కల్పనకు, ముందున్న భావములకు, అది తమవులకు, రూపములకు మొదలయిన వాటికెల్ల, పాశ్చాత్యి విమర్శకులు అనేకముంది వాడారు. నేడీ పదం కొత్త ఆంగ్ల విమర్శ గ్రంథములందు, "మోటిఫ్" అని కూడ వాడబడుచున్నది.

ఈ భావనలుపుట్టు రూపములకు, మూలభావమున, మూలభావన అని, కల్పనాభావమున అనడానికి ఎందుకు పిలువేదో ఇదివరకే నేను ముచ్చించాను. భావనాంకురం అని నే నెందుకు వాడానో కూడ తెలిపాను. కాని భావనాంకురం అనేది మన వ్యాకరణరీతి శిష్యుర్ల మిచ్చును అని, శ్రీ హ. కి. అన్నారు. కాని, నేను తెలు పండితుడను కాక పోయిప్పటికీ, అప్పుడప్పుడు కొన్ని తెలుగు పుస్తకాలను, వ్యాసాలనుకూడా చదువుతుంటాను. "వంశాంకురం" అనే పదం వాడుకలో ఉంది. "వంశాంకురం" వంశానికి ఆధార భూతి నయిన వృక్షం, "భావనాంకురం" భావనకు ఆధారరూపం ఎందుకు కొనూడదని నా సందేహము. అయినప్పటికీ ఈ "భావనాంకుర"వాదం నేను పండితులకు ఒప్పుకెప్పి విరమిస్తున్నాను.

ఆమోచర్ల గోపాలరావు.

ప్రత్యుత్తరం

శ్రీ గోపాలరావుగారు నేను భావనాంకురం దర్పణ ప్రాసిన అంశాలను సూచించి దయచేయించిన ప్రశ్నకైరాన్ని చూచాను. వారు శిర్పి యోగి అన తమవునని అనడానికి, సైల్లా కౌమరీచ్చిగారు, మహా

మహాపాద్యాయ పి. కే. ఆచార్యగారు వ్రాసిన అంకాలను తోడు తెచ్చుకున్నారు. పైల్లాకాదురిచ్చి గారికి ముద్రీకం సంప్రదాయం తెలుసునని వాకు అన్నించలేదు. ఇక మహామహాపాద్యాయ పి. కే. ఆచార్యగారు “ప్రాచీన శిల్పాలను మహాయోగులుగా పరిగణించు విషయమును” చెప్పారేగాని, వారిని మహాయోగు లనలేదు. శిల్పాలను, కవులను యోగులంటే మాకు గూడా అభ్యంతరించేను. అయితే అది సాధన అనే అర్థాన్ని మాత్రమే దృఢీకరించేస్తుంది. ఋషి శిబ్దం అట్లా కాదు. ఋషి బ్రహ్మపాక్షత్కారం పొందినవాడు. కవి, శిల్పి, ఇత్యాదులు ప్రతిభావంతులు; బ్రహ్మవేదం పఠనోదయమైన రివాస్తి పండించేవాళ్లు. ఈ రేడాను చుర్చించవలసిందిగామాత్రం నేను మనవి చేసుకోనివున్నాను. శంకర భగవత్పాదులవాడు గూడా యోగసాగనల కల్గి ఆనందానుభూతి బ్రహ్మనందానుభూతికి ఎన్నడూ సరికొంది వ్రాసివున్నారు. కవి శిబ్దంలోవున్న ఒక సాగను బ్రహ్మనందానుభూతి పొంది, దాన్ని అందరికీ పంచిఇచ్చేవాడే తేలుకుకో వలసివుంది. అందుచేత నే ఆతిరు ఋషి.

రెండు: శివుడు మహాయోగి అన్న విషయంలో మాకు విప్రతిపత్తిలేదు. కాని శివుడు శిల్పి, కవి అవుతాడా? అదీగాక భారత సంప్రదాయం ప్రకారం శివుడు లయకారుడుగాని, సృష్టికర్త కాదు.

మూడు: ‘భావనాంకురం’ అన్న మాట తప్పని నేను అనలేదు. వంశాంకురం ఎంతైనా, భావనాంకురం గూడా అంతే గై టు. కాని అందువల్ల శ్రీ గోపాలరావు గారు ఆశించిన అర్థంమాత్రం రాదన్నాను. భావనాంకురాలు “అంటే భావనలు అంకురించిన రూపములగుటం నేనీ, నేను వాటిని భావనాంకురాలు అన్నాను” అని, “మోటిఫ్ అనునది ఈ భావనకు సంయతియు పూర్వమయిన ప్రకృతియందలి, చిత్రకాదుని ఆకర్షించి, అతని మననమునకు పాత్రయియిన బీజరూపము” అని శ్రీ గోపాలరావుగారే నెలవిచ్చి వున్నారు. ఈ నెల విప్పించిన అర్థమును వ్యంజింపచేయుట కైక్రి “భావనాంకురం” అన్న పదాసానికి లేదని మాత్రమే నేను అన్నాను. అటువంటి అర్థము కుదిరాలంటే ఇదితరకు వ్యాసములో ఇచ్చినమాటలేగాక, భావనాయోగి, లేక పోలే భావనాబీజము అనిగూడా వాడుకోవచ్చు. అంతర్లీన విమర్శమై, అవ్యక్త స్థితిలోవున్న శక్తిని, వేదఋషులు సర్వబీజము అని అన్న ఉవాచరణలు

వేదంలో చాలా కనిపిస్తాయి. అనే చెప్పారు. అంతే గాని వివిక్తంగా భావనగాని, అంకురంగాని తప్పని గాని, ఆ రెండు కల్పాల కలయిక చేరి ఏర్పడిన భావనాంకురం అనే మాట వ్యాకరణ దుస్సాసం అని గాని అనలేదు.

వారు: వాద్యులు చెప్పే కూనకల శ్రీ గోపాలరావుగారు పరిణా గ్రహించినట్లులేదు. వాద్యుని వాహిత్యాది ప్రక్రియలకు కూనకలను ఎక్కడో ఆధారం చేసుకోలేదు. ఈ మాక్రి రేఖలం తాత్విక, తాంత్రిక ప్రక్రియలకు సంబంధించింది.

హా. శి.

[భావనాంకురమనేమాట వివక్షితార్థ ప్రతిపాదన కక్రమని శ్రీ గోపాలరావుగారు, వివక్షితార్థ ప్రతిపాదనాకక్రమని శ్రీ హా. శి. గారు అంటున్నారు. నిర్ణయాన్ని విజ్ఞులకు వదిలి, ఈ చర్చను ఇంతటితో పూర్తిచేస్తున్నాము.

—సంపాదకుడు.]

అమరుశతక వ్యాఖ్యాత కాకతి ప్రతాపరుద్రుడేనా?

డాక్టర్ మణిలక్ష్మమూర్తి జేగారీ మధ్యన అమరు శతకమును రుద్రమణి కుమారుని వ్యాఖ్యాత మహా ‘అమర హరి పితే’ (సంపుట 2, భాగం 2, పుటలు 266-281, జూలై —డిసెంబరు 1954)లో ప్రకటించిరి. ఆ సందర్భమున నీ వ్యాఖ్యాతమహర్షి “రుద్రమ యనుపేరు కొంత వింతగా నున్నది. దక్షిణ హిందూదేశమున నిట్టి పేరు సామాన్యము. దక్కను నుండి వారించిన కాశీయ గణపతిదేవుని కుమార్తె యగు రుద్రమణి రుద్రాంబ, రుద్రమ్మ, గుర్రమ అని వ్యక్తహరింపబడుచుండెను. కాని ఈ స్త్రీ నామమున కెచ్చట సంబంధము కన్పట్టకు. ఉపలబ్ధమైన రుద్రమణి కుమారుని విభిన్నపుస్తకాల కాలమునుబట్టి ఆతడు క్రీస్తుశకము 15 శతాబ్దమునకు పూర్వమే జీవించి యుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ప్రస్తుతి యంతకంటె తెల్పుట కవకాశములేదు.” అని ఈ విషయమున శ్రీ జేగారీ పరిశోధకులకు చక్కని మార్గమును నూచించి విడిచిపెట్టిరి. వారి కారణముచేతనే వ్యాఖ్యాత పూర్తిపేరు ‘రుద్రమణి కుమారులొని ‘కుమారి’ శిబ్దమును గ్రహింపక ‘రుద్రమ’ లేక ‘రుద్రమణి’ యని మాత్రమే తీసికొని దర్పించిరి. కాకతి గణపతిదేవుని యనంతర మాతని కుమార్తె రుద్రమణి,

గుద్రజేవుడు లేక గుద్రజేవ మహారాజుని పునరుత్థానముతో సంహారము ముగిసినది. విద్యావాదకృతిముగ ప్రతాపగుడియనునది రత్నా పరమము వ్యాఖ్యానము రచించిన మహారాష్ట్రము 'తెప్పిరాష్ట్ర' గుద్రజేవుని అని గుద్రాంబును గగపతిజేవుని భార్యగా తప్పగా ప్రథమమున పేర్కొనినాడు. విదేశీయుడగు మల్లా పోలోనూడ ఈ అభిప్రాయమునే వలెబుచ్చెను. కాని తరువరి లభ్యమైన గుద్రాంబ కోటగిరితామ్రసాసము, మల్లా పురసాసము, అనితెలి కలవచేగు సాసము మున్నగు సేకే ప్రబలపూర్ణములచే గుద్రజేవుని గగ పతిజేవుని కూతురియే నిర్ణయింపబడినది. మరియు నీమ చాళుక్య వీరభద్రేశ్వరుని భార్య యనినూ తెలియుచున్నది.

"శ్రీమత్కాకతి వల్లభా ద్విగతి
 ఓడేత మాదామణి.
 బాతా రాజ్యరహేవ గుద్రమ మహా
 నేతి మహాసాన్వితా,
 తాం సాభాగ్య బలా గుదాహ్య విధివ
 వ్యాసుక్య వంశాగ్రణి.
 ధాత్రీభారసురంధగో విజయతే
 శ్రీ వీరభద్రేశ్వరః."

గుద్రాంబును ముమ్మదాంబ, యుమ్మక్క యను నీయ్యరు తనయులు మాత్రమే గలరుగాని పునరుత్థాన సంతతి లేదు. మల్లా పుర సాసములో వామెకు గుద్రజేవు డను మహారు దొక దుండెట్లు వర్ణించబడినది.

"యస్యాః కాకతి వంశజా లైక మణేః
 శ్రీ గుద్రజేవ స్మరః
 తస్యాః కిం కథయామ వైధివ నతః
 శ్రీ గుద్రజేవాః పరం."

ఈ గుద్రజేవుడు ముమ్మదాంబారాజునయుడగు ప్రతాప గురుజేయనదో గగపతి జేవుడు జీరించి యుండగనే క్రీ. శ. 1281 పూర్వము గుద్రాంబ తన తండ్రియజ్ఞ ననుసరించి దాహిత్రుని బుతునిగ పరిగ్రహించెనని చెప్పవలయును. ప్రతాపగుడియనులోని ఈ క్రింది కోట మహాద దీవి నేనినూపించుచున్నది.

"స్వీకృతే పుత్రభావేన దాహిత్రే పితృ రాజ్యయా,
 అస్మిన్ విధేహి భార్యయే సుర్య ముర్యమరామితి."

ప్రతాపగురుడు మిక్కిలి బాల్యముననే గగ పతిజేవుడు వ్యయముగ వారినికి రాజ్యభారము ఒప్పు తెప్పక గుద్రాంబయే సంహారము నుధిష్టించి పాలించుట కిష్టపడెను. దీనినే పాపాద్రి ("తిరియండు")లో యాదవ మహాదేవరాజును కూర్చి యిట్లు ప్రశంసించెను.

"అయం శివుః శ్రీ శరణాగతా నాం
 మానా మహాదేవపురో న భాతు,

ఇతం వినిశ్చిత్య తతోఽతిభీతై
 రంధ్రైః పురంధ్ర నిహితా వృషశ్యే"

తండ్రియగు గగపతిజేవునివలెనే గుద్రాంబ కూడ పెద్దకాలము జీరించి క్రీస్తు శకము 1296 లో మరణించెను. క్రీస్తు శకము 1290 నుండి మహార గుద్ర జేవుడను పేరుతో వనేక కాసనములు గవ్వట్టుటను బట్టి ప్రతాపగురుడు తన మాతామహిమగు గుద్రాం బుని రాజ్యాంగ నిర్వహణమున తోప్పెడును అమె మరణానంతరము క్రీస్తు శకము 1295 లో రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను. గుద్రాంబకు గుద్రజేవ మహారాజుని వ్యవహారముండుటచే ప్రతాపగురుని కాసనములలో మహారగుద్రజేవ మహారాజుని 'మహార' శిబ్దమును గ్రహించుట పరిపాటియైనది. ఈ మహార గుద్రజేవ మహారాజే అమరుశివక వ్యాఖ్యానములో వృత్తినియ మముకొఱకు గుద్రజేవదేవ మహారుని తెల్పుకొనెను.

"అమరుశివక మివ విధిం
 వ్యబుద్ధి విధివాద్ రహస్థి తత్త్వజ్ఞః,
 గుద్రమదేవమహారః
 వివిధ మాదామణిః త్యవృణోత్."

ప్రతాపగుడియనును బట్టి ప్రతాపగురుడు వ్యయముగ మహావిద్యాంసుడుగను, చక్కని సంగీత పాహిత్యజ్ఞానముగల రవిజ్ఞానుగను సేకమంది కవులను గాయకులను పోషించు యుండెట్లు తెలియుచున్నది.

"గోష్ఠిభిః పరితోచయ మృగగణాన్
 ఉద్ధర్యనీ సీమభిః
 సత్సారస్వతీ వార్తదర్శన చక్రః
 నూత్నైః కవీ స్సృణూన్,
 సంగీతోపనిషద్రహస్య పినునై
 రాతోద్యయోగ్యక్రమై
 నివృత్త సంసరి వై జితాన్ వివరతే
 శ్రీ కాకతీంద్రో నృపః"

ఇది కేవల ముత్యేతి కాదని కాకతి ప్రతాప గురుడు రచించినవిగా చెప్పుటకు (1) చంద్రికా (ప్రబోధ చంద్రోదయ వ్యాఖ్య), ఉదయరాగోదయం, (2) యయాతి చరిత్ర (వివేకముల నాటకము) మున్నగు సంస్కృతగ్రంథములు బట్టియు, విద్యావాద (అగ స్థి), శంకాధర, పరినిహ, విశ్వకాథానులగు ముద్రనీధి గీర్వాణాంధకవు లాచరి యాస్థానము వలకరించి యుండుటనుబట్టియు సుస్పష్టము.

(అన్నశర్మ ఆప్త ది ధింధార్మకర్ ఓరియంటల్ రీసెర్చి ఇన్ స్టిట్యూట్ నీరి త ఎంపులలో ప్రచురించిం శ్రీ పి. ఆర్. చిత్తభర గారి వ్యాసం ఆధారంగా.)

కె. హెచ్. వి. శర్మ

గ్రంథ విమర్శనము

శృంగార మంజరీ

[సంస్కృతం. రచయిత: బడేశాహేచ్ ఆకృర్
పుటలు : ఇంటిరుత్తర్ నైజా 202. ప్రచురణ, ప్రాప్తి
స్థానం : డైరెక్టర్, ఆర్కియాలజికల్ డిపార్టుమెంట్,
హైదరాబాద్.]

గోలకొండనేలిన కుతుబుషాహీ ప్రభువులకు
స్వమతాభిమానం మొదలై. కాని, అది బహుమనీ సుల్తా
నులలో ఉన్నట్లు పరమత విశ్వవంశాను, పరమత
విశ్వంశకంగాను పరిణమించలేదు. వీరికి రాజ్యవిస్త
రణాకాంక్ష విపరీతమే. కాని, అది బహుమనీ సుల్తా
నులకున్న రక్షిపాపనాశించకాదు. కుతుబ్ షాహీలు
స్వభావము బహుమనీలవలె ప్రేమించారు. అప్పుడు
దక్షిణాపథంలో శైలివాదస్థలలో ఉన్న ఉర్దూకు దూత
ఇచ్చాడు. ఉర్దూ కవిత్వం చెప్పాడు. "తెలుంగాధీశులు"
కావడంవల్ల తెలుగునూ పోషించారు. తమ రాజ్య
తంత్రాన్ని ఫార్సీలోనూ జరిపాడు, తెలుగులోనూ జరి
పాడు, తెలుగులో కవిత చెప్పారు.

కుతుబుషాహీ పాలకులలో విశేషంగా కీర్తించ
దగినవాడు మొదటి కుతుబుషా మూడవ కుతుబుషా
మూడవ కుతుబుషా ఇబ్రహీం. నిజానికి ఇతడు తెలుగు
వారికి గర్వకృతులు. ఇతడు విశేషంపాటు విజయంగ
రంలో తలదాచుకొన్నప్పుడు తెలుగు చక్కగా చేర్చు
కొన్నాడు. పరిక్షణంగా చూట్టాడనిపిస్తుంది. తను గోల
కొండ పట్టానికి వచ్చినప్పుడు అహమద్ నగర్ సుల్తా
నుతో కలిసి అరబ్బీయరాజ్యాల కత్తికట్టి తాళికోట
పొరులో ఆతనిని తువ్వబట్టించి నిజమనగరాన్ని మంగ
ళద్రవపాలుచేసినందుకాదు. ప్రాణాలు అరచేతి పెట్టు
కుని పారివచ్చి పంచతేరి కొడుకువలె కుడిచి రక్షితునే
ధిక్షించిన ఇబ్రహీముడు మనవారు తంత్రంగాపూ
షిమించకపోవలసిందే. కాని, అలా చేయించడంలేదు.
ఇబ్రహీం రసవ్యాదము, పరభాషాపాదనం, పరమత
గౌరవం తెలుగువారిని లోగొన్నాయి. "కవుల ప్రావ్య
మున కవితాధారా సుధారసమున కుత్తుకబంతిగా"
ఇబ్రహీం శ్రోతిల ఆడించగా తెలుగువాడు తిమ్మయ
లయ్యారు; అతడు ఆద్వాదర్శిగా తెలుగులో కవన

ముగ్ధగా, రావో అని కవులతో సరసమాడగా, ముగ్ధులై
తమ కతి దభిరాముడు కావడంవల్ల అతనిని ఇధ
రామున్నీ చెబాడు.

వచ్చేవా, సంగీత వాదకేద నిధిజ్ఞ
ధీరాత్ములకు బడిమారు లిచ్చు;
రమ్యునవా, సభా ప్రాధ సత్త వివర
బాలములకు బడి బెలు నిచ్చు;
కూర్చుండు మరియెవా. గురతరాస్త్రజ్ఞ
లక్షణ విగులకు లక్షియిచ్చు;
'కాభాసురా' యన్న, సకలాశ్రితా నేక
కోవిగులకు మెచ్చి కోటియిచ్చు."

అని అతని ముఖవర్ణకలకు, మాటలకు టీకలు,
టూకలు చేశాడు. దివింతా కారణమేమిటి? అతని
రసకర, సరసత. ఇధిరాముడు అద్దంకి గంగానర కవిని
రావించి,

"పెక్కుకృతుల్ చనుక్కుతులు
చెంపున పండితిగాని నీకు స
మ్యక్కుతి కవ్యపై గలను
మత్తము వలెల దండు; లెక్కకుం
చెక్కుతగాగ గోపిలు
మించి వసించిన నేమి? రాధపై
మక్కుత యెక్కుచై మిగుల
మన్నన నేయడే కారి వేకుకన్?
"అట్లు గావున భారతభాగ్యవంశును
గలుగుతావత్తి చరితంబు ఘనతమెరసి
వివిధ శృంగార సాహిత్యం విస్తరించి
కబ్బ మొనరింపు వాచేర గవివరేణ్య "

అని ప్రాధేయపడి కృతిని పుచ్చుకున్నాడు.

తమ పానుషా ఆంగ్రభాషను పోషించడం
చూచి, అతని ఆశ్రమం, అధికారులు, మిత్రులు,
గురువులూ కూడా తెలుగు కావ్యకవ్యలను వరించ
డానికి తొందరపడ్డారు. ఇబ్రహీం సైన్యాధిపతి
అయిన అమీన్ ఖాన్ ఒక ఆంగ్రప్రబంధం కృతి
పొందాడు. ఇదే తెలుగు పారస్వతంలో మొదటి
అచ్చ తెలుగు కావ్యమైన యయాతి పరిత్ర.

అమీను ఖానుడూ మంచి రసీకుడు. తంత్రరా
లుగా ఆయన వింకించారని గోలకొండకు సమావేశంలోని

పాట్లు చెక్కు. కనుక నూగు నయాపైసలా తెలుగు వాడే. తెలుగంటే అభిమానం ఎందుకు లేకపోతుంది? అతనికి హిందువులన్నా, ముస్లిములన్నా సమానమే. అతని ఘటుంబంబందూ అలాటివారే. అతని పరమత సమానానికి పరమేశ్వరుడు కూడా మెచ్చి, పాట్లు చెక్కులో అతడు కట్టించిన మసీదులో మకాం చేశాడట :

“తామరతంపరై నిరల

వార్క్కొను కాసలవాటి సత్కర్మచిం

తానుజి పాట్లచెరమ ప

రంబయియిడ వమీనుఖాను డిం

పావరొలంగ నిల్వ లొడ

రై చెడకన మసీదు గాంచి యం

రేమను కండికొంబియం

కేగడలంపక వేసికంటియన్.”

ఈ చెడకనమసీదు, “జగమున కబ్బలయిన వెల్లు తెల్లెడ్డి దిలను బొందువారలకు వెక్కగ నిచ్చెన” అట.

ఇబ్రహీం కుతుబుషా తర్వాత గోలకొండ నేలిన మహమ్మదు కుతుబుషా కూడా భాషాబాష కుడే. ఇతని దర్వానలోను తెలుగు సంస్కృత కవులుండేవాడు. ఇతడు తన బలం పెరగడానికి హిందువులకుగూడ కొత్త ఉత్సాహాన్నిచ్చాడు; ఇతర ప్రాంతాల నుంచి పిలిపించి జాగీర్లుచ్చాడు. ఇలాటివాడిలో దొమకొండ సంస్థానాధిపతుడూ ఒకరు. ఈ సంస్థానాధీశుల పూర్వుడు మల్లారెడ్డి గొప్పకవి. ఇతడు పట్టుక వర్తి చరిత్రము, పద్మపురాణము, శివసౌఖ్యచిరఖండము—అనే గ్రంథాలు, ఇతని తమ్ముడు ఎల్లారెడ్డి వాసిష్ఠము, లైంగ్యము అనే గ్రంథాలూ రచించారు. మహమ్మదు కుతుబుషా అస్తానంలో గణపడనే కవి నరుకుండేవాడని మల్లారెడ్డి తెలిపాడు. ఈ వారిక కుతుబుషా కాలంలో గోలకొండకోటలోనే ఉన్నా వాడు సారంగు తమ్ముయ్యి. ఇతడు కుతుబుషా అక్రీతుడు, గోలకొండ కరణం.

“ఇనసమలేజాలా వృత్తల

తెల్ల మహమ్మదుకాసా యేలునీ

యెనుబదివొల్లు గుర్గముల

నేలిన యేరిక గోలకొండ త

డ్డి న నగరస్థలిన్ కరణి

కం బొనరింపెకు తమ్ము మంత్రి యా

జనపతి రమ్మ పొమ్మన ప్ర

జల్ జనునెట్ట గృహస్తుశాసన్.”

భోగభాగ్యాలమధివిస్తూ, వైజయంతీబాలంబ్రావాడు. కుతుబుషాపీఠంలో కడపటివాడైన అబుల్ హసన్ తావాషా మనకు తానీడుగా చిరపరిచితుడు

భద్రాద్రి రామదాసుమూలంగా. ఇతని మంత్రిలు అక్కన్న మాదన్నలు. తావాషా పరిశోధించేది మాఫీ. ఇతని కాలంలో ముస్లిములుకూడా హిందువుల పండుగలు పర్వాలలో పాల్గొనేవారు. ఔరంగజేబు ఇతనిపై దండెత్తడానికి కారణం ఇది కూడా ఒక్కటట. తావాషా ఔరంగజేబుకు బంధీగా చిక్కినప్పుడు పంపిన సందేశం ఆంగ్లవాది నుండే దిటవుడు అజరా మరమైన తార్కాణ. ఈ మహాదాస్తుని గురువుక్రమే ఈ కృంగారముజరి కర్త బజేసాచేజ్ అచ్చిక్.

బజేసాచేజ్ గుర్గుర్గాలో తన అంత్విదకలో శిష్యుసంతతితో నివసించిన బంగేసచాజ్ హజుర్ వంశీయుడు. ఈయన తండ్రి హుసూరాజా. ఈయనకు యిద్దరు తమ్ములుండవలెల్ల, ఈయనకు బజేసాచేజ్ అనే కేదనచ్చి ఉంటుంది. స్వయం విద్యవ్యంకి యుడు, అబుల్ హసన్ వంటి సరకుడు మిత్రుడు, సహపాతి కావడంవల్ల బజే సాచేజ్ ఆంగ్ల సంస్కృతాలలో అభిగచ్ఛి, అభి కారం సంపాదించుకొనడంలో అప్సిర్య మేమీలేను.

బజేసాచేజ్ సంస్కృత సంప్రదాయానుసారంగా గ్రంథ ప్రారంభంలో గెండు శ్లోకాలతో

భగవద్గీతా జిజ్ఞాసువులకు అపూర్వ అవకాశము

పండితులచేతను, పులికల చేతను ప్రకటించబడిన ఉత్తమ గ్రంథము.

శ్రీ మదాంద్ర భగవద్గీత (వచనము)

రచన : శ్రీ బిల్లా ప్వామికవిగారు

“ఆంధ్రపత్రిక” అభిప్రాయము

“భగవద్గీతను ఉదాహరించిన తెలివితేటల వగవ యాపముగా ప్వామికవిగారు అనువదించి యుముఖువులకే గాక భగవద్గీతా జిజ్ఞాసువులకు గూడా చాలాఉపకారక మైనవంచించివెళ్ళారు.

ఇతర గీతానందసమాజము కేదనోహిందూ మత మహమ్మదీయ మత, క్రైస్తవ మతగ్రీతానికి గల సాన్నిహిత్యాన్ని చక్కగా వివరించి యున్నాడు. ఉత్తమమైన కృషి, సర్వజనాదరణీయమైన రచన.

వెల : రు. 2.00 పోస్టేజీ అదనం.

చౌదరి పబ్లికేషన్సు,

మండపేట, మార్పు గోవాకరి జిల్లా.

గురుం గణపతిం దుర్గాం
తటుకం శివ మున్ముతం,
బ్రహ్మణం గరిజాం లక్ష్మీం
వాణీం వందే విభూతయే.

యదంఘ్రి కమలద్వంద్యం
ద్వంద్వతాప నివారణం,
తారకం విపదాం వందే

తం గురుం ప్రణామ మ్యహం.”

అని ప్రార్థించి, పిదప తన వంశీమూలపురుషునియిన
బందే సవాజ్ మాజరత్ ను

“కింకరనర మధుకర కుల
ద తిమచోదంద మకరందే,
బందేనవాజి మాజరతి
వదారవిందే సదా వందే”

అని ప్రస్తుతించి, తన వంశవర్ణ న చెబుకొని, తన లోగడ
ఆంధ్ర భాషలో రచించిన శృంగారమంజరి అనే
గ్రంథాన్ని తనే దానికి ఛాయలుగ సంస్కృతీకరిస్తు
న్నానని చెప్పుకున్నాడు.

“తేవాంధ్రభాషయా యం
రచితః శృంగారమంజరీ గ్రంథః,
స్వయ ముకబరణ భూభృ
స్యకుట మణీరంజితాంఘ్రికమలేన,
తద్విరచితాంధ్రభాషా
కవితాం శృంగారమంజరీచ్ఛాయాం,
నేవస్యం సురవాణి

ంచితాం రసతోపతా రసీకభృంగాః.

ఇది ప్రధానంగా నాయకనాయక లక్షణని
రూపక గ్రంథం. నాయక నాయకుల లక్షణ నిర్వా
చక గ్రంథాలు అంతకుముందునుంచీ ముస్లిం పాలకుల,
రచయితల దృష్టిని, ఆభిరుచిని ఆకర్షించాయి. బజే
సాహెబ్ కూడా ఈ ఆర్థికమ లోబడి, ఆ దోషే
లోక్తాడు. ముందున్న ప్రాచీన గ్రంథాలను పెక్కిం
టిని పరిశీలించి, విషయాలను అవలోకించి, శృంగార
మంజరిని రచించానని అవతారికలో ఇలా చెప్ప
కున్నాడు :

“రసమంజరీ ఆహాద పరిమల శృంగారతిలక
రసీకప్రియ రసార్ణవ ప్రతాపద్రుదీయ సుందరశృంగార
వరసకౌత్య దశరూపక విలాసరత్నాకర కావ్యపరిజ్ఞా
కావ్యప్రకాశ ప్రముఖగ్రంథాన్ విచార్య, ప్రాచీన
గ్రంథేషు యాని లక్షణాని యుక్తియుక్తాని తాని
సంగ్రహ్య, అన్యాని పరిత్యజ్య, ప్రాచీనోదాహర
ణానుసారేన నాయకభేదాన్ కల్పయిత్వా, తేషాం
లక్షణోదాహరణాని కల్పయిత్వా, పూర్వగ్రంథేషు

యేషాం లక్షణాని వసంతి తేషాం లక్షణాని రచ
యిత్వా, యేషా మదాహరణాని వసంతి తేషా మదా
హరణాని విరచయ్య, యేషాం నామాని వసంతి తేషాం
నామాని స్థాపయిత్వా, అయుక్తనానుష్ఠలే యుక్త
నామచ స్థాపయిత్వా, విస్తరకరణస్తలే విస్తరం
కృత్వా, సంక్షేపకరణస్తలే సంక్షేపం కృత్వా, సర్వస్థ
లేషు సాధారణ లక్షణానాం సాధారణోదాహరణాని
నిర్వాయ, ప్రాచీన లక్షణేషు యాన్యపయుక్తా న్య
దాహరణాని తాని తిత్తిన్నాయకాస్తలేషు లిఖిత్వా,
దర్పగ్రంథో గద్యరూపా లక్షణగ్రంథః ఛక్రికా
రూప ఉదాహరణ గ్రంథః పద్యరూపః, లక్షణోదా
హరణే, నాయకాభేదాః, శృంగార హాస్య కరుణ రాద్ర
విరధియానక వీధితాన్యుత కాంతాఖ్య సవరసీషు
శృంగారస్య ప్రాధాన్యాత్ శృంగార రసాలంబన
విభావా నాయకనాయకాః, శృంగార రసాను
కూలాః సాత్త్వికభావాః, పూర్వోక్త గ్రంథావర్ణిత
పద్మిన్యాదిజాతయః, జాతిసంకరో, జాతిభేదా శ్చైవం
సరసాశేషవిశేష నిరూప్యం తే.”

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ సంస్కృత కాళా
ధ్యక్షులు, మహావిద్వాంసులు అయిన డాక్టర్ వి. రాఘ
వన్ గారు దీనికి 116 పుటల విపుల పీఠిక వ్రాశాః.
దానిలో శృంగార మంజరీకారుడు భానుదత్తుని రస
మంజరిని ప్రధానంగా అనుసరించివా పెక్కు సంద
ర్భాలలో మత భేదం ప్రకటించి, సిద్ధాంతీకరించినదీ
విస్తృతంగా చర్చించారు. ఈ పీఠికనూ, పేరు సంస్క
రించిన మూలాన్ని పరిశీలిస్తే, పేరి బహు
ముఖ విద్యుత్ ప్రవృత్తమానుంది. పేరు ప్రతిఆంధ్రాన్ని
అతి సమర్థంగా చర్చించారు. పేరు చేసిన మూలసంస్క
రణ, వివిధ రచయితలు చేసిన నాయక నాయకుల
లక్షణోదాహరణాల తులనాత్మక పరిశీలన, మూల
కారుడు ఉట్టంకించిన అన్యరచయితల వాక్యాలను
అధిష్టానీకలలో సమగ్రంగా ఉద్ధరించి వ్యాఖ్యా
నించడం, అదనంగా నోట్సు—ఇతన్నీ పేరి పొండి
త్యానికి, పరిశ్రమకు తార్కాణాలు.

బజేసాహెబ్, ఆయన తండ్రి మహారాజా
చిత్రాలు, వారి సమాగుల ఫోటోలు, నాయకల
చిత్రాలూ దీనిలో పొందుపరచబడ్డాయి.

ఈ గ్రంథాన్ని విద్యల్లోకానికి అందించిన
డాక్టర్ రాఘవన్ గారినీ, ఆంధ్రప్రదేశ్ పురాతత్వ
కాళివారినీ అభినందించక తప్పదు. సంస్కృత శృంగార
మంజరికి మూలమైన ఆంధ్ర శృంగారమంజరిని సంపా

దించి ప్రకటిస్తే ఆంధ్ర సరస్వతిని అమూల్యమైన ఆభరణంతో అలంకరించినట్లు అవుతుంది. ఆ గ్రంథం తెలంగాణలోనే లభించవచ్చు. రా. ద.

శ్రీ కృష్ణ లీలా విలాసము

[కం: కీ. శ్రీ. విద్యకవిరాజ శ్రీమాన్ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులవారు. ప్రకాశకులు: కె. వి. వి. యల్. వరసింహాచార్యులు, ఎం. వి. వి. యల్; అడ్వోకేట్, కె. రామచంద్రాచార్యులు గారు, చంటూరు, 180 పేజీలు, వలరు 2-50 ప. ప్రె.]

భారతీయపాపీయంలో సకల ధర్మకర్మలకు తీర్మానముగా స్పష్టించబడిన పాత్రలు శ్రీకృష్ణులు. వ్యాసుడు వ్రాసిన పదునెనిమిది పురాణాల్లోనూ కృష్ణునికరించి అంతో ఇంతో కవచము ఉంది. భాగవతమహాపురాణం, బ్రహ్మపురాణం, విష్ణుపురాణం, మార్కండేయపురాణం, వరాహపురాణం, నామసమృతం కృష్ణునికరించి విభులంగా పరిశీలే. మహాభారతంలోనూ హరివంశంలోనూ కృష్ణకథ మరింత విభులంగా ఉన్నది. విష్ణుశాస్త్రంలో శ్రీకృష్ణుని సహస్రనామావళి చెప్పబడింది. సాధారణమైన భక్తిభావంకంటే మరికొంత లోతుగా అధ్యాత్మికంగా చూచేవారికి నారదపురాణంలోనూ అగ్నిపురాణంలోనూ కృష్ణధ్యాన పూజాద్యాలవారములు చెప్పబడిఉన్నవి. మంత్రద్వీపీకలవారికి మంత్రభాగవతమున్నది. అంతేకాదు ఏమోహన తంత్రంలో శ్రీ గోపాలని సహస్రనామావళి ఉన్నది. మంత్రరత్న మంజూష, మంత్రమహాద్వీపము, మంత్రమహాదధి, ప్రపంచసారము, శారదాతీర్థము మొదలైన గ్రంథాల్లో కృష్ణుని ధ్యానించుటనుగూర్చి, పేర్కొను గూర్చి కవచముఉంది.

కృష్ణకథలోని అంతరార్థం ధ్యానపద్ధతి తెలియదానికి కృష్ణాపనిత్, గోపాలపూజ్యతాపీనీ ఉపనివత్, గోపాలా తిరతాపీనీ ఉపనివత్, నామకవోపనివత్, గోపీచందనోపనివత్ వంటి గ్రంథాలూ ఉన్నవి. శ్రీ కృష్ణరూపధ్యానము శ్రీ కృష్ణనామార్చనం చెప్పినట్లుయితే శ్రేయస్సు కలుగుతుంటుంది కలి సంతరిణోపనివత్. తీర్థంలో వచ్చే భావానుభవా లన్నీ చిలుకరించి, చిలుకరించు టేమి వర్షించి,

శ్రీ కృష్ణకథ చెప్పేవానిలో మొట్టమొదటిదిగా చెప్పవలసింది భాగవతి మహాపురాణము.

సాధారణంగా పారమార్థికదృష్టిగల పండితులు ఉపాసనామార్గాన్ని అతలంకించి మంత్రంత్రాల దాకా పోతే పామరులు భక్తిమార్గాన్ని ఆశ్రయించి నిలుస్తారు. పండితులు భక్తులుకొనడానికి అడ్డపేమీలేదు. కాని పామరులకు ఉపసనామార్గం దూరము. మరి పండితులు భక్తులైవచ్చును సాధారణంగా భక్తికావ్యాలు వ్రాస్తారు. అవి పండితపామరుల కందరికీ ఆదిరహితములై సంతరిణోపాయములుగా భాసిస్తాయి. జయదేవుని గీతిగోవిందము, కృష్ణలీలాతరంగిణి, భట్టతీర్థివ్రాసిన నారాయణీయము సంస్కృతంలో ఇటువంటివి. ఇంక రామకథ, కృష్ణకథ ఎపుడో ఎట్లా సందుచేసుకొని తివరికి కవి అంటూ ఉండదు.

తెలుగులో భక్తికావ్యాలలో పరమోత్తమమైనది పోతన్న భాగవతము. ఆ మహనీయుని పేరు చెప్పనిదే మరెయ్యకరిమాట ఎత్తిచూడదు. భక్తి పురతత్వము విూద దృష్టి. దీనికి దాస్యవాత్సల్యాది సాధనమార్గములు కొన్ని ఉండగా మధుంధిక్తి మరియొక పెద్ద మార్గము. ఈ సాధనమార్గము లన్నీ జీవితంలోని భావానుభవాలను ఆశ్రయించి పుట్టినవే అనుట సర్వమైన విషయము. కనుక నే భావలోలుపులైన ప్రెగడవంటి కవులు అధ్యాత్మిక దృష్టిని అణచిపెట్టి భావబంధురములైన కావ్యాలు వ్రాసినారు. పోతన్న భాగవతమునను ప్రెగడ హావంశమునకు కల లేదా కొంచె పాటి దృష్టిభేదమునకు సంబంధించింది. కాని కృష్ణకథను భక్తితో భావించినా, భావదృష్టితో భావించినా లాభితియు దాని సహజగుణము. కలుగవలసినది సార్వత్రిక స్పందము.

ఇట్టి కృష్ణకథను తీసికొని దక్కగా చిక్కగా శ్రీ కృష్ణలీలా నిలాసముపేర వ్రాసివారు విద్యకవిరాజ దిరుదాంకితులు కీ. శ్రీ. శ్రీమాన్ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులవారు, గుంటూరు క్రైస్తవ కళాశాలలో పూర్వ ముసవాసకులు. 'కావ్యనాటకాలంకార పాపీత్యములందును వేదవేదాంత వ్యాయమిహంపావ్యాకరిణాది శాస్త్రములందును, కవనములుబునును, జ్యోతిషమునునును, ధర్మశాస్త్రాగమములందును' పండితులు.

ఈ కావ్యమున శ్రీ కృష్ణజన్మము మొదలు కంపదన, వేదికవసుకోపుల కారాగారము క్షిరమగల కథ చెప్పబడినది. ఆచార్యులవారు దావ్యాసముల ఈ కావ్యమును భాగవతము యాదినాభ్యుదయము మొదలగు కావ్యముల చాలని తీర్చినారు. అఖండముగ

సరిక్రాంత సాంకేతికశాస్త్ర గ్రంథములు

వ్యవసాయము-ఇంజనీరింగు-వైద్యమువృత్తి విద్యలు వై గ్రంథములు కేటలాగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N.K. Paul & Sons, Post 12202, Calcutta-5.

ఆయన పాండిత్యము, భాషాస్థానములమీది ప్రభుత్వము రచనలో చాలవరకు పంపిణీ చేసి పంపించి కాడికి వచ్చినది. తెలుగులపైన తెలుగు సంస్కృతియు బట్టిన సంస్కృతియు తీర్చినట్లుగా వ్రాయగల శక్తి వారిది. కావ్యారంభమునకు ఈ లక్ష్యముతో పద్య మెంతి ప్రసన్నముగా నున్నదో చిత్రగింపులు :

కలుములతల్లి తామరల

గర్వమున వ్యసీయించు చాన చెం

గలువల చెల్లికాని ననుకం

జనియించిన లేను యచ్చురల్

గొలువగ బాలవెలి హరి

కోసము పుట్టిన దేవి కృష్ణనికా

విలసిత శైలికోసమని

వీచికి బ్రాతము వేయు గవురిన్.

కవితా స్వభావ మెరిగిన ఆచార్యులవారు కుకవి నంద చేయుచు వ్రాసిన పద్యాలు గమనింపతగినవి.

ఎఱుగుదు మాంక భాష యి

యే కద సర్వకవిత్య కత్తివ

స్తరముల కాలవాల మిక

జాలును గావ్యకథాప్రపంచ మే

మఱక రిభంకుమందు నిజ

మార్గ సమాగతి నీదనాయికా

విరసరతి ప్రసంగభవ

కృత్యము గూర్తు రభావకావ్యమున్ !

ఆంగ్ల విద్యావ్యాప్తమునకు నడిచెను నేటి కవుల కొందఱ నాయన ఇట్టిపదించినను ఆచార్యుల వారును ఆంగ్లమున చి. వి. పుష్కలగులు జ్ఞానక ముందుకొన్నచో కవిత్యమునుగూర్చి వారికుండిన క్యగ్రత వారివివేచన ఇట్టిదిని తెలియగలదు. ఆయన అట్లు వ్రాయుటకు కారణమును ఉన్నది.

ఆచార్యులవారిది ధారాళమైన రచన. ఉజ్వల మగు భాష. ప్రాయశః సమాసభూయిష్టమై పిజివ్యగా నుండును. పవనంధవము శబ్దాలంకారము లధారాలంకారములు తెనుగి తాముగా కుడుగు కొన్నట్లున్నవి. ఆచ్చటచ్చట పాతవాడుల చాయలు పలుకుబడులు కూడ కొన్నియును. అన్నిటికంటె నెక్కుడుగా వారిపాండిత్యము ముందుకు వచ్చునట్లుండును. అందుచేదీగ్రంథమున ప్రబంధరూప మెక్కువ.

కథను కుదించి వ్రాసెడిచోట సాధారణముగా రెండు చిక్కులున్నవి. రమకథ కృష్టికథలలో నివి మరియొక నెక్కుడు—మొదటిది కథాగతి (tempo) చలువ మెపావులు. అయిన నేమియు తప్పలేదు గాని రామాయణ భాగవతములు చదివి ఆవిపుల రచనలో మనసు ఆడించానికి ఇదిగల భావసంచారమునకు కావలసిన విస్తృతి తగ్గిపావును. దీనితో ఒక అపరిమితి ఏర్పడు భయము కలిగియున్నది. రెండవది కవికే పాత్ర

భావకోశము ప్రవేశించి తీర్పు నవకాశము చాలక పోవుట. ఒక్కొక్కఘట్టమునగల విస్తృతికి తగినట్లు గనే కవి భావస్వందము కలిసింపగలడుగదా.

ఆచార్యులవారిది, వాకు చూడగా, తత్వ నిష్ఠ—కావ్యనిష్ఠ. కొంతవరకే భావవృత్తి కాని ఎఱువాగులవలె అంతయుకాదు. ఈ కావ్య మాద్యంతము జరిగినవిషయ ధర్మము నవపుట కవరించిన ఆఖండా మున బెరుగు లేజము విజృంభించుటయే సంతరింబడినట్లు తోయను. బహుశః కథతో సంబంధములేక ఆచార్యులవారి మనసులో మెలిగిన భక్తితత్వ మైన ఆ భావ మిట్టికే నేమో అనుకొందును. అంతమాత్రమున భావ ప్రమితి మెరవన ఆయనచేతిలో కొలవకునా?

ఇది సమయమున సంస్కృతమున నెలవడిన మరెయ్యక కృష్ణకథాకావ్యమును చెప్పవలసియున్నది. ఆచార్యులవారికిని ఆ గ్రంథః రకును చాల పోలికలున్నవి. కృష్ణలీలాన మను ఆ చంద్రాకావ్యమును వ్రాసినవాడు మునుపు మెహరు విద్యాఖయందుండిన శ్రీరీయుగ, గొప్ప పండితులు, బహుభాషావేత్తల నగు కీ. శే. పి. ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యకావ్యకావ్యమును 1940 సం॥ల తెలుగు నేర్పుకొని పాతన భావతయు, శ్రీనాథుని కావ్యములు, వేమన పద్యములు చదివినట్లు. కావ్యకారి కృష్ణలీలానమున పాతన్న ప్రభావ మెంతమాత్రమున్నదో నీదానముగా పండితులు పారజ్ఞానవలసినవరి. పుష్పక్షిణ, మందరి ఒక శోకము నుదాహరింతును.

“సత్యం కిం యది మే నది ని వటుకా

జగివాన్ మృతికాంకిం?

“అంచే మేః కథయం త్యతిభక్త్య మిహ

తస్మా ప్రతీహి త్వ మేతాన్,

పశ్యేదం వచనం వ విశ్వసిషిచే

దితి ముక్త్యా స్వన క్రిం

వ్యాదాయాత్ర సమ స్రలోక వితతిం

దర్శనమూప కృష్ణక.

కృష్ణలీలానమునూ (శ్రీ కృష్ణలీలావిలాసమునలె పరిమితవగ వ్రాయబడిన దలచిచే దానిని గూడ స్మరించితిని. కృష్ణలీలావిలాసము త్రిమ కావ్యమునకును సందేహములేదు. ఈ కావ్య మాండ్ర్యప్రభుత్వాస్తాన కవులు, మహామహాపాధ్యాయత్యాది విరుదాంకితులు శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి కావ్యకారి కంకితము. ఎస్. కె.

సుందర భారతమూత్ర 2 వ భాగము

ఇంగు నూన్య, మృగప్రదేశం, దక్షిణం, కాశ్మీర్, నీలోవ్ భాగములు గలవు చందలాది శైలములు వడి నదములు, చారిత్రిక విషయములు కలవు. మేపు, చిత్రపటములు 178. పేజీలు: 391. ధర : రు 2-8. పాస్తేజి 0-15-0. పానగ గ్రంథమండలి, తెనాలి.

వార్తలు

కేరళలో రాష్ట్రపరిపాలన

కేరళంలో కొన్ని నెలలపాటు జరిగిన ప్రతిపక్ష ద్యమం కారణంగా జూలై 31 వ తేదీలో కమ్యూనిస్టుల పాలన అంతమైంది. రాజ్యాంగంలో నిర్దేశించిన ప్రకారం రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ రాష్ట్ర అధికారిలను స్వాతంత్ర్యం చేసుకున్నట్లు ప్రకటించారు.

సాహిత్య అకాడెమీ ప్రాంతీయ

కార్యాలయం

ఆగస్టు నెలలో న్యూఢిల్లీ లో జరిగిన కేంద్ర సాహిత్య అకాడెమీ ఆధ్వర్యంలో సమావేశంలో కేంద్ర అకాడెమీ ప్రాంతీయ కార్యాలయం మద్రాసులో ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించబడింది. కేంద్ర మంత్రి డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు హైదరాబాద్ లో కే సమావేశంలో తెలియజేశారు.

సామెతలు, నుడికారాలు

ఆంగ్ల ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడెమీ యజమాన్యవన సిద్ధపరచబడిన 'సామెతలు' 'నుడికారాలు' అనే రెండు సంకలన గ్రంథాలను ఆగస్టులో హైదరాబాద్ లో జరిగిన సభలో ఆంగ్ల ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి గారు ఆవిష్కరించారు. ఈ సమావేశానికి కేంద్ర మంత్రి డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు ఆధ్వర్యం వహించారు.

సంస్కృత విశ్వపరిషత్తు ఉపసంఘం

సంస్కృత విశ్వపరిషత్తు కార్యవర్గం ఆగస్టు నెలలో ఢిల్లీ లో సమావేశమై పాఠశాలలలో సంస్కృత బోధనను మరిచి పాఠశాలలు లేకపోయి కేంద్ర ప్రభుత్వానికి తెలిపడానికి శ్రమలు చేశారు. ఎం. మనీ, మాదభూషి అసంతోషం అయ్యారన్నారు. బి. పి. సిన్హా, జి. హెచ్. దత్తే సభ్యులుగా ఒక ఉపసంఘాన్ని ఏర్పాటుచేసింది.

రాజకీయ గ్రంథాల ఆవిష్కరణ

రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ ఆగస్టులో హైదరాబాద్ లో 'తెలుగు అకాడెమీ ఆఫ్

సైన్స్ అండ్ హిస్టరీకి ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. ఈ సందర్భంలో లాక్ సభ స్పీకరు శ్రీ అనంత శియం అయ్యంగారు రచించిన "మన పార్లమెంటు", ఆంగ్ల అసెంబ్లీ స్పీకరు శ్రీ కాశ్యపరావు గారు రచించిన "క్షాత్రస్వ, ఆరబ్ జాతీయత చక్ర", శ్రీ దిగవల్లి సాంజీవరావు గారు రచించిన "ఆఫ్రికా జాతీయ పోరాటం" అనే మూడు గ్రంథాలను రాష్ట్రపతి ఆవిష్కరించారు.

ఆర్థర్ కాటన్ చిత్రపటావిష్కరణ

హైదరాబాద్ లోని ఆంగ్ల ప్రదేశ్ ఇంజనీర్ సంస్థ కార్యాలయంలో ఆగస్టు నెలలో సర్ ఆర్థర్ కాటన్ చిత్రపటాన్ని బ్రిటిష్ హై కమిషనర్ ఆవిష్కరించారు. ఆర్థర్ కాటన్ గత శతాబ్దంలో ఆంగ్లలో నాటక ఆసక్తి కట్టించిన మహనీయుడు.

భాక్రదాం ప్రమాదం

భాక్రదాం గర్ ప్రాజెక్టులో హాజర్ ప్రేమర్షం ప్రమాదం కలిగి మర్చింపు కొలువలన గాలి, ఇన్ స్పెక్షన్ కొలవలు, విద్యుత్ కేంద్రాలు—రీటేలో చొమ్మకొని రావడంవల్ల ఒక కిలో మీటర్, ఎనిమిది మంది పనివాగు దుర్మరణం పాలయ్యారు. హాజర్ ప్రేమర్షం దెబ్బతినడం ప్రాజెక్టు గట్టిదెబ్బ అని అధికార ప్రకటన వెలువడింది.

గవర్నర్ ఫజల్ ఆలీ మృతి

అస్సాం గవర్నర్ శ్రీ సయ్యద్ ఫజల్ ఆలీ ఆగస్టు 22 వ తేదీన మరణించారు. ఈయన వయస్సు 78 సంవత్సరాలు. ఈ సంవత్సరమే ఈయన ప్రజా సేవకు ప్రశంసాచిహ్నంగా భారత ప్రభుత్వం 'పద్మ విభూషణ' బిరుదం ఇచ్చి గౌరవించింది. ఈయన ఇది వరకు పాట్నా హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి గాను, సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి గాను పని చేశారు.

కృత్చేవ్ అమెరికా పర్యటన

సోవియట్ ప్రధాని శ్రీ నికీతా కృశ్చేవ్ సెప్టెంబర్ 15 వ తేదీనుండి 27 వ తేదీ వరకు అమెరికాలో పర్యటన చేస్తారు. 18 వ తేదీన ఐక్యరాజ్య సమితి సర్వసభ్య సమావేశంలో ప్రసంగిస్తారు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras-1. Editor: S. Sambhu Prasad